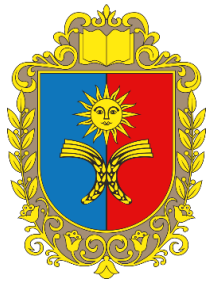

ПРОЄКТ

**СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ
ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ
НА 2021-2027 РОКИ**

**Хмельницький
2019**

Перелік скорочень

SWOT-аналіз – аналіз сильних, слабких сторін, а також сприятливих можливостей і загроз
АПК – агропромисловий комплекс
АРР – агенція регіонального розвитку
АТО – адміністративно-територіальна одиниця
АТУ – адміністративно-територіальний устрій
ВЕД – вид економічної діяльності
ВДВ – валова додана вартість
ВНЗ – вищий навчальний заклад
ВРП – валовий регіональний продукт
ЄС – Європейський Союз
ЖКГ – житлово-комунальне господарство
ЗУ – Закон України
ЗДО – закладів дошкільної освіти
ЗНО – зовнішнє незалежне оцінювання
ЗП(ПТ)О – заклади професійної (професійно-технічної) освіти
ДФРР – державний фонд регіонального розвитку
ДНЗ – дошкільний навчальний заклад
КНС – каналізаційно-насосна станція
МСБ – малий та середній бізнес
МСП – мале та середнє підприємництво
МТД – міжнародна технічна допомога
МТК – міжнародні транспортні коридори
НУО – неурядова організація
ОДА – обласна державна адміністрація
ОМС – органи місцевого самоврядування
ОТГ – об'єднані територіальні громади
ПЗФ – природно-заповідний фонд
ПМСД – центри первинної медико-санітарної допомоги
ПТНЗ – професійно-технічні навчальні заклади
РДА – районна державна адміністрація
РГ – робоча група з розробки Стратегії
СЕА – соціально-економічний аналіз
СЕО – стратегічна екологічна оцінка
Стратегія – Стратегія розвитку Хмельницької області на 2021-2027 роки
СЦ – стратегічна ціль
ТЗ – технічне завдання на проєкт місцевого розвитку
ТПВ – тверді побутові відходи
ФП – фельдшерсько-акушерський пункт
ЦНАП – центр надання адміністративних послуг
ЦСР ООН – цілі сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй

ЗМІСТ

I ВСТУП	5
1.1 Мета та підстави розроблення Стратегії розвитку Хмельницької області на 2021-2027 роки	5
1.2 Підхід, методика та процес підготовки Стратегії	6
II СОЦІАЛЬНО ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	11
2.1 ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБЛАСТІ	11
2.2 НАСЕЛЕННЯ ТА ДЕМОГРАФІЯ	27
2.3 ТРУДОВІ РЕСУРСИ	32
2.4 ІНФРАСТРУКТУРА	38
2.5 ЕКОНОМІКА ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО	54
2.6 ФІНАНСОВО БЮДЖЕТНА СФЕРА	86
2.7 ЕКОЛОГІЯ ТА БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ	95
III ГОЛОВНІ ЧИННИКИ І СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ НА 2021-2027 РОКИ	103
3.1 Результати SWOT-аналізу для Хмельницької області	103
3.2 SWOT-матриця Хмельницької області	105
3.3 Порівняльні переваги, виклики та ризики Хмельницької області	108
3.4 Сценарії розвитку Хмельницької області	110
IV СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	117
V СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ (ПРІОРИТЕТИ), ОПЕРАТИВНІ ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ СТРАТЕГІЇ	118
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 1. ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	125
Операційна ціль 1.1. Зміцнення малого і середнього підприємництва	127
Операційна ціль 1.2. Підвищення потенціалу реалізації регіональної продукції	128
Операційна ціль 1.3. Підвищення продуктивності агропромислового сектору	130
Операційна ціль 1.4. Активізація інвестиційної діяльності	132
Операційна ціль 1.5. Розвиток енергетики та підвищення енергоефективності	133
Операційна ціль 1.6. Розвиток туристичного потенціалу та креативної індустрії	134
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 2. ЗРОСТАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ	136
Операційна ціль 2.1. Збільшення доданої вартості промислової продукції в секторах смарт-спеціалізації	137
Операційна ціль 2.2. Активізація інноваційної діяльності	139
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 3. РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ	140

Операційна ціль 3.1. Вдосконалення системи підготовки кадрів для регіонального ринку праці	141
Операційна ціль 3.2. Підвищення рівня залучення мешканців у процеси регіонального та місцевого розвитку	143
Операційна ціль 3.3. Удосконалення управління регіональним розвитком	144
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 4. ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ДОВКІЛЛЯ	145
Операційна ціль 4.1. Якісна система надання освітніх послуг	147
Операційна ціль 4.2. Покращання демографічної ситуації та продовження тривалості активного періоду життя людини	148
Операційна ціль 4.3. Розвиток культурних послуг	150
Операційна ціль 4.4. Розвиток житлово-комунальної інфраструктури	151
Операційна ціль 4.5. Екологічна безпека та збереження довкілля	152
VI ОРГАНІЗАЦІЙНЕ, ІНСТИТУЦІЙНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ	155
VII МОНІТОРИНГ І ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ	157
VIII УЗГОДЖЕНІСТЬ СТРАТЕГІЇ З ДЕРЖАВНИМИ ПРОГРАМНИМИ ДОКУМЕНТАМИ	159

I. ВСТУП

1.1. Мета та підстави розроблення Стратегії розвитку Хмельницької області на 2021-2027 роки

Стратегія розвитку Хмельницької області на 2021-2027 роки (*далі – Стратегія*) є головним плановим документом розвитку Хмельниччини на довгострокову перспективу.

Стратегію було розроблено на підставі Закону України «Про засади державної регіональної політики» з урахуванням Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, прийнятих Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722, відповідно до Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів (затверджено постановою КМУ від 11.11.2015 № 932 зі змінами). Також враховано досвід реалізації Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на 2011-2020 роки (затверджено рішенням обласної ради від 18 травня 2011 року № 24-4/2011).

Необхідність підготовки нового стратегічного документа викликана наближенням до завершення терміну реалізації Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на 2011-2020 роки, а також доцільністю орієнтування на європейські підходи, що передбачають визначення регіональних пріоритетів смарт-спеціалізації (розумної спеціалізації) у процесі стратегування.

Стратегію розроблено робочою групою з розробки Стратегії (*далі – Робоча Група*) шляхом проведення низки засідань та дискусій а також організаційного та методологічного супроводу групи радників із впровадження державної регіональної політики Програми U-LEAD з Європою.

Окрім підготовки самого документа, стала важливим інструментом налагодження партнерства між обласною державною адміністрацією, обласною радою, районними державними адміністраціями, міськими та районними радами, об'єднаними територіальними громадами, вищими навчальними закладами, а також широким колом організацій громадянського суспільства, для того, щоб стратегічний документ став надбанням усіх зацікавлених сторін та забезпечив суспільну підтримку плану реалізації Стратегії.

Процес колективної роботи над Стратегією різних суб'єктів регіонального розвитку у рамках Робочої Групи дозволив залучити до її розробки десятки організацій, підприємств, наукових установ та громадських організацій, органи виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Мета Стратегії - перетворити Хмельниччину на регіон сталого економічного зростання на основі інноваційної промисловості, високотехнологічного аграрного виробництва; із розвинуто транспортно-логістичним комплексом; як інвестиційно привабливою, комфортний та безпечний для проживання край зі сталим докільям.

Саме людина стає центром і пріоритетом розвитку. Розвиток економічного та інноваційного потенціалу, сільських територій, людського

капіталу та збереження довкілля є лише інструментами досягнення мети.

Стратегія побудована таким чином, що протягом її реалізації вона впливатиме на розробку програм економічного і соціального розвитку області, поточне формування проєктів регіонального розвитку, а також заходів, які будуть упроваджуватися в області. Її ухвалення має стати основою для створення комплексної бази стратегічного планування в області, а саме уточнення обласних комплексних та цільових програм, їх гармонізації із перспективами розвитку, означеними Стратегією.

У Стратегії аналізуються фактори, що впливають на подальший розвиток суспільства та диктують зміни. Стратегія визначає цілі розвитку області, шляхи їх досягнення. Регіон і люди, які в ньому живуть та працюють, забезпечують можливість виконання заходів із реалізації стратегічних цілей.

Стратегія розглядається як плановий документ найвищого рівня в регіоні, а, отже, її реалізація вимагає зосередження фінансових, фізичних та людських ресурсів на досягненні заявлених у Стратегії цілей. Очікується, що всі зусилля адміністративних органів, громадянського суспільства, наукових кіл і громадян буде націлено на успішну реалізацію пріоритетів та заходів, передбачених Стратегією.

Таким чином, зосередження та належна координація наявних фінансових ресурсів, одержаних за рахунок бюджетів усіх рівнів, власних коштів підприємств, іноземних та вітчизняних інвесторів, коштів міжнародних фінансових організацій, дасть змогу забезпечити досягнення цілей, визначених у цій Стратегії.

Важливе місце серед напрямів регіонального розвитку відведене територіальному аспекту заходів, що спрямовані на зміцнення центрів зростання як потенційних рушіїв розвитку відповідних територій, розбудову економічної та соціальної доступності слаборозвинутої периферії та усунення загального соціально-економічного дисбалансу. Сприятлива матеріальна та нематеріальна інфраструктура й відповідний потенціал є необхідною передумовою досягнення широкого кола узгоджених цілей регіонального розвитку.

1.2. Підхід, методика та процес підготовки Стратегії

Забезпечення сталого збалансованого регіонального розвитку є однією з найважливіших передумов її економічного зростання. Це обумовлює актуальність забезпечення необхідних і належних умов, а також визначення пріоритетів стратегічного планування розвитку регіону із урахуванням їх конкурентних переваг, унікального природно-ресурсного, економічного, соціального, наукового, технічного, трудового потенціалу, культурно-історичної, етнічної спадщини тощо, а також особливостей спеціалізації у виробництві товарів та послуг.

Стратегічне планування розвитку області – це системний шлях до управління змінами й досягнення консенсусу в регіоні, а також створення спільного бачення майбутнього розвитку, творчий процес визначення проблем та погодження реалістичних цілей та завдань стратегій, здійснення яких

вирішить ці проблеми. Стратегічне планування є також потужним інструментом об'єднання бізнесу, науки і місцевої виконавчої влади для створення публічно-приватних партнерств, що має позитивний вплив на місцевий діловий клімат та конкурентне становище громади, а також на вирішення інших питань, пов'язаних із рівнем життя всіх громадян.

Стратегія має два рівні: стратегічний та середньострокові цикли її реалізації. Визначені на основі цього підходу стратегічні цілі та заходи мають характер довгострокових (на 2021-2027 роки) напрямів розвитку, тоді як стратегічні програми орієнтуються на реалізацію пріоритетних завдань (2021-2023 і 2024-2027 роки). Ці заходи, які є ключовими елементами Стратегії, визначають шляхи досягнення стратегічних цілей.

В основу підготовки Стратегії покладено такі принципи:

- партнерство;
- спільна участь представників влади та приватного сектору;
- відкритість;
- паритетність;
- координація;
- доповнюваність;
- диверсифікація;
- вузька спеціалізація;
- інноваційна спрямованість;
- ієрархія стратегічних планів;
- інституційна пам'ять;
- субсидіарність.

Етапи розроблення Стратегії:

1. Організація роботи із розроблення Стратегії

Рішенням обласної ради від 21 березня 2019 року № 51-25/2019 «Про розробку проєкту Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на 2021-2027 роки» рекомендовано обласній державній адміністрації розробити та подати на розгляд обласної ради Стратегію.

Розпорядження голови обласної державної адміністрації від 04 квітня 2019 року № 239/2019-р «Про розроблення проєктів Стратегії розвитку Хмельницької області на 2021-2027 роки та Плану заходів з її реалізації на 2021-2023 роки» головним розробником проєктів Стратегії та Плану заходів з її реалізації визначено Департамент економічного розвитку, промисловості та інфраструктури облдержадміністрації та утворено робочу групу з розроблення Стратегії.

Робоча група (РГ) – це колектив осіб, який створюється для роботи над стратегічним планом розвитку регіону. Саме на засіданнях РГ презентуються, обговорюються напрями роботи та ухвалюються відповідні рішення в кожній з цільових сфер.

Головою обласної державної адміністрації 07 травня 2019 року затверджено склад робочої групи з розробки проєкту Стратегії.

Першим заступником голови облдержадміністрації – співголовою робочої групи у лютому 2019 року затверджено орієнтовний план-графік із розроблення проєкту Стратегії.

2. Здійснення соціально-економічного аналізу та формулювання сценаріїв.

Соціально-економічний аналіз є важливою, але не єдиною складовою процесу розробки Стратегії, тому не може розглядатися окремо від інших етапів роботи. Проте саме СЕА лягає в основу розробки можливих сценаріїв розвитку, визначення сильних та слабких сторін регіону.

СЕА охопив усі важливі аспекти життєдіяльності і розвитку регіону, дозволив членам РГ краще зрозуміти актуальний стан та тенденції в економічній, соціальній, екологічній та інноваційній сферах регіону. Цей аналіз також створив потужну основу для своєчасного виявлення бажаних і небажаних змін в регіоні, а також основу для прийняття обґрунтованих рішень щодо регіонального розвитку.

На базі СЕА опрацьовано три варіанти сценарію розвитку регіону: базовий оптимістичний та песимістичний. Альтернативні базовому сценарію необхідні для подальшого перегляду, корекції (у разі потреби) цілей регіональної стратегії та стратегічного бачення.

3. Визначення стратегічного бачення

РГ визначено стратегічне бачення розвитку регіону - бажаного стану соціально-економічної системи у майбутньому. Методологічною базою Стратегічного бачення став оптимістичний сценарій розвитку. Коректне формулювання бачення з точним зазначенням складових загальної мети розвитку є дуже важливим для успішного впровадження, подальшого моніторингу та оцінки виконання.

Стратегічне бачення являє собою відображення (узагальнення) найбільш загальних та тривалих уявлень про майбутнє розвитку регіону та життя його населення, яке буде досягнуто в результаті реалізації Стратегії.

Після Стратегічного бачення було розпочато факторний аналіз внутрішнього потенціалу регіону та зовнішнього оточення. В основу методики виконання цієї роботи було покладено SWOT-аналіз. На практиці РГ визначено сильні сторони регіону, можливості розвитку, слабкі сторони та зовнішні загрози. Під час засідань проводився «мозковий штурм», зосереджений на визначенні синергетичної взаємодії чинників у рамках кожного з елементів SWOT-аналізу, що мав на меті визначення стратегічної орієнтації, порівняльних переваг і забезпечення можливості управління ризиком.

Виявлені сильні та слабкі сторони, можливості та загрози формують чітке уявлення про поточну ситуацію, проблеми та потенціал розвитку регіону, при чому орієнтація Стратегії та основні елементи стратегічних цілей наприкінці цього етапу вже стають очевидними.

Результати виконання цього етапу є такими:

- 1) соціально-економічний аналіз Хмельницької області;
- 2) сценарії розвитку області та формулювання Стратегічного бачення;
- 3) SWOT-аналіз та SWOT-матриця;
- 4) порівняльні переваги регіону, виклики та ризики.

4. Формування стратегічних та операційних цілей із відповідними заходами.

Стратегічні цілі було визначено в загальних рисах на сім років. Цей строк було визначено для того, щоб створити стратегічну платформу для 2 циклів реалізації тривалістю три і чотири роки та для уникнення необхідності повторення процесу розробки Стратегії у проміжний період і перевірки життєздатності планів у довгостроковій перспективі. Стратегічні цілі було сформовано на основі порівняльних переваг регіону з урахуванням викликів, а також можливих перешкод і ризиків на шляху розвитку.

Операційні цілі визначено як віхи на шляху досягнення стратегічних цілей, які передбачають реалізацію необхідних заходів. Ці заходи було визначено з метою досягнення відповідних стратегічних цілей на 2021-2027 роки. Для формування чіткої структури всіх елементів Стратегії зазначені заходи стратегічної цілі прив'язані до операційних цілей. Взагалі заходи є поєднанням регіональних заходів (проектів розвитку) та реформ, які створюють базу для подальшої розбудови потенціалу й досягнення цілей розвитку.

Методологія включає застосування підходу розумної спеціалізації, у рамках якого визначаються пріоритети в галузі досліджень та інновацій для створення конкурентних переваг, що відповідають новим можливостям та розвитку, а також уникнення дублювання та фрагментації дослідницької та інноваційної діяльності.

На цьому етапі також розпочинається процес розробки Плану реалізації Стратегії, який формувався на основі визначених у Стратегії стратегічних і операційних цілей, а робочі підгрупи узгоджували конкретні заходи, які мають бути вжиті для досягнення загальних і конкретних цілей. Завдання передбачають визначення відповідальних за їх виконання, встановлення термінів виконання та визначення необхідних ресурсів. План реалізації розроблявся за кожною стратегічною та операційною ціллю і представляє собою «дерево цілей».

5. Стратегічна екологічна оцінка Стратегії

Стратегічна екологічна оцінка здійснюється у випадках, передбачених Законом України «Про стратегічну екологічну оцінку», з метою сприяння сталому розвитку шляхом забезпечення охорони довкілля, безпеки життєдіяльності населення та охорони його здоров'я, інтегрування екологічних вимог під час розроблення та затвердження документів державного планування.

СЕО дала можливість зосередитися на всебічному аналізі можливого впливу планованої діяльності на довкілля та використовувати результати цього аналізу для запобігання або пом'якшення екологічних наслідків у процесі стратегічного планування.

Стратегічна екологічна оцінка - це новий інструмент реалізації екологічної політики, який базується на простому принципі: легше запобігти негативним для довкілля наслідкам діяльності на стадії планування, ніж виявляти та виправляти їх на стадії упровадження стратегічної ініціативи.

Методологія проведення СЕО складається з шести етапів:

- 1 – визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки;
- 2 – складання звіту про стратегічну екологічну оцінку;

3 – проведення громадського обговорення та консультацій у порядку, передбаченому статтями 12 та 13 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку»;

4 – врахування звіту про стратегічну екологічну оцінку, результатів громадського обговорення та консультацій;

5 – інформування про затвердження документа державного планування;

6 – моніторинг наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.

6. Громадське обговорення, схвалення та затвердження Стратегії.

Матеріали до Стратегії (окремі розділи, описово-аналітична частина, SWOT-аналіз та SWOT-матриця, порівняльні переваги регіону, виклики та ризики, стратегічне бачення, цілі та завдання розвитку області, CEO), а також проєкт Стратегії представлялися громадськості на засіданнях РГ та розміщувалися на офіційному вебсайті Хмельницької обласної державної адміністрації.

Облдержадміністрацією протягом листопада 2019 року проведено громадське обговорення проєкту Стратегії. Після доопрацювання цей документ в установленому порядку ухвалено керівним комітетом з розробки Стратегії та подано обласній раді на розгляд і затвердження.

7. Моніторинг та впровадження.

Реалізація Стратегії здійснюватиметься шляхом розробки та виконання Плану заходів з реалізації Стратегії. Порядок моніторингу та оцінки реалізації Стратегії і відповідного Плану заходів затверджується Кабінетом Міністрів України.

У цілому, Стратегія буде реалізовуватися через проєкти регіонального розвитку, що впливають із операційних цілей Стратегії, регіональні цільові програми, щорічні програми економічного і соціального розвитку, а також стане базисом ухвалення управлінських та бюджетних рішень щодо розвитку області.

На підставі щорічного моніторингу показників (індикаторів) за операційними цілями здійснюватиметься оцінка ефективності Стратегії, яка буде основою для внесення змін до стратегічного плану, а також інших системних змін, у тому числі інституційного, кадрового забезпечення процесу реалізації Стратегії.

II. СОЦІАЛЬНО ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБЛАСТІ

Географія і топографія

Хмельницьку область як АТО у складі України утворено 22 вересня 1937 року.

Вона розташована на південному заході Східноєвропейської рівнини в зонах лісостепу та мішаних лісів (Полісся).

Межує на сході з Вінницькою, заході – Тернопільською, північному заході – Рівненською, півночі – Житомирською та півдні – Чернівецькою областями. Усі вони мають, здебільшого, агропромисловий розвиток без значного промислового і паливно-ресурсного потенціалу.

За площею території (20,6 тис. кв. км або 3,4% від площі країни) Хмельницька область належить до невеликих областей України і посідає серед них 19 місце. Протяжність з півночі на південь 256,2 км, зі сходу на захід – 192,5 км. Більшу центральну частину області займає Подільська височина, по якій проходять вододіли Дніпра, Південного Бугу та Дністра.

Обласний центр – місто Хмельницький, розміщений близько до географічного центру області на перетині шляхів з півночі на південь та заходу на схід, що є дуже вигідним чинником соціально-економічного розвитку території.

Крайніми точками області є:

на півночі – с. Веселинівка Славутського району;

на півдні – с. Гринчук Кам'янець-Подільського району;

на сході – с. Вівсяники Деражнянського району;

на заході – околиці с. В'язовець Білогірського району та с. Мислова Волочиського району.

Розміщення області у південно-західній частині України має певні стримуючі фактори розвитку: область у стороні від найбільш розвинених регіонів; транзитний потенціал області є досить обмеженим, оскільки транспортні потоки Захід-Схід проходять в основному північніше області, транспортні потоки Івано-Франківськ – Київ, Тернопіль – Київ та Чернівці-Київ, які проходять через Хмельницьку область, не є надто великими, оскільки основні переходи через західний кордон України сконцентровані в Львівській та Волинській областях.

Між найбільшими тут містами Київ та Львів відстань понад 530 кілометрів. Натомість, від Хмельницького до Києва – 318 км, Львова – 240 км, Тернополя – 118 км, Рівного – 189 км, Чернівець – 187 км, Вінниці – 120 кілометрів.

Витягненість області з півночі на південь створює додаткові проблеми з доступністю південних та північних районів до обласного центру, оскільки районні центри Славута, Шепетівка, Ізяслав, Полонне, Кам'янець-Подільський, Нова-Ушиця знаходяться на віддалі понад 100 км від обласного центру.

Водночас, витягненість області дає змогу мати на території області декілька природних та кліматичних зон та зменшує ризики тотального впливу погодних факторів на сільське господарство по всій території області.

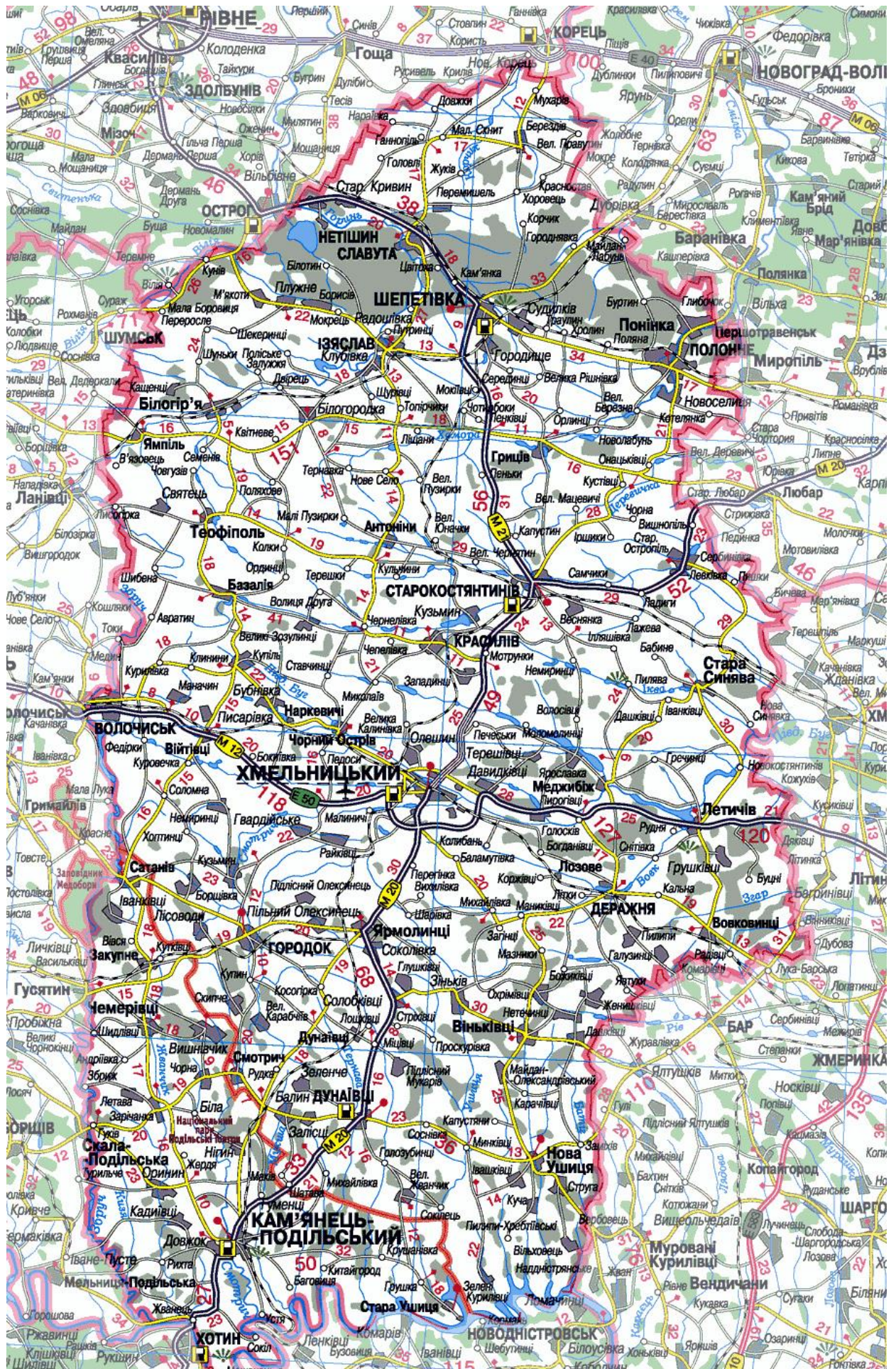

Рис. 1. Карта Хмельницької області

Адміністративно-територіальний поділ та формування об'єднаних територіальних громад

Хмельницька область уже четвертий рік поспіль залишається одним із лідерів серед регіонів України за результатами впровадження реформи місцевого самоврядування та децентралізації влади.

На 1 червня 2019 року в області утворено 48 об'єднаних територіальних громад, їх площа 13,02 тис. кв. км (63,2% площі області). До ОТГ увійшло 829 населених пунктів із населенням 563,325 тис. осіб (44,5% від населення області), 355 із 605 сільських, селищних, міських рад увійшли до об'єднаних громад.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.11.2018 року № 901-р затверджено зміни до перспективного плану формування територій громад Хмельницької області, яким передбачено утворення на території області 62-х ОТГ. Сорок п'ять громад (72,6%), передбачених перспективним планом, уже створено, 3 громади утворені не за перспективним планом.

У 2015 році на території області утворено 22 ОТГ, у 2016 – 4, 2017 – 13 ОТГ. У 2018 році утворено 5 ОТГ, до 7 діючих ОТГ відбулося приєднання суміжних сільських рад.

У 2019 утворено Плужненську сільську ОТГ Ізяславського району, Заслучненську Красилівського району, Нетішинська міська ОТГ.

На території області три райони (Старосинявський, Летичівський, Дунаєвецький) повністю складаються з об'єднаних громад. У Славутському та Полонському районах залишаються необ'єднаними по одній сільській раді, у Новоушицькому – 3.

Найбільша за кількістю населення Дунаєвецька міська ОТГ – 37281 особа, найменша – Баламутівська сільська ОТГ Ярмолинецького району – 1880 осіб;

11 ОТГ мають чисельність мешканців менше 5 тис. осіб;

7 ОТГ – понад 20 тис. мешканців.

Найбільша за площею Новоушицька ОТГ – 747 кв. км, найменша – Шаровечківська ОТГ Хмельницького району – 46,8 кв. кілометрів. Переважна більшість ОТГ довела свою спроможність вирішувати самостійно питання місцевого значення і свою здатність нести відповідальність за прийняті рішення

Рис. 2. Перспективний план формування територій громад Хмельницької області

Найефективніше працюють та забезпечують розвиток територій такі об'єднані громади як Волочиська та Дунаєвецька міські, Новоушицька, Чемеровецька та Сатанівська селищні, Гуменецька, Колибаївська та Розсошанська сільські громади.

На даний час не утворено жодної ОТГ у Віньковецькому та Старокостянтинівському районах.

На добровільне об'єднання громади мають ще рік. Далі, як передбачено в плані нового етапу децентралізації, рішення прийматимуть на центральному рівні, а чергові місцеві вибори у 2020 році мають відбутися на новій територіальній основі громад і районів.

За адміністративно-територіальним поділом область включає 20 районів, 6 міст обласного значення, 7 міст районного значення, 24 селища міського типу, 1414 сільських населених пунктів.

Таблиця 1. Основні характеристики АТУ області (на 01 січня 2018 року)

	Населення, тис. осіб	Територія, тис. кв. км	Міста		Селища міського типу	Сільські населені пункти
			усього	у тому числі обласного значення		
Хмельницька область	1274,4	20629	13	6	24	1414
міста						
Хмельницький	268,4	93	1	1	х	х
Кам'янець-Подільський	100,3	28	1	1	х	х
Нетішин	36,9	66	1	1	х	х
Славута	35,6	23	1	1	х	х
Старокостянтинів	34,8	35	1	1	х	х
Шепетівка	42,1	38	1	1	х	х
райони						
Білогірський	26,3	776	–	–	2	72
Віньковецький	23,7	653	–	–	1	35
Волочиський	50,4	1104	1	–	2	85
Городоцький	47,0	1111	1	–	1	72
Деражнянський	31,3	916	1	–	2	59
Дунаєвецький	61,3	1182	1	–	2	83
Ізяславський	43,4	1253	1	–	–	91
Кам'янець-Подільський	64,7	1537	–	–	1	121
Красилівський	50,8	1181	1	–	1	93
Летичівський	27,4	951	–	–	2	55
Новоушицький	27,9	853	–	–	1	58
Полонський	43,6	866	1	–	1	45
Славутський	28,8	1163	–	–	–	79
Старокостянтинівський	28,1	1214	–	–	–	97
Старосинявський	19,9	662	–	–	1	44
Теофіпольський	26,4	716	–	–	2	53
Хмельницький	53,4	1220	–	–	1	77
Чемеровецький	40,1	928	–	–	2	68
Шепетівський	32,8	1162	–	–	1	68
Ярмолинецький	28,9	898	–	–	1	59

Чисельність наявного населення на 01 січня 2018 року становить 1274,4 тис. осіб. Щільність населення складає 62 особи на 1 кв. кілометр. Найбільша щільність поселень у Дунаєвецькому і Полонському, найменша – Старокостянтинівському та Славутському районах.

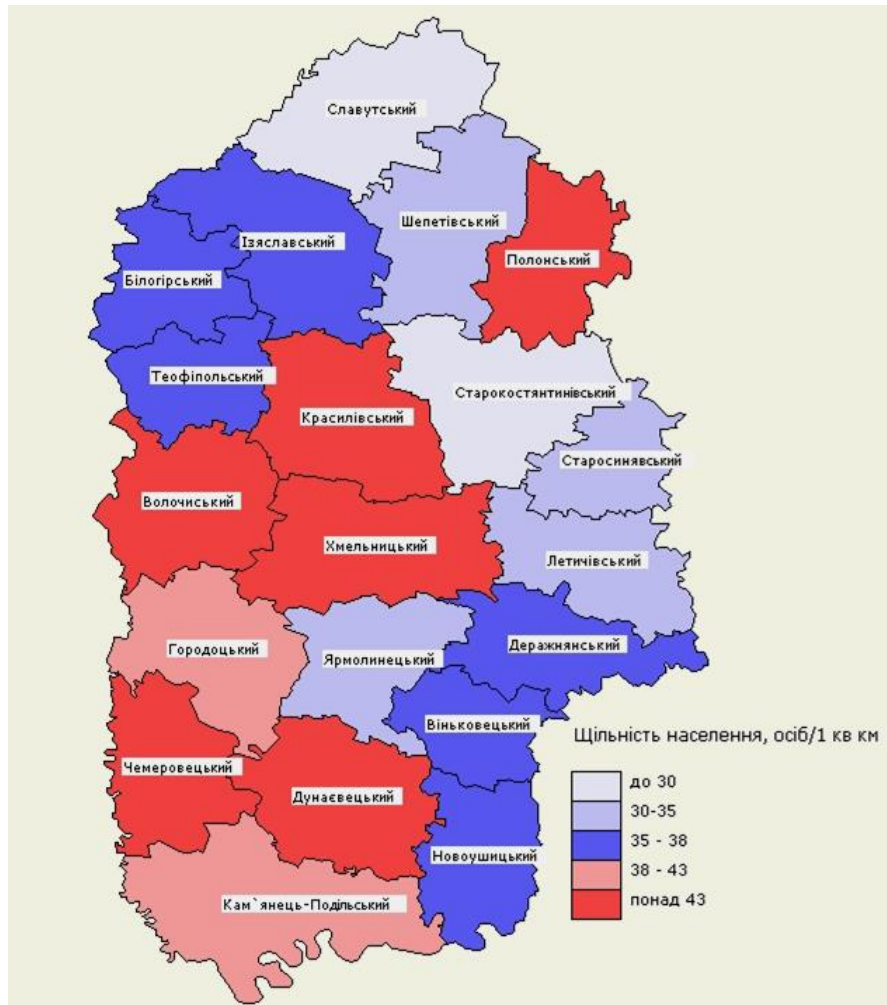

Рис.3. Щільність населення Хмельницької області, осіб на 1 кв. км

Щодо рівня урбанізації, то Хмельниччині характерне «насичення» міст (передусім унаслідок приросту за рахунок мігрантів із сільської місцевості). Це зумовлює формування навколо найбільших міст приміських зон, появу міських агломерацій. При цьому головні міста зростають швидше, ніж передмістя, а сільське населення у результаті значного міграційного відтоку починає скорочуватися.

Хмельницька область займає вигідне географічне положення, характеризується сприятливими природними і кліматичними умовами, різноманітністю ландшафтних територій, багатством рослинного і тваринного світу, мінеральних вод, родючих чорноземів, широкою мережею річок.

Хмельницька область відноситься до ряду тих областей, які не мають великих запасів різного роду корисних копалин, але на території нашої області близько 2062 млн га посівних площ, більша частина з яких – чорноземи. Саме через це нашу область можна віднести до ряду аграрних областей, основним джерелом доходу яких є сільське господарство.

Умовно у межах області спостерігається принаймні три зони, які відрізняються за природньо кліматичними умовами: Південна – Кам’янець-Подільський та Новоушиський райони, Північна – Славутський, Шепетівський, Полонський райони, Центральна – решта районів.

Ґрунти

Ґрунтовий покрив Хмельницької області досить різноманітний. Навіть у межах землекористувань окремих сільськогосподарських підприємств зустрічаються ділянки з різноманітними ґрунтами, які різняться між собою за агровиробничими властивостями і природною родючістю.

Залежно від родючості ґрунтів і агрокліматичних умов територія області поділена на сім земельно-оціночних (агроґрунтових) районів. Ґрунтовий покрив області представлений 50 різновидами ґрунтів. Найбільш поширеними і родючими ґрунтами в області є чорноземи типові на різних ґрунтоутворюючих та підстилаючих породах, різного ступеня еродованості. Вони займають 496,6 тис. га, або 31,6% обслідуваних земель. Чорноземи опідзолені та темно-сірі опідзолені ґрунти в межах області займають 514,4 тис. га, що становить 32,8%, ясно-сірі та сірі опідзолені ґрунти – 274,7 тис. га, або 17,5 відсотків. Крім того, ґрунтовий покрив області представлений сірими оглеєними ґрунтами (6,1%), лучно-чорноземними (2,6%), дерновими та дерново-підзолистими (2,3%), а також іншими ґрунтами (2,3%).

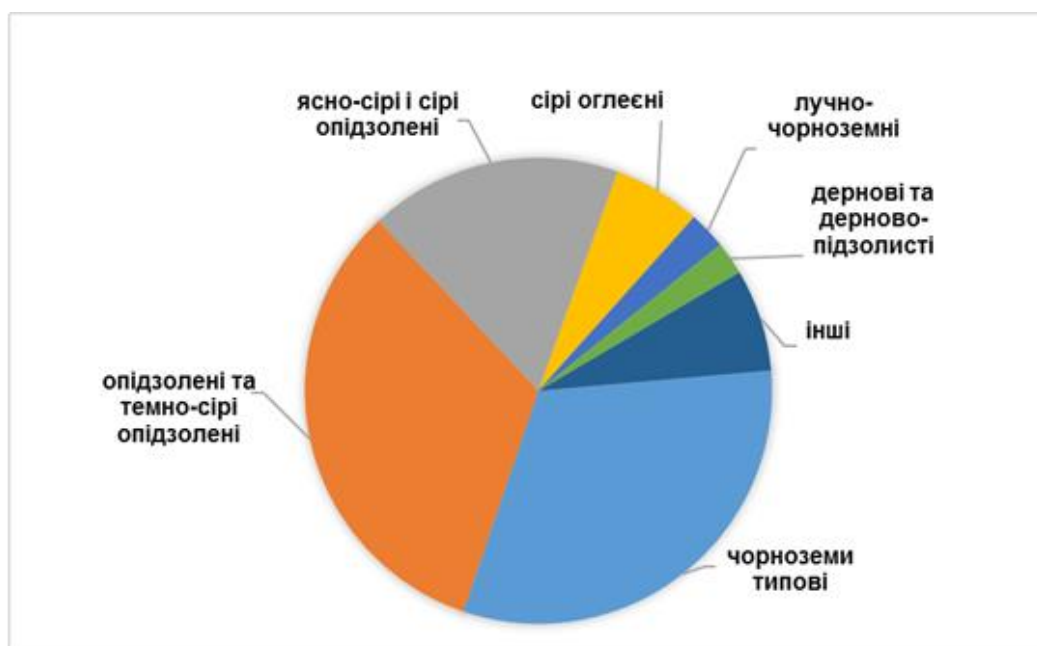

Рис. 4. Структура ґрунтів Хмельницької області

Область багата запасами торфу (Теофіпольський, Хмельницький, Полонський та Славутський райони).

Ґрунтовий покрив Хмельницької області сприятливий для вирощування сільськогосподарських культур лісостепової зони. Значної шкоди родючості ґрунтів завдає водна ерозія. Розвитку ерозійних процесів (утворенню ярів) сприяє інтенсивне розорювання схилів горбів. Площа еродованих земель безперервно зростає і становить зараз понад третину від земельних угідь. Найінтенсивніше відбуваються ерозійні процеси на півдні області, де значна частина земель розташована на горбах з великою крутизною схилів. Для

зменшення ерозійних процесів на таких ділянках насаджують полезахисні лісосмуги, будують гідротехнічні споруди, проводять поперечну оранку схилів.

Лісові та водні ресурси

Рослинність області характерна для лісостепу. Ліси та інші лісопокриті площі займають близько 12,0% території області. Цей відсоток лісистості нижчий від середнього по державі. Ліси розташовані дуже нерівномірно. Вони сконцентровані переважно на півночі області (в зоні Малого Полісся) та в центральньо-західному регіоні.

Загальна площа лісів області складає 281,6 тис. га, площа державного лісового фонду – 194,2 тис. гектара. Загальний запас деревини на Хмельниччині складає 42348,56 тис. куб. метрів.

Площа земель, наданих в постійне користування державним підприємствам лісового господарства становить 193,6 тис. гектарів.

Заходи з розширеного відтворення лісових ресурсів і їх захисних функцій, подальшої інтенсифікації лісогосподарського виробництва здійснюють десять державних підприємств обласного управління лісового та мисливського господарства, шістнадцять районних ліскокомунальних підприємств, один військовий лісгосп тощо.

Рис. 5. Розподіл лісів за віковою структурою, %

Видовий склад лісів представлений переважно листяними породами 71%, а високопродуктивні хвойні породи займають 29% від лісопокритої площі. Більшість лісів - молодняк, який займає 30% від загальної маси деревини; і середньовікові насадження - 37%, пристигаючі - 19%, а стиглі і перестійні, які найбільш придатні для рубок, займають лише 14% від площі лісів.

Водні ресурси Хмельницької області складаються з поверхневого стоку (у середньому 2,1 млрд. куб. м/рік) і запасів підземних вод (прогнозні 720 тис. куб. м/рік, затверджені – 170,6 млн куб. м/рік). Водозабезпеченість місцевим поверхневим стоком одного жителя області становить 1,6 тис. куб. м при середній по державі 1,1 тис. куб. м, проте води нерівномірно розподіляються як по території, так і по сезонам року, але в основному всі галузі забезпечені необхідною кількістю води, хоча якість не завжди відповідає вимогам.

Річкова сітка Хмельницької області представлена річками басейнів Дністра (займає 7,74 тис. кв. км або 37,6% території області), Південного Бугу (4,61 тис. кв. км або 22,4%) і Дніпра (8,27 тис. кв. км або 40% території області). В області нараховується 3733 річки, загальною протяжністю – 12880 км, з них довжиною більше 10 км – 211, загальною протяжністю 4872 кілометри. Річки північної та центральної частин області (басейн Дніпра та Південного Бугу), які течуть у північному та східному напрямках, мають неглибокі, широкі долини, заболочені заплави, малі повздовжні похили русел і, як наслідок, невеликі швидкості течій (0,1 м/с – 0,2 м/с). Ліві притоки Дністра (Збруч, Жванчик, Смотрич, Тернава, Ушиця, Калюс та інші) течуть на південь, причому майже паралельно одна до одної. На своєму шляху вони виробили глибокі, місцями каньйоноподібні долини. Середня швидкість течії їх у 2-4 рази перевищує швидкості інших річок області. На окремих ділянках річки набувають характеру гірських річок.

Кількість озер в області є незначною і вони невеликі за розмірами та розташовані в основному у лісових масивах на землях Держлісфонду України. На півночі області у басейні Горині знаходяться найбільші озера Святе та Теребіж, площа водного дзеркала яких відповідно 4,2 і 2,6 гектара.

Блакитною перлиною подільського краю називають озеро Святе, яке славиться своєю мальовничістю та чистою, прозорою водою. Середня глибина озера близько 4 м, найбільша – біля 9. У центрі озера розташований острів, а навколо озера – ліс.

За матеріалами інвентаризації штучних водойм та даних землевпорядних служб на території Хмельницької області налічується 28741 штучний водний об'єкт. З них 1376 водойм (ставки) перебувають у користуванні на умовах оренди земельних ділянок водного фонду під ними, у тому числі передано в оренду 14 водних об'єктів відповідно до вимог ст. 51 Водного кодексу України, ЗУ «Про аквакультуру».

В області нараховується 55 водосховищ. Більшість водосховищ мають об'єм менше 10 млн куб. м і лише два з них Щедрівське і водойма-охолоджувач ВП «Хмельницька атомна електростанція» (ХАЕС) мають, відповідно, повний об'єм 30 і 120 млн. куб. метрів. Частина водосховищ мають об'єм трохи більше 1 млн. куб. метрів. За час експлуатації водосховищ частина об'єму замулилась, верхів'я їх позаростало водною рослинністю і тому площі водного дзеркала і об'єми зменшилися.

Більшість водойм мають сезонне регулювання, за винятком водосховища ХАЕС, яке є водосховищем багаторічного регулювання та водосховищ малих ГЕС, які здійснюють добове регулювання стоку.

Останнім часом спостерігається тенденція до відновлення малих ГЕС, які експлуатувалися в 60-70-х роках минулого століття. В області працює 32 малих ГЕС, робота окремих відновлена в останні роки.

Хмельницька область багата на природні мінеральні води (загальна мінералізація становить понад 1 г/л). Унікальними є їх специфічний склад і терапевтична дія. Хмельниччина – одна з найбагатших в Україні областей за різноманітністю видів та запасами мінеральних вод. Сукупність багатоконпонентних органічних та хімічних речовин, газового складу та

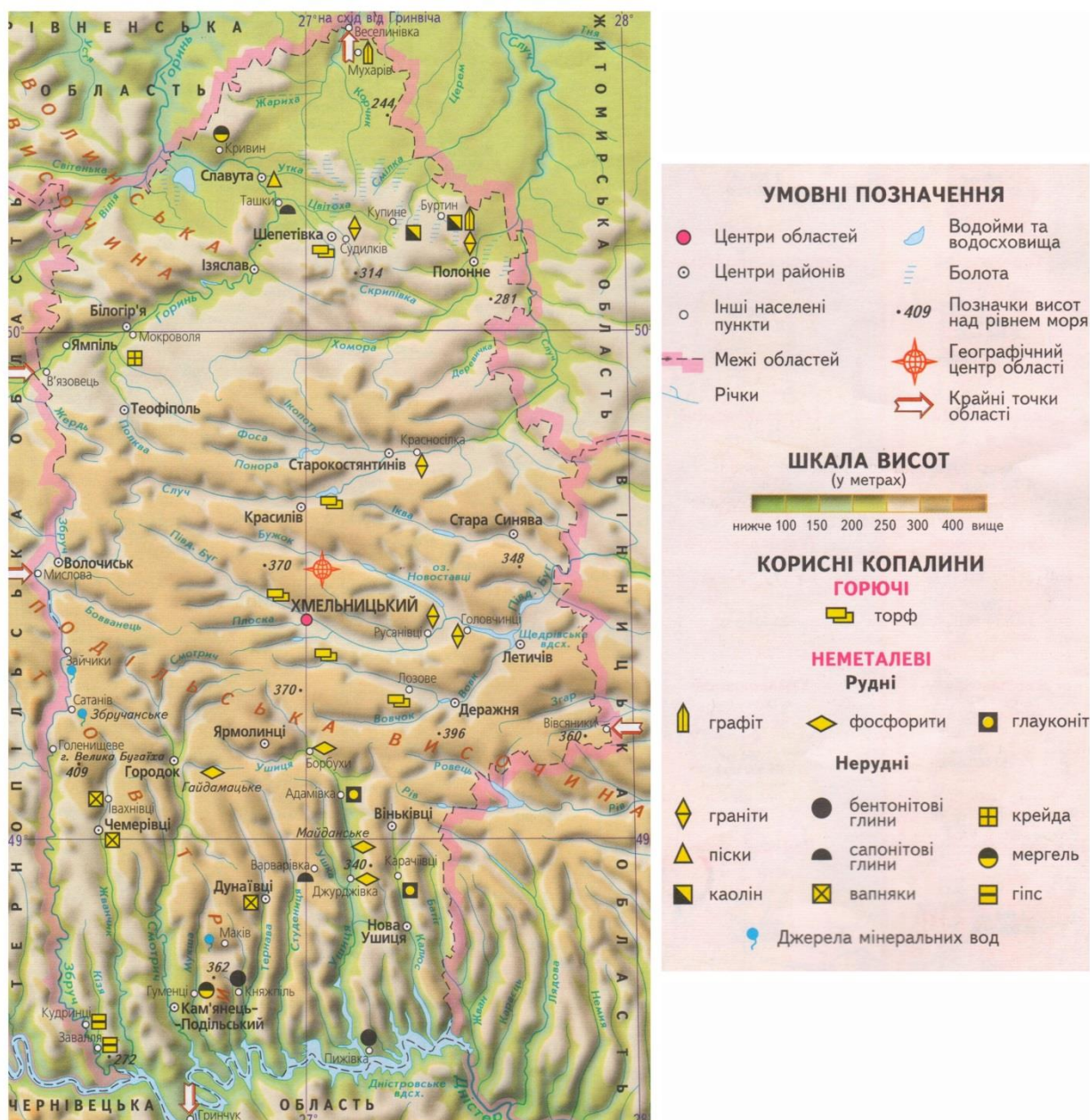
мікрофлори визначають їх оригінальність та надзвичайно високу бальнеологічну активність під час лікування різноманітних хвороб та виведення з організму радіонуклідів.

Корисні копалини

На території області є родовища копалин, що мають промислове значення. У першу чергу це корисні копалини для будівельної промисловості та мінеральні води.

Будівельні корисні копалини представлені покладами гранітів і каоліну, вапняків, цегельно-черепичних глин і суглинків, крейди, мергелів, пісків, пісковиків, гіпсу, бентонітових глин.

Хмельницька область – єдиний регіон України, де розвідано родовища *сапонітових глин* (Варварівське і Ташківське родовище на півночі області). Сумарні прогностичні ресурси всіх апробованих ділянок сапонітових глин складають понад 300 млн тонн.

Граніти (сірі граніти) зосереджені переважно в Шепетівському, Полонському, Старокостянтинівському та Славутському районах. Розробка ведеться відкритим способом (кар'єрним). Найбільші кар'єри – біля міст Полонне і Шепетівка та сіл Нова Синявка, Кудинка. Граніт в основному переробляють на щебінь для дорожнього будівництва. На території області розвідано 21 родовище граніту з запасами 230-250 млн куб. м, що повністю забезпечує потреби області в будівельній сировині на 100-120 років. На півночі і в центральній частині області встановлено ряд перспективних родовищ червоного та темно-сірого граніту, діориту та лабрадориту з високими декоративними властивостями.

Каоліни пов'язані з продуктами вивітрювання гранітів. Поширені на північному сході Хмельницької області. Родовища: Судимонтське і Купинецьке Шепетівського району, Майдан-Вильське та Буртинське Полонського району. Каолін використовують як сировину для виготовлення вогнетривкої цегли, шамотного порошку.

Вапняки поширені по всій території Хмельницької області. Розвідано понад 20 родовищ, більше половини з яких розробляється. Велике значення мають виходи силурійських вапняків в долинах Дністра, Збруча, Жванчика, Смотрича, Тернави, Студениці. Розробка покладів ведеться відкритим способом поблизу Кам'янця-Подільського, сіл Велика Слобідка, Устя та ін. Відклади неогенових вапняків Товтрової гряди розробляють кар'єрами поблизу селищ Закупне і Смотрич, сіл Івахнівці, Нігин, Вербка, Привороття, Гуменці. Їх використовують для випалювання вапна, виробництва щебеню, облицювальних плиток, стінових блоків, фігурних виробів, одержання цементу. На сировині Гуменецького родовища працює потужний Кам'янець-Подільський цементний завод. Відклади вапняків в інших районах йдуть на місцеві будівельні потреби.

Суглинки. В області 80 родовищ лесовидних суглинків і глин, на базі яких працює ряд цегельних і черепичних заводів.

Крейда. У північно-західній частині області (Білогірський та Ізяславський райони) є значні поклади крейди, а в південно-східній (басейни рік Ушиця та Калюс) – мергелів, які придатні для виробництва цементу.

Пісок. Піски різного геологічного часу поширені в усіх районах області і мають, в основному, будівельне значення (для розчинів, дорожнього будівництва тощо). Найпотужніші поклади їх в Славутському районі — Крупецьке, Цвітохське, Славутське родовища. Кварцові піски Славутського родовища використовують для виробництва скла.

Пісковики відслонюються по Дністру і його притоках — Калюсу і Ушиці. Промислова розробка їх не ведеться.

Гіпс. На заході Кам'янець-Подільського району є декілька родовищ гіпсу (розробляється Кудриньцьке родовище). Гіпс придатний для меліорації ґрунтів, будівельних, медичних та інших потреб.

Бентонітові глини зустрічаються у Новоушицькому районі. Застосовуються у хімічній та інших галузях промисловості. Найбільше скупчення їх зафіксоване поблизу с. Пижівка.

Інші неметалічні корисні копалини. У Хмельницькій області є поклади доломітів, трепелу (Кам'янець-Подільський район), невеликі прояви флюориту,

фосфоритів. Найбільші скупчення фосфоритів зустрічаються в Дунаєвецькому, Новоушицькому, Вінковецькому та Ярмолинецькому районах, однак промислового значення вони не мають.

Паливні корисні копалини представлені на Хмельниччині тільки торфом. Поклади його значні. Здебільшого він залягає в заболочених частинах заплавл Горині, Случа, Хомори, Південного Бугу та їх приток. Видобуток ведеться майже в усіх басейнах цих рік.

Отже, корисні копалини області, у першу чергу є важливими для розвитку промисловості будівельних матеріалів, створення системи лікувально-оздоровчих закладів базованих на використанні лікувальних мінеральних вод, та часткову заміну традиційних енергоресурсів на місцеві, особливо на периферійних територіях.

Природно-заповідний фонд

На території Хмельницької області створено 522 об'єкти ПЗФ загальною площею 328,5 тис. гектарів. Загальнодержавний статус надано 42 об'єктам, місцевого значення – 480.

До територій та об'єктів ПЗФ включено: 2 національних природних парки, 1 регіональний ландшафтний парк, 25 заказників державного та 133 заказники місцевого значення, 297 пам'яток природи, 2 ботанічних сади, 1 зоологічний парк, 20 заповідних урочищ, 5 дендрологічних парків та 36 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва.

В області функціонує Національний природний парк «Подільські Товтри» загальною площею 261316 га та Національний природний парк «Мале Полісся», загальною площею 8762,7 гектара.

Під охорону взято унікальні за своїми ландшафтами, багатством рослинного і тваринного світу природні комплекси. На їх територіях зростає більше 150 видів рідкісних для області та таких, що потребують особливої охорони, видів рослин, з яких 116 є червонокнижними, 88 видів лісової фауни, зокрема лелека чорний, борсук.

На сьогоднішній день в області за рахунок обласного фонду охорони навколишнього природного середовища винесено в натурі (на місцевість) межі лише 179 об'єктів ПЗФ площею 15,9 тис. гектара.

З метою збереження біорізноманіття басейну річок Смотрич та Дністер, а також охорони популяцій рідкісних водоплаваючих птахів на території Хмельницької області створено два водно-болотні угіддя міжнародного значення – площею 3070 га («Бакотська затока» – 1590 га та «Пониззя річки Смотрич» – 1480 га).

Варто відзначити, що на території Хмельницької області знаходиться 8 природоохоронних територій та об'єктів Смарагдової мережі Європи, а саме:

- національний природний парк «Подільські Товтри» (код об'єкту UA 0000011, площа 261521 га);
- Ізяславсько-Славутицький (код об'єкту UA 0000123, площа 32329 га);
- Верхнє Побужжя (код об'єкту UA 0000169, площа 13339 га);
- регіональний ландшафтний парк «Мальованка» (код об'єкту UA 0000124, площа 16908 га);
- Березнянський (код об'єкту UA 0000229, площа 128 га);

- Кузьминський (код об'єкту UA 0000241, площа 1240 га);
- Старосинявський (код об'єкту UA 0000249, площа 518 га);
- Барський (частина) (код об'єкту UA 0000228, площа 2815 га).

В області розроблено та затверджено регіональну схему формування екологічної мережі Хмельницької області, яка включає в себе елементи національної екологічної мережі України, зокрема, екологічні коридори та природні ядра національного значення.

Просторова структура екомережі області зумовлена природними (положенням природних ядер, гідрологічною мережею області, наявністю великих лісових масивів тощо) та соціальними умовами (урбанізаційними процесами, тощо). Ієрархічну структуру мережі складають природні ядра та екокоридори транснаціонального, національного, регіонального й місцевого рівнів. На території Хмельниччини виділено 15 природних ядер: 3 національного, 5 регіонального, 7 місцевого рівнів.

Біорізноманіття Хмельниччини є одним з її найбільших багатств, яке забезпечує екосистемні та біосферні функції живих організмів, їх угруповань та формує середовище життєдіяльності людини.

На жаль, сьогодні біологічне різноманіття втрачається під час забудов, розорювання землі, меліорації, спорудження водосховищ, створення мереж транспортної інфраструктури та здійснення інших видів господарської діяльності. Скорочуються території, зайняті природною рослинністю, що призводить до виникнення загрози втрати гено- та ценофонду.

Клімат

Територія області має помірно-континентальний клімат з теплим літом, м'якою зимою і достатньою кількістю опадів.

Хмельниччина розташована в глибині материка, і тому на її клімат мають вплив континентальні повітряні маси, які приносять суху погоду. Взимку сюди доходить повітря Сибірського антициклону, яке приносить холодну погоду, а влітку має вплив Азорський максимум. Навесні і на початку осені на територію області проникає арктичне повітря, яке приносить різке похолодання.

В усі пори року територія області перебуває під впливом циклонів, які формуються над Атлантичним океаном. Влітку вони зумовлюють значну хмарність, опади, зниження температури повітря, а взимку – потепління, відлиги, снігопади.

На клімат має вплив також рельєф. Різноманітні його форми обумовлюють відмінності в температурах, кількості опадів, напрямі та сили вітру.

Найтепліший місяць – липень, найхолодніший – січень. Середньорічна температура повітря коливається від 6,8°C у північній і центральній частинах області до 7,3°C – у південній.

На території області випадає достатня кількість опадів (530-670 мм на рік). Найбільша кількість опадів випадає влітку, найменша – взимку. У літній період часто бувають зливи, грози, іноді – град. Сніговий покрив утворюється в другій половині грудня і тримається, переважно, до першої декади березня. Товщина його незначна (10-15 см). Спостерігалось значне зменшення опадів з 765 мм (у 2013 році) до 586 мм (у 2017 році).

За відмінностями кліматичних показників на території області можна виділити три агрокліматичні райони: північний, центральний і південний.

Північний займає територію Славутського, Полонського і північ Шепетівського адміністративних районів. Центральний – ту частину області, яка розташована на Верхньобузській і Случ-Хоморській височинах. Південний район об'єднує південні адміністративні райони, які прилягають до Дністра (Кам'янець-Подільський, Дунаєвецький, Новоушицький).

Достатнє зволоження, оптимальний температурний режим створюють на всій території області умови для вирощування різноманітних сільськогосподарських культур, насамперед, озимої і ярої пшениці, ячменю, жита, вівса, цукрових буряків, картоплі, овочевих і кормових культур, плодкових дерев. Південна частина (Придністров'я) придатна для виноградарства, баштанництва та інших культур.

Інколи в області спостерігаються кліматичні явища, що негативно відбиваються на розвитку сільськогосподарських культур. Це – ранні осінні і пізні весняні приморозки, зливи, град, вимерзання посівів в окремі зими (коли сніговий покрив відсутній, а температури повітря досить низькі).

Кліматичні умови південних районів області (особливо на берегах Дністра та його приток) сприятливі для відпочинку людей.

Однією з найгостріших екологічних проблем, які стоять перед людством, це зміна клімату. Згідно з прогнозом провідних міжнародних наукових центрів з дослідження клімату, протягом наступного століття температура підвищиться на 2-5 градусів за Цельсієм. Такі темпи глобального потепління спричинять серйозні кліматичні зміни і різні екосистеми опиняться під загрозою зникнення. Основною причиною зміни клімату є використання викопного палива та неефективне споживання енергії, що виробляється. Парникові гази, що утворюються внаслідок діяльності людини, викликають посилення парникового ефекту. Надмірна кількість газів, які утворюються в результаті діяльності ТЕЦ, транспорту, сільського господарства, промисловості, а також лісових пожеж, утримують сонячне тепло у нижніх шарах атмосфери, не даючи йому повертатись до космосу.

До основних потенційних негативних наслідків зміни клімату, що можуть проявлятися у Хмельницькій області, належать більшість з таких, що є характерними для України, а саме: посуха; підтоплення та затоплення; зменшення площ та порушення видового складу зелених зон; стихійні гідрометеорологічні явища; зниження рівня ґрунтових вод; зменшення їх кількості та погіршення якості питної води; зростання кількості інфекційних захворювань та алергійних проявів.

Порівняльна характеристика області серед регіонів одного типу

За рівнем урбанізації та системи розселення Хмельницька область належить до 4-го типу регіонів (за класифікації SSRD – 2009). Це малі, дещо урбанізовані, агропромислові регіони з низьким рівнем розвитку. Саме тому розвиток області варто порівнювати з регіонами того типу, до яких належить наша область, а саме: Житомирська, Черкаська, Волинська, Закарпатська, Рівненська, Івано-Франківська, Тернопільська та Чернівецька області.

Серед областей 4-го типу, Житомирська та Черкаська області мають найменшу відстань до Києва - до 198 км. Рівненська, Хмельницька, Волинська, Тернопільська області – 256-436 км. Чернівецька та Івано-Франківська області - 505-584 км, Закарпатська область – 780 км.

Рис. 6. Типи регіонів

Хмельницька область має вигідне географічне розміщення – це близькість до столиці держави та розташування поряд з іншими економічними центрами України, що створює потенційні можливості для регіонального розвитку.

Таблиця 2. Порівняльна характеристика Хмельницької області із регіонами одного типу

Область	Площа, тис. кв. м	Населення, тис. осіб (2018)	Щільність осіб на 1 кв. км (2018)	Приріст населення на 1000 осіб (2017)	ВРП на 1 особу, грн (2017)	Частка регіону у ВРП, у % (2017)
Волинська	20,1	1038,4	51,55	-1,7	49987	1,7
Житомирська	29,8	1231,2	41,27	-8,4	49737	2,1
Закарпатська	12,8	1258,1	98,47	-0,5	34202	1,4
Івано-Франківська	13,9	1377,4	98,9	-3,8	46312	2,1
Рівненська	20,0	1160,6	57,9	-0,3	42038	1,6
Тернопільська	13,8	1052,3	76,13	-5,5	38593	1,4
Хмельницька	20,6	1274,4	61,78	-8,1	49916	2,1
Черкаська	20,9	1220,3	58,39	-10,4	59697	2,5
Чернівецька	8,1	906,0	111,98	-1,8	31509	1,0

За площею Хмельницька область значно більша за Чернівецьку, Тернопільську, Івано-Франківську та Закарпатську області і майже така ж сама, як Черкаська, Рівненська та Волинська області, проте набагато менша за Житомирську область.

Одним з проявів, які свідчать про якість та рівень життя населення, є демографічні показники. Населення Хмельницької області менше ніж в Івано-Франківській області, і значно більше ніж у решти регіонів. Щільність населення становить 61,78 на 1 км, це середній показник порівняно з іншими регіонами 4-го типу. Варто звернути увагу на результуючий показник – природного приросту населення на 1000 осіб, де Хмельницька область займає лідируючі позиції серед зазначених областей.

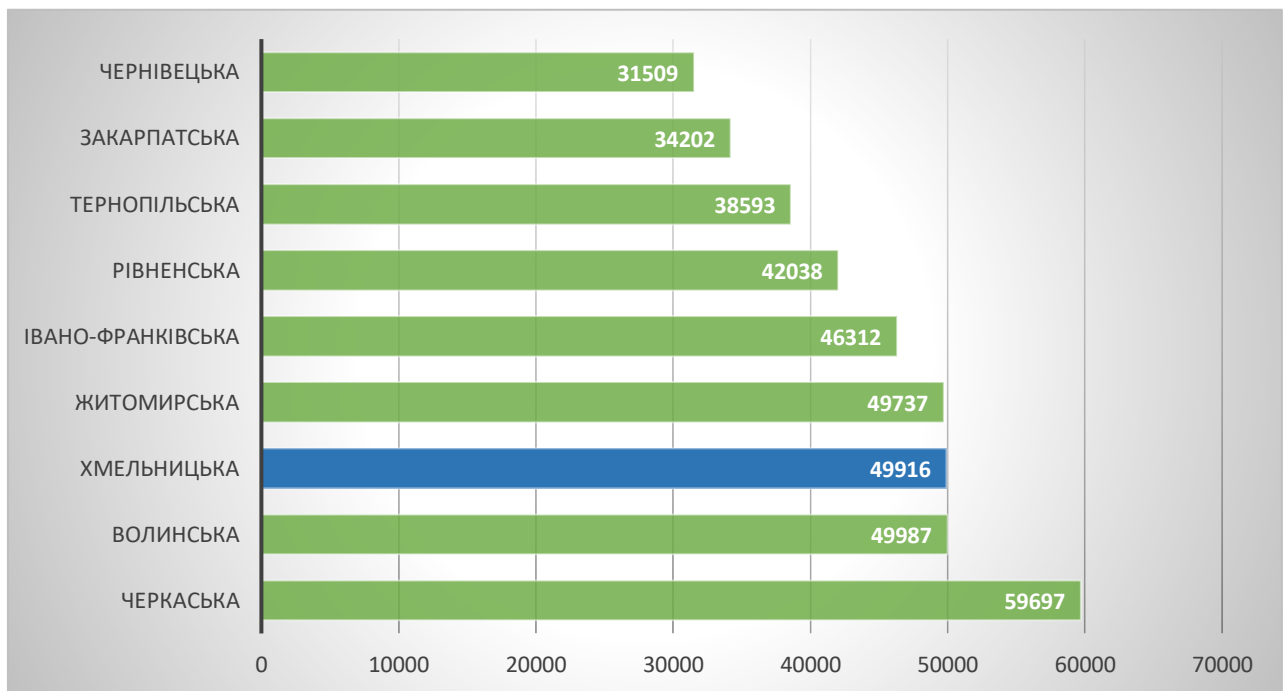

Рис. 7. Сума валового регіонального продукту на 1 особу у 2017 році, грн

Сума валового регіонального продукту на 1 особу Хмельницької області значно нижча від відповідного загальнодержавного показника (49916 грн по області при 70233 грн по Україні), при цьому Хмельницька область знаходиться на 3 місці за показником ВРП на душу населення серед визначеної групи регіонів, що належать до одного типу регіонів.

Основні планувальні документи території

Окрім Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області базовим планувальним документом території є Схема планування території Хмельницької області (перспективний комплексний просторовий план до 2031 року). Її розроблено ДП «Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «Діпромiсто» імені Ю.М. Білоконя» згідно з договором № 48-01-2012, укладеним із відділом містобудування та архітектури Хмельницької обласної державної адміністрації.

Необхідність виконання цієї роботи викликана відсутністю актуальної містобудівної документації регіонального рівня для території області, яка є основою для розроблення системи стратегічних, прогнозних і програмних

документів щодо здійснення регіональної політики, підготовки пропозицій щодо реформування адміністративно-територіального устрою.

Текстові матеріали схеми планування території Хмельницької області включають:

- Том I – місце області в Генеральній схемі планування території України, демографічний прогноз, перспективи та визначення пріоритетних напрямків розвитку господарського комплексу, пропозиції з розвитку функціонально-планувальних елементів області, основні показники схеми планування території;

- Том II – природно-ресурсний потенціал, стан довкілля, транспорт, інженерна підготовка території, гідротехнічні заходи, інженерне обладнання території (електропостачання, тепlopостачання, газопостачання, санітарне очищення);

- Том III – охорона культурної спадщини;

- Том IV – пропозиції з реалізації рішень схеми планування території;

- Том V – основні положення;

- Розділ «Водопостачання та водовідведення» (брошура);

- Розділ «Інженерно-технічних заходів цивільного захисту (цивільної оборони) на особливий період».

Схема планування містить принципи рішення щодо:

- пріоритетних напрямків розвитку господарського комплексу;
- основних напрямів планувального розвитку територій;
- раціонального використання природних ресурсів;
- розвитку інженерно-транспортної інфраструктури.

Схему планування території Хмельницької області розроблено відповідно до Державних будівельних норм України ДБН Б.1.1-13:2012 «Склад та зміст містобудівної документації на державному та регіональному рівнях», а також інших нормативних документів.

Схему планування території Хмельницької області розроблено із використанням ГІС-технологій ArcView 3.2/9.1 та ArcGIS 9.1 на картографічній основі (цифрова карта) масштабу 1:100 000, яку розроблено Київським державним підприємством геодезії, картографії, кадастрових та геоінформаційних систем «КИЇВГЕОІНФОРМАТИКА».

Розрахунковий термін схеми планування території – 2036 рік.

Проміжні висновки:

Хмельницька область займає вигідне географічне положення, характеризується сприятливими природними і кліматичними умовами, різноманітністю ландшафтних територій, багатством рослинного і тваринного світу, мінеральних вод, родючих чорноземів, широкою мережею річок.

Витягненість області з півночі на південь дає змогу мати на території області декілька природних та кліматичних зон та зменшує ризики тотального впливу погодних факторів на сільське господарство по всій території області.

Хмельницька область відноситься до ряду тих областей, які не мають великих запасів різного роду корисних копалин, але на території області

близько 2062 млн. га посівних площ, більша частина з яких чорноземи. Саме через це нашу область можна віднести до ряду аграрних областей.

Корисні копалини області, у першу чергу є важливими для розвитку промисловості будівельних матеріалів, створення системи лікувально-оздоровчих закладів базованих на використанні лікувальних мінеральних вод та часткову заміну традиційних енергоресурсів на місцеві, особливо на периферійних територіях.

Хмельниччина – одна з найбагатших в Україні областей за різноманітністю видів та запасами мінеральних вод. Сукупність багатокомпонентних органічних та хімічних речовин, газового складу та мікрофлори визначають їх оригінальність та надзвичайно високу бальнеологічну активність під час лікування різноманітних хвороб та виведення з організму радіонуклідів.

За рівнем урбанізації та системою розселення Хмельницька область належить до 4-го типу регіонів. Це малі, дещо урбанізовані, агропромислові регіони з низьким рівнем розвитку. Саме тому розвиток області варто порівнювати з регіонами того типу, до яких належить наша область, а саме: Житомирська, Черкаська, Волинська, Закарпатська, Рівненська, Івано-Франківська, Тернопільська та Чернівецька області.

2.2. НАСЕЛЕННЯ ТА ДЕМОГРАФІЯ

За даними останнього перепису 2001 року, на території Хмельницької області нараховувалося 1430,8 тис. осіб, а на 1 січня 2019 року чисельність наявного населення становила 1264,7 тис. осіб (3% від загальної кількості населення України).

З 2005 по 2019 роки спостерігалася тенденція до зменшення чисельності населення. Упродовж 2018 року чисельність населення зменшилася на 9704 особи.

На 01 січня 2018 року	Чисельність населення, тис. осіб	+/-
2005	1388,0	
2006	1373,4	-14,6
2007	1361,4	-12,0
2008	1350,3	-11,1
2009	1341,4	-8,9
2010	1334,0	-7,4
2011	1326,9	-7,1
2012	1320,2	-6,7
2013	1314,0	-6,2
2014	1307,0	-7,0
2015	1301,2	-5,8
2016	1294,4	-6,8
2017	1285,3	-9,1
2018	1274,4	-10,9
2019	1264,7	-9,7

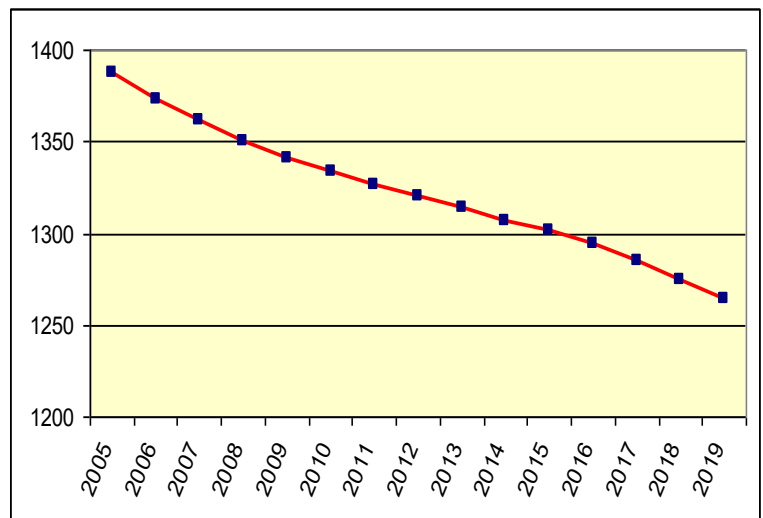

Рис. 8. Чисельність наявного населення по роках, на 01 січня

За даними Всеукраїнського перепису населення станом на 5 грудня 2001 року в області проживало 93,9% українців.

Таблиця 3. Національний склад населення, осіб

Хмельницька область	1426649	100%
українці	1339331	93,9
росіяни	50686	3,6
поляки	23005	1,6
євреї	1410	0,1
інші	12217	0,9

Зміни в чисельності населення області, можна відстежити за допомогою демографічних показників.

Показник чисельності населення за останні десятиліття має тенденцію до спаду, особливо у сільській місцевості.

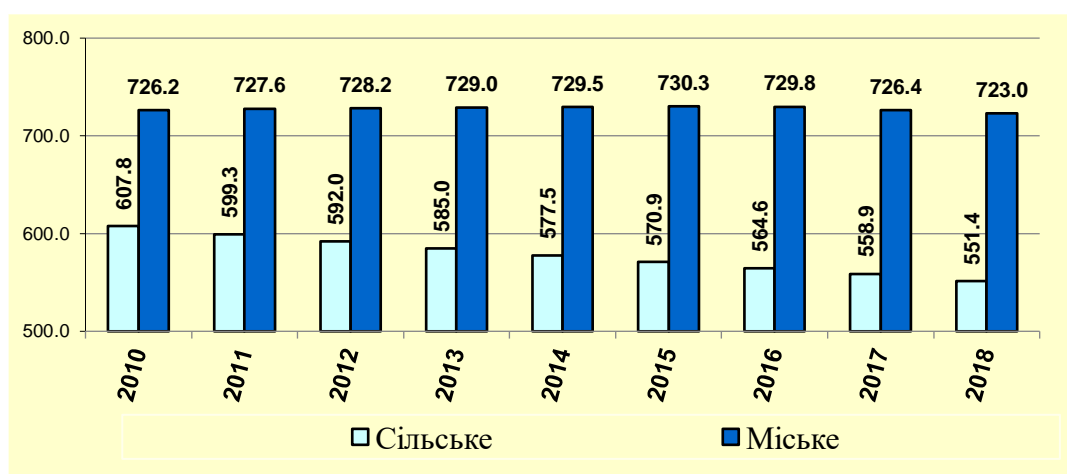

Рис. 9. Динаміка чисельності сільського і міського населення, тис. осіб

Скорочення міського населення протягом 2010-2018 років зафіксовано на рівні 3,2 тис. осіб, а сільського – 56,4 тис. осіб. Швидшими темпами скорочувалося сільське населення, ніж міське. Так, станом на 01 січня 2019 року відносно останнього перепису населення 2001 року його поменшало на 21,4%, а міського на – 0,9 відсотка.

На сьогодні майже 57% населення області мешкає в міській місцевості, у 2001 році – близько 51 відсотка.

За 2018 рік зменшення чисельності населення Хмельницької області відбулося як за рахунок природного скорочення населення, так і за рахунок міграційного скорочення.

Природний рух населення характеризується коефіцієнтами народжуваності, смертності та природного приросту. Ці показники по Хмельницькій області близькі до середніх по Україні. Природний приріст населення визначається як різниця між кількістю народжених і померлих у відповідний рік. Протягом останніх років народжуваність була нижча смертності, що спричинило від’ємний приріст населення.

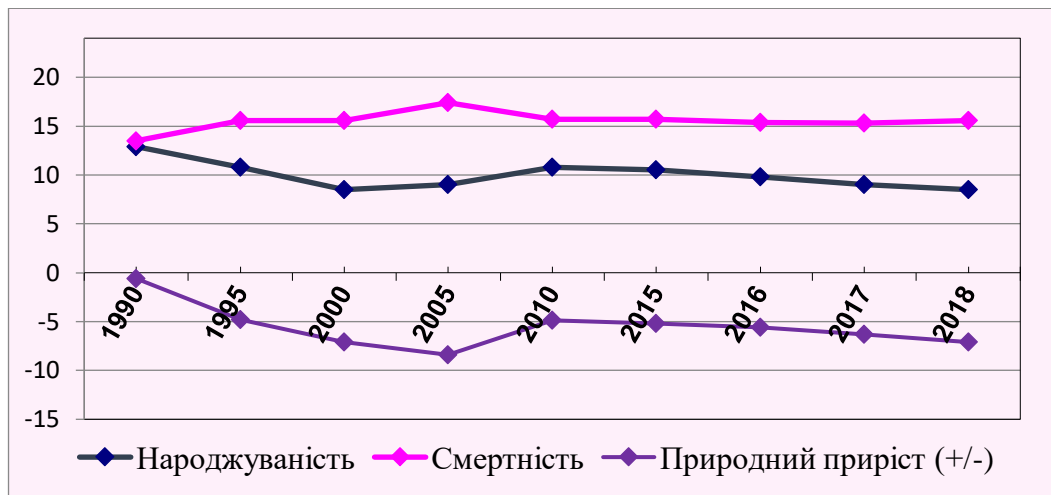

Рис. 10. Природний приріст населення (на 1000 осіб)

Загальний коефіцієнт народжуваності на 1000 осіб становив 8,5 народженого на 1000 жителів проти 9,0 у 2017 році (по Україні – 8,0). Загальний коефіцієнт смертності на 1000 осіб становив 15,6.

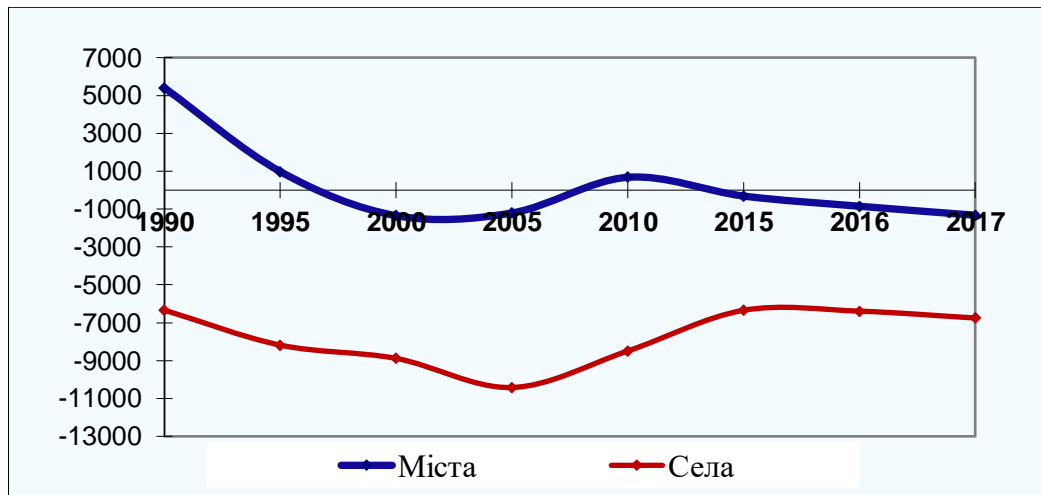

Рис. 11. Природний приріст населення, осіб

Протягом 2018 року на Хмельниччині народилося 10698 осіб, зареєстровано 19736 померлих. Природне скорочення населення склало 9038 осіб, або 7,1 осіб на 1000 осіб наявного населення. Скорочення населення відбулося в усіх районах області. Приріст населення зафіксовано лише у місті Нетішин (+37 осіб).

Кількість випадків смерті дітей у віці до 1 року становить 69 осіб.

Міграція. На загальне сальдо міграції мають вплив два типи міграції – внутрішня і міжнародна. У 2018 році в області міграційними переміщеннями було охоплено 54,7 тис. осіб, що на 36,4 тис. більше ніж попереднього року. Потік прибулих збільшився на 19,2 тис. осіб і становив 27,0 тис. осіб; потік вибулих збільшився на 17,2 тис. осіб і становив 27,7 тис. осіб.

Загалом динаміка сальдо міграції міського населення майже синхронна з обласною міграцією. З 2012 по 2014 роки по містах відбувалося зменшення міграційного руху, а вже з 2015 по 2017 роки від'ємне сальдо міграції значно збільшилося (до 2607 осіб, що майже у 6 разів більше попереднього року).

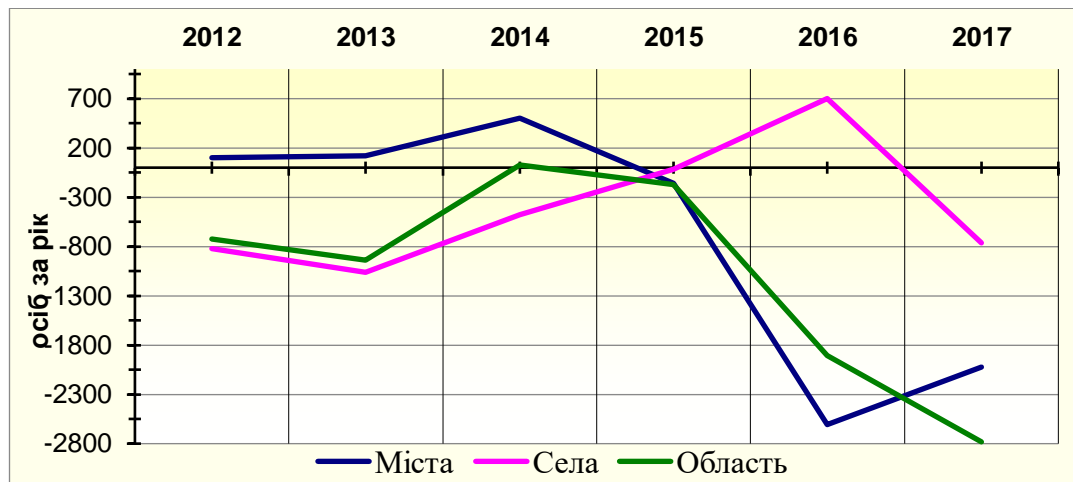

Рис. 12. Міграційний рух населення

Нестабільною залишається ситуація у сільській місцевості. З 2012 по 2015 роки сальдо міграції було від'ємним, а у 2016 році становило +701 особу.

Від'ємне сальдо міграції у 2018 році становило 666 осіб або 0,5 особи у розрахунку на 1000 осіб.

Таблиця 4. Міграція населення в сусідніх регіонах у 2018 році

Територія	Сальдо міграції	Сальдо міграції (на 1000 осіб наявного населення)
Хмельницька	-666	-0,5
Рівненська	-2198	-1,9
Тернопільська	35	0,03
Вінницька	-3842	-2,5
Житомирська	-1431	-1,2
Чернівецька	222	0,2

Серед сусідніх областей найбільш від'ємне сальдо міграції склалося у Вінницькій області 3,8 тис. осіб.

Міграційні процеси впливають на статеву-вікову структуру населення та трудовий потенціал області.

Демографічне навантаження – це співвідношення кількості осіб, молодших та старших від працездатного віку в розрахунку на 1000 осіб.

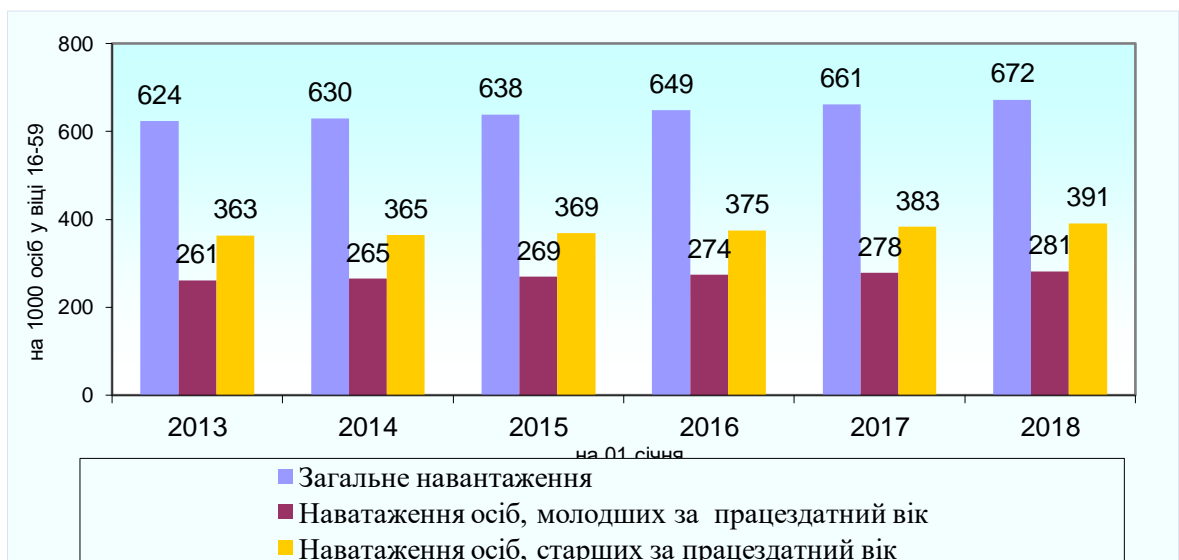

Рис. 13. Демографічне навантаження на населення у віці 16-59 років, осіб

Демографічне навантаження на осіб працездатного віку зросло протягом 2013-2018 років як за рахунок осіб молодше працездатного віку, так і за рахунок осіб старше працездатного віку.

Демографічне навантаження на населення у віці 16-59 років по області на 01 січня 2018 року становило 672 особи на 1000 осіб постійного населення у віці 16-59 років, що на 1,7% більше відповідного періоду 2017 року.

Статеві-вікова піраміда населення області у молодших вікових групах виглядає відносно симетричною, зокрема відслідковується незначна кількісна перевага чоловіків у віковій групі від народження до 36 років.

Рис. 14. Розподіл населення за віком у 2017 році

У старших вікових групах (понад 40 років) спостерігається дисбаланс між чисельністю чоловічого та жіночого населення за рахунок кількісної переваги жінок. Найбільше диспропорція між чоловічим і жіночим населенням є помітною у віковій групі старше 55 років та понад 70 років. При цьому, у віці понад 70 років чисельність жінок перевищує чисельність чоловіків більше як вдвічі.

Протягом останніх 10 років спостерігалось повільне зростання середнього віку населення області.

Таблиця 5. Середня очікувана тривалість життя при народженні в сусідніх регіонах у 2017 році

	Обидві статі	Чоловіки	Жінки
Україна	71,98	67,02	76,78
Вінницька	72,70	67,75	77,47
Рівненська	71,62	66,59	76,70
Тернопільська	73,58	68,61	78,42
Хмельницька	72,18	66,92	77,36

На 01 січня 2018 року середня очікувана тривалість життя населення Хмельниччини становила 72,18 року (по Україні 71,98 року), з них чоловіки – 66,92, жінки – 77,36.

Проміжні висновки:

Тенденція останніх років фіксує спад чисельності населення, особливо в сільській місцевості. Зменшення чисельності відбулось як за рахунок природного скорочення, так і за рахунок міграційного скорочення населення. За цим показником Хмельниччина займає 13 місце в Україні.

Демографічне навантаження на осіб працездатного віку зросло протягом 2013-2018 років як за рахунок осіб молодше працездатного віку, так і за рахунок осіб старше працездатного віку.

Протягом останніх 10 років спостерігалось повільне зростання середнього віку населення області. Відслідковується незначна кількісна перевага чоловіків у віковій групі від народження до 36 років.

2.3. ТРУДОВІ РЕСУРСИ

Зайнятість населення та ринок праці

У регіональному розрізі основними показниками, що характеризують особливості функціонування трудових ресурсів, є: їх структура за видами зайнятості, економічна активність населення, безробіття, особливості економічно неактивного населення. Оскільки основною формою реалізації людського капіталу є його зайнятість, то показником, який характеризує особливості розвитку людського капіталу регіону з кількісного боку, є чисельність економічно активного населення.

Таблиця 6. Показники економічно активного населення області

	Економічно активне населення				У тому числі зайняте населення			
	у віці 15-70 років		працездатного віку		у віці 15-70 років		працездатного віку	
	у середньому, тис.осіб	у % до населення відповідної вікової групи	у середньому, тис.осіб	у % до населення відповідної вікової групи	у середньому, тис.осіб	у % до населення відповідної вікової групи	у середньому, тис.осіб	у % до населення відповідної вікової групи
2012	625,0	64,6	569,1	72,1	571,3	59,0	515,4	65,3
2013	623,6	64,9	574,2	72,5	573,7	59,7	524,3	66,2
2014	575,9	60,3	545,9	68,8	521,9	54,7	491,9	62,0
2015	557,1	58,6	544,3	68,5	500,5	52,6	487,7	61,3
2016	563,1	59,5	545,3	68,6	510,1	53,9	492,3	61,9
2017	566,2	60,1	545,8	69,6	516,0	54,7	495,6	63,2
2018	570,0	61,0	547,7	70,9	522,0	55,9	499,7	64,7

Динаміка чисельності економічно активного населення працездатного віку області демонструє спад у 2012-2015 роках та підйом у наступних двох роках. Протягом досліджуваного періоду чисельність економічно активного населення зменшилася на 8,8 відсотка. Таке скорочення пояснюється загальним зниженням кількості населення, перевищенням показника смертності над показником народжуваності та міграційним рухом населення.

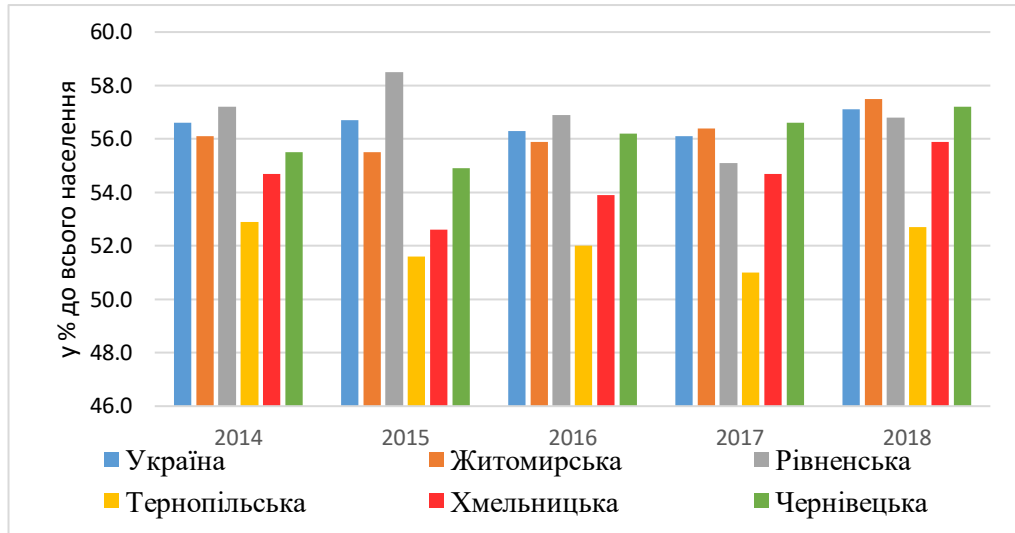

Рис. 15. Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років

Серед областей порівнюваних за типологією найвищий рівень зайнятості населення працездатного віку до 2016 року спостерігався у Рівненській області, а з 2017 року ситуація дещо змінилася і майже на одному рівні передре рівень Житомирської та Чернівецької областей. Що стосується Хмельницької області, то з 2015 року відбувається помірне підвищення рівня зайнятості населення у віці 15-70 років з 52,6% у 2015 році до 55,9% у 2018 році.

Суттєвих змін в структурі зайнятості за видами економічної діяльності за останні роки в області не відбулося. Найбільшими за чисельністю зайнятих залишаються сільське господарство, лісове та рибне господарство, промисловість, оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, будівництво, державне управління й оборона, обов'язкове соціальне страхування (рис. 15).

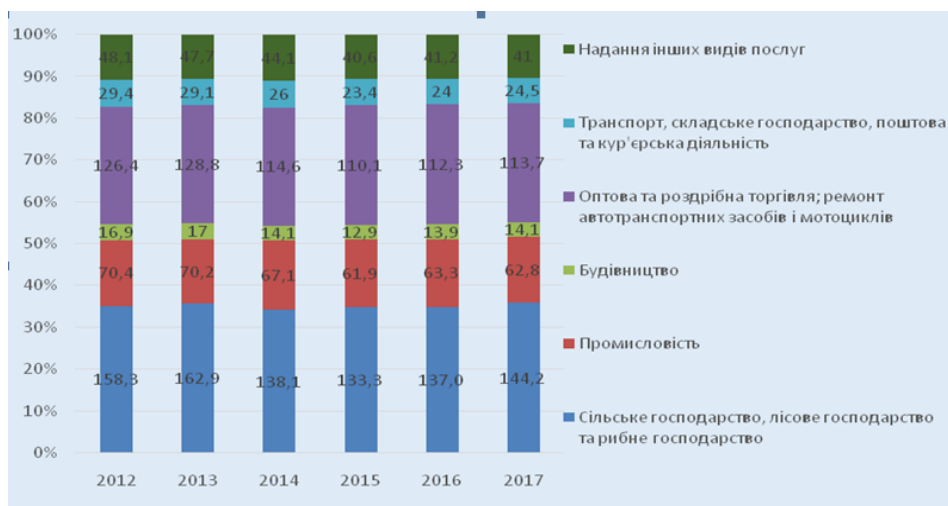

Рис. 16. Зайнятість працівників за видами економічної діяльності

Одним із важливих показників, що характеризує рівень використання людського капіталу, є чисельність зареєстрованих безробітних та рівень зареєстрованого безробіття.

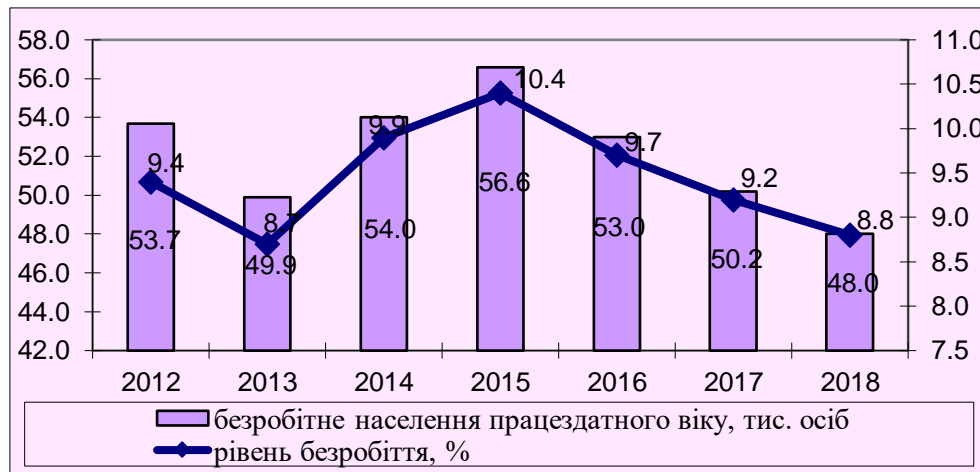

Рис. 17. Безробітне населення та рівень безробіття

Дані рис. 16 засвідчують, що рівень безробіття у 2015 році зріс і становив 10,4%, кількість безробітних у порівнянні із 2012 роком збільшилася на 2,9 тис. осіб. Після 2015 року рівень безробіття мав тенденцію до зменшення, а у 2018 році становив 8,8 відсотка. При цьому за показником рівня зареєстрованого безробіття важко оцінити загальну ситуацію щодо зайнятості в області, оскільки він відображає лише потреби частини населення у сприянні працевлаштуванню за допомогою служби зайнятості.

Ще одним негативним явищем, яке існує на ринку праці регіону, є тіньова економіка та неофіційне працевлаштування. Велика кількість економічно активного населення працездатного віку працюють нелегально або зайняті не повний робочий день та посезонно. Велика кількість населення області продовжує шукати більш високооплачувану роботу за кордоном, що також не сприяє поліпшенню ситуації.

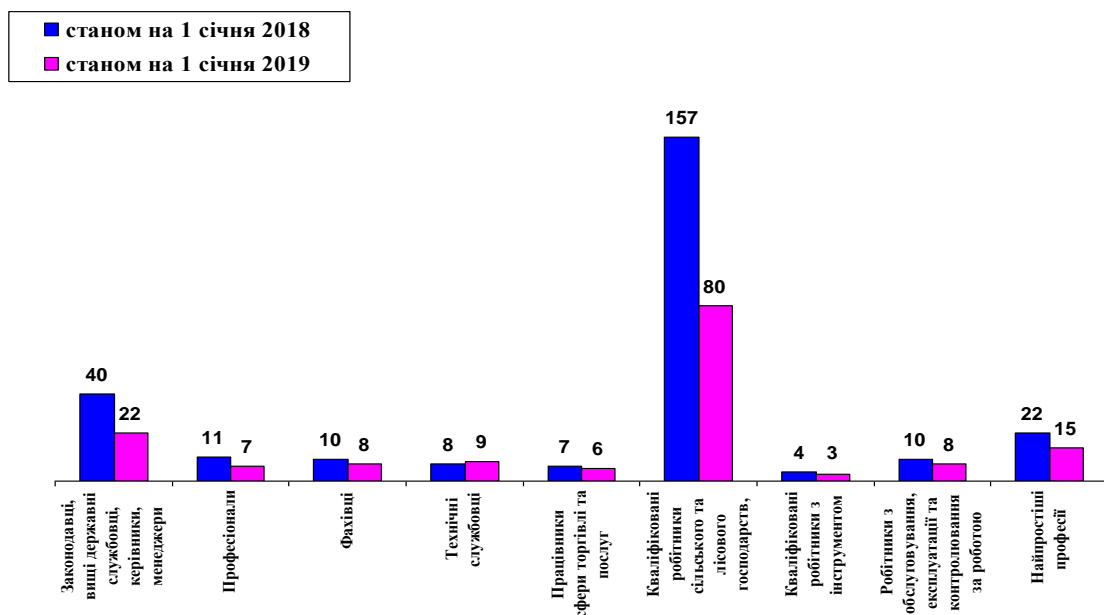

Рис. 18. Кількість претендентів на 1 вакансію, осіб

За професійними групами, найбільше претендентів ьз числа зареєстрованих безробітних на одну вакансію – серед кваліфікованих робітників сільського та лісового господарств (80 осіб), законодавців, керівників, менеджерів (22), представників найпростіших професій (15), а найменше – серед кваліфікованих робітників з інструментом (3).

Джерелом існування дисбалансу між попитом та пропозицією робочої сили на ринку праці є диспропорція територіального розвитку економіки та її структурні зміни, нерозвинена інфраструктура, розбалансованість між потребами роботодавців та освітніми послугами тощо.

З метою сприяння працевлаштуванню безробітних та укомплектування вакансій, формування конкурентоспроможної робочої сили, зміни співвідношення між попитом та пропозицією праці в області службою зайнятості проводяться: профорієнтаційна, інформаційно-роз'яснювальна робота серед населення та роботодавців; професійна підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації безробітних громадян; громадські та інші роботи тимчасового характеру.

Доходи населення

Доходи населення є одним з найважливіших показників добробуту суспільства, рівня соціально-економічного розвитку суспільства. Збільшення доходів населення призводить до зростання обсягів споживання – це, відповідно, до збільшення попиту, що, у свою чергу, стимулює розвиток виробництва.

Доходи населення формуються за рахунок оплати праці робітників, виплат соціальних із фондів, підприємницьких доходів, доходів від власності, соціальних виплат та інших доходів.

Таблиця 7. Структура доходів населення області, млрд грн

	Роки					
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Доходи, усього	35,5	36,8	38,9	48,7	57,4	73,5
у тому числі:						
заробітна плата	11,3	11,8	12,5	15,6	19,9	27,2
прибуток та змішаний дохід	7,7	8,1	9,5	13,0	14,7	17,8
доходи від власності (одержані)	1,6	1,8	1,8	2,0	2,2	2,4
соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	14,8	15,1	15,1	18,1	20,5	26,1
у тому числі:						
соціальні допомоги	8,2	8,7	9,0	9,9	10,4	12,1
соціальні трансферти в натурі	5,6	5,4	5,6	7,0	8,8	12,3

Дані таблиці 6 свідчать про поступове зростання доходів населення. Порівняно з 2012 роком доходи населення у 2017 році зросли у 2 рази. При цьому, майже третину у доходах населення становлять соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти, що показує доволі високу залежність добробуту населення від допомог і виплат з боку держави.

Основним структурним компонентом доходів населення є заробітна плата.

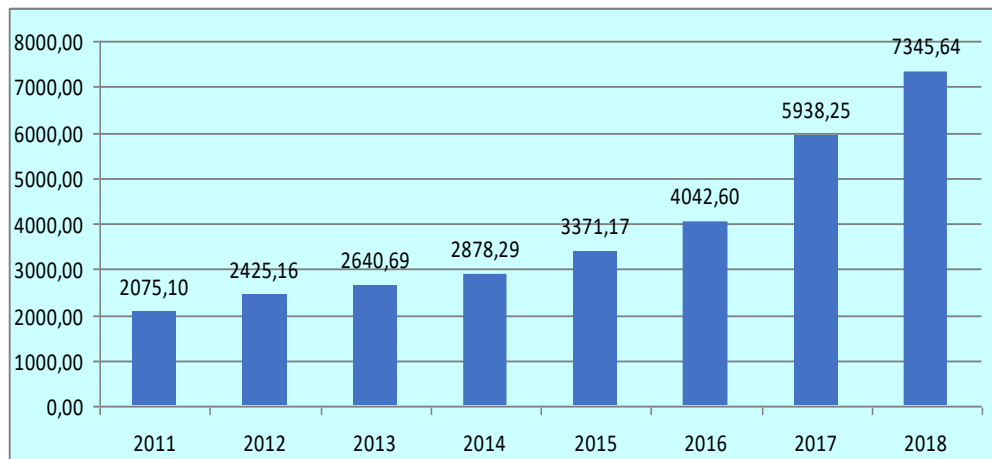

Рис. 19. Середня заробітна плата штатного працівника

Рівень середньомісячної заробітної плати має тренд до поступового підвищення. У 2018 році середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника у порівнянні з 2011 року зросла на 5270,5 грн. або у 3,5 раза. Але це не означає, що рівень життя також підвищився, оскільки разом із зростанням заробітної плати зростали і ціни на товари та послуги, інфляція та курс валюти. Так, середня заробітна плата за 2011 рік склала 2075,1 грн при курсі 7,99 гривні за долар або 260 доларів. У 2018 році середня зарплата склала 7345,6 грн при курсі 27,7 або 265 доларів.

Середню заробітну плату варто порівняти з регіонами одного підтипу та середнім показником по Україні.

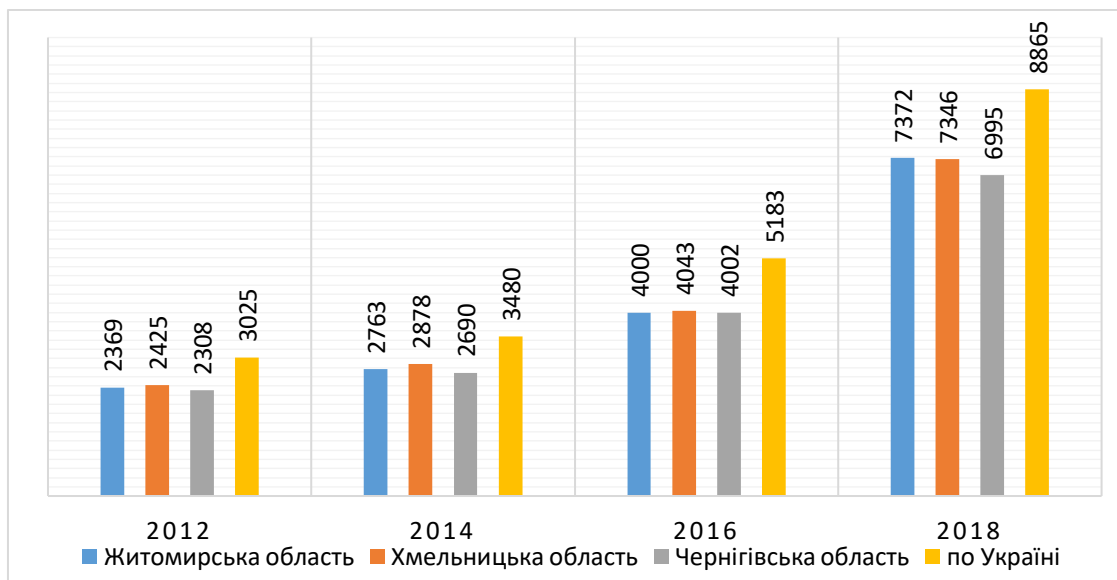

Рис. 20. Середня заробітна серед регіонів одного підтипу та України, грн

Протягом 2012-2016 років Хмельницька область має найвищий показник середньої заробітної плати з поміж регіонів одного підтипу, хоча середня заробітна плата серед порівняльних областей знаходиться приблизно на одному рівні. У 2018 році ситуація дещо змінилася і показник заробітної плати у Житомирській області становив 7372,0 грн, у Хмельницькій – 7346,0 грн, а от в Чернігівській області середня заробітна плата не досягнула і 7000,0 грн, при середній заробітній платі по Україні 8865,0 гривень.

Продовжує утримуватися високий рівень диференціації розмірів заробітної плати за видами економічної діяльності.

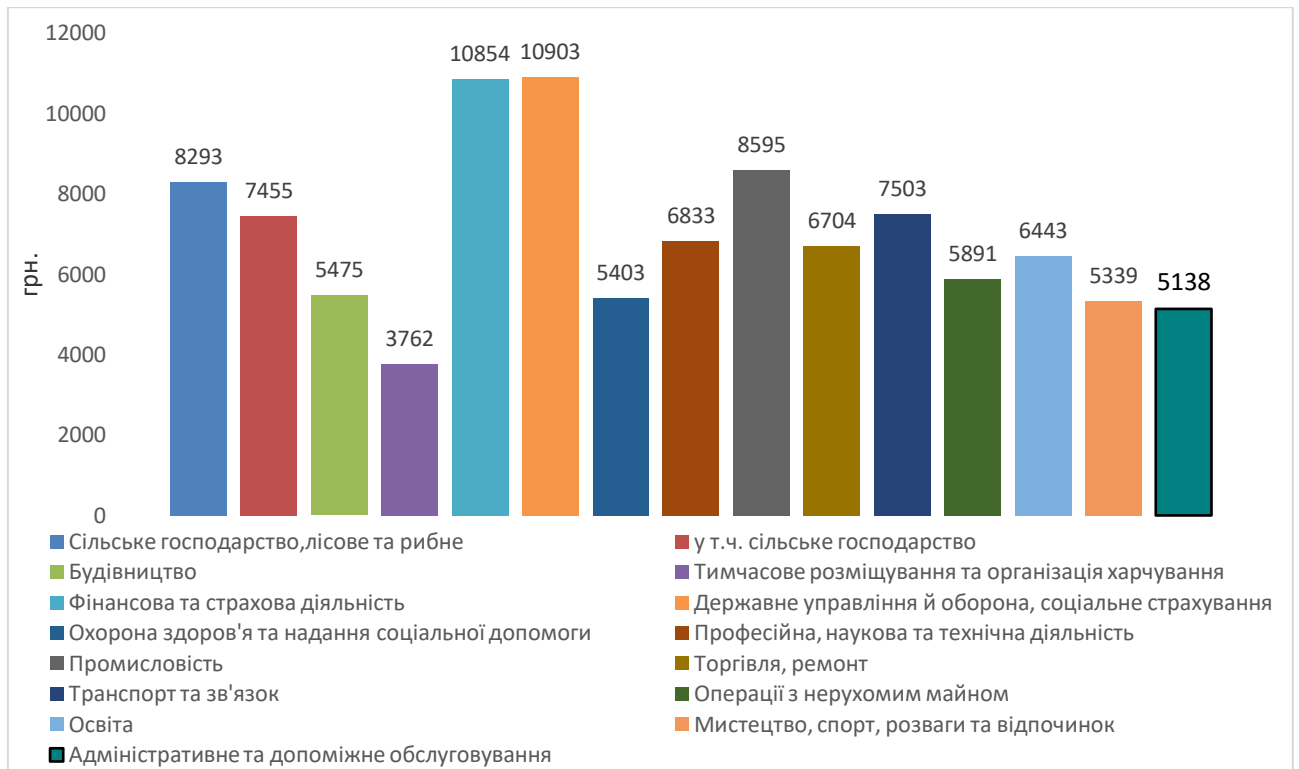

Рис. 21. Рівень заробітних плат у розрізі видів економічної діяльності.

Найвищий рівень оплати праці у 2018 році незмінно залишається у працівників фінансової та страхової діяльності (порівняно з 2011 роком збільшився у 2,9 раза), державне управління й оборона; обов'язкового соціального страхування (у 4,3 раза), промисловості (у 3,3 раза), сільського господарства, лісового та рибного господарства (у 4,6 раза).

Водночас, розміри заробітної плати працівників, зайнятих на підприємствах з тимчасового розміщування й організації харчування (3762,0 грн), у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (5138,0 грн), у мистецтві, спорті, розвагах та відпочинку (5339,0 грн) були значно нижчі, лише 51,2-72,7% до середньообласного показника.

Також значна диференціація рівня заробітної плати спостерігається серед міст та районів області.

Проміжні висновки:

Демографічна ситуація в області містить ризики для майбутнього розвитку її територій, що пов'язано, головним чином, з від'ємним природним та міграційним приростом населення, незбалансованістю у співвідношенні між чоловіками та жінками, диспропорцією вікових груп, що є стримуючим фактором у режимі відтворення населення та поступово призводить до скорочення чисельності осіб працездатного віку, зростання демографічного навантаження на суспільство та економіку регіону невиробничим населенням.

У ході проведеного аналізу встановлено, що середньомісячна і реальна заробітна плата зростає, але розміри середньомісячної плати коливалися в територіальному розрізі та у розрізі видів діяльності.

2.4. ІНФРАСТРУКТУРА

Транспортна інфраструктура

Транспорт - галузь господарства, яка має значний вплив на розвиток усіх галузей виробництва, невиробничої сфери, на умови життя і діяльності людей. Хмельницька область має добре розвинену транспортну мережу. Представлені майже усі (крім морського) види транспорту. Це такі, як залізничний, автомобільний, річковий, авіаційний, трубопровідний. Вони пов'язані між собою і утворюють транспортну систему, яка є складовою частиною транспортної системи України.

Важливе геополітичне значення має розташування Хмельницької області на транспортних шляхах, що зв'язують основні промислові райони України (Столичний, Харківський, Придніпров'я), а також чорноморські порти із західноукраїнськими областями та країнами Центральної і Західної Європи. З півночі на південь область перетинають залізниця і ряд автошляхів, які дають вихід на Білорусь та країни Балтії, Молдову і країни Південно-Східної Європи.

Система доріг усередині області є достатньо збалансованою і такою, що може забезпечити внутрішню обласну доступність усіх територій та населених пунктів. Усі потенційні центри економічного зростання сполучені автошляхами з твердим покриттям з районними та обласним центром.

Головне місце у перевезенні вантажів і пасажирів як у межах області, так і в зв'язках з іншими регіонами країни, займає **залізничний транспорт**. Область розташована в зоні діяльності Південно-Західної залізниці, на її території функціонує понад 50 залізничних станцій. Найбільшими залізничними вузлами в області є станції Шепетівка і Гречани. Найважливішими залізницями, що перетинають територію області, є Київ – Хмельницький – Львів, а також, Шепетівка – Кам'янець-Подільський – Чернівці.

Місто Хмельницький сьогодні є важливим залізничним транспортним вузлом та має сполучення з Угорщиною, Румунією, Молдовою, Польщею, Чехією, Словаччиною, Болгарією, Білорусією, Росією.

Місто Шепетівка входить до числа одного із найбільших залізничних вузлів України. Відстань до обласного центру залізницею становить 129 км. Станція Шепетівка Південно-Західної залізниці (Козятинське відділення) має 5 напрямків відправлення вантажів та пасажирів: Коростень, Козятин, Гречани, Тернопіль, Здолбунів, а також із зарубіжжя. Стратегічною перевагою Шепетівки як залізничного вузла є його місце в системі Транс'європейських транспортних коридорів.

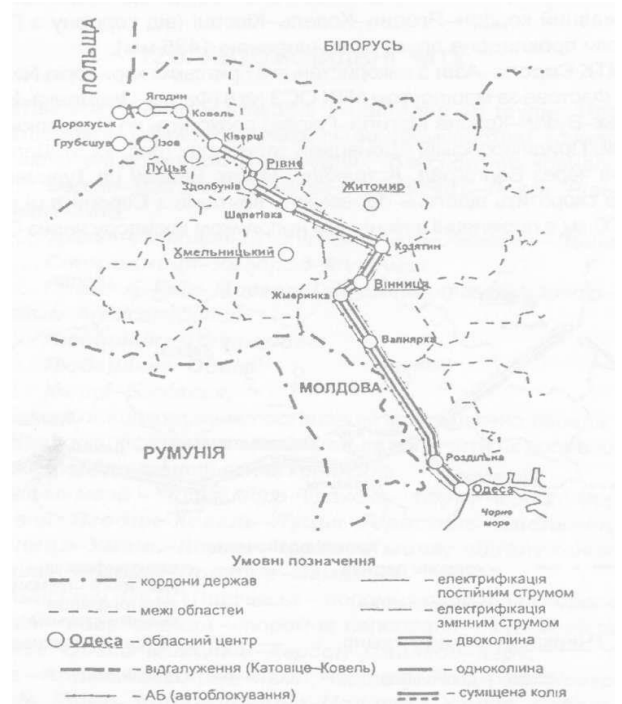

Рис. 22. МТК в межах України

Місто Шепетівка лежить на шляху залізничного коридору Балтійське море - Чорне море (Ягодин-Ковель-Здолбунів-Шепетівка-Козятин-Жмеринка-Одеса), що дає змогу Хмельницькій області приєднатися до однієї з найбільш перспективних для України транспортної артерії міжконтинентального значення.

Враховуючи той факт, що основний потік вантажів морським шляхом проходить через Чорноморський порт і далі – залізницею до Польщі, скандинавських і прибалтійських країн, значення такого транспортного вузла як Шепетівка може у майбутньому лише зрости.

Довжина залізниць в області – 738 км, а щільність залізничної мережі становить 35,8 км на 1 тис. кв. км території (по Україні – 37,6 км). Найбільша щільність залізниць – в центральній і північній частинах області, найменша – у південній. Найважливіші залізниці Київ – Хмельницький – Львів і Київ – Козятин – Шепетівка – Здолбунів (електрифікована) перетинають область зі сходу на захід, а Шепетівка – Хмельницький – Кам'янець-Подільський – Чернівці – з півночі на південь.

Провідне місце серед видів транспорту займає **автомобільний**. Експлуатаційна довжина автомобільних шляхів області складає понад 7188,8 кілометрів. Найбільшими автотранспортними вузлами області є Хмельницький, Старокостянтинів та Шепетівка.

Мережа автомобільних доріг державного значення на території області складає 2101,0 км, місцевого значення – 5087,8 км, з яких 3667,2 км обласних та 1420,6 км районних доріг.

Головне транспортне навантаження приймають три автодороги державного значення, загальною протяжністю 443,8 кілометрів.

Міжнародна автомобільна дорога М-12 Стрий – Тернопіль – Кіровоград – Знаменка (через Вінницю). Ділянка зазначеної автомобільної дороги співпадає із трасою міжнародної дороги Е-50, яка є частиною транспортного коридору GO Highway (Гданськ-Одеса).

Національна автомобільна дорога Н-03 Житомир – Чернівці. Проходить через територію Житомирської, Хмельницької та Чернівецької областей.

Національна автомобільна дорога Н-25 Городище – Рівне – Старокостянтинів проходить через територію Рівненської і Хмельницької областей, забезпечує транспортний зв'язок з Білорусією.

Глобальною є проблема забруднення відпрацьованими газами. Джерелами забруднення повітряного басейну під час експлуатації автотранспорту є двигуни внутрішнього згорання, які викидають в атмосферу відпрацьовані гази та паливні випаровування. Автомобілі - основне джерело чадного газу (СО). Це одна із найбільш токсичних сполук, що негативно впливає на здоров'я людей. Крім того, в атмосферу виділяються оксиди азоту NO і N₂O. Двоокис азоту негативно впливає і на людину, і на рослини.

На сьогодні основними заходами щодо зниження шкідливого впливу автотранспорту на атмосферне повітря є: перехід автомобілів на газове паливо; використання альтернативних видів палива, наприклад, скрапленого нафтового газу, природного газу, етанолу, метанолу і метану; використання присадок для покращення технологічних та екологічних характеристик палива; раціональна

організація перевезень та руху; вдосконалення доріг; більш детальний вибір парку рухомого складу і його структури; оптимальна маршрутизація автомобільних перевезень; організація і регулювання дорожнього руху; раціональне керування автомобілем; удосконалення двигунів внутрішнього згорання та постійна їх підтримка у справному технічному стані.

Альтернатива двигуну внутрішнього згорання, який виробляє вихлопні гази, відома: електромобіль.

В Україні активно розвивається індустрія електромобілів. У 2017 році в Україні зареєстрували 3265 електромобілів, що на 91% більше ніж у 2016 році. У Хмельницькій області встановлено 38 електрозаправок, із яких 32 – у м. Хмельницький.

Повітряний транспорт. В області є один аеропорт – комунальне підприємство «Аеропорт Хмельницький», що належить до сфери управління Хмельницької обласної ради. Аеропорт розташований на відстані 7 км на південний захід від м.Хмельницький. Загальна площа земельної ділянки, яку займає аеродром – 134,8 га, у тому числі летовище 13,2 гектарів. Аеропорт має штучну злітно-посадкову смугу з бетонним покриттям розмірами 2200x42 м, що відповідає класу В, PCN 13 /R/C/X/T/. Злітно-посадкова смуга обладнана світлосигнальною системою М-2.

Аеропорт може приймати літаки вдень і вночі злітною масою до 61 тонни. Аеровокзальний комплекс аеропорту включає приміщення для обслуговування пасажирів загальною площею 1500 квадратних кілометрів. Міжнародний сектор має приміщення та устаткування для здійснення реєстрації авіаквитків, перевірки пасажирів на авіабезпеку польотів, митного контролю та паспортного контролю прикордонною службою. Служби аеропорту можуть обслуговувати не менше 4–6 міжнародних рейсів у межах регламенту.

У грудні 2017 року Хмельницькою обласною радою схвалено Програму відновлення та розвитку КП «Аеропорт Хмельницький» на 2018-2022 роки із загальним фінансуванням 724,5 млн гривень.

Біля аеропорту проходить міжнародна траса М-12, яка є частиною проекту Go Highway - транснаціонального транспортного коридору, який має поєднати українські порти на Чорному морі – кластер Одеси, Миколаєва та Херсона – з портами на Балтійському та Північному морях. Загальна протяжність його становитиме 1746 км, з яких 658 – пролягають у Польщі, а 1088 – пролягатимуть в Україні. Реалізація проекту дозволить Україні зможе значно прискорити та здешевити перевезення вантажів від Балтійського до Чорного моря. Загальну вартість проекту оцінюється приблизно в 1 млрд євро.

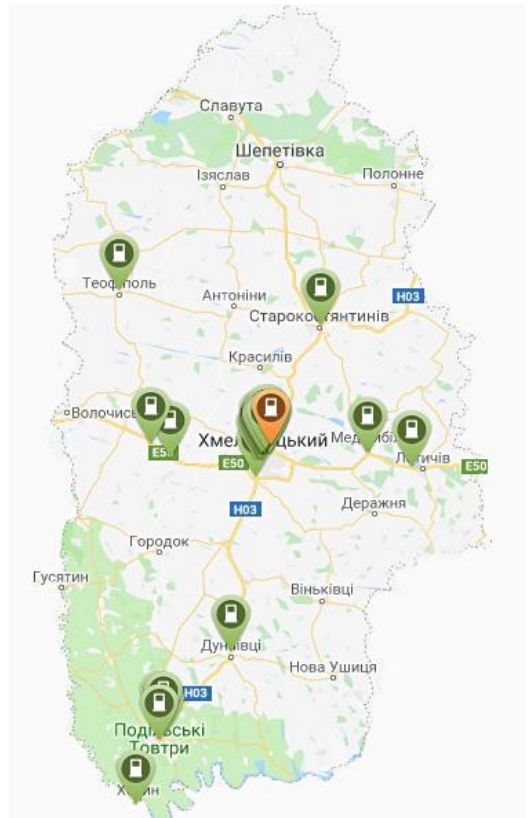

Рис. 23. Карта електрозаправок

Проміжні висновки:

Вигідне розташування Хмельницької області на транспортних шляхах, зв'язує регіон з основними промисловими районами України (Столичний, Харківський, Придніпров'я), а також чорноморські порти із західноукраїнськими областями та країнами Центральної і Західної Європи. З півночі на південь область перетинають залізниця і ряд автошляхів, які дають вихід на Білорусь та країни Балтії, Молдову і країни Південно-Східної Європи.

Система доріг усередині області є достатньо збалансованою і такою, що може забезпечити внутрішньо-обласну доступність усіх територій та населених пунктів. Усі потенційні центри економічного зростання сполучені автошляхами з твердим покриттям з районними та обласним центром.

Вигідне транспортно-географічне положення разом із значними трудовими ресурсами в умовах ринкового реформування економіки України можуть заохотити надходження в область іноземного капіталу.

Серед основних недоліків транспортної підсистеми є поганий стан автомобільних доріг, а також моральний і фізичний знос об'єктів залізничного транспорту, все це відбувається через недостатнє фінансування дорожньої галузі на місцевому (обласному) рівні. З метою розвитку транспортної підсистеми доцільним є оновлення та розширення кількості одиниць рухомого складу всіх складових транспортної підсистеми, особливо залізничної.

Енергетична інфраструктура та постачання енергії

Електропостачання Хмельницької області здійснюється від електростанцій та підстанцій Південно-Західної електроенергетичної системи, розташованих як на території області, так і від зовнішніх джерел електроенергії, зв'язок з якими здійснюється по лініях електропередачі напругою 330-750 кілоВатт. Енергосистема області з'єднана по магістральних лініях електропередачі із Західною (Рівненська область) та Центральною енергосистемою (Житомирська область).

До основних джерел електропостачання відносяться Хмельницька АЕС (встановлена потужність 2000 МВт), Дністровська ГЕС (потужність 702 МВт), Дністровська ГАЕС - гідроакумулювальна електростанція (потужність 972 МВт).

На Хмельниччині продовжуються розвиватися альтернативні джерела енергії, серед яких найбільш динамічним сектором є сонячна енергетика.

На сьогоднішній день діє 32 малих гідроелектростанції та 24 сонячних електростанції, у тому числі 12 СЕС встановленою загальною потужністю 32 МВт було введено в експлуатацію у 2018 році.

Загалом, у минулому році в області з відновлювальних джерел енергії вироблено 113,2 млн кВт/год. електроенергії, що на 231,9% більше, ніж у 2017 році.

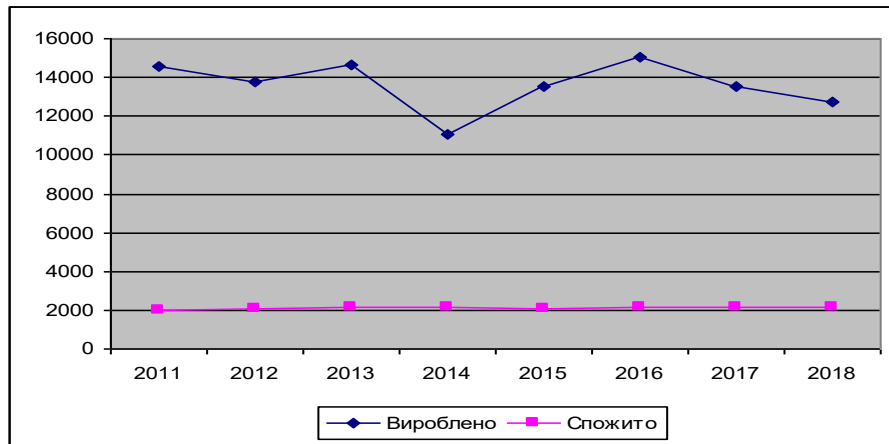

Рис. 24. Порівняння обсягів виробленої та спожитої електроенергії області

На території Хмельницької області (м. Нетішин) розташована Хмельницька атомна електростанція. Середній обсяг виробленої електроенергії області становить 13618 млн кВт/год на рік, завдяки чому перевищує показник споживання електроенергії у середньому на 544% (середній показник споживання електроенергії за 8 років становить 2116 млн кВт/год на рік). Найбільший обсяг виробленої енергії за звітний період зафіксовано у 2016 році – 15067 млн кВт/год на рік, а найнижчий – у 2014 році – 11048 млн кВт/год на рік.

На Хмельницькій АЕС триває процес підготовки до будівництва нових енергоблоків. Наразі фахівці Хмельницької АЕС продовжують надавати інформацію щодо оновленого проєкту третього та четвертого мільйонників Хмельницької АЕС на сесіях районних рад території розташування атомної станції.

Стратегічним завданням в енергетичній сфері є виведення держави на рівень максимальної енергетичної незалежності, особливо гостро це стосується питання споживання природного газу.

Газопостачання Хмельницької області (окрім Шепетівського району) здійснює ПАТ «Хмельницькгаз» та ПрАТ «Шепетівкагаз».

За підсумками року споживання природного газу організаціями бюджетної сфери та населенням зменшилося порівняно з 2017 роком на 9,5% (спожито 397,5 млн куб. м), споживання електроенергії збільшилося на 0,2% (спожито 2180,1 млн кВт/год).

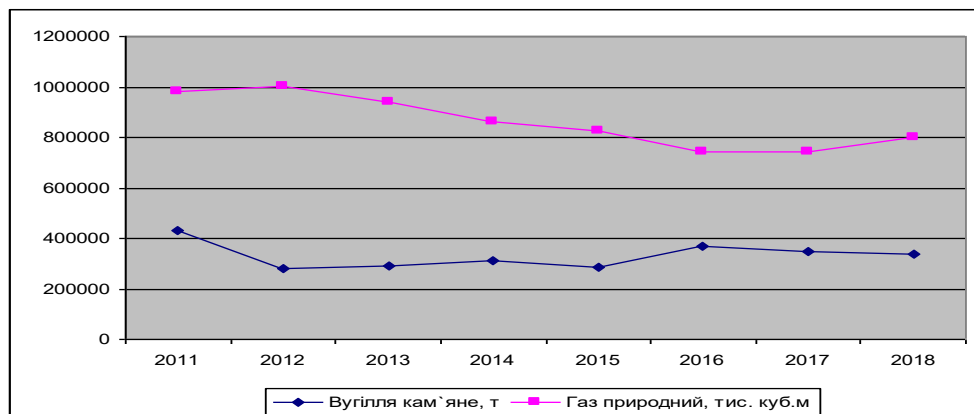

Рис. 25. Порівняльна характеристика рівнів споживання вугілля кам'яного та природного газу

Споживання природного газу значно перевищує споживання кам'яного вугілля. У 2016 та 2017 роках споживання газу було найнижчим, а саме: 741,1 та 743,2 млн куб. м, а в 2018 році рівень споживання цього ресурсу зріс до 800,8 млн кубічних метрів.

У 2016 році дещо зросло споживання вугілля – з 285,4 тис тонн у 2015 році до 367,6 тис тонн – у 2016 році. Найвищий показник споживання кам'яного вугілля було зафіксовано у 2011 році і становив 432,0 тис тонн. У 2012 році споживання обох ресурсів дуже контрастне, так як вугілля в цьому році спожито найменше за увесь звітний період, а саме 283,0 тис тонн, а природного газу витрачено 1002,0 млн куб. м. – найвищий показник за всі 8 звітних років.

Проміжні висновки:

Стратегічним завданням області в енергетичній сфері є виведення області на рівень максимальної енергетичної незалежності.

Активно реалізуються проекти з термомодернізації, впровадження сучасних технологій, спрямованих на підвищення енергоефективності та енергозбереження.

Населення також активно долучається до впровадження альтернативної енергетики.

Житлово-комунальне господарство

Станом на 1 квітня 2019 року багатоквартирний **житловий фонд** області складає 4979 будинків. У 874 або 17,6% будинках створено 828 ОСББ, управителі обрані або призначені у 2246 або 45,1% житлових будинках, співвласники самостійно управляють 214 або 4,3% будинках, 190 ЖБК обслуговують 185 або 3,7% будинків. Решта 1460 будинків або 29,3% з формою управління будинком досі не визначились.

У 2018 році в області прийнято в експлуатацію 324,9 тис. кв. м загальної площі житла, що майже на рівні попереднього року (97%), однак майже в 2 рази більше порівняно з 2009 роком.

Таблиця 8. Введення в експлуатацію житла

Роки	Обсяг введеного житла, тис. м ²	У % до попереднього року	Введено на 1000 населення, м ²	Міські поселення, тис.м ²
2012	358,9	120,4	273	299
2013	290,2	80,9	222	232
2014	351,1	121,0	270	311
2015	468,7	133,5	362	411
2016	404,8	86,4	315	350
2017	361,1	89,2	283	323
2018	324,9	97,0		287

Серед порівнюваних регіонів, які межують з Хмельницькою областю за обсягами введення в експлуатацію загальної площі житла регіон постійно займає 1 місце.

В області щорічно вводиться близько 4% від загального обсягу введеного в експлуатацію житла по Україні.

Майже дві третини (66,1%) загального обсягу житла прийнято в експлуатацію в будинках із двома й більше квартирами, 33,9% – в одноквартирних будинках.

Основними напрямками державної підтримки будівництва житла була реалізація програм «Доступне житло», «Здешевлення вартості іпотечних кредитів», «Власний дім» та молодіжного житлового кредитування.

Водопостачання і водовідведення. Населення Хмельницької області забезпечується питною водою в основному з підземних джерел – артезіанських свердловин. Лише у містах Кам'янець-Подільський та Полонне, крім підземних джерел використовують воду з поверхневих водозаборів. Якість води цих горизонтів за вмістом основних санітарно-хімічних та бактеріологічних показників відповідає вимогам державних санітарних норм та правил.

Використання води порівняно з минулим роком збільшилося з 76,55 млн. куб. м до 78,3 млн. кубічних метрів. Порівняно з минулим роком збільшилося використання води на виробничі потреби з 48,8 до 50,3 млн. куб. м та зменшилося на господарсько-питні потреби – з 26,3 до 26,1 млн. куб. метрів.

Станом на 01.01.2019 року централізованим водопостачанням в області забезпечено 421 населений пункт та охоплено 80% міського населення, 76% населення, що проживає у селищах міського типу та 29% сільського населення.

На території області послуги з питного водопостачання та водовідведення надають 39 спеціалізованих водопровідно-каналізаційних підприємств. Водопровідно-каналізаційні підприємства області обслуговують 149 водопровідних насосних станцій, 3122,4 км водопровідних мереж, 35 каналізаційних очисних споруд, 1100,9 км каналізаційних мереж, 865 одиниць насосного обладнання та інше.

Переважну більшість існуючих водопровідно-каналізаційних мереж області побудовано у 60-70-ті роках минулого століття. Вона є морально та фізично зношеними та потребують реконструкції і модернізації. Проблема негайної заміни аварійної частини водопровідних та каналізаційних мереж залишається у всіх містах та селищах області.

Заміни потребують 37% (1159 км) водопровідних мереж. Наразі, їх заміна проводиться вибірково, що не сприяє покращенню якості води.

У Хмельницькій області, як і в цілому по Україні, питання очистки стічних вод відноситься до проблемних питань.

Очищення стічних вод проводиться на 35 каналізаційних очисних спорудах, які експлуатуються понад 40 років і не можуть забезпечити необхідний рівень очистки стічних вод. Реконструкції потребує 70% очисних споруд (24 ОС), зокрема у містах: Хмельницький, Кам'янець-Подільський, Шепетівка, Старокостянтинів, Ізяслав, Городок, Волочиськ, Красилів та інших.

Ремонту потребують 37,5% (412 км) каналізаційних мереж.

Отже, основною проблемою у вирішенні питання якісного водопостачання та водовідведення в області є постійне недофінансування запланованих заходів.

Теплопостачання. На території області послуги централізованого теплопостачання надаються 16 підприємствами комунальної теплоенергетики та 1 підприємством Нетішинської АЕС.

Загалом по області в експлуатації перебуває 766 котелень, з яких: 235 – комунальні котельні та 531 - відомчі. В експлуатації 549,7 км теплових мереж у двотрубному обчисленні та 100 центральних теплових пунктів.

Переважає більшість комунальних котелень працює на газу.

Оснащеність підприємств комунальної теплоенергетики засобами технологічного відпуску теплової енергії становить 100 відсотків.

Благоустрій. Загальна протяжність дорожньої мережі в населених пунктах області становить 13987,8 км (або 74,5 млн. кв. м.), з них протяжність доріг з твердим покриттям – 10496,7 км (75,0% від загальної протяжності).

З 1053 мостів та шляхопроводів, розташованих у містах та селах області, 4 – не забезпечують безпеку руху.

Щорічне зростання інтенсивності руху транспорту призводить до більш інтенсивного руйнування дорожнього покриття.

Загальна протяжність мереж зовнішнього освітлення в населених пунктах області становить 4543,0 кілометри. Загальна кількість світлоточок – 83,8 тис. одиниць, з них енергозберігаючих – 38,2 тис. одиниць.

Проміжні висновки:

Нестача фінансових ресурсів стримує технічне переоснащення житлово-комунальних підприємств та розвиток комунальної інфраструктури області.

На очисних спорудах каналізації, де не проводиться повна очистка стічних вод необхідно впровадити сучасні технології очистки та доочистки стічної води.

Освітня інфраструктура

Дошкільна освіта. На 01.01.2019 в області функціонують 766 ЗДО, у тому числі 144 – у складі навчально-виховних комплексів та 37 – структурні підрозділи закладів загальної середньої освіти. ЗДО охоплено 66% дітей віком від 1 до 6 (7) років.

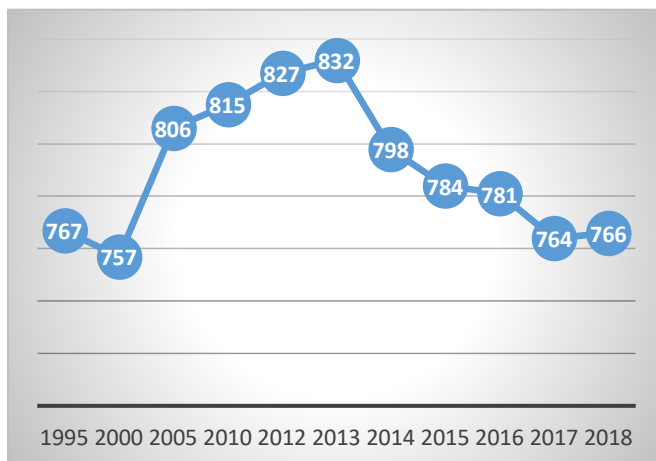

Рис. 26. Кількість дошкільних навчальних закладів у Хмельницькій області, одиниць

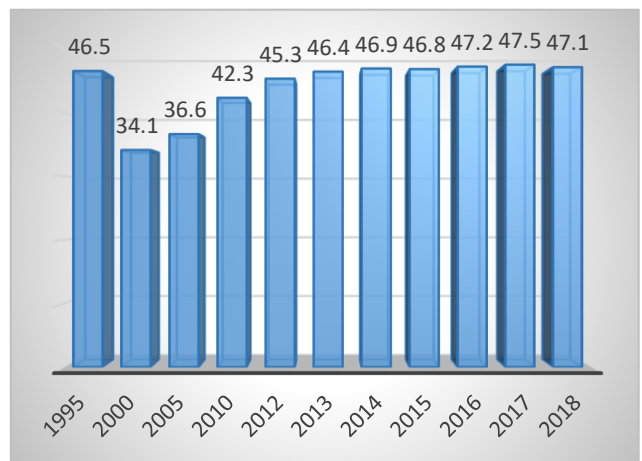

Рис. 27. Кількість вихованців у дошкільних навчальних закладах, осіб

Як видно з рис. 31 кількість дошкільних навчальних закладів з 2013 року скоротилась, а кількість вихованців цих закладів (рис. 32) збільшилась.

Проблемним є перевантаження ЗДО: на 100 місцях виховуються 116 дітей, у містах – 137.

Наявна черга на влаштування дітей у ЗДО в кількості 1750 дітей віком від 3 до 6 років. Відсутні дошкільні заклади у 30 населених пунктах області з наявним контингентом дітей віком від 3 до 6 років у кількості 15 осіб і більше.

Демографічна ситуація та міграція населення із сільської місцевості у міста призводить до перенаповнення ЗДО міської місцевості та створення черги на влаштування дітей до них. Так, якщо у сільських ЗДО черга на влаштування у дитсадки становить 38 осіб, то у міських – 1712.

Загальна середня освіта. У 2018/2019 навчальному році в 680 закладах загальної середньої освіти усіх типів і форм власності охоплено навчанням 134268 учнів. З них 43 школи – I ступеня, 219 шкіл – I-II ступенів, 401 школа - I-III ступенів. У сільській місцевості працюють 507 закладів, в яких навчається 42683 учня.

Таблиця 9. Кількість закладів загальної середньої освіти та учнів

Показник	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019
Кількість загальноосвітніх навчальних закладів, од.	812	803	783	756	730	680
Кількість учнів, тис. осіб	127,3	127,9	128,3	129,2	131,2	134,3

В умовах децентралізації одним із пріоритетів реформування загальної середньої освіти й механізмом для подолання розриву між якістю освіти в містах і сільській місцевості є створення опорних шкіл із сучасним рівнем матеріально-технічного й кадрового забезпечення, які мають забезпечити рівний доступ до якісної освіти усім особам.

Упродовж 2018 року кількість опорних закладів освіти зросла до 20, з яких 11 знаходяться в об'єднаних територіальних громадах, 9 – у районах. При опорних закладах функціонує 23 філії. У цих закладах навчається 7658 школярів, що становить 5,7% від загальної кількості учнів у області.

В області стовідсотково забезпечено підвезенням дітей та педпрацівників до навчальних закладів. Підвезення організовано для 15346 учнів і дітей та 2426 педагогічних працівників. Парк шкільних автобусів становить 412 одиниць, з яких 381 – задіяний у підвезенні. Однак, із загальної кількості автобусів 5 одиниць мають термін експлуатації понад 15 років і потребують заміни. Крім того, необхідні для розвантаження існуючих маршрутів ще 11 автобусів.

Професійно-технічна освіта. Сьогодні в області діють 28 закладів ЗП(ПТ)О, у тому числі: 6 вищих професійних училищ, 4 центри професійно-технічної освіти, 14 професійних ліцеїв та 4 навчальних заклади при установах виконання покарань (навчальні центри). Шість ЗП(ПТ)О або 21,5% від загальної кількості зосереджено в обласному центрі.

Останнім часом зберігається тенденція щодо зменшення контингенту здобувачів освіти у ЗП(ПТ)О області, що, у свою чергу, призводить до збільшення кількості малокомплектних закладів.

Протягом 2016-2018 років відбулася модернізація мережі ЗП(ПТ)О, а саме: укрупнення 4 закладів шляхом приєднання до них інших та, відповідно, створено заклади освіти нового типу – 4 професійних центри: державні навчальні заклади Хмельницький центр професійно-технічної освіти сфери послуг, Ярмолинецький агропромисловий центр професійної освіти, Полонський агропромисловий центр професійної освіти та Деражнянський центр професійної освіти.

Вища освіта. Мережу закладів вищої освіти формують 33 заклади усіх рівнів акредитації та форм власності, у тому числі 6 університетів, 2 академії, 3 інститути, 19 коледжів, 2 училища та 1 філія Донецького національного університету ім. В.Стуса «Бізнес-інноваційний центр «Дон НУ- Поділля». Із загальної кількості закладів вищої освіти в області функціонують 8 приватних закладів.

Навчальний процес у закладах вищої освіти забезпечують 1292 кандидати наук, 204 - доктори наук, 899 – доцентів та 1597 аспірантів.

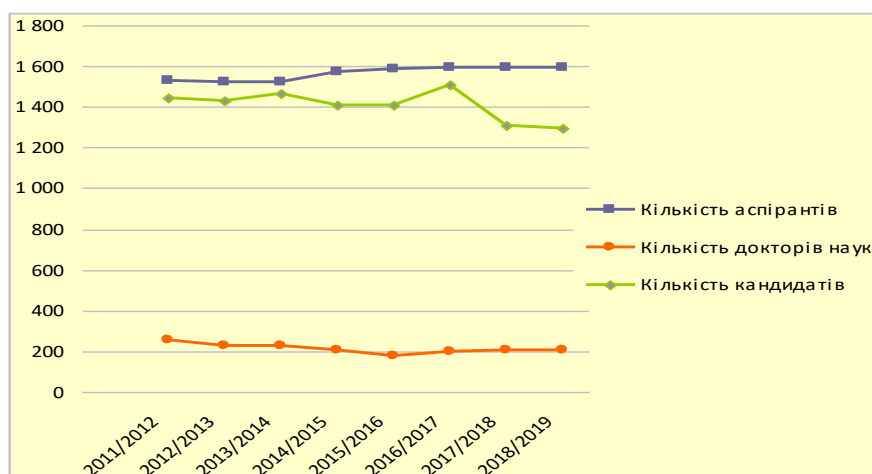

Рис. 28. Кількість фахівців вищої кваліфікації

Позашкільна освіта. Осередком дитячої творчості на Поділлі є мережа позашкільля. В області функціонує 72 заклади, підпорядковані галузі освіта (47 позашкільних + 28 ДЮСШ), де займається 51571 дитина (41%), крім того 50568 учнів (40%) охоплено гуртковою роботою при закладах загальної середньої освіти.

Проміжні висновки:

Демографічна ситуація та міграція населення із сільської місцевості у міста призводить до перенаповнення ЗДО міської місцевості та створення черги на влаштування дітей до них.

Реформа децентралізації створила умови, коли всі управлінські та фінансові повноваження зосереджені в єдиному органі місцевого самоврядування, що дає можливість реального подолання проблеми малокомплектних і високозатратних шкіл у сільській місцевості.

Несприятлива демографічна ситуація в регіоні призводить до щорічного скорочення контингенту здобувачів освіти. Це призводить до поступового скорочення мережі закладів, у першу чергу, закладів загальної середньої освіти.

Незважаючи на досить добрий рівень розвитку позашкільної освіти в області територіальна диференціація наповнюваності об'єктів позашкільної освіти та відсоток охоплення дітей позашкільною освітою залишається проблемною.

Охорона здоров'я

Демографічна ситуація в області напружена: кількість померлих значно перевищує кількість народжених. Природне скорочення населення відбувається за рахунок значного зменшення кількості народжених. У структурі населення збільшується кількість осіб похилого та старечого віку, що вимагає відповідних змін у наданні медичної допомоги.

Позитивним є зменшення показника малюкової смертності у 2018 році до 6,3% у порівнянні з аналогічним періодом минулого року (2017 рік – 9,1%).

У 2018 році у жителів області зареєстровано 2352979 захворювань і показник поширеності усіма хворобами склав 18509,2 на 10 тис. нас., що менше за показник 2017 року лише на 0,02% (2017 рік – 18905,5 на 10 тис. нас.).

У структурі захворювань перше місце вже протягом багатьох років займають хвороби системи кровообігу (33,6%), на другому – хвороби органів дихання (17,3%), на третьому – хвороби органів травлення (9,7%). Поширеність хвороб ендокринної системи, розладів харчування, порушення обміну речовин становить 6,5% від усіх захворювань і займає четверте місце у структурі. Хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини в структурі поширеності на п'ятому місці (5,6%). Питома вага цих п'яти класів хвороб становить в структурі захворюваності більш як 72 відсотка.

Медичну допомогу населенню області надають 100 закладів охорони здоров'я через збільшення кількості амбулаторно-поліклінічних закладів упродовж останніх років, яке відбувалося переважно за рахунок зростання чисельності ПМСД. В області функціонує 31 центр ПМСД, у структурі всіх центрів діють 243 лікарські амбулаторії, структурними підрозділами яких є 835 ФАПів (ФП). У сільській місцевості проводиться будівництво 27 амбулаторій з житлом для лікаря, з них 10 для відкриття нових амбулаторій та 17 нових приміщень для діючих амбулаторій.

В області проведено роботу щодо перетворення усіх центрів ПМСД з бюджетних установ у комунальні некомерційні підприємства.

У закладах охорони здоров'я області працює 4576 фізичних осіб лікарів (без урахування зубних лікарів). Забезпеченість лікарями (без зубних) на 10 тис. населення становила 35,6 (при цьому у сільській місцевості працювало 2070 лікарів і забезпеченість становить 23,5).

Зменшення кількості лікарняних закладів у 2013 році в порівнянні з 2012 роком пов'язане з тим, що у 2013 році було реформовано 2 районні лікарні та 19 сільських дільничних лікарень.

Кількість лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів у 2013 році зменшилася за рахунок того, що сільські лікарські амбулаторії, які функціонували як самостійні амбулаторно-поліклінічні заклади, включено як

структурні підрозділи створених районних центрів ПМСД.

Таблиця 10. Мережа закладів охорони здоров'я

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Кількість лікарняних закладів, одиниць	60	39	39	41	42	42	40
Кількість лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів, одиниць	131	27	27	27	29	32	37
Кількість лікарняних ліжок - усього, тис. одиниць	10,9	10,61	10,45	10,46	9,64	9,44	9,34
Кількість лікарняних ліжок на 10000 населення, одиниць	82,78	80,94	80,13	80,62	74,99	74,3	74,04

На утримання закладів охорони здоров'я області у 2018 році спрямовано 2,6 млрд. грн і у середньому на 1 жителя це склало 2020,6 гривень.

В обласному центрі екстреної медичної допомоги та медицини катастроф експлуатується 145 одиниць автотранспорту. Для виконання нормативів необхідно дооснащення 70 автомобілями, з них 32 автомобіля типу В та 38 автомобілів типу С.

Потреба в транспортних засобах для сільської медицини відповідно до встановлених нормативів (за табелем оснащення) складає 76 одиниць. Залишаються незабезпеченими автотранспортом 13 сільських лікарських амбулаторій або 8,5% від всіх функціонуючих.

З метою забезпечення надання доступної та якісної медичної допомоги на первинному рівні, особливо у сільській місцевості, проводиться робота щодо впровадження державної політики з реформування галузі та закладів охорони здоров'я області.

Для впровадження електронної системи охорони здоров'я проводиться підключення до Інтернет-мережі всіх лікувально-профілактичних закладів, у тому числі лікарських амбулаторій, та закупівля комп'ютерної техніки для лікарів. У центрах ПМСД області та їх структурних підрозділах створені належні умови для укладання декларацій між лікарем та пацієнтом за допомогою електронної системи охорони здоров'я «e-Health». Підключено до медичних інформаційних систем всі 31 центр ПМСД. Забезпечено вільний вибір медичних інформаційних систем закладами первинної допомоги.

Проміжні висновки:

Демографічна ситуація в області є гіршою від середньої по Україні і містить низку ризиків для майбутнього розвитку через прискорене старіння населення, особливо у сільських територіях, зміну статевої структури старших груп населення, зменшення кількості дітей та осіб працездатного віку у загальній структурі населення.

Найскладніша демографічна ситуація складається у районах, де питома вага сільського населення значно переважає у структурі населення.

Показники поширеності хвороб серед населення області в основному стабілізовані, за виключенням поширеності злоякісних пухлин та у деякій мірі ВІЛ-інфекції.

В області проводиться значна робота щодо реформування галузі та закладів охорони здоров'я: реформовані заклади, що надають первинну медичну

допомогу, в комунальні некомерційні підприємства; ліжковий фонд цілодобових стаціонарів приводиться у відповідність до потреб населення; переглянуті штатні розписи лікувально-профілактичних закладів.

Проводиться робота з реформування закладів вторинного та третинного рівня.

Культура і туризм

Туристичний потенціал краю визначається насамперед культурно-історичною спадщиною, яка є багато у чому унікальною. Туристично-рекреаційні ресурси області нараховують 522 об'єкти ПЗФ, що складає 15,2% території області, Національні природні парки «Подільські Товтри» та «Мале Полісся», 21 пам'ятка садово-паркового мистецтва, понад 3 тис. пам'яток культурної спадщини.

На території області поступово розвивається туристично-рекреаційна та курортна інфраструктура, яка має величезний потенціал для туризму: функціонують курортні території "Сатанів" та "Маків", готелі, санаторії, бази відпочинку, оздоровчі табори для дітей та юнацтва, кемпінги, мотелі тощо. На території курортної зони м. Сатанів будується новий санаторно-курортний комплекс «Арден-Палац».

Подільська область мінеральних вод в сучасних межах охоплює басейн річок Збруч, Жванчик, середньої і нижньої течії р. Смотрич і Мукші, а також правобережжя Горині. Тут поширені мінеральні води річних типів: гідрокарбонати і слабомінералізовані, хлоридно-натрієві малої і середньої мінералізації, бромні хлоридно-кальцієво-натрові високої мінералізації, радонові та інші.

Серед лікувальних мінеральних вод Хмельниччини найбільш дослідженою є група слабомінералізованих вод з підвищеним вмістом органічної речовини типу "Нафтуся". Ці води розвідані на 6 родовищах. До промислового освоєння підготовлено 5 родовищ - Збручанське, Маківське, Зайчиківське, Волочиське та Мукшинське. На Кам'янському родовищі необхідно провести детальну розвідку.

Сумарні розвідані запаси цих мінеральних вод становлять 1155 м³/добу, затверджені Державною комісією з запасів корисних копалин, - 732 м³/добу.

Наявні природно-кліматичні умови, різноманітність ландшафтних територій, цінні джерела мінеральних вод, багаточисельні пам'ятки природи, історії, культури територію Національного природного парку «Подільські Товтри» поряд з Кримом, Карпатами і Закарпаттям відносить до числа найбільш перспективних рекреаційних зон Хмельниччини.

В області працює близько 100 суб'єктів туристичної діяльності (туроператорів, турагентів та фізичних осіб-підприємців фахівців туристичного супроводу).

Таблиця 11. Основні показники туристичної діяльності

	2014	2015	2016	2017
Кількість суб'єктів туристичної діяльності, од.	76	78	89	90
Кількість туристів, осіб	31212	25416	19885	26829

З 2012 року нішу туристичного бізнесу все більше займає приватний сектор, що відображають показники кількості готельних закладів, що є у

власності фізичних осіб. Зменшення туристичних потоків протягом 2012-2014 років пов'язане із ситуацією в країні, яка була в той період.

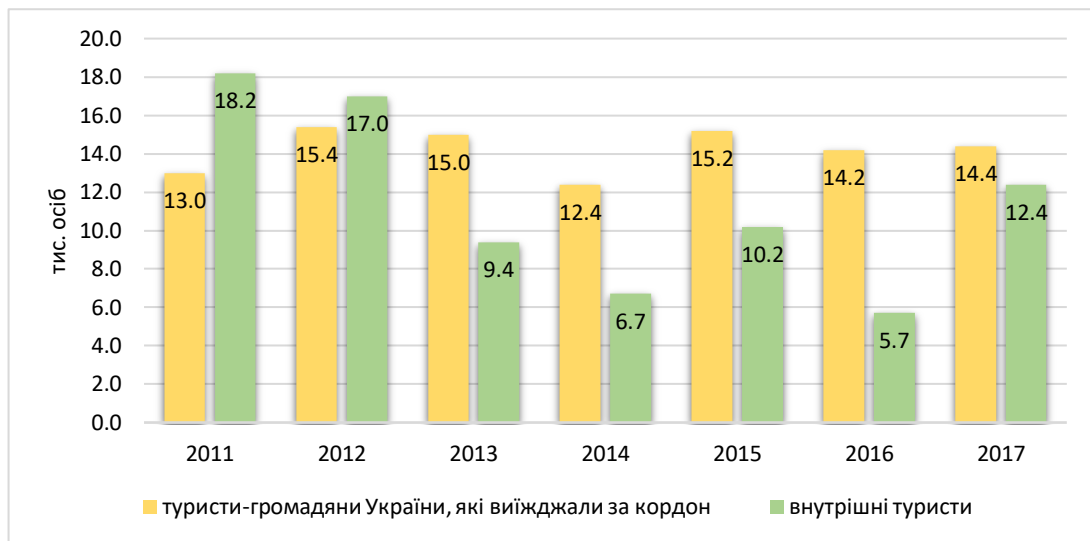

Рис. 29. Туристичні потоки

Також відзначається загальне зростання кількості готелів та інших місць для тимчасового проживання: з 2012 до 2018 року ця кількість зростає більш ніж у півтора рази (у 1,5 рази). Особливо активно розвивається приватний готельний бізнес, який найбільше зосереджено у містах Хмельницький, Кам'янці-Подільський, Шепетівка, Старокостянтинів та Нетішин. Значна частка місць для тимчасового проживання розташовується у районі Дністровського каньйону, де зосереджено активний та рекреаційний вид туризму.

Культура та відпочинок. Хмельниччина володіє добре розвинутою мережею установ культури, має велику культурну спадщину. Важливе значення в розвитку культурного життя області належить музеям, яких на Хмельниччині налічується 22, діє 2 державних історико-культурних заповідники «Межибіж» та «Самчики», а також Національний історико-архітектурний заповідник «Кам'янець».

На державному обліку перебуває 2896 пам'яток культурної спадщини, з них 256 – пам'ятки археології (11 національного значення), 255 – архітектури та містобудування (177 національного значення), 42 – монументального мистецтва (1 національного значення), 2340 – історії (4 національного значення) та пам'ятки всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

У 2018 році мережа установ культури клубного типу складається з 1061 клубів та будинків культури, населення області обслуговує 800 публічних бібліотек, 22 державних музеї, 2 державних історико-культурних заповідники, філармонія, 2 театри, обласний науково-методичний центр культури і мистецтва, 2 вищі навчальні заклади I-II рівнів акредитації. На Хмельниччині функціонує 59 початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів.

Таблиця 12. Основні показники закладів культури та початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів

	2010	2015	2016	2017
Музеї				
Кількість музеїв	23	24	24	24
Кількість відвідувань (тис. осіб)	1077,3	373,3	499,3	523,7
Театри				
Кількість театрів	3	3	3	3
Кількість відвідувань (тис. осіб)	147,5	157,8	164,7	178,5
Концертні організації				
Кількість концертних організацій	2	3	3	3
Кількість відвідувань (тис. осіб)	138,7	106,1	104,8	108,2
Бібліотеки				
Кількість бібліотек	945	925	893	879
Фонд (тис. прим.)	11335	10218	9800	9452
Клубні заклади				
Кількість клубних закладів	1183	1161	1159	1156
Кількість місць (тис.)	312	304	304	294
Початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади				
Кількість початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів	57	57	58	60
Кількість учнів (осіб)	14286	14993	15192	15873

Проміжні висновки:

Розвиток туристичної галузі області прямопропорційний його туристично-рекреаційному потенціалу, зокрема, потенціал історико-культурної спадщини та лікувально-оздоровчих комплексів Сатанова, Макова, Волочиська зростає після 2014 року. З 2012 року нішу туристичного бізнесу все більше займає приватний сектор, на що вказують показники кількості готельних закладів, що є у власності фізичних осіб. Основу рекреаційного та оздоровчого туризму складає потенціал НПП «Подільські Товтри», активно ведеться будівництво нового санаторно-курортного закладу «Арден-Палац» у селищі Сатанів Городоцького району.

Фізична культура і спорт

В області функціонують 3505 спортивних споруд, з яких 42 стадіони, 9 плавальних басейнів, 115 спортивних залів, 645 приміщень для фізкультурно-оздоровчих занять, 1085 спортивних майданчиків та 115 майданчиків з тренажерним обладнанням, 443 футбольних поля, 29 майданчиків з синтетичним покриттям. Приміщень для фізкультурно-оздоровчих занять налічується 645, спортивних залів площею не менше 162 кв. м. – 529, 268 стрілецьких тирів, 1 споруда зі штучним льодом і 1 кінноспортивна баз.

На території області кількість осіб, які займаються всіма видами спорту становить 2580, з них у вищих навчальних закладах займається 1114, у ДЮСШ – 16102, в ШВСМ – 96, в навчальних закладах спортивного профілю – 670, в спортивних клубах – 9405 осіб.

За останні три роки в області проведено 5661 спортивний захід, у якому брало участь 200,3 тис. спортсменів і тренерів.

Майже втричі збільшилося порівняно з 2014 роком фінансування на фізичну культуру та спорт і у 2018 році становило 295,6 тис. гривень.

Припинення фінансування дитячо-юнацьких спортивних шкіл з фонду тимчасової втрати працездатності, призвело до закриття та оптимізації дитячо-юнацьких спортивних шкіл, відповідно у 2016 році зменшився показник дітей та підлітків, які залучені до систематичних занять у дитячо-юнацьких спортивних школах. У 2017 та у 2018 році спостерігається позитивна тенденція і збільшення охоплених дітей та підлітків, які залучені до систематичних занять у дитячо-юнацьких спортивних школах на 2,8 % та 0,2%, відповідно.

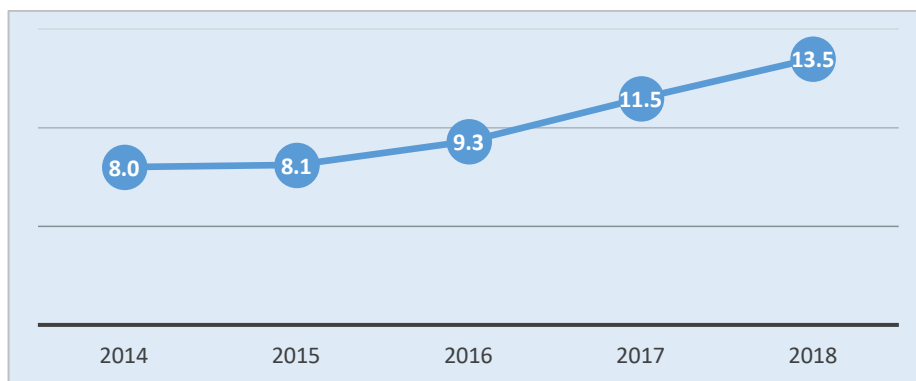

Рис. 31. Співвідношення кількості осіб, залучених до занять фізичною культурою та спортом, до загальної кількості населення.

Бачимо позитивну динаміку збільшення кількості осіб, які займаються фізичною культурою та спортом

Відповідно до рейтингів Міністерства молоді та спорту України Хмельницька область за період 2014-2018 років займала I-III місця у третій групі областей.

Проміжні висновки:

Фізична культура і спорт Хмельницької області стабільно розвивається у напрямку залучення населення до фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи.

Потребує збільшення витрат місцевих бюджетів на фізичну культуру і спорт, перш за все на навчально-спортивну роботу, удосконалення матеріально-технічної бази.

2.5. ЕКОНОМІКА ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО

Структура економіки та валовий регіональний продукт

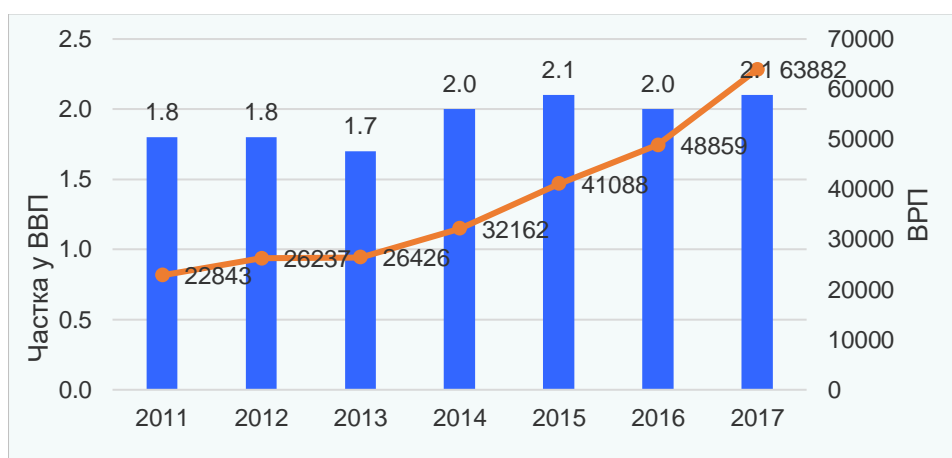
На регіональному рівні ВРП характеризує рівень економічного розвитку та результати економічної діяльності всіх господарюючих суб'єктів регіону. Аналіз ВРП області за останні роки свідчить про сталу тенденцію до зростання, область за цим показником посідала середні позиції серед регіонів України.

Обсяг ВРП у 2017 році становив 63882 млн грн, що майже у 2,8 раза вище показника 2011 року. Внесок області в загальне виробництво ВВП України становив 1,7 - 2,1 відсотка. У порівнянні із сусідніми областями обсяг валового регіонального продукту області перевищує Житомирську, Рівненську, Тернопільську, Чернівецьку області.

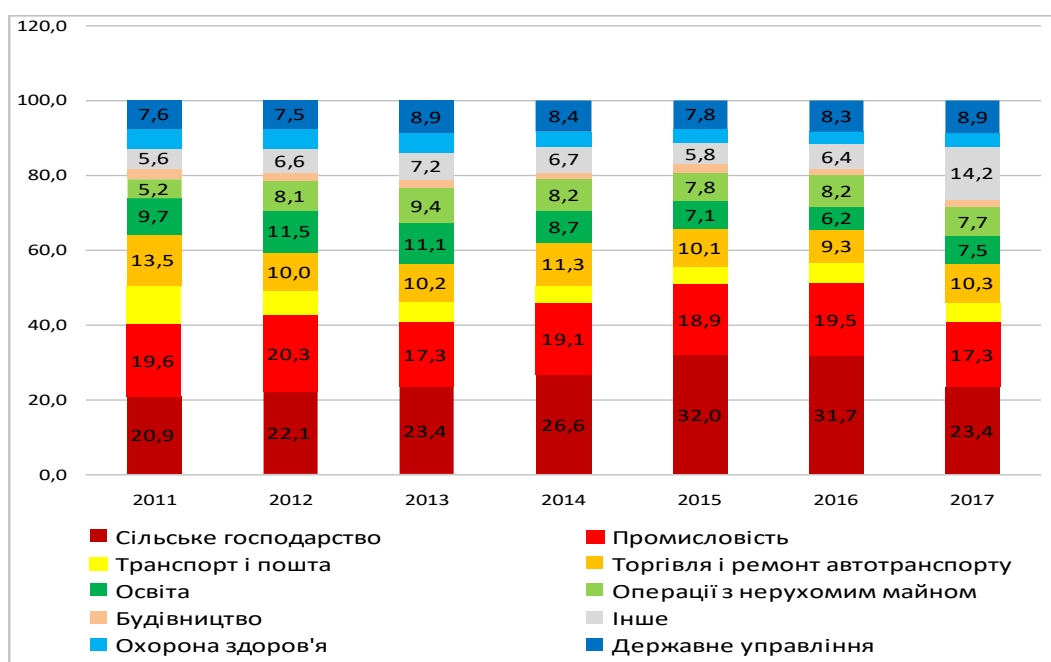
Таблиця 13. Валовий регіональний продукт у 2017 році

	ВРП, млн грн	Індекс фізичного обсягу ВРП (у цінах попереднього року, %)	ВРП у розрахунку на одну особу, грн
Україна	2983882	102,5	70233
Житомирська	61470	105,0	49737
Рівненська	48836	103,5	42038
Тернопільська	40747	105,6	38593
Хмельницька	63882	106,4	49916
Чернівецька	28591	103,5	31509

У 2017 році темп зростання ВРП становив 106,4 відсотка. За цим показником наша область займає друге місце в цілому по Україні.

Рис. 32. Валовий регіональний продукт області та його частка у ВВП України

Найбільш характерним показником для визначення рівня життя населення є ВРП на одну особу. Його значення у 2017 році становило 49,9 тис грн, що на 32,7 тис грн, або в 2,9 рази більше ніж у 2011 році.

Рис. 33. Динамічна структура ВДВ області в розрізі ВЕД

Очевидно, що валовий регіональний продукт (у гривневому вимірі) відчутними темпами поновлює тенденцію до зростання.

Валова додана вартість, яка є основною складовою ВРП, у 2017 році становила 27043 млн грн у фактичних цінах. Частка ВДВ у загальнодержавному обсязі становила 2,1 відсотка.

Динамічна структура ВДВ області в розрізі видів економічної діяльності, вказує на власну сталість протягом останніх років. Найбільшу частку у ВДВ економіки області займає галузь сільського господарства, яка порівняно до 2011 року зросла на 2,5 відсотка.

Ключову роль незмінно відіграють такі сфери економічної діяльності, як сільське господарство, лісове та рибне господарство (23,4%), промисловість (17,3%), оптова та роздрібна торгівля та ремонт автотранспорту (10,3%), державне управління й оборона, обов'язкове соціальне страхування (8,9%) та інше.

Сільське господарство

Аграрний сектор (сільське господарство, харчова і переробна промисловість) забезпечує продовольчу безпеку області та продовольчу незалежність країни. Сільськогосподарську діяльність у регіоні провадять понад 306 тисячі особистих селянських господарств та 1541 господарюючих суб'єктів, у тому числі 1047 фермерських господарств. Площа ріллі в обробітку по всіх категоріях господарств становить 1254 тис. гектарів. У сільськогосподарських підприємствах зайнято близько 27 тис. осіб.

За період з 2000 по 2018 роки валове виробництво сільськогосподарської продукції зросло у 2 рази і становило 14700 млн грн та за останні 3 роки темпи його виробництва не знижувалися нижче стовідсоткової відмітки.

У 2018 році обсяг виробництва валової продукції сільського господарства в усіх категоріях господарств збільшився порівняно з попереднім роком на 4,5 відсотка. При цьому, приросту досягнуто в галузі рослинництва (+6%), а у тваринництві зафіксовано незначний спад (-0,1%).

Частка Хмельницької області у виробництві основних сільськогосподарських культур України у 2018 році становила: зернових культур – 5,5% (у 2012 році – 5,9%), цукрових буряків – 10,2% (12,0%), соняшнику – 3,4% (0,9%), картоплі – 6,2% (6,8%), овочів – 2,8% (2,2%), плодів та ягід – 9,2% (7,7%).

У 2018 році частка області у виробництві основних продуктів тваринництва України становила: м'яса – 2,4% (у 2012 – 3,0%), молока – 5,2% (6,2%), яєць – 6,3% (6,8%), вовни – 0,3% (0,3%). У структурі загального поголів'я сільськогосподарських тварин частка області у 2018 році становила: великої рогатої худоби – 6,9%, свиней – 6,8%, овець та кіз – 5,4%, птиці – 3,4 відсотка.

Основними виробниками сільськогосподарської продукції є сільськогосподарські підприємства. Питома вага виробленої ними продукції становить більше 60%, з них десята частина продукції виробляється фермерськими господарствами. В останні роки спостерігається тенденція зростання частки агропідприємств у виробництві продукції сільського господарства.

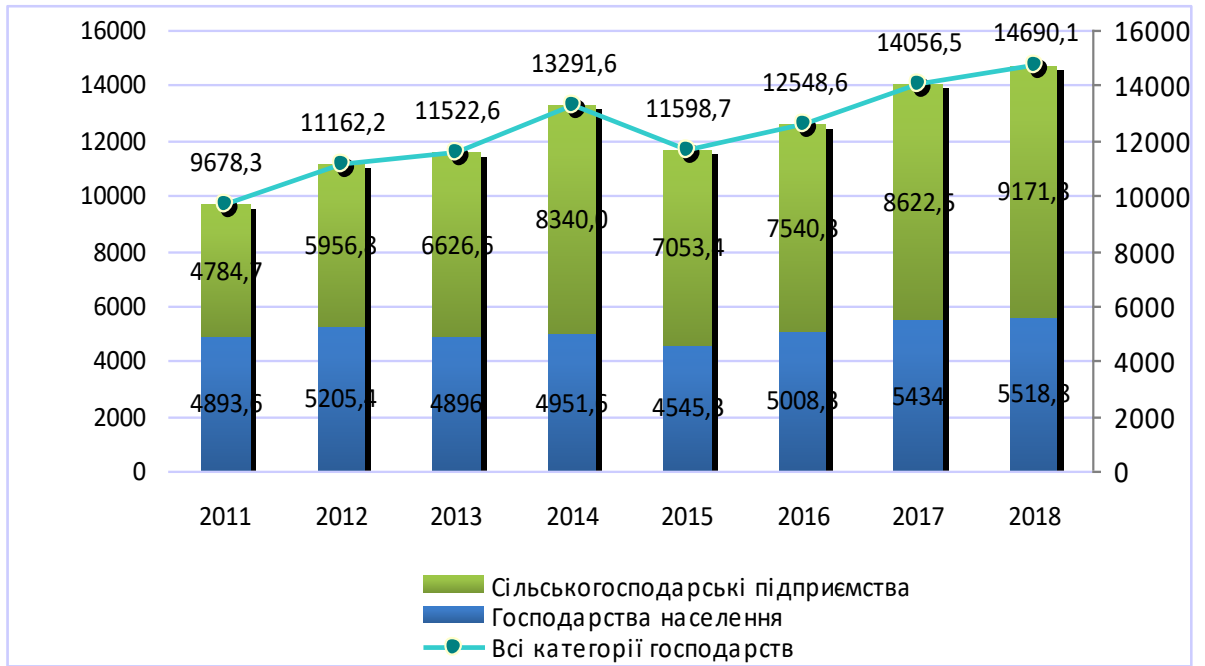

Рис. 34. Динаміка виробництва валової продукції сільського господарства

Головною складовою агропромислового комплексу є сільськогосподарський сектор, структуру якого формують галузі рослинництва й тваринництва.

У валовому виробництві сільськогосподарської продукції продукція рослинництва становить 76,2%, тваринництва – 23,8 відсотка. Із видів сільськогосподарської продукції найбільшу питому вагу займає молоко (44,5%), зернові та зернобобові культури (36,3%), м'ясо (31,8%), овочеві культури (23,8%).

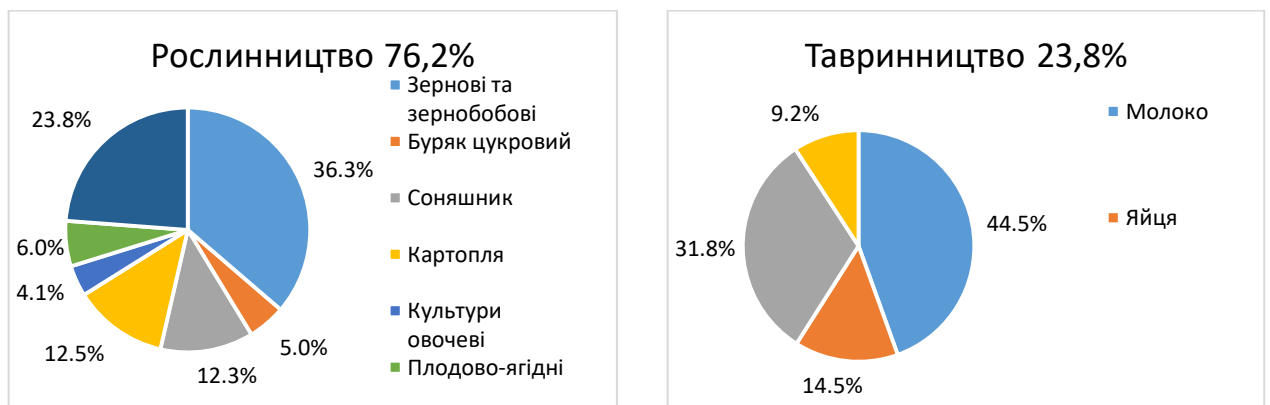

Рис. 35. Структура валової продукції сільського господарства у 2018 році

У 2018 році в області з більшості основних груп продовольства фактичне споживання, за розрахунковими даними знаходилося нижче раціональних норм.

Відставання фактичного споживання від раціональних норм спостерігається по м'ясу та м'ясопродуктах (індикатор достатності споживання 0,78), молока та молокопродуктів (0,75) риби та рибпродуктах (0,53), плодах, ягодах та винограду (0,85). Споживання хліба та хлібобулочних виробів

перевищувало раціональну норму у 1,4 раза, яєць та картоплі відповідно – у 1,2 та 1,9 раза.

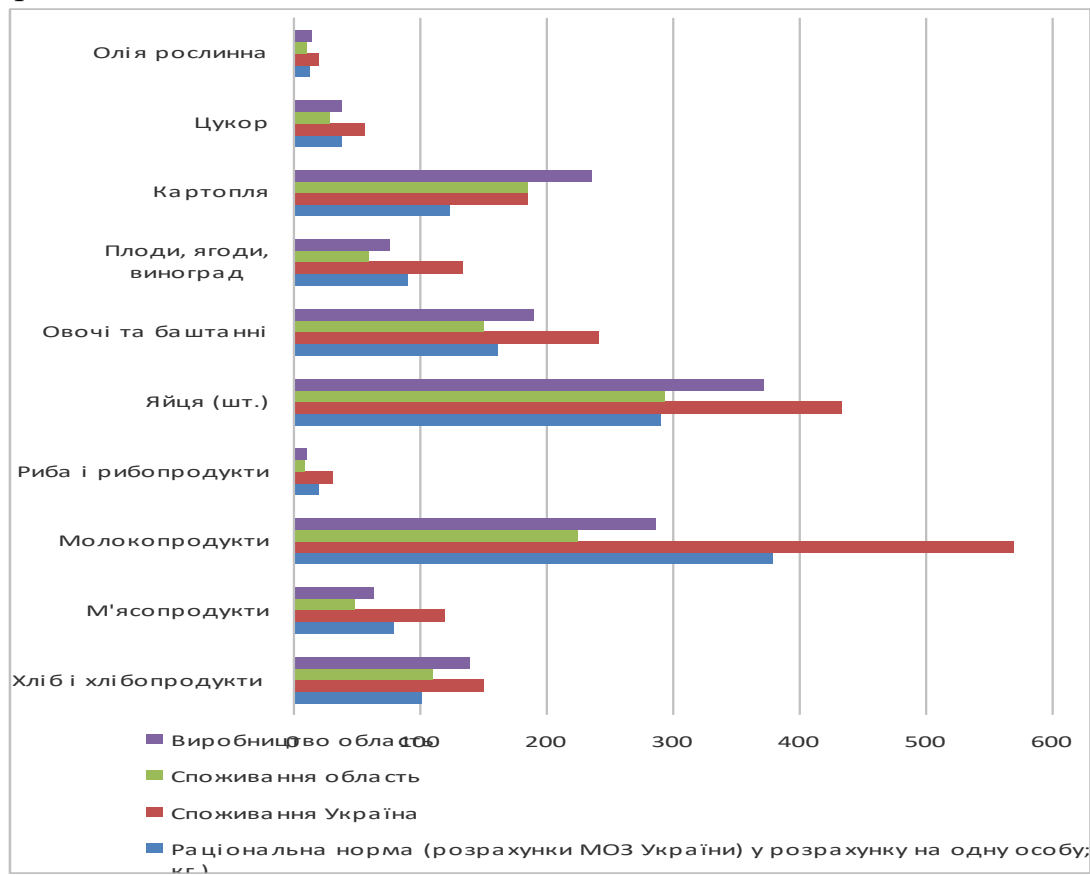

Рис. 35. Споживання та виробництво основних харчових продуктів

За рахунок власного виробництва повністю забезпечується внутрішня потреба населення області основними продуктами харчування.

Земельний фонд Хмельницької області становить 2073,12 тис. гектара. Найбільші території займають землі сільськогосподарського призначення, їхня питома вага у земельному фонді становить 76,0% (1566,2 тис. га), що свідчить про високий рівень сільськогосподарської освоєності земель. За показниками землезабезпеченості в розрахунку на одного жителя припадає 1,2 га сільськогосподарських угідь і 0,98 га ріллі.

У структурі сільськогосподарських угідь рілля становить 80%, багаторічні насадження – 2,6%, сіножаті – 8,6%, пасовища – 8,6 відсотка.

У користуванні сільськогосподарських підприємств перебуває 756,6 тис. га або 36,7% від загальної площі області.

З розподілу земель у розрізі землекористувачів і власників землі очевидно, що найбільша питома вага земель знаходиться у власності й користуванні громадян – 766 тис. га (37,1%), у тому числі, наданих для ведення селянського (фермерського) господарства – 147,8 тис. га, товарного сільськогосподарського виробництва – 267,9 тис. га, особистого підсобного господарства, будівництва та обслуговування житлового будинку, господарських будівель – 242,0 тис. гектара.

Рис. 36. Структура земельного фонду області

Аналіз структури сільськогосподарських підприємств за розміром сільськогосподарських угідь показав, що в області переважають сільськогосподарські підприємства, основою формування яких є оренда землі. Збільшення площ сільськогосподарського землекористування за рахунок оренди є одним із шляхів концентрації сільськогосподарського виробництва.

У сільському господарстві важливим чинником ефективності є якість земельних угідь.

Для ефективного ведення сільськогосподарського виробництва в сучасних умовах власникам та землекористувачам земельних ділянок, перш за все, необхідно мати вичерпну агроекологічну інформацію про стан родючості ґрунтів кожного поля, ділянки, яка використовується в господарстві. Дійсний стан родючості ґрунтів в області вказує на те, що за останні роки, за статистичними даними, в середньому на один гектар орних земель вноситься не більше 0,6 – 0,7 т/га органічних і 120 – 180 кг д. р. мінеральних добрив. Практично призупинено роботи з хімічної меліорації (вапнування) ґрунтів. Виходячи із наявності кислих ґрунтів, оптимальна щорічна площа вапнування в області повинна становити не менше 5 тисяч гектарів. При цьому, для проведення одного циклу хімічної меліорації (вапнування) необхідно 80-100 тис. тонн вапнякових матеріалів.

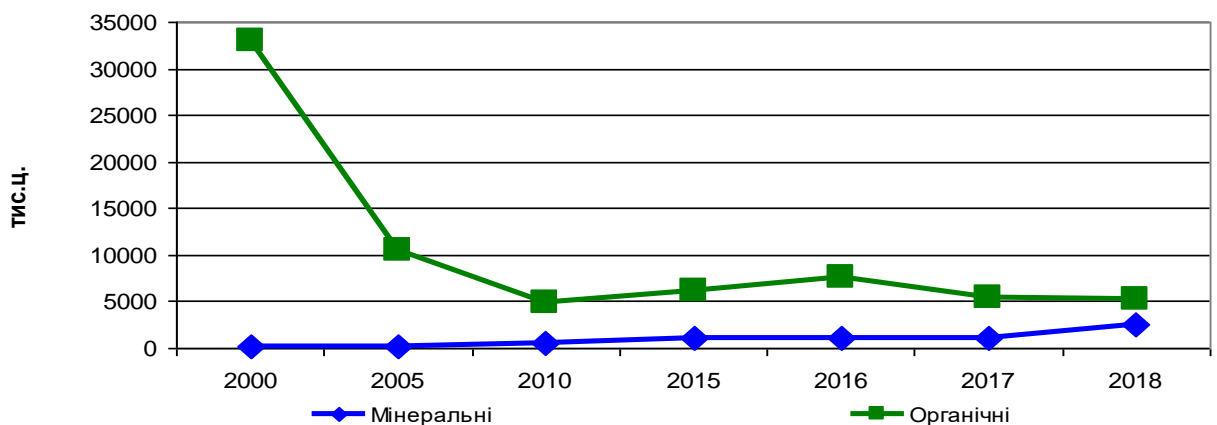

Рис. 37. Внесення в ґрунт мінеральних та органічних добрив у сільськогосподарських підприємствах

Виробляється вагома частка загальнодержавного обсягу основних сільськогосподарських культур. При чому, якщо за площею землекористування область займає в Україні 15-е місце, то за обсягами виробництва продукції рослинництва 1-6 місця.

Хмельниччина має значний потенціал для виробництва органічної продукції, її експорту та споживання на внутрішньому ринку. Загальна площа сертифікованих органічних сільськогосподарських земель у 2018 році склала близько 5,5 тис. га (від загальної площі земель сільськогосподарського призначення). Протягом останніх п'яти років площа органічних сільськогосподарських земель області зростає втричі.

На даний час в області функціонує 21 господарство, сертифіковане на право виробництва органічних продуктів. Найпрогресивнішими господарствами області, які впроваджують органічне виробництво є:

- ТОВ «Либідь-К» Старокостянтинівського району – виробництво яєць, курячого м'яса, кормів;
- ТОВ «Фруктовий Світ» м. Хмельницький – вирощування, реалізація малопоширених сільськогосподарських культур (просо, сочевиця, квасоля, льон тощо).

Рослинництво. Рослинницька галузь вважається пріоритетною галуззю сільського господарства і має значні можливості для перетворення її у високоефективний, експортно-спроможний сектор економіки. Разом з тим, рослинництво – найризикованіша сфера людської діяльності, яка значною мірою залежить від природнокліматичних, біологічних та екологічних умов.

У 2012-2018 роках намітилися позитивні тенденції щодо стабілізації та нарощування обсягів виробництва рослинницької продукції за рахунок впровадження високорентабельних технологій вирощування. За рахунок цього щорічно збільшуються посівні площі таких високорентабельних технічних культур, таких як озима пшениця, кукурудза та соняшник. Питома вага зернових культур у структурі посівних площ становить 47-50%, технічних культур – 36%, кормових – 10%, що цілком відповідає науково обґрунтованим нормам оптимального співвідношення культур у сівозміні.

Агроформування усіх форм власності протягом 2012-2018 років забезпечили валове виробництво основних сільськогосподарських культур у таких обсягах:

Таблиця 14. Обсяг виробництва (валовий збір) сільськогосподарських культур, тис. тонн

	культури зернові та зернобобові	буряк цукровий фабричний	соняшник	соя	картопля	культури овочеві	культури плодові та ягідні
2012	2712,6	2218,8	73,3	302,2	1591,2	225,3	154,2
2013	3039,5	1057,7	77,2	387,2	1305,7	209,4	166,6
2014	3289,1	2362,7	87,5	627,2	1509,6	209,2	153,3
2015	2792,9	1140,4	105,9	497,3	1064,9	187,4	205,3
2016	3085,5	1586,4	346,7	465,1	1320,5	227,5	200,5
2017	3421,4	1982,5	438,7	471,9	1385,3	268,7	225,7
2018	3861,1	1423,6	484,1	512,0	1386,9	262,8	237,2

Найпотужнішою складовою галузі рослинництва області було і залишається зернове господарство, що у повній мірі забезпечує продовольчу безпеку регіону. У 2018 році агроформуваннями області вироблено 3861,1 тис. тонн зерна при урожайності 67,2 ц з гектара. За показником урожайності Хмельниччина посіла 4 місце в державі. Інтенсифікація розвитку зернового господарства та збільшення обсягів виробництва зерна досягається завдяки таким основним чинникам, як підвищення урожайності шляхом удосконалення землекористування, структури посівів.

Урожайність кукурудзи на зерно становила 100,5 ц/га, що є рекордним показником. За цим показником Хмельниччина поступається лише Волинській області.

За урожайністю соняшника (30,7 ц/га) та плодкових культур (171 ц/га) регіон знаходиться на других місцях і поступається лише Черкаській і Полтавській області,

Порівняно з 2012 роком сільгосп підприємствами нарощено виробництво зернових – на 42,3%, соняшнику – у 6,6 рази, овочів – на 16,6%, плодів – у 1,5 рази. Обсяг виробництва цукрових буряків та картоплі скоротився на 35,8% та 12,8%, відповідно.

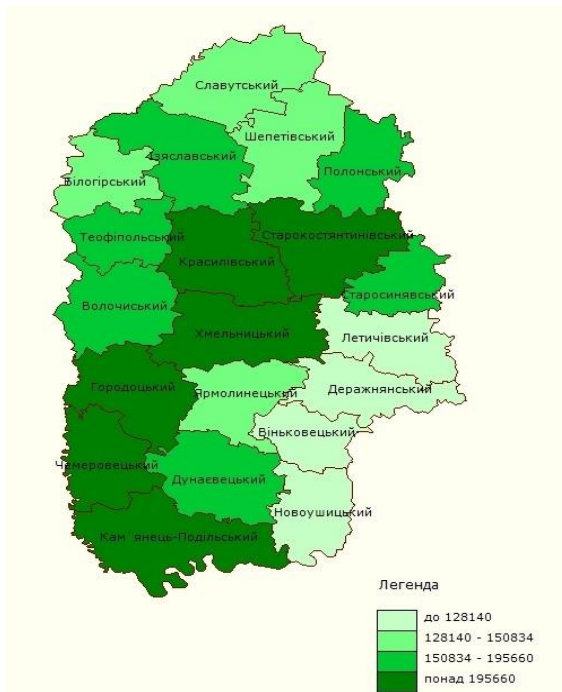
У 2018 році в регіоні вирощено 5,5% загальнодержавного обсягу виробництва зернових культур (у 2012 – 5,9%); 3,5% – насіння соняшнику (0,9%); 10,2 % – цукрових буряків (12,0%); 6,2% – картоплі (6,8%), 2,8% – овочів відкритого ґрунту (2,2%).

Упродовж 2012-2018 років площі під картоплею в області мали тенденцію до скорочення. Якщо у 2012 році площа картоплі до збирання становила 68,4 тис. гектарів, то у 2018 році – 63,5 тис. гектарів у всіх категоріях господарств. У 2018 році господарствами усіх форм власності вироблено 1,4 млн. тонн картоплі при урожайності 207,9 центнера з гектара.

У с. Самчики Старокостянтинівському районі Державною сільськогосподарською дослідною станцією НААНУ організовано вирощування добазового, базового та елітного насіння. Це надзвичайно дієвий важіль інтенсифікації розмноження нових сортів картоплі.

З 2012 року господарствами усіх форм власності здійснюється поступове нарощення обсягу виробництва плодово-ягідної продукції. За підсумками 2018 року він становив 237,0 тис. тонн, що у 1,5 рази більше ніж у 2012 році. Зерняткових культур вироблено у обсязі 174,9 тис. тонн (73,8% від загального виробництва). Із кісточкових насаджень зібрано 47,2 тис. тонн продукції (19,9%), серед яких більш урожайними виявилися плодови насадження слив та вишень. Ягідники забезпечили 4,2 тис. тонн продукції (1,7%), де малина та суниця забезпечили 69,0% валового збору ягідних культур. Валовий збір горіхоплідних культур (4,6%) становив 10,9 тис. тонн.

За урожайністю плодово-ягідних культур – 171,0 ц/га область займає другу сходинку рейтингу .

Виробництво зернових та зернобобових культур, тонн

Виробництво соняшнику, тонн

Рис. 38. Виробництво основних сільськогосподарських культур у 2018 році

Як бачимо, найбільш поширеною продукцією рослинництва є вирощування зернових та зернобобових культур, соняшнику та плодівих культур. Отже, саме вивченню стану особливостей розвитку виробництва даних видів продукції повинна приділятися особлива увага.

Тваринництво. Упродовж 2012-2018 років у всіх категоріях господарств поголів'я великої рогатої худоби зменшилося на 15,5% і на 01 січня 2019 року становило 230,3 тис. голів. Поголів'я корів скоротилося з 149,8 тис. голів у 2012 році до 130,4 тис. голів на кінець 2018 року (друге місце по Україні).

Не зважаючи на незхідну динаміку кількості поголів'я корів виробництво молока в області порівняно до 2012 року збільшилося на 4,9 відсотка. У 2018 році по валовому виробництву молока Хмельницька область серед регіонів України посіла третє місце, поступаючись Вінницькій та Полтавській областям.

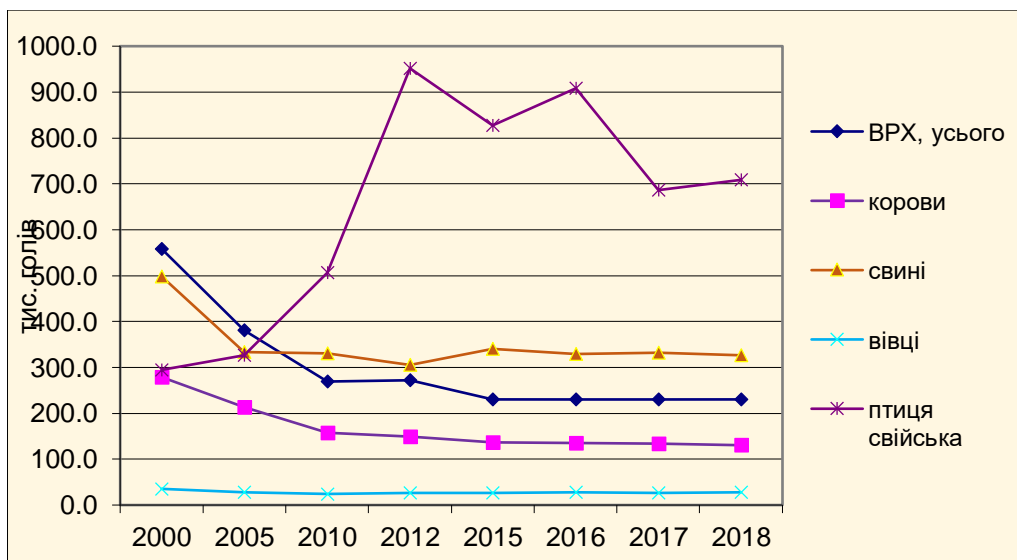

Рис. 39. Динаміка поголів'я худоби та птиці

За рахунок покращення продуктивності сільськогосподарських тварин, запровадження нових технологій в годівлі та утриманні, залученню інвестицій у розвиток галузі область серед регіонів України по виробництву молока входить до трійки лідерів, середній надій від однієї корови у 2018 році склав 4884 кг молока (+916 кг або 23,1% до 2012 року).

Таблиця 15. Зміна поголів'я худоби у господарствах усіх форм власності, тис. гол

Рік	ВРХ, усього	у т.ч. корови	свині	вівці та кози	птиця свійська
2012	272,3	149,8	305,3	26,4	9517,9
2013	261,2	146,3	359,9	27,2	10864,5
2014	229,9	139,7	342,9	26,4	958,4
2015	230,2	136,2	339,9	26,8	8267,2
2016	230,8	135,9	329,2	27,3	9078,8
2017	230,5	133,6	332,3	27,0	6864,9
2018	230,2	130,4	325,9	27,3	7091,6

В області порівняно із 2012 роком по всіх категоріях господарств поголів'я свиней збільшилося на 6,7 відсотка. У 2013 році вдалося досягнути максимального рівня розвитку галузі.

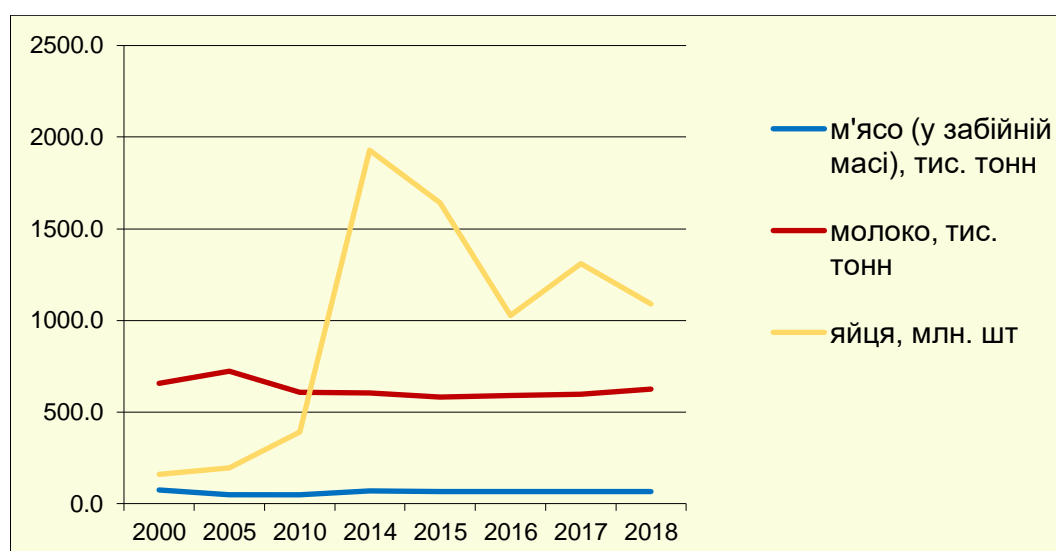

Рис. 40. Виробництво продукції тваринництва

Найбільших втрат зазнала галузь птахівництва. З 2012 року по 2018 рік поголів'я птиці свійської у всіх категоріях господарств області зменшилось на 25,5%, у тому числі в сільськогосподарських підприємствах – на 36,1 відсотка. Суттєве зменшення поголів'я птиці сприяло спаду виробництва яєць.

За період з 2012 до 2018 років в сільськогосподарських підприємствах усіх форм власності простежується зростання виробництва м'яса усіх видів на 29,0%, зокрема м'яса свинини у 2 рази та м'яса птиці свійської на 5,8 відсотка. Виробництво молока збільшилося на 4,9 відсотка.

У 2018 році виробництво валової продукції тваринництва залишилося на рівні минулого року, у тому числі в сільськогосподарських підприємствах відбулося зменшення на 3,8%, в господарствах населення збільшилось на 2,6 відсотка.

В області важливим є відновлення вівчарства. У всіх категоріях господарств області в 2018 році поголів'я овець та кіз становило 27,3 тис. голів, що на 3,8% більше ніж у 2012 році.

У тваринництві переважає молочно-м'ясне скотарство та свинарство. Розвивається птахівництво та бджільництво.

Загальне виробництво меду в усіх категоріях господарств області за сім років зросло на 3,1 тис. тонн і у 2018 році становило майже 6 тис. тонн, або у середньому 4,7 кг з розрахунку на одну особу. У 2018 році за виробництвом даного виду продукту область зайняла друге місце серед регіонів держави.

Ось як виглядає рентабельність окремих видів продукції с/г виробництва.

Таблиця 16. Рентабельність, у %

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Зерно	14,9	21,5	15,9	0,6	40,8	35,4	34,7	27,8
Соняшник	33,1	17,2	30,8	-17,9	43,9	82,6	70,4	37,2
Цукрові буряки (фабричні)	36,6	32,6	17,3	-0,9	26,6	15,9	0,0	18,1
Овочі відкритого ґрунту	117,5	30,6	35,5	20,1	-23,6	14,8	6,5	12,7
Картопля	63,7	3,1	-62,6	10,3	-30,4	10,1	-11,5	21,8
Плоди та ягоди	36,9	32,2	12,6	-1,4	3,3	91,2	26,5	56,9
Молоко	13,9	20,3	8,6	18,5	15,7	12,6	21,8	60,5
М'ясо великої рогатої худоби	-39,5	-25,3	-27,1	-44,3	-39,2	-10,8	-20,9	-12,2
М'ясо свиней	-27,4	-24,7	0,5	-7,6	5,5	16,5	11,3	11,2
М'ясо овець та кіз	-51,8	-40,9	-39,5	-65,6	-77,7	-55,6	40,0	54,8
М'ясо птиці	44,4	19,3	34,3	18,8	7,5	-11,4	-23,3	-9,4
Яйця	53,6	106,9	175,5	155,0	230,1	1,6	8,7	-5,0
Вовна	-82,4	-76,2	13,3	22,9	39,6	39,3	42,7	-21,7

Таблиця рентабельності показує, що протягом останніх чотирьох років рослинництво є прибутковою галуззю. Зокрема, найрентабельнішим є вирощування соняшнику, зерна та плодів та ягід. У тваринництві прибутковим є виробництво молока і вирощування овець та кіз на м'ясо.

Проміжні висновки:

За темпом зростання валового регіонального продукту наша область займає друге місце по Україні.

Динамічна структура валової доданої вартості області в розрізі видів економічної діяльності, вказує на власну сталість протягом останніх років. Найбільшу частку у структура валової доданої вартості економіки області займає галузь сільського господарства.

Основними виробниками сільськогосподарської продукції є сільськогосподарські підприємства. Питома вага виробленої ними продукції становить більше 60%, з них десята частина продукції виробляється фермерськими господарствами.

За рахунок власного виробництва повністю забезпечується внутрішня потреба населення області основними продуктами харчування.

Найпотужнішою складовою галузі рослинництва області було і залишається зернове господарство, що у повній мірі забезпечує продовольчу безпеку регіону.

У тваринництві переважає молочно-м'ясне скотарство та свинарство. Розвивається вівчарство, птахівництво та бджільництво.

Найрентабельнішим галузями сільського господарства є вирощування соняшнику, зерна та плодів та ягід. У тваринництві прибутковим є виробництво молока і вирощування овець та кіз на м'ясо.

Промисловий потенціал

Промисловий комплекс Хмельницької області складається з понад 1000 підприємств, де зайнято чверть працюючих регіону (понад 49 тис. працівників). Левова частка 85,2% – малі та мікропідприємства, 14,4% – середні та 0,4% – великі.

Для регіону характерним є високий рівень розвитку галузі з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції, машинобудування. Промисловим центром області є м. Хмельницький. Потужні промислові підприємства розташовані, також, у містах Кам'янець-Подільський, Красилів, Славута, у Кам'янець-Подільському, Теофіпольському, Славутському та Волочиському районах.

Близько чверті обсягу виробленої промислової продукції області припадає на виробництво електроенергії відокремленим підрозділом «Хмельницька атомна електрична станція» ДП «НАЕК «Енергоатом», у зв'язку з чим, існує пряма пропорційна залежність між індексом промислової продукції області та безперебійністю роботи місцевої атомної електростанції.

На території Хмельниччини знаходиться низка підприємств, які є значними виробниками окремих видів продукції в Україні.

Питома вага Хмельницької області у загальному обсязі реалізованої промислової продукції України у 2015-2018 роках в середньому становила 1,8%, схожий результат зафіксовано у Житомирській (1,7%) та Рівненській (1,6%) областях.

Протягом останнього п'ятиріччя частка обсягу реалізованої промислової продукції від загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств області становила близько 40%, що є переконливим доказом вагомості промислового сектору серед інших видів економічної діяльності регіону.

Як і в попередні роки, найбільша частка обсягів реалізованої промислової продукції області зосереджена на підприємствах переробної промисловості (66,1%) та постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (31,4%).

Рис. 41. Структура обсягу реалізованої промислової продукції у 2018 році

Основні переробні галузі в регіоні – виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів; виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції, а також машинобудування, що забезпечують відповідно 24,7%, 16,6% та 9,6% від загального обсягу реалізованої промислової продукції області.

За видами економічної діяльності у промисловості питома вага реалізованої промислової продукції відносно до України в цілому є вагомою у текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів – 4,5%, у виробництві гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції – 5,4% та у постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 2,9 відсотка.

Протягом 2012-2018 років відбулося стрімке зростання обсягу реалізованої промислової продукції області (у 2,6 раза), виключення становить лише 2014 рік, де відбулось незначне скорочення обсягів реалізації (у тому числі й внаслідок виникнення необхідності переорієнтації експорту промислової продукції з ринків Російської Федерації внаслідок військового конфлікту).

Попри зменшення у 2018 році обсягу виробництва електроенергії ВП «ХАЕС» ДП «НАЕК «Енергоатом» у порівнянні з 2017 роком на 5,9% (внаслідок перебування протягом року енергоблоків атомної електростанції на планово-попереджувальних ремонтах) обсяг реалізованої промислової продукції у галузі постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря зріс у 2,5 раза, що було досягнуто як за рахунок нарощення обсягів реалізації енергоносіїв, так і внаслідок зростання їх вартості.

Обсяг реалізованої промислової продукції на одну особу протягом останніх 7 років зріс майже у 3 рази та становить 34 тис. гривень. Найбільші його значення традиційно зафіксовано у м. Нетішин (177,8 тис. грн) та Кам'янець-Подільському районі (71,5 тис. грн).

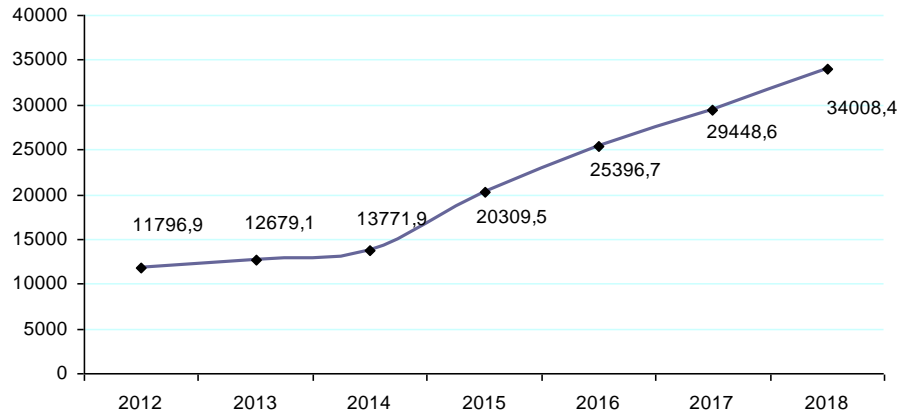

Рис. 42. Динаміка обсягу реалізованої промислової продукції на одну особу, грн

За підсумками 2015-2018 років за показником обсягу реалізованої промислової продукції Хмельниччина стабільно займала 14-15 місце серед областей України.

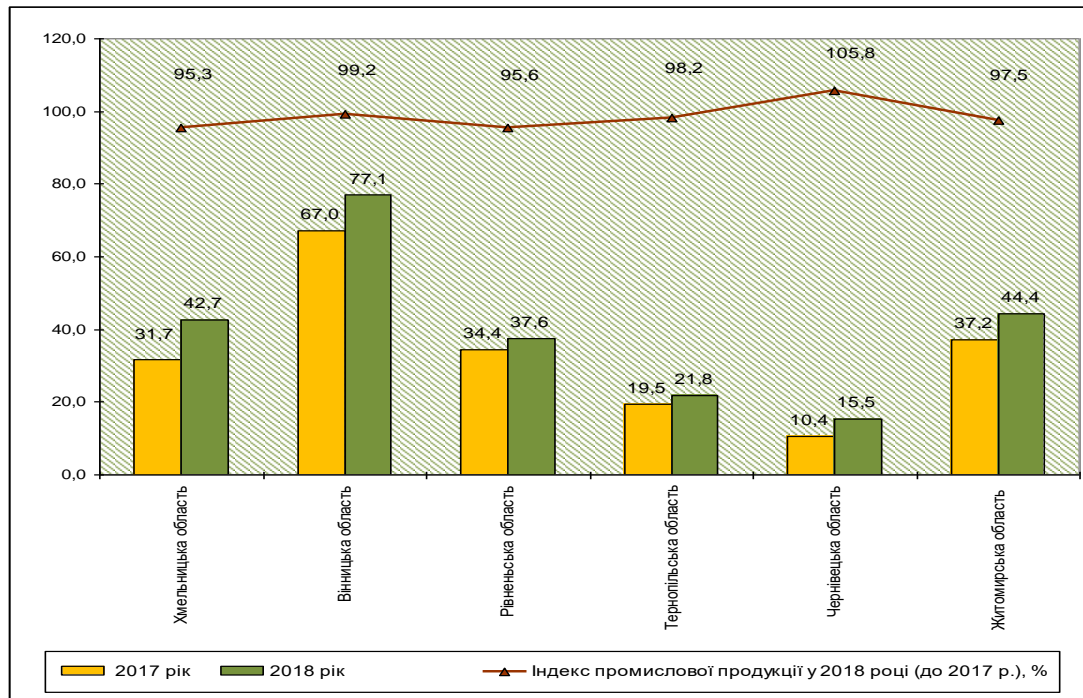

Рис. 43. Порівняльна динаміка обсягів виробництва та реалізації промислової продукції

Протягом 2012-2017 років індекс промислової продукції Хмельницької області коливався в межах 95,7%-104,7%, постійно перевищуючи середній показник по Україні.

Проте, у 2018 році промислове виробництво скоротилося. Індекс промислової продукції становив 95,3% – область посіла 22 місце серед інших регіонів України (у попередніх роках ситуація була значно кращою: у 2016 році – 14, у 2017 році – 16 місце).

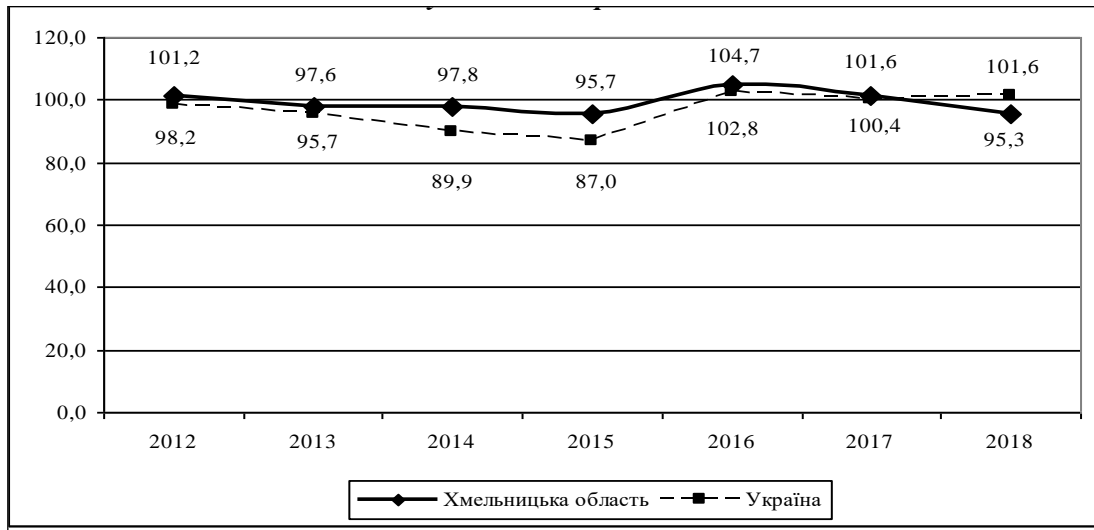

Рис. 44. Індеси промислової продукції області та України

Відбулося скорочення обсягів виробництва промисловими підприємствами добувної промисловості та розроблення кар'єрів (на 12,0%), з виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (на 7,4%), з виробництва хімічних речовин і хімічної продукції (10,1%), з металургійного виробництва, виробництва готових металевих виробів, крім машин і устаткування (на 16,7%), машинобудівної галузі (12,4%) та з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (на 4,4%).

Незважаючи на уповільнення промислового розвитку, протягом останніх років в області відкрито низку нових виробництв, найбільші з яких: ТОВ «Мегатекс Індастріал» (виробництво батарей і електричних акумуляторів), ТОВ «КВС-Україна» (виробництво насіння), ТОВ «Елеватор Буд Інвест» (виробництво соєвої олії та шроту для харчової промисловості), введено в експлуатацію біогазову установку ТОВ «Геофіпольська енергетична компанія» (виробництво електроенергії з біогазу), ТОВ «СЕ Борднетце Україна» (виробництво суцільних кабельних мереж до автомобілів) та інші.

Проміжні висновки:

Для регіону характерний високий рівень розвитку галузі з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції, машинобудування.

Близько чверті обсягу виробленої промислової продукції області припадає на виробництво електроенергії відокремленим підрозділом «Хмельницька атомна електрична станція» ДП «НАЕК «Енергоатом», у зв'язку з чим, існує пряма пропорційна залежність між індексом промислової продукції області та безперебійністю роботи місцевої атомної електростанції.

За показником обсягу реалізованої промислової продукції Хмельниччина стабільно займає 14-15 місце серед областей України.

Регіон має достатні запаси лісосировинних ресурсів та корисних копалин, що є сировиною для низки виробництв та основою для розвитку добувної і деревообробної галузей промисловості, виробництва неметалевої мінеральної продукції.

Значний потенціал сільського господарства створює перспективи для розвитку харчової промисловості.

Інтелектуальний потенціал та інноваційний розвиток

Завдяки інноваційному потенціалу регіону відбувається соціально-економічне та науково-технічне зростання, а також випуск конкурентоспроможної продукції.

За даними Державної служби статистики України, у Хмельницькій області функціонують 8 організацій, які здійснюють наукові дослідження і розробки науково-технічного рівня розвитку економіки, що є найменшим показником серед регіонів України. Визначальною характеристикою розвитку інноваційного потенціалу є наукові кадри.

У 2018 році загальна кількість працівників організацій, які виконували наукові та науково-технічні роботи, становила 348 осіб, у тому числі дослідників – 295, техніків – 22 особи.

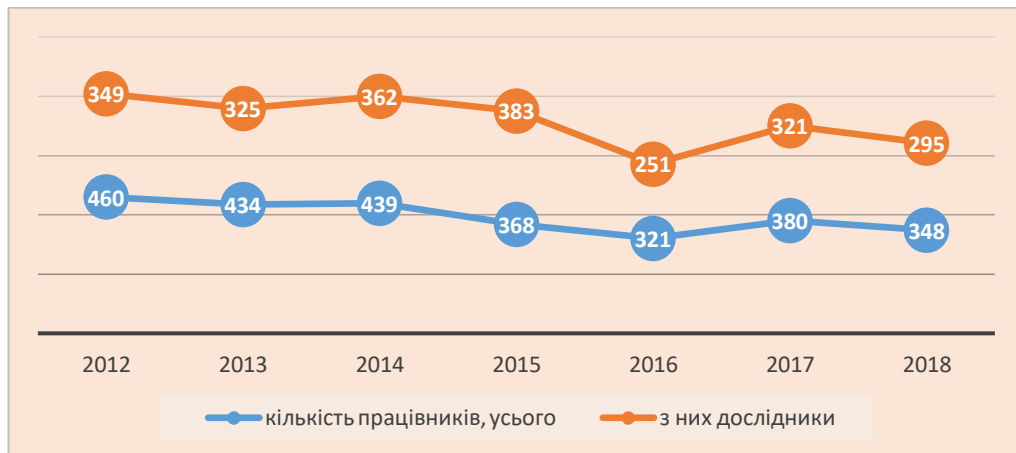

Рис. 45. Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок

Як бачимо з рис. 52, спостерігається тенденція до скорочення кількості наукових працівників. Порівняно з 2012 роком їх кількість зменшилася на 112 осіб, у тому числі дослідників – на 54 особи.

Переважну кількість спеціалістів зосереджено в галузі технічних – 55,5% та суспільних наук – 26,6% до загальної чисельності.

Рис. 46. Витрати на виконання наукових досліджень і розробок за видами робіт

У 2018 році порівняно з 2012 роком витрати на виконання наукових

досліджень і розробок за видами робіт збільшилися у 1,5 раза. Найбільший обсяг витрат (70%) було спрямовано на виконання фундаментальних наукових досліджень, тоді як у 2012 році їх питома вага у загальному обсязі витрат становила усього 12,2 відсотка. Частка витрат на виконання науково-технічних розробок становила 17,4 відсотка.

Рис. 47. Фінансування внутрішніх витрат на виконання наукових досліджень і розробок за джерелами фінансування

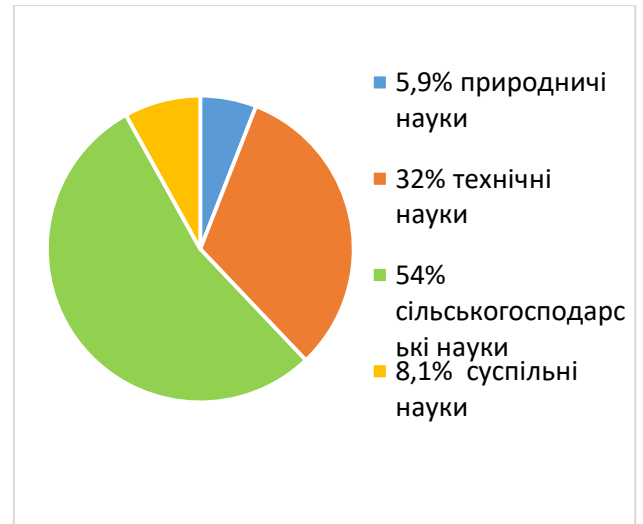

Рис. 48. Внутрішні витрати наукових досліджень і розробок за галузями

У структурі розподілу обсягу фінансування на виконання наукових досліджень і розробок за галузями наук найбільшу питому вагу мають сільськогосподарські (54%) та технічні науки (32%).

Розвиток інноваційної діяльності промислових підприємств регіону супроводжується негативними тенденціями. У 2017 році інноваційною діяльністю у промисловості займалися тільки 8 підприємств або 5,7% їх загальної кількості (проти 22,5% у 2012 році). Різке скорочення кількості інноваційно-активних підприємств відбулося у 2014 році. Найбільшу кількість коштів витрачалося на придбання машин, обладнання, програмного забезпечення. І саме цей показник істотно вплинув на зменшення загальної кількості досліджуваних підприємств.

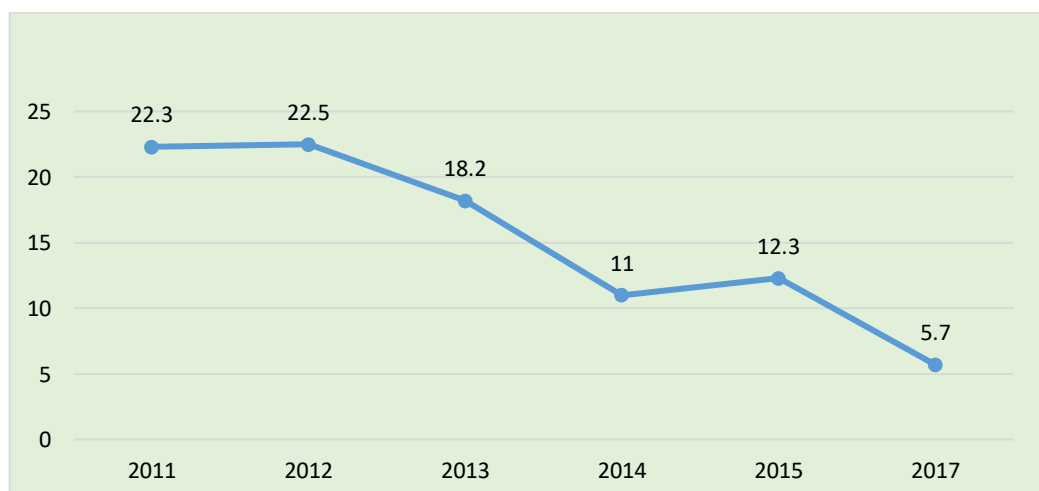

Рис. 49. Питома вага підприємств, що займалися інноваціями

Найбільш інноваційно активними були підприємства переробної промисловості.

Загалом у 2017 році суб'єктами господарювання було впроваджено 7 нових технологічних процесів, з яких 2 – маловідходних, ресурсозберігаючих. Упроваджено у виробництво 7 найменувань інноваційних видів продукції (2011 рік – 43), з яких 5 – нові види техніки.

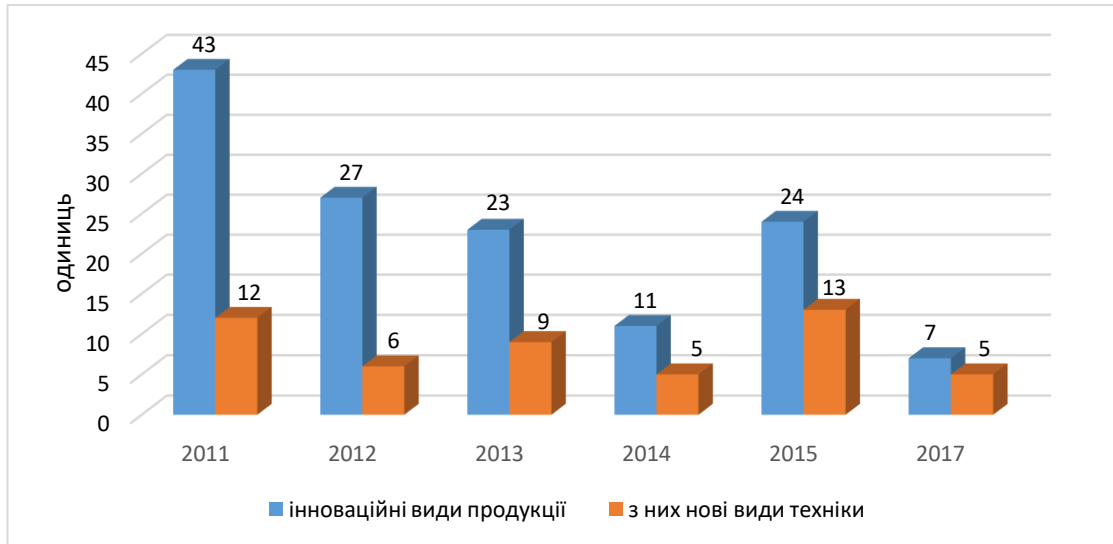

Рис. 50. Освоєння нових видів продукції у промисловості

У 2017 році обсяг реалізованої інноваційної продукції в порівнянні з 2012 роком знизився майже у 13 разів та становив 27,8 млн гривень.

Збільшення у 2015 році кількості інноваційно активних підприємств не забезпечило зростання обсягів реалізованої інноваційної продукції.

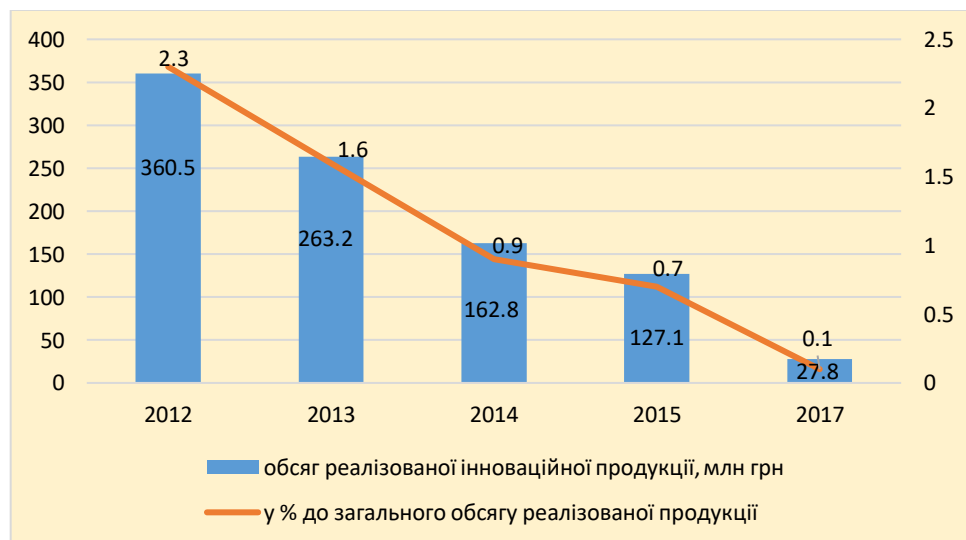

Рис. 51. Обсяг реалізованої інноваційної продукції

Відбувається поступовий спад питомої ваги реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, і у 2017 році вона становила усього 0,1%, що є найнижчим показником за 2012-2017 роки.

Проміжні висновки:

Інноваційна діяльність промислових підприємств Хмельницької області характеризується негативними тенденціями.

Найбільшою інноваційною активністю в області відзначаються

підприємства переробної галузі, що може вплинути на визначення смартспеціалізації області.

Інвестиційна діяльність

Протягом 2012-2013 років високі темпи економічного зростання в області супроводжувалися активізацією інвестиційних процесів. З 2016 року, у зв'язку із загостренням системної економічної кризи та війсьними діями на Сході України інвестиційна активність знизилася. За 2018-2019 роки область дещо підвищила свою інвестиційну активність.

Обсяг залучених прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку області на 01 січня 2019 року становив 199,5 млн дол. США, що на 16,8% більше обсягів інвестицій на початок 2018 року. За темпами зростання Хмельницьчина посідає 2 місце (після Тернопільської області).

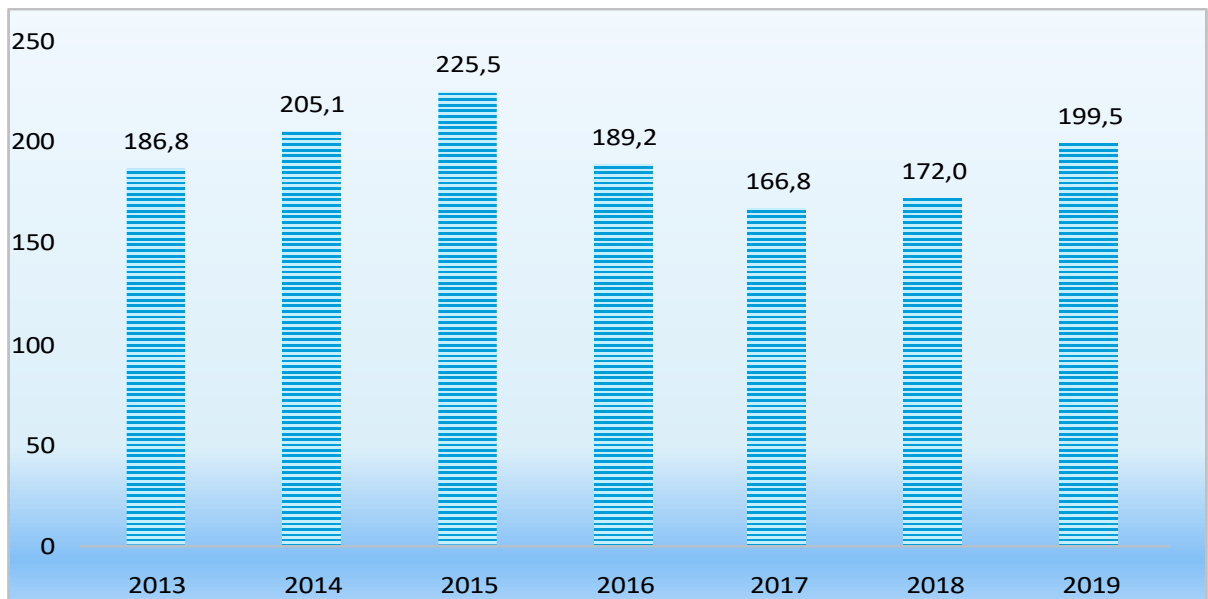

Рис. 52. Обсяг залучених із початку інвестування прямих інвестицій, млн доларів США

Питома вага області у загальному обсязі залучених іноземних інвестицій по Україні становить 0,5% проти 0,6% – у Вінницькій, 0,4% – у Рівненській та по 0,1% у Тернопільській та Чернівецькій областях.

Серед порівнювальних областей Хмельницька область займає 2 місце за обсягами надходжень прямих іноземних інвестицій на початок року, поступившись тільки Вінницькій області.

Таблиця 17. Регіональний розріз обсягу прямих іноземних інвестицій на початок року

	2018 рік	у % до 2017 року	у % до загального обсягу
Україна	31606,4	101,2	100
Вінницька область	198,9	110,5	0,6
Рівненська область	134,2	84,1	0,4
Хмельницька область	170,8	107,9	0,5
Тернопільська область	45,0	93,4	0,1
Чернівецька область	42,6	74,6	0,1

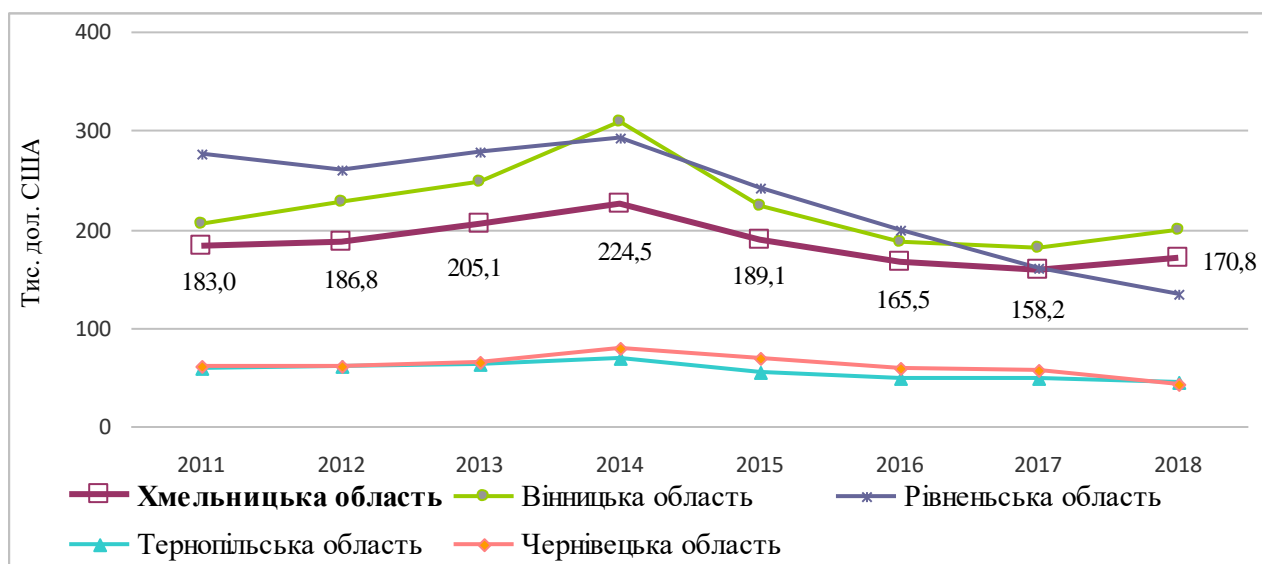

Рис. 53. Регіональний розрив обсягу прямих іноземних інвестицій на початок року

Якщо у 2011-2014 роках середньорічний приріст прямих іноземних інвестицій в області становив близько 10,4 тис. дол. США, то у 2017 році скоротився на 29,5 % порівняно з 2014 роком. У 2018 році процес іноземного інвестування в область поживавився.

Так само змінювався обсяг прямих іноземних інвестиції на одну особу населення та кількість країн інвесторів.

Рис. 54. Динаміка обсягу інвестицій у розрахунку на одну особу

Обсяг інвестицій у розрахунку на одну особу населення становив 157,5 дол., що на 17,7% більше показника минулого року. Хмельницька область зайняла 20 місце серед регіонів України за обсягами надходжень прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну особу (Вінницька область – 21, Рівненська область – 22, Тернопільська область – 24, Чернівецька область – 25).

Кількість країн-інвесторів протягом 2015-2018 років мала тенденцію до зменшення: із 43 країн у 2015 році до 35 країн у 2018.

Із країн Європейського Союзу з початку інвестування внесено 187,7 млн дол. (94,1% загального обсягу акціонерного капіталу), з інших країн світу – 11,8

млн дол. США (5,9%). Загалом частка інвестицій з країн Європейського Союзу є стабільно високою: 2015 рік – 92,7%, 2016 рік – 93,1%, 2017 – 94,2 відсотка.

Майже незмінною також залишається п'ятірка основних країн-інвесторів до Хмельницької області, на які припадає 87% загального обсягу (Нідерланди, Польща, Кіпр, Німеччина, Ізраїль).

У Хмельницькій області на 01 січня 2019 року працювало 250 підприємств з прямими іноземними інвестиціями. Із 2012 року їх кількість збільшилася на 14,2 відсотка.

На підприємствах промисловості зосереджено 157,5 млн дол. іноземних інвестицій (79,0% від загального обсягу), у тому числі переробної промисловості – 157,3 млн доларів. На підприємствах з оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів акумульовано 21,3 млн дол. (або 10,7% від загального обсягу), в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном – 10,4 млн дол. (5,2%), сільського, лісового та рибного господарства – 8,0 млн дол. (4,0%).

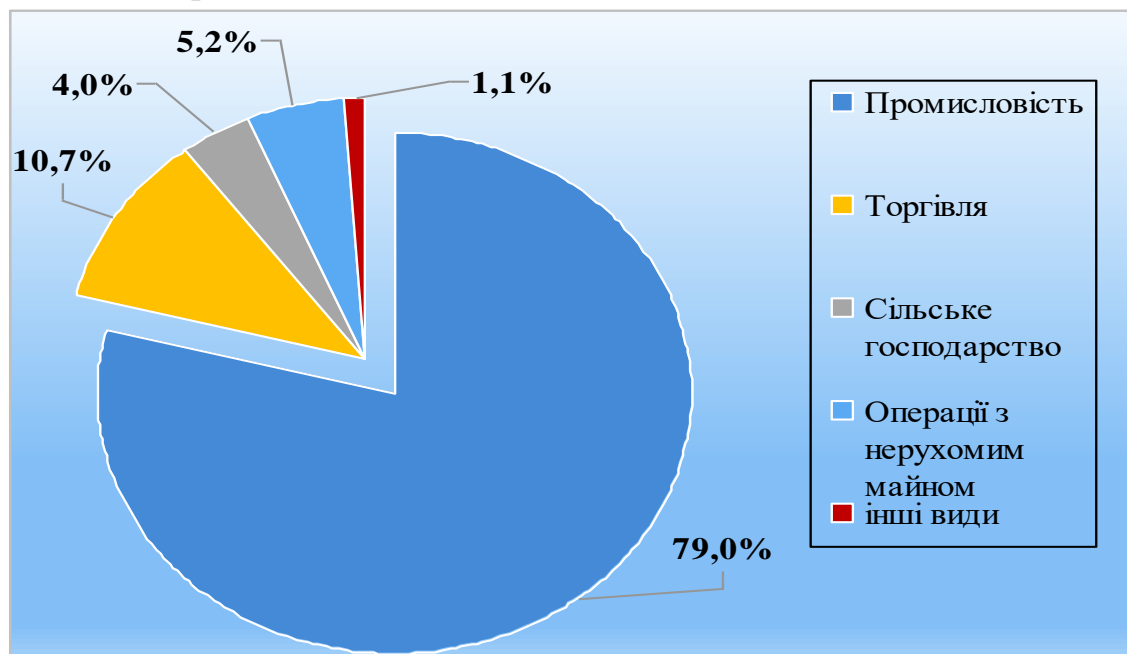

Рис. 55. Іноземні інвестиції за видами економічної діяльності

Розподіл інвестицій наростаючим підсумком за 2018 рік по сферах показує, що основні інвестиції вкладено у промисловість (157,5 млн. дол. США іноземних інвестицій, з них 157,3 млн дол. США – переробна промисловість).

Найпривабливішими для іноземного інвестора залишаються міста та райони області з розвинутою інфраструктурою, наявністю кваліфікованих трудових ресурсів, з порівняно високою платоспроможністю населення, а також регіони з потужною сировинною базою.

Інвестиційна політика в області є прозорою, відкритою, націленою на сприяння інвесторам, такою що узгоджує інтереси інвесторів з пріоритетами області, забезпечує основу для плідного та взаємовигідного співробітництва.

Капітальні інвестиції, що здійснюються в економіку області протягом 2012-2018 років характеризуються позитивною динамікою.

У 2018 році підприємствами та організаціями області за рахунок усіх джерел фінансування освоєно 11274,9 млн. грн. капітальних інвестицій.

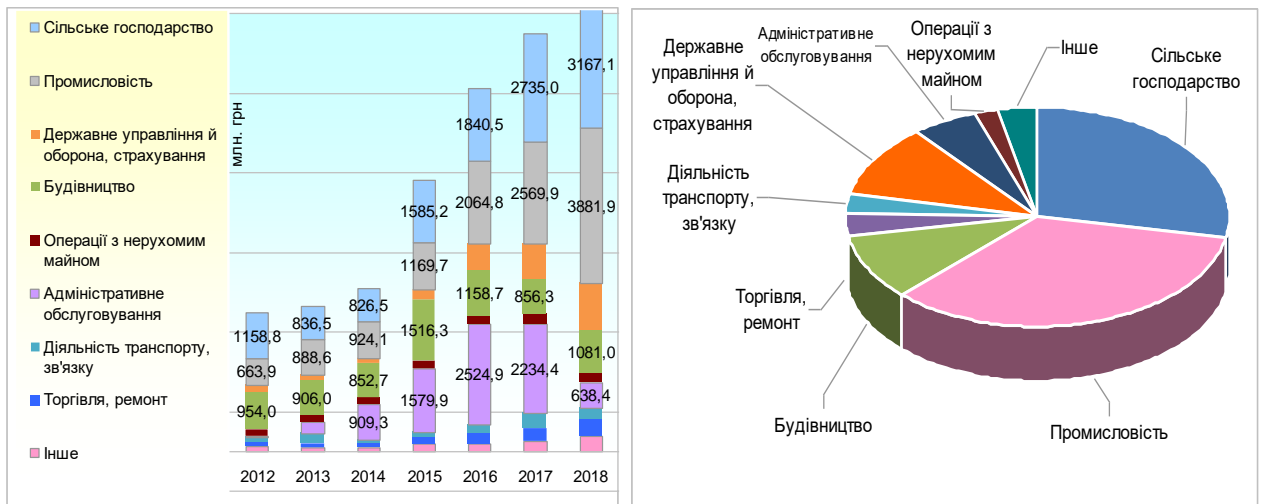

Рис. 56. Капітальні інвестиції в економіку області у розрізі ВЕД

У розрізі видів економічної діяльності капітальні інвестиції концентруються, у першу чергу, у промисловості та сільському господарстві. Велика частка припадає на підприємства з державного управління та оборони; обов'язкового соціального страхування.

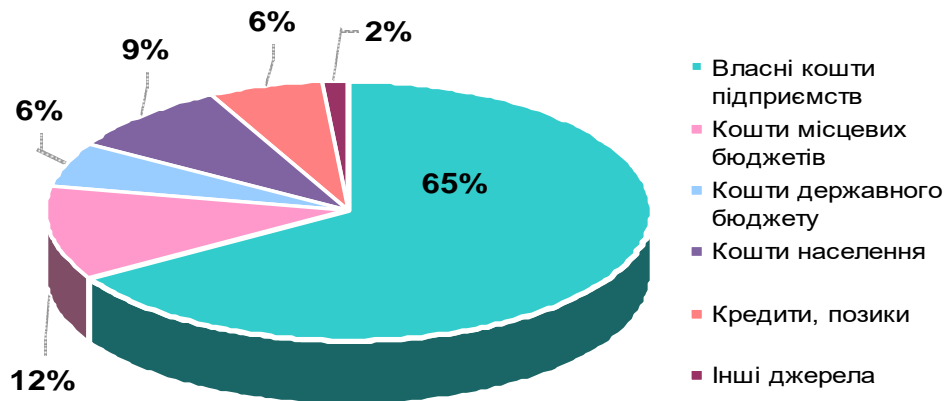

Рис. 57. Джерела фінансування капітальних інвестицій в економіку області, %

Головним джерелом капітальних інвестицій, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств і організацій, за рахунок яких освоєно 65% загального обсягу. Частка залучених і запозичених коштів, зокрема, кредитів банків та інших позик становила 6,0%, коштів населення, витрачених на будівництво житла, – 9 відсотка. За рахунок коштів державного та місцевих бюджетів освоєно 17,4% капітальних інвестицій.

Проміжні висновки:

Після сповільнення темпів залучення прямих іноземних інвестицій у 2016-2017 роках спостерігається пошвидження інвестиційних процесів у регіоні.

Більше 94% іноземних інвестицій залучено з країн Європейського Союзу, при цьому незмінною залишається п'ятірка країн-інвесторів (Нідерланди, Польща, Кіпр, Німеччина, Ізраїль). Основну частину іноземного капіталу, залученого в економіку області, зосереджено у промисловості.

Щодо просторового розміщення іноземних інвестицій, то майже всі вони сконцентровані у містах обласного значення та районах з потужними районними центрами та виробничими об'єктами.

Зовнішньоекономічна діяльність

Хмельниччина – це регіон із широкими можливостями для розвитку як внутрішніх міжрегіональних, так і зовнішніх міждержавних зв'язків. Завдяки вигідному економіко-географічному розташуванню області сфера міжнародної торгівлі є ваговою та динамічною складовою економіки регіону, хоча й характеризується незначними показниками відносно зовнішньоторговельного обороту України. Так, питома вага Хмельницької області у зовнішній торгівлі України товарами становить 1,3% експорту та 0,8% імпорту. У порівнянні із сусідніми регіонами у Хмельницькій області у 2018 році, значно збільшилися обсяги експортних поставок товарів (на 36,5%, коли загалом в Україні – на 9,4%) у порівнянні із 2017 роком.

Таблиця 18. Регіональні обсяги зовнішньої торгівлі товарами у 2018 році

	Експорт			Імпорт			Сальдо
	тис.дол. США	у % до 2017	у % до загальног о обсягу	тис.дол. США	у % до 2017	у % до загального обсягу	
Україна	47339935,2	109,4	100,0	57141041,5	115,2	100,0	9801106,3
Вінницька	1429466,6	117,4	3,0	562988,3	138,3	1,0	866478,3
Рівненська	410910,0	107,2	0,9	298620,9	87,5	0,5	112289,1
Тернопільська	452483,7	119,0	1,0	418993,2	119,1	0,7	33490,5
Хмельницька	638177,0	136,5	1,3	446528,1	107,8	0,8	191648,9
Чернівецька	200129,8	133,6	0,4	139604,1	123,3	0,2	60525,7

Питома вага Хмельницької області у зовнішній торгівлі України послугами становить 0,2% експорту та 0,3% імпорту.

Таблиця 19. Регіональні обсяги зовнішньої торгівлі послугами у 2018 році

	Експорт			Імпорт			Сальдо
	тис.дол. США	у % до 2017 року	у % до загального обсягу	тис.дол. США	у % до 2017 року	у % до загальног о обсягу	
Україна	11854788,5	110,6	100,0	5806223,0	106,0	100,0	6048565,5
Вінницька	98504,2	124,9	0,8	15148,1	116,7	0,3	83356,2
Рівненська	48255,6	133,3	0,4	18565,5	101,6	0,3	29690,1
Тернопільська	74260,4	128,4	0,6	8550,2	98,5	0,1	65710,3
Хмельницька	27035,6	101,0	0,2	15938,0	118,1	0,3	11097,7
Чернівецька	38137,6	152,4	0,3	1975,5	106,7	0,0	36162,1

За підсумками 2018 року зовнішньоторговельний оборот товарів становив 1084,7 млн дол. США (+23% до 2017 року), експорт – 638,2 млн дол. США, імпорт – 446,5 млн. дол.США. Коефіцієнт покриття експортом імпорту коливався від 0,71 у 2011 році до 1,42 – у 2018.

За офіційними даними статистики у зовнішній торгівлі товарами – протягом 2011-2018 років спостерігалися такі тенденції: експортні поставки – зростання у 2011-2014 роках, зменшення – у 2015-2016 роках та відновлення позитивних тенденцій з 2017 року; імпортні поставки – зростання у 2011-2012 роках, зменшення – у 2013-2015 роках та відновлення позитивних тенденцій з 2016 року; сальдо – від'ємне у 2011-2012 роках та у 2016 році, додатне – у 2013-2015 та у 2017-2018 роках.

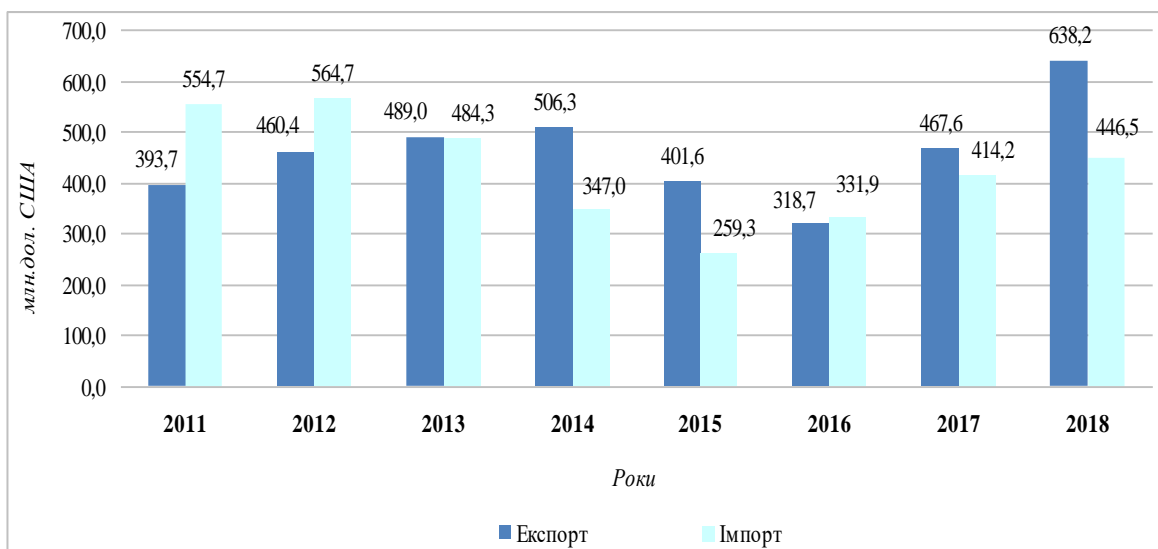

Рис.58. Динамічна картина експорту/імпорту товарів підприємств Хмельницької області

Загалом з 2011 року до 2018 року експорт товарів Хмельницької області збільшився на 62%, імпорт – зменшився на 20 відсотків.

За підсумками 2018 року обсяг експорту послуг становив 27,0 млн доларів США. Порівняно з 2017 роком експорт збільшився на 1 відсоток. Додатне сальдо становило 11,1 млн доларів США.

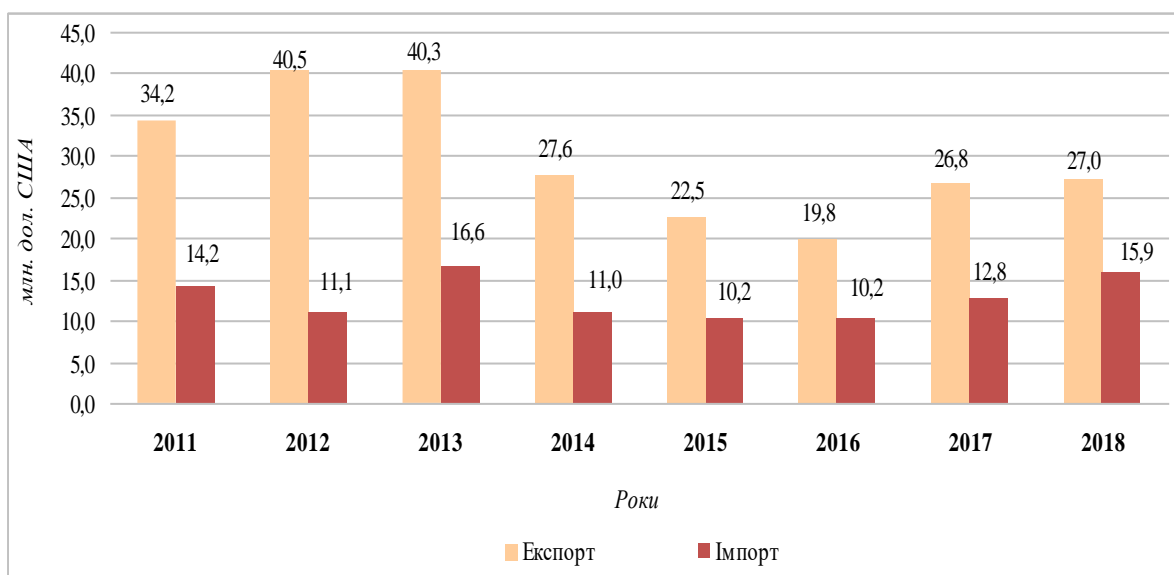

Рис.59. Динамічна картина експорту/імпорту послуг підприємств Хмельницької області

Динаміка структури зовнішньоторговельного обороту Хмельницької області у 2011-2018 роках характеризується зростанням частки зовнішньоторговельного обороту товарами з 95,1% до 96,2% та скороченням частки імпорту – з 4,9% до 3,8 % відповідно.

Рівень розвитку зовнішнього сектору регіону визначається не тільки обсягом, а й показниками структури зовнішньоекономічної діяльності – товарної, географічної, інституціональної. Товарна структура зовнішньоекономічної діяльності дає змогу виявити ступінь розвитку економіки регіону.

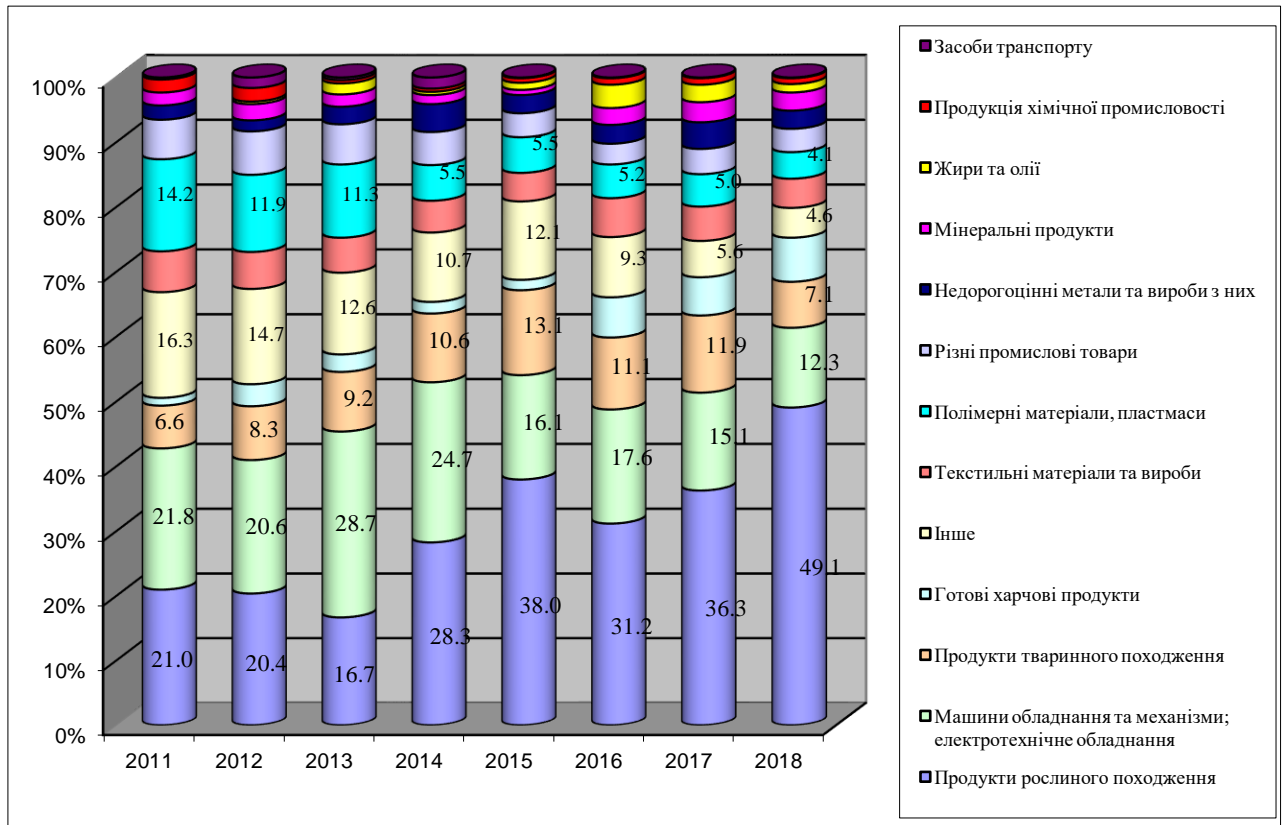

Рис. 60. Товарна структура експорту товарів Хмельницької області

У 2011-2018 роках головними експортними товарними групами області були продукти рослинного та тваринного походження, машини, обладнання (у 2011 році у загальному обсязі експорту їх частка становила – 49,4%, у 2018 – 68,5%). У зазначений період значно зросла частка продуктів рослинного значення (з 21,0% до 49,1%). Водночас знизилася частка полімерних матеріалів (з 14,2% до 4,1%) та машин, обладнання та механізмів (з 21,8% до 12,3%).

У 2018 році основу товарної структури експорту становили зернові культури; електричні машини; насіння і плоди олійних рослин; молоко та молочні продукти, яйця птиці, натуральний мед; текстильні матеріали та текстильні вироби; цукор і кондитерські вироби з цукру; пластмаси, полімерні матеріали; меблі.

Головними імпортними товарними групами області у 2011-2018 роках були машини, обладнання, пластмаси, полімерні матеріали та транспортні засоби (у 2011 році їх частка у загальному обсязі імпорту становила – 68,2%, у 2018 році – 60,0%). У зазначений період значно зросли у загальному імпорті товарів області частки таких товарних груп: продукція хімічної промисловості (з 1,2% до 10,8%), транспортні засоби (з 7,5% до 12,1%). Водночас знизилася частка, машини, обладнання та механізми (з 36,0% до 27,1%), продуктів рослинного походження (з 5,0% до 2,1%).

У 2018 році основу товарної структури імпорту області становили механічні та електричні машини; пластмаси, полімерні матеріали; засоби наземного транспорту, крім залізничного; текстильні матеріали та текстильні вироби; палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки; продукти неорганічної хімії.

Географічна структура характеризує ступінь розвитку зовнішньоекономічних відносин регіону з іншими країнами світу. Зокрема, у 2011-2018 роках відбулася переорієнтація на нові ринки збуту, яка полягала в інтеграції у європейську та світову спільноту, а також скорочення зовнішньоторговельних операцій з країнами СНД.

Структура експорту показує стійке зменшення частки експорту у країни СНД при значному зростанні експорту в країни ЄС.

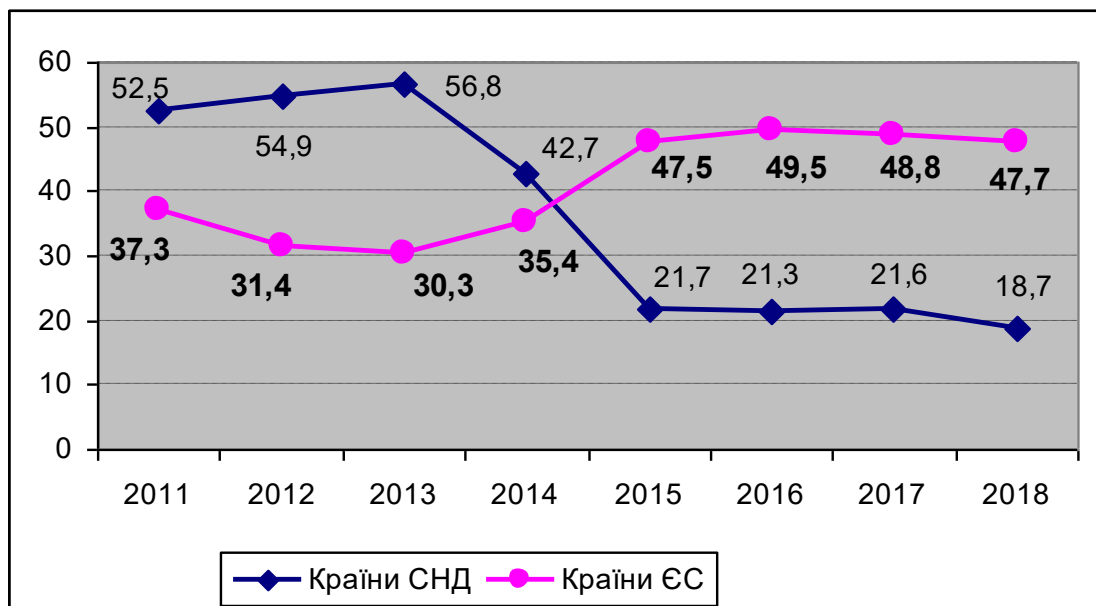

Рис. 61. Частка країн СНД та країн ЄС у експорті товарів по роках

З 2011 року обсяги експорту та імпорту товарів Хмельницької області до країн СНД скоротилися із 52,5% та 29,7% до 18,7% та 16,0%, відповідно. Водночас частка зовнішньоторговельних операцій з країнами Європейського Союзу та іншими країнами світу щорічно збільшується. У 2018 році обсяги експорту товарів до ЄС становили 47,7% від загальних обсягів експорту товарів області, обсяги імпорту товарів з ЄС – 51,5% загального імпорту товарів області (у 2011 році – 37,3% та 44,9%, відповідно).

Протягом 2011-2018 років одночасно із зростанням обсягів зовнішньоторговельних операцій зростала і кількість міжнародних країн-партнерів.

У 2018 році зовнішньоторговельні операції товарами проводилися з партнерами із 134 країн світу. Найвагоміші експортні поставки товарів серед країн-членів ЄС здійснювалися до Німеччини, Польщі, Нідерландів, Бельгії, Італії, Іспанії. Серед інших країн світу найбільше товарів експортувалося до Єгипту, Індонезії, Туреччини, Молдови, Російської Федерації. Серед країн ЄС найвагоміші імпортні надходження товарів здійснювалися з Німеччини, Польщі, Італії, Бельгії. Серед інших країн світу найбільші імпортні поставки

товарів надходили з Китаю, Російської Федерації, Саудівської Аравії, Білорусі, Туреччини, США, Індії.

Провідними підприємствами-учасниками зовнішньоекономічної діяльності у Хмельницькій області є:

експортери: ТОВ «Преттль-Кабель Україна» (м. Кам'янець-Подільський), ТОВ «Суффле Агро Україна» (Славутський район), ТОВ «Торгова компанія «ВІТАГРО» (Волочиський район), ПАТ «Укрелектроапарат» (м. Хмельницький), ТОВ «Сіріус Екстружен» (м. Хмельницький);

імпортери: ТОВ «Сіріус Екстружен» (м. Хмельницький), ТОВ «Преттль-Кабель Україна» (м. Кам'янець-Подільський), ТОВ «Inter Cars Ukraine» (м. Хмельницький), ПАТ «Подільський цемент» (м. Кам'янець-Подільський), ТОВ «Т-Стиль» (м. Хмельницький), ТОВ «КАРАТ» (м. Хмельницький), ПАТ «Gerebit ceramic production» (м. Славута).

Проміжні висновки:

Протягом останніх років спостерігається тенденція нарощування обсягів зовнішньої торгівлі Хмельницької області. При цьому обсяги експортних поставок перевищують обсяги імпортованих операцій, про що свідчить додатне сальдо зовнішньої торгівлі.

Структура зовнішньої торгівлі підприємств Хмельницької області показує стійке зменшення частки зовнішньоторговельних операцій з країнами СНД. Водночас частка експортованих та імпортованих товарів до країн Європейського Союзу та інших країн світу щорічно збільшується. Протягом 2011-2018 років зростала кількість учасників зовнішньої торгівлі регіону – підприємств області, які здійснюють зовнішньоторговельні операції, та міжнародних країн-партнерів.

Головними товарними групами експорту є продукти рослинного та тваринного походження, машини, обладнання; імпорту машини, обладнання, пластмаси, полімерні матеріали та транспортні засоби.

Підприємництво

На 31 грудня 2017 року підприємницьке середовище області налічувало 6954 підприємства, з них 7 великих, 372 середніх, 6575 малих. При цьому суб'єкти мікропідприємництва налічують 5524 одиниць або 79,4% від усіх зареєстрованих підприємств.

У таблиці представлено порівняльну характеристику різних видів підприємств за розміром щодо їх внеску в економічну систему Хмельниччини.

Таблиця 26. Основні структурні показники діяльності підприємств за їх розмірами

	Кількість підприємств		Кількість зайнятих працівників		Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг)	
	Одиниць	Питома вага, %	тис. осіб	Питома вага, %	млн грн	Питома вага, %
Великі підприємства	7	0,1	9,8	9,4	13865,4	15,5
Середні підприємства	372	5,3	59,4	56,6	51886,9	58,0
Малі підприємства	6575	94,6	35,7	34,0	23762,2	26,5

Таким чином, тільки 0,1% великих підприємств (у 2016 році – це 6 підприємств), забезпечують робочими місцями 9,4% зайнятого населення та виробляють 15,5% загального регіонального обсягу продукції.

На малі підприємства припадає 26,5% реалізованої продукції (робіт, послуг), які за кількістю найбільш численні і складають 94,6% усіх зареєстрованих підприємств.

Основою економіки регіону є середні підприємства, де зайнято 56,6% працівників, які забезпечують 58% обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг). Структура зайнятості найманих працівників у залежності від розміру підприємства знаходиться на рівні середньої величини по Україні та суттєво не відрізняється від сусідніх областей.

Одним з важливих показників розвитку малого бізнесу є кількість малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення. Порівняльна динаміка цього показника по місту Хмельницький, області та Україні виглядає так:

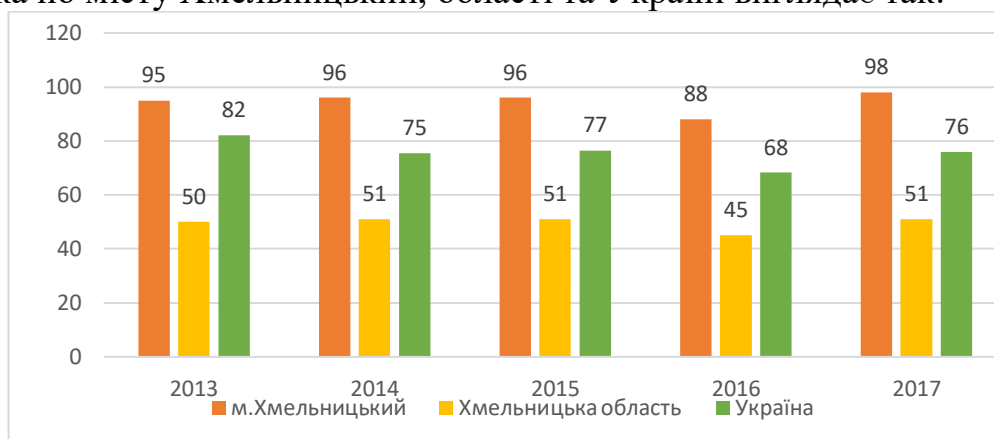

Рис. 62. Порівняльна динаміка питомої кількості малих підприємств на 10 тис. населення у м. Хмельницький, Хмельницької області та Україні

Кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення у середньому по регіону становила 51 підприємство (по Україні – 76). За зазначеним показником область посіла 22 місце.

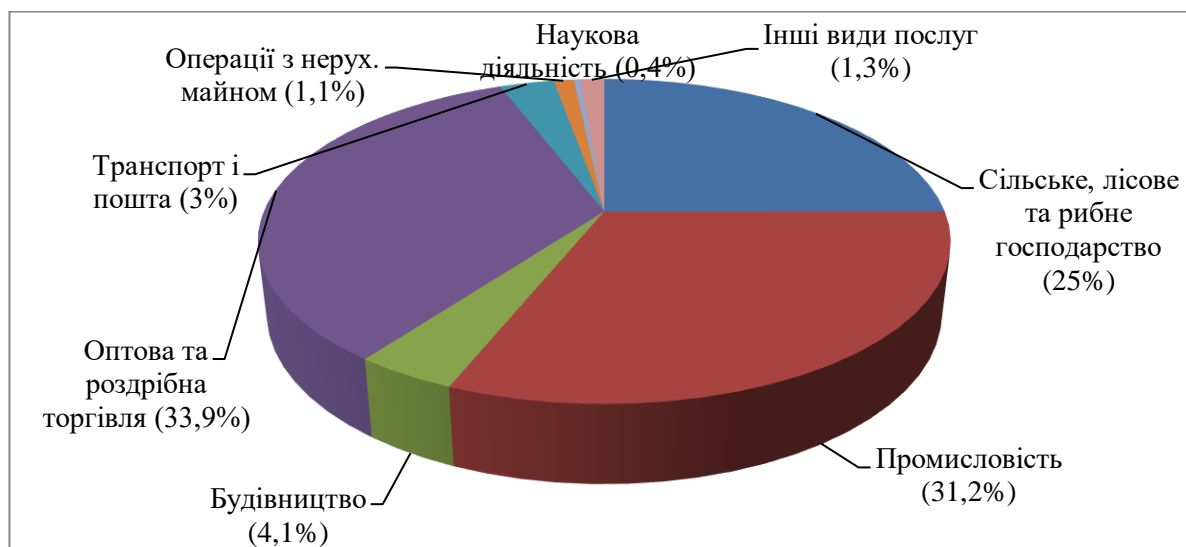

Рис. 63. Частка обсягів реалізації малих і середніх підприємств регіону за видами діяльності.

За ВЕД пріоритетною сферою діяльності суб'єктів малого і середнього підприємництва області є торгівля та сфера послуг, питома вага якої у загальному обсязі продукції (робіт, послуг, товарообігу), реалізованої в галузях реального сектора економіки становить майже 34 відсотки. Іншими найбільш вагомими є галузі промисловості (31,2%), сільського господарства (25%), будівництва (4,1%), транспорту та зв'язку (3%).

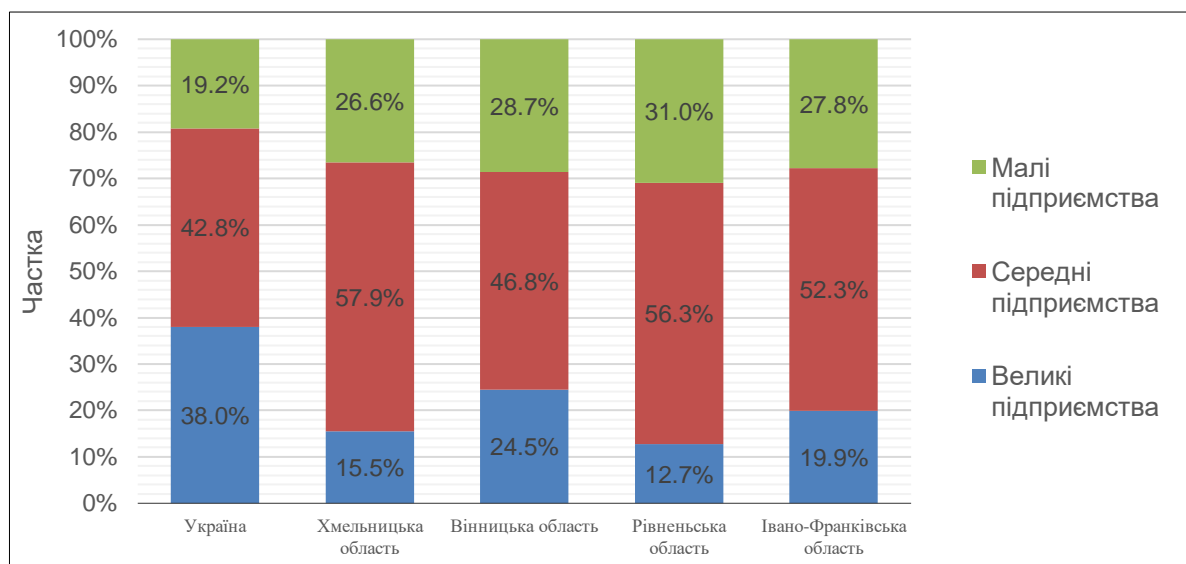

Рис. 64. Структурна характеристика обсягу реалізованої продукції за критерієм розміру підприємства

Що стосується розподілу обсягу реалізованої продукції за критерієм розміру підприємств по регіонах, то Хмельницька область лідирує серед порівняльних регіонів (57,9%), за внеском середніх підприємств у загальнообласний обсяг реалізації. Разом з тим, частка малих підприємств найнижча серед регіонів (26,6%), але є вищою показника по Україні (19,2%).

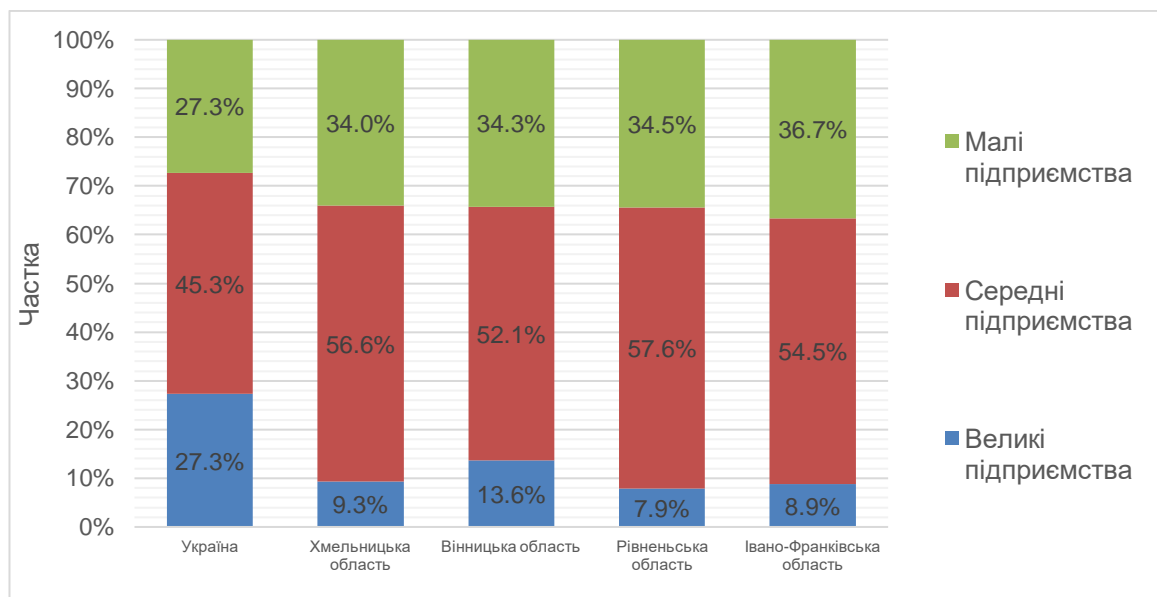

Рис. 65. Структурна характеристика зайнятості найманих працівників за критерієм розміру підприємства

У 2017 році на малих підприємствах регіону працювало 34% всіх найманих працівників області (по Україні – 27,3%), що є найнижчим

показником серед областей, обраних для порівняння – Вінницька (34,3%), Рівненська (34,5%), Івано-Франківська (36,7%), Тернопільська (36,8%), Чернівецька (41,9%). Порівняльний аналіз з іншими регіонами України свідчить, що в області у структурній характеристиці найманих працівників значну частину (56,6%) займає середній бізнес.

Поєднання двох попередніх графіків дає змогу сформулювати співвідношення частки обсягу реалізованої продукції до частки найманих працівників, яке свідчить про вклад кожного зайнятого працівника в залежності від виду (розміру) підприємств у загальну економічну систему регіону.

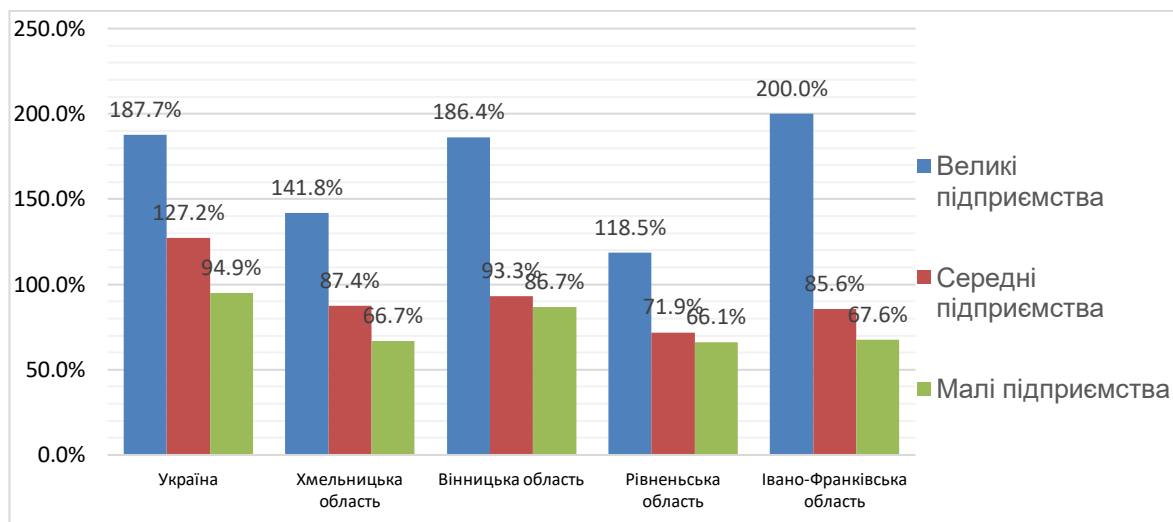

Рис. 66. Відношення частки обсягу реалізованої продукції до частки найманих працівників

Поміж областей, обраних для порівняння за продуктивністю праці на великих підприємствах, регіон поступається підприємствам Вінницької та Івано-Франківської областей, на малих підприємствах – випереджає лише Рівненську область, а на середніх підприємствах – поступається лише Вінницькій області.

Вагомим є внесок суб'єктів малого і середнього бізнесу у формування доходів бюджетів усіх рівнів Хмельницької області.

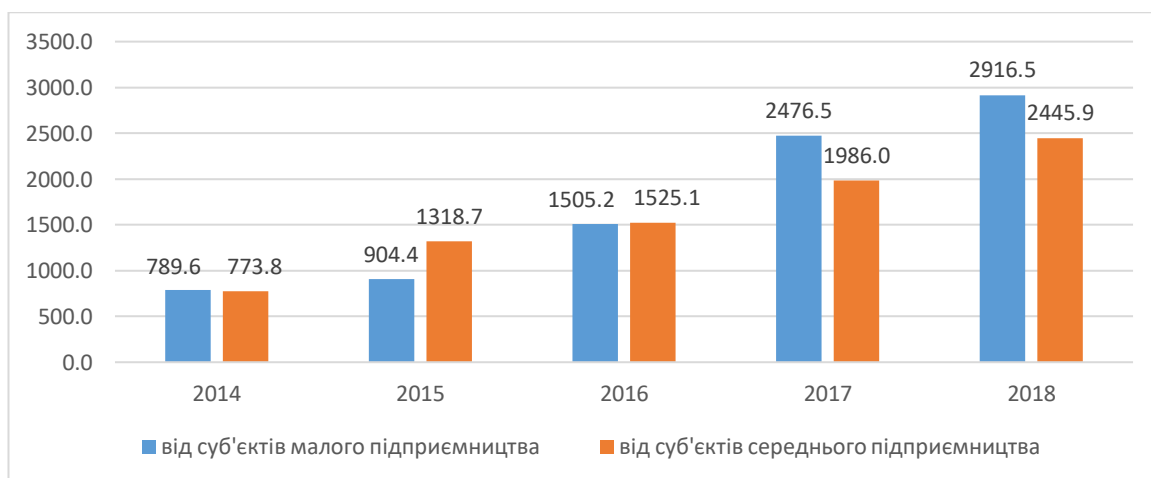

Рис. 67. Обсяг надходжень до бюджетів усіх рівнів від суб'єктів малого і середнього підприємництва, млн грн

Протягом 2018 року до бюджетів усіх рівнів від суб'єктів малого та середнього підприємництва надійшло 5362,4 млн грн податкових платежів, що на 899,9 млн грн або на 20,2% більше ніж у 2017 році.

Реалізація державної політики сприяння розвитку малого підприємництва здійснюється у рамках виконання заходів програми розвитку малого і середнього підприємництва Хмельницької області на 2017-2018 роки (рішення сесії обласної ради від 23 березня 2017 року № 21-11/2017).

Надання фінансової підтримки суб'єктам малого і середнього підприємництва за рахунок обласного, міських (районних) бюджетів, для реалізації інвестиційних проєктів, задекларовано місцевими програмами підтримки малого та середнього підприємництва.

У 2018 році Регіональним фондом підтримки підприємництва по Хмельницькій області для реалізації бізнес-проєктів у пріоритетних напрямках діяльності надано фінансову допомогу 7 суб'єктам підприємництва на суму 3364,0 тис. грн. (2016 рік – 3 суб'єктам на суму 1200,0 тис. грн, 2017 рік – 1 суб'єкту на суму 625,0 тис. грн).

Для покращення умов ведення бізнесу, в області реалізуються заходи, спрямовані на створення центрів підтримки підприємництва. Зокрема, у м. Хмельницький діє Центр підтримки малого підприємництва, який надає консультаційну та інформаційну допомогу підприємцям-початківцям.

Крім того, в області діють агенції регіонального розвитку, а саме: Агенція сталого розвитку “ASTAR” (м. Хмельницький), яка об'єднує громадські організації, компанії та фундації; Агенція регіонального розвитку Хмельницької області, Агенція розвитку Хмельницького; Агенція місцевого розвитку (м. Нетішин).

Проміжні висновки:

Основою економіки регіону є середні підприємства, де зайнято 56,6% працівників підприємств, які забезпечують 58% обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг).

Пріоритетною сферою діяльності суб'єктів малого і середнього підприємництва області є торгівля та сфера послуг, питома вага якої у загальному обсязі продукції (робіт, послуг, товарообігу), яка становить майже 34 відсотки.

Підвищення ефективності роботи підприємств малого бізнесу малими підприємствами сприяло зростанню надходжень до бюджетів усіх рівнів від їх діяльності.

Споживчий ринок

Споживчий ринок області розвивається у контексті загальноекономічних тенденцій в Україні.

На 01 січня 2019 року торговельну діяльність в області здійснювали 9539 об'єктів торгівлі усіх форм власності, у тому числі з реалізації продовольчих товарів – 5750 об'єктів (60,3% загальної кількості) непродовольчих – 3789 об'єктів (39,7%). Протягом 2018 року кількість магазинів в області збільшилась на 50 одиниць (на 0,5%).

Обсяг роздрібного товарообороту підприємств-юридичних осіб області має позитивну динаміку. У 2013 році він становив 7556,9 млн грн, та підвищився до 11596,1 млн грн у 2018 році.

Таблиця 21. Темп приросту обороту роздрібної торгівлі по області та Україні за 2012-2018 роки (у порівнянних цінах), %

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Область	113,1	109,1	95,1	82,2	104,6	116,1	102,8
Україна	115,9	109,5	91,4	79,3	104,0	116,6	104,9

Протягом 2012-2018 років зберігалася позитивна динаміка росту основних показників розвитку споживчого ринку. Тільки у 2014 та 2015 роках в області відбулось скорочення до попереднього року обороту роздрібної торгівлі на 4,9% і 18,0%, відповідно.

За результатами балансів попиту і пропозиції основних продовольчих ресурсів область у повній мірі забезпечує внутрішню потребу у продовольчих товарах за рахунок власного виробництва «крім олії соняшникової».

Таблиця 22. Структура оптового товарообороту підприємств області

	2014	2015	2016	2017	2018
Продовольчі товари, %	36,1	36,1	24,3	17,4	15,9
Непродовольчі товари, %	63,9	63,9	75,7	82,5	84,1

У товарній структурі оптового товарообороту підприємств більшу частку займають непродовольчі товари, у 2014 році їх частка становила 63,9% та зросла до 84,1% у 2018 році.

Обсяг роздрібного товарообороту підприємств області на 1 особу протягом 2011 – 2018 років зріс з 4975,3 грн/ос. до 9169,0 грн/ос.

Рис. 68. Обсяг роздрібного товарообороту підприємств області, грн/ос.

Протягом 2012-2018 років індекс споживчих цін по області був нижчим, ніж по Україні, крім 2017 року у якому цей показник на 0,1 % перевищував значення по Україні.

Цінова ситуація на основні продовольчі товари та послуги в області залежала від загальнооекономічних тенденцій, які мали місце на споживчому ринку України.

За даними Держстату України протягом 2012-2018 років ціни на більшість основних соціально важливих продовольчих товарів в області (19-20 позицій з 23) були нижчими, ніж середні ціни по Україні. Зокрема, у 2017 році в

області спостерігалися найнижчі ціни в Україні на рис та олію соняшникову рафіновану. У 2018 році одними з найнижчих серед регіонів України були ціни на олію соняшникову рафіновану, сало та молочну продукцію.

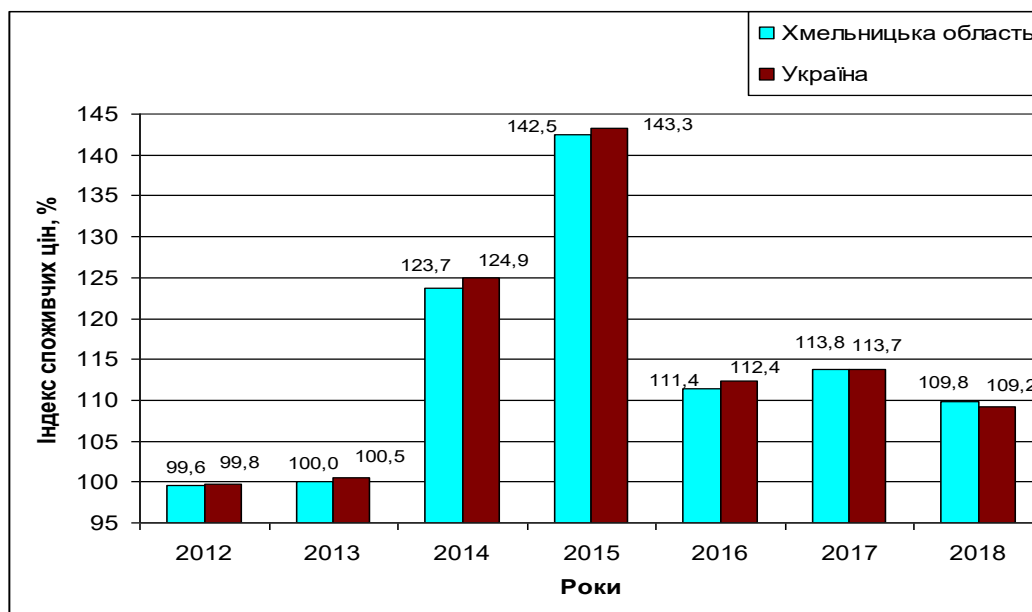

Рис. 69. Індекс споживчих цін по області та по Україні

Замовники області активно використовують систему електронних публічних закупівель Prozorro при здійсненні процедур закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти.

Кількість закупівель з використанням електронної системи збільшилася з 6420 у 2016 році до 36140 у 2018 році, а економія бюджетних коштів з 76,9 млн грн до 421,5 млн грн, відповідно.

Проміжні висновки:

Хмельниччина працює на тим, щоб стати регіоном з розвинутою інфраструктурою споживчого ринку та високим рівнем якісного торговельного обслуговування населення, що здійснюватиметься за рахунок максимального задоволення потреб споживачів у якісних товарах та послугах, забезпеченні стабільного функціонування споживчого ринку.

2.6. ФІНАНСОВО БЮДЖЕТНА СФЕРА

Бюджет області та бюджети адміністративно-територіальних одиниць

Бюджет області формується у відповідності з Бюджетним Кодексом України і входить до зведеного державного бюджету України.

За період з 2015 по 2018 роки у дохідній частині бюджету області відзначається стрімке зростання. Вже більше 4 років бюджетна система України функціонує в умовах реформованого законодавства, метою якого є підвищення ролі місцевого самоврядування у задоволенні потреб та вирішенні проблем власних територій.

За інформацією Головного управління Державної фіскальної служби у Хмельницькій області, протягом 2012-2018 років спостерігається збільшення надходжень до зведеного бюджету як за рахунок державного, так і місцевого бюджетів Хмельницької області. За останні 7 років надходження до державного бюджету збільшилися у 3,4 раза (з 2,9 млрд грн у 2012 році до 9,6 млрд грн у

2018 році). Питома вага надходжень до державного бюджету в надходженнях до зведеного бюджету у 2018 році становила 42 відсотка.

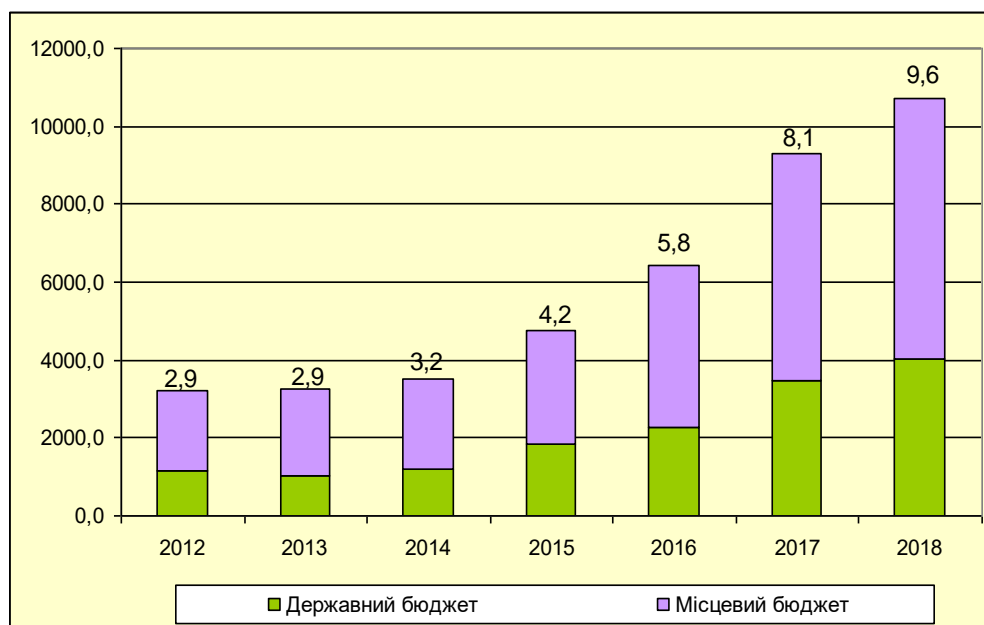

Рис. 70. Надходження до зведеного бюджету області за 2012-2018 роки

На 01 січня 2019 року до бюджетоформуючих галузей економіки Хмельницької області належать галузі: сільського, лісового та рибного господарства, державного управління й оборони; обов'язкового соціального страхування, переробної промисловості.

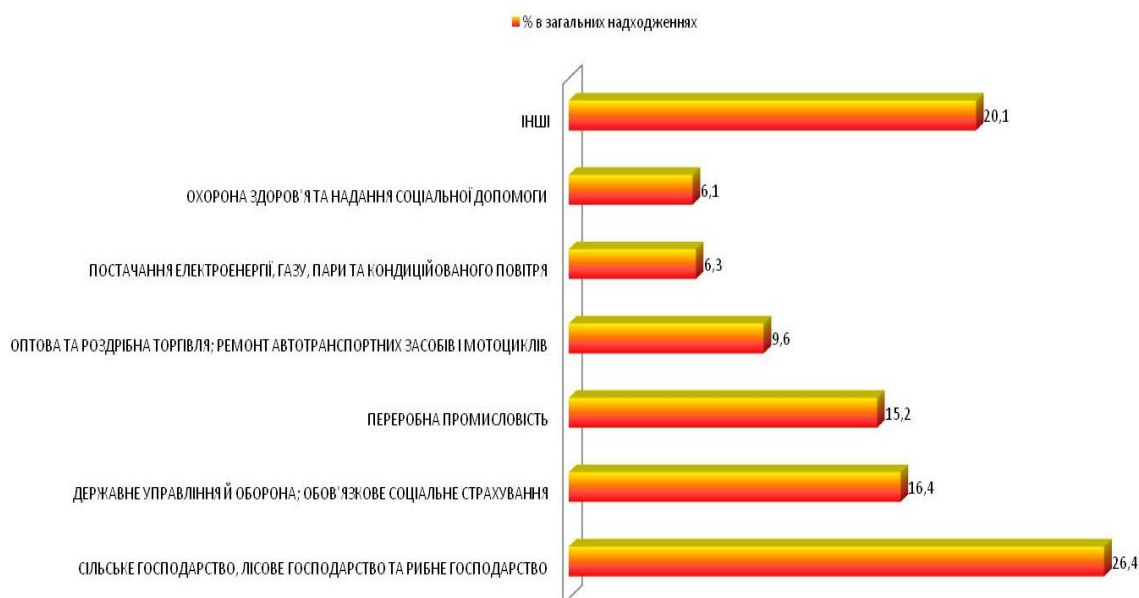

Рис. 71. Галузева структура надходжень зведеного бюджету у 2018 році, %

Визначальний вплив на формування податкової бази регіону мають підприємства сільського, лісового та рибного господарства, надходження податків та зборів від яких до зведеного бюджету на 01.01.2019 року становили 2546,5 млн грн, або 26,4% надходжень по області. У 2018 році відбувся приріст надходжень в порівнянні з 2017 роком на 410,8 млн грн або на 19,2 відсотка.

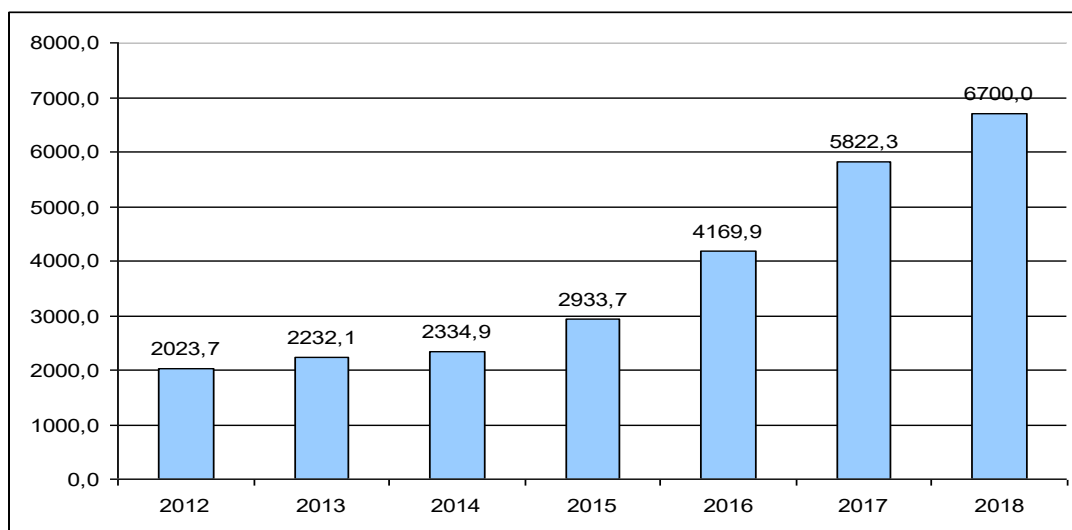

Рис. 72. Обсяги доходів місцевих бюджетів

Доходи місцевих бюджетів області щорічно зростають, із 2012 року по 2018 рік вони зросли у 3,3 раза або на 4676,3 млн гривень.

Проведення реформи бюджетних відносин дало свої позитивні результати. У 2019 році прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом мають 44 об'єднані територіальні громади.

Найбільш позитивно бюджетна реформа позначилася на містах обласного значення, у яких приріст доходів загального фонду у 2018 році проти 2017 року найбільший – 422,8 млн грн, з них по містах Хмельницький – приріст 268,8 млн грн, Кам'янець-Подільський – 45,8 млн грн, Нетішин – 40,9 млн грн, Старокостянтинів – 31,8 млн грн, Славута – 21,8 млн грн та Шепетівка – 13,7 млн гривень.

По бюджетах об'єднаних територіальних громад доходи зросли на 253,6 млн гривень. Серед лідерів Волочиська міська (+25,2 млн грн), Гуменецька сільська (+18,0 млн грн), Полонська міська (+17,9 млн грн), Красилівська міська (+17,8 млн грн), Летичівська селищна (+16,0 млн грн), Дунаєвецька міська (+14,9 млн грн), Чемеровецька селищна (+13,0 млн грн) та Старосинявська селищна (+13,0 млн грн) громади.

По бюджетах районів приріст доходів становив 190,3 млн гривень.

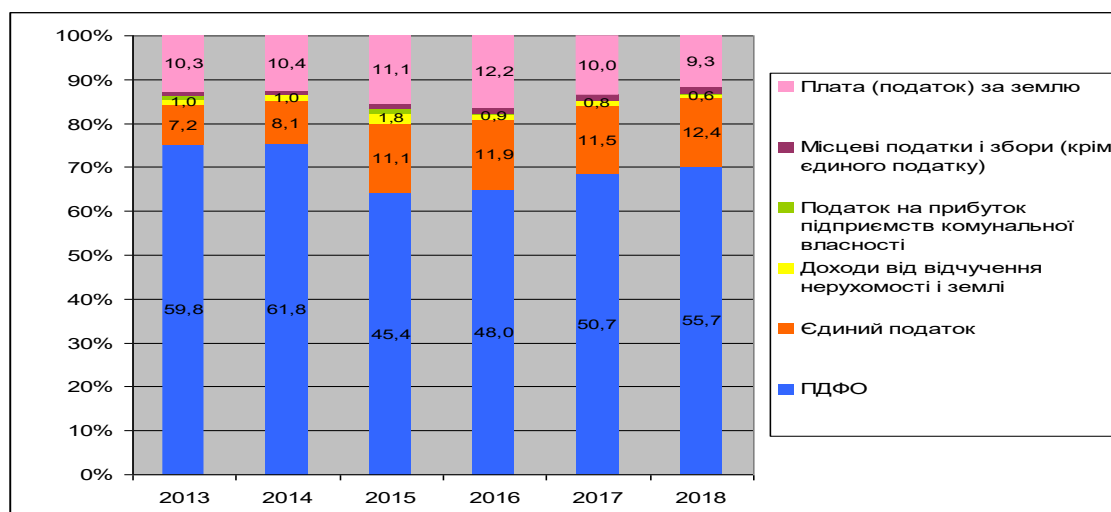

Рис. 73. Структура податкових надходжень до бюджету області, %

Найбільшим джерелом надходжень місцевих бюджетів є податок на доходи фізичних осіб. Його частка у загальному обсязі податкових надходжень з 2015 року зростає і у 2018 році становила 55,7 відсотка. Зважаючи на це, визначальним фактором формування місцевого бюджету є реалізація комплексу спільних заходів із збільшення рівня середньої заробітної плати та легалізації зайнятості населення.

Другим за обсягом джерелом доходів місцевих бюджетів області виступає єдиний податок, питома вага якого у загальній сумі доходів місцевих бюджетів становила 12,4 відсотка. Надходження зазначеного податку з 2013 року по 2018 рік зросли у 5,1 раза або на 667,4 млн гривень. Цьому сприяло збільшення порівняно з 2013 роком кількості підприємців на 5436 осіб.

Важливим джерелом доходів місцевих бюджетів є плата за землю, питома вага якої становить 9,3 відсотка. Ріст плати за землю за шість років становив 394,0 млн грн (у 2,7 раза). Цей ріст досягнуто за рахунок проведеної в області роботи щодо збільшення середнього розміру орендної плати за землю державної та комунальної власності.

Дотаційність бюджету

Протягом останніх років дещо зменшився рівень дотаційності області (відношення загальних доходів бюджету до власних) з 66,5% у 2013 до 62,3% – у 2018 році.

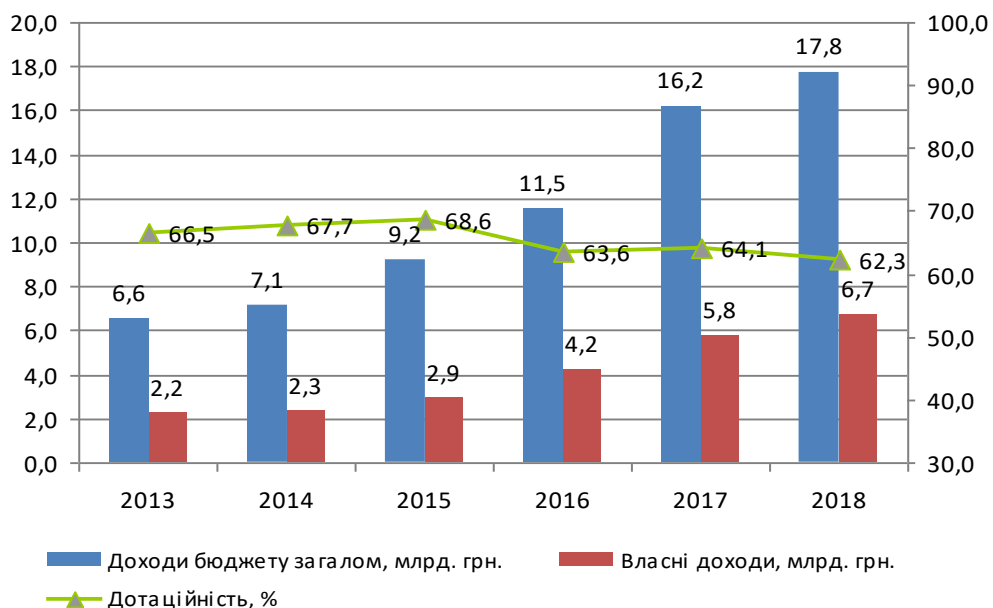

Рис. 74. Динаміка дотаційності бюджету Хмельницької області

У 2018 році на території області функціонувало 6 міст обласного значення, 20 районів, 39 об'єднаних територіальних громад та обласний бюджет, з яких:

отримували базову дотацію – 2 міста обласного значення, 17 районів, 34 об'єднаних територіальних громади та обласний бюджет;

передавали до державного бюджету реверсну дотацію 3 міста обласного значення (Хмельницький, Нетішин, Старокостянтинів), 4 об'єднаних територіальних громади (Гуменецька, Розсошанська, Красилівська, Крупецька);

бездотаційними були Волочиська об'єднана територіальна громада та м.Шепетівка.

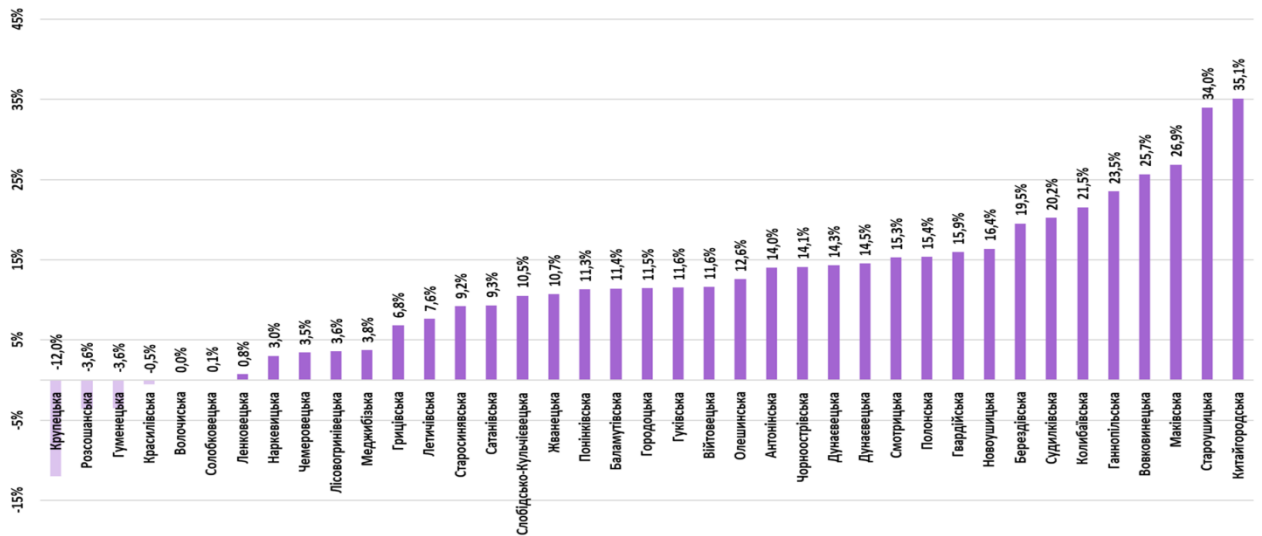

Рис. 75. Рівень дотаційності бюджетів у 2018 році

Серед ОТГ області 34 громади отримують з державного бюджету базову дотацію, 4 перераховують реверсну дотацію. Найвищий рівень дотаційності у Китайгородській об'єднаній громаді, в якій обсяг базової дотації у загальній сумі доходів становив 35,1 відсотка.

У 2018 році видатки місцевих бюджетів області становили 17981,8 млн грн і зросли порівняно з 2017 роком на 13,2% або на 2095,9 млн грн, а з 2016 роком – на 59,2% або на 6685,7 млн гривень.

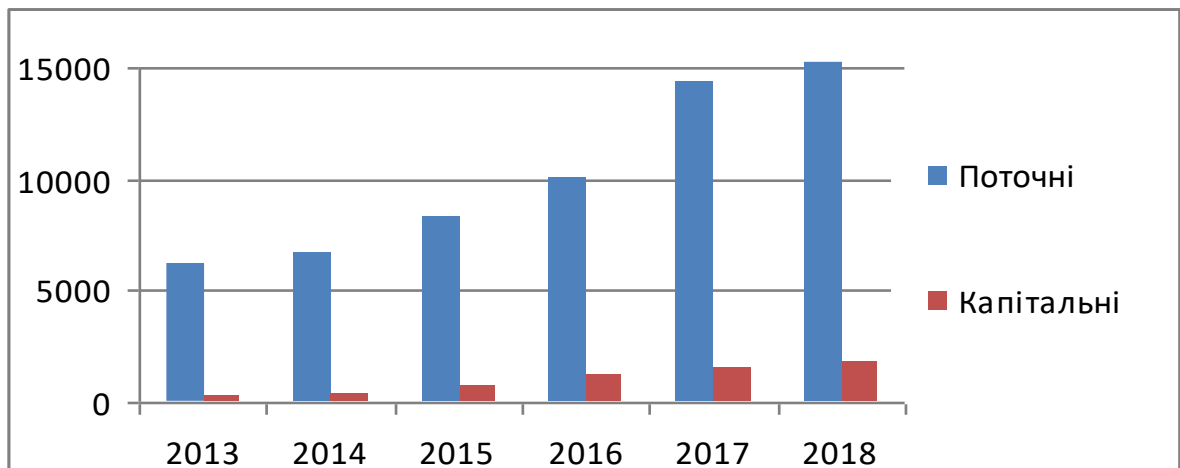

Рис. 76. Динаміка поточних і капітальних видатків бюджету Хмельницької області, млн. грн.

Порівняно з 2017 роком зросли видатки по галузях:

освіта – на 1 085,1 млн грн або на 23,7%;

транспорт та транспортна інфраструктура – на 353,1 млн грн або на 69,5%;

будівництво та регіональний розвиток – 313,9 млн грн або на 95,1%;

охорона здоров'я – на 302,5 млн грн або на 11,4%;

житлово-комунальне господарство – на 22,8 млн грн або на 3,8%;

фізична культура – на 10,5 млн грн або на 9,5%.

Поточні видатки місцевих бюджетів області становили 16208,3 млн грн і зросли до 2017 року на 1838,0 млн грн, а до 2016 року на 6087,8 млн гривень.

Бюджет розвитку

Бюджет розвитку є складовою місцевого бюджету і одним з найважливіших інструментів фінансової політики органів місцевого самоврядування в частині реалізації інвестиційних та інноваційних інфраструктурних проєктів.

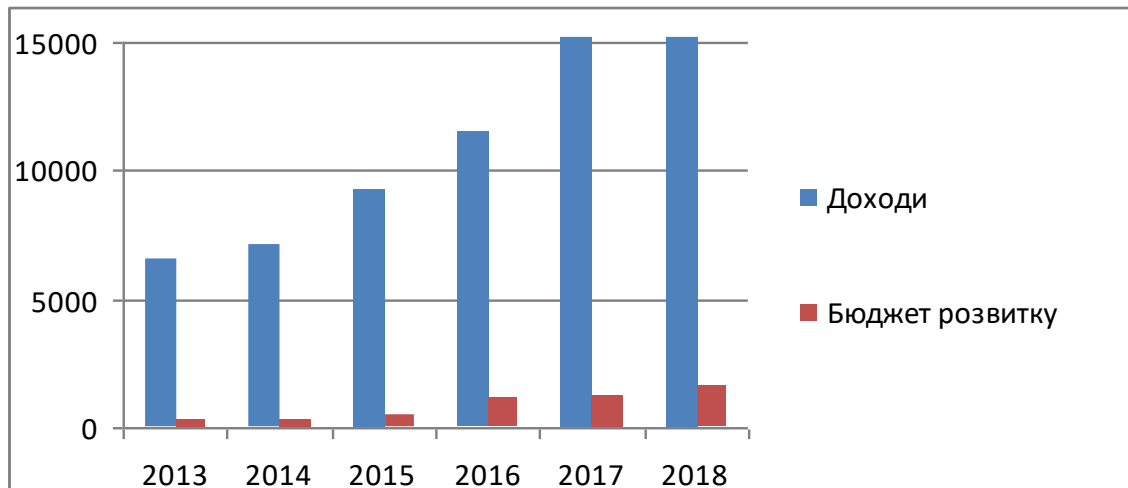

Рис. 77. Бюджет розвитку в доходах бюджету області, млн грн

З 2013 по 2018 рік частка бюджету розвитку у доходах бюджету Хмельницької області зросла із 4,1% – у 2013 до 9,1% у 2018 – році.

Спостерігається позитивна тенденція до збільшення обсягів видатків розвитку місцевих бюджетів.

Завдяки бюджетній децентралізації змінено підходи у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів, у результаті чого органи місцевого самоврядування отримали як додаткові фінансові ресурси, так і більшу можливість у маневруванні бюджетними коштами.

Так, у 2018 році капітальні видатки бюджету області становили 1773,5 млн грн, що на 17,1% більше ніж у 2017 році та на 51,1% більше ніж у 2016 році.

У 2018 році на капітальні видатки використано коштів субвенцій з державного бюджету та ДФРР на суму 522,3 млн грн, з них на:

здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій – 78,5 млн грн або 33,7% до суми, профінансованої з державного бюджету;

здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій (перехідний залишок 2017 року) – 62,6 млн грн або 81,9% до суми залишку субвенції з державного бюджету на 01.01.2018 року;

формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад – 142,9 млн грн або 99,7 % до надходжень з державного бюджету;

державний фонд регіонального розвитку – 157,2 млн грн або 99,1% до суми, профінансованої з державного бюджету;

фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, яке проживає на території зони спостереження – 13,5 млн грн або 95,7% до надходжень з державного бюджету;

інші капітальні видатки – 67,6 млн гривень.

Державна підтримка розвитку регіону

Державний фонд регіонального розвитку та соціально-економічна субвенція – це ті інструменти регіонального розвитку, які покликані сприяти подоланню регіональних диспропорцій, депресивності територій, стагнації місцевої економіки. Однак, аналіз використання цих інструментів показав, що держава інвестує переважно в точкові проекти реконструкції соціальної сфери. Підтримуються переважно проекти, які не сприяють розкриттю внутрішнього потенціалу регіону, міжрегіональній кооперації, співробітництву громад, стимулюванню підприємництва.

Ще у 2012 році в Україні було створено інструмент підтримки місцевої влади – ДФРР. За 2015-2018 роки за рахунок державної підтримки розвитку регіону реалізовано проекти у соціально-культурній та житлово-комунального господарства сфері на загальну суму 2,0 млрд гривень.

Таблиця 23. Обсяг та джерела фінансування державної підтримки розвитку регіону, млн грн

Джерело фінансування	Кількість проектів	Видатки, всього	у тому числі за роками			
			2015	2016	2017	2018
ДФРР	167	516	114	107	138	157
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури ОТГ	603	512	0	204	165	143
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на 30-км зону ХАЕС	138	56	12	13	16	15
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на соціально-економічний розвиток окремих територій	1100	425	11	103	170	141
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на автомобільні дороги загального користування місцевого значення	48	456	0	0	0	456
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на розвиток сільської медицини	27	66	0	0	0	66
Будівництво футбольних полів зі штучним покриттям	26	19	0	0	7	12
Всього по області	2109	2050	151	427	496	990

Загалом за останні чотири роки через ДФРР на регіональні проекти було виділено 516,0 млн грн., за які реалізовано 167 проектів.

На підтримку розвитку об'єднаних територіальних громад з державного бюджету було виділено субвенцію місцевим бюджетам на формування інфраструктури ОТГ, загальний обсяг якої за чотири роки становив 512,0 млн гривень. Завдяки цим коштам було реалізовано 603 проекти та заходи у різних сферах життєдіяльності громад.

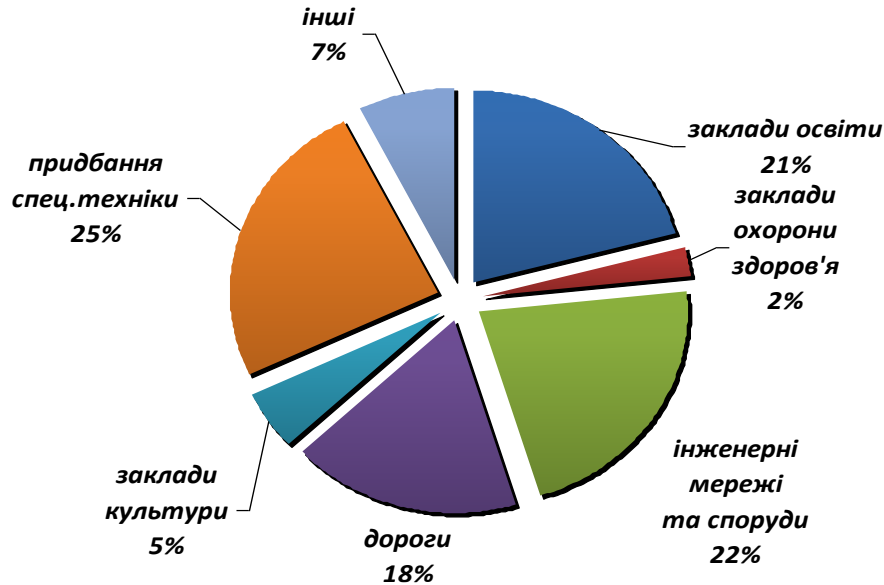

Рис. 78 Структура використання коштів субвенції на ОТГ у 2016-2018 роках

За кошти субвенції збудовано, реконструйовано, відремонтовано соціальні об'єкти (школи, дитячі садочки, будинки культури, бібліотеки, ФАПи тощо), збудовано 317 км мереж водопостачання, проведено вуличне освітлення у 107 населених пунктах, придбано спецтехніки на 130 млн гривень.

Щорічно зростають надходження з державного бюджету субвенції на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій. За рахунок коштів цієї субвенції, починаючи з 2015 року реалізовано 1100 об'єктів на загальну суму 425,0 млн гривень. Якщо у 2013 році такі надходження становили 9,0 млн грн, з яких освоєно тільки 1,9 млн грн, то у 2018 році надійшло 232,7 млн грн, з яких освоєно 78,5 млн гривень. Решта коштів залишилася на рахунках місцевих бюджетів для їх використання у 2019 році.

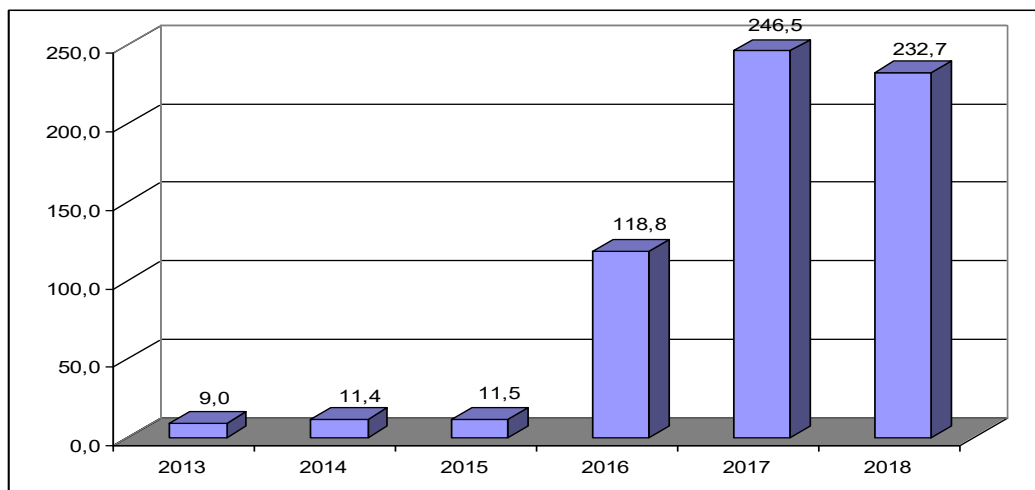

Рис. 79. Надходження субвенції з державного бюджету по роках, млн грн

У 2013 році за рахунок 1,9 млн грн інвестицій проведено фінансування 19 об'єктів, з яких 10 – об'єкти закладів освіти, 3 – водопровідно-каналізаційного господарства, по 2 проєкти закладів спорту та охорони здоров'я, по 1-му - заклад культури і дорожнього господарства.

У 2014 році проведено реконструкцію 17 проєктів теплопостачання (встановлення твердопаливних котлів і по 4 проєктах (м. Хмельницький) – встановлено геліосистеми та електрокотли на суму 11,0 млн гривень.

У 2015 році завершено будівництво фельдшерсько-акушерського пункту в с.Ленківці Шепетівського району та продовжено будівництво (реконструкцію) 5 об'єктів водопостачання м.Хмельницький на суму 10,7 млн гривень.

У 2016 році проводилося фінансування 306 об'єктів на суму 103,5 млн гривень. Зокрема завершено капітальний ремонт ЗОШ I-III ступенів ліцею НВК № 1 у смт Летичів, автомобільної дороги від мікрорайону Книжківці до об'їзної дороги Хмельницького району та вул. Островського у с.Колибаївка Кам'янець-Подільського району та реконструкцію приміщення їдальні під ДНЗ "Малятко" у с. Струга Новоушицького району, будівництво підвідного газопроводу середнього тиску до 23 сіл Кам'янець-Подільського району тощо.

У 2017 році проводилося фінансування 549 об'єктів на суму 170,1 млн гривень. Зокрема придбано мобільний цифровий апарат рентгенангіографії, ультразвуковий апарат високого експертного класу та портативний УЗД-апарат для Хмельницького обласного кардіологічного диспансеру, гілко подрібнювач Теофіпольському професійному аграрно-промислового ліцею та спортивне обладнання для Шепетівського професійного ліцею.

Також за кошти вказаної субвенції з державного бюджету проводились роботи капітального характеру з будівництва: навчально-виховного комплексу (ДНЗ на 215 місць та ЗНЗ I-ст. (початкова школа) на 480 учнів) у м.Хмельницький, лікувального корпусу на 120 ліжок та харчоблоку в м. Городок, будинку культури на 500 місць у смт Теофіполь, другої черги водогону від с. Чернелівка Красилівського району до м. Хмельницький тощо.

У 2018 році проводилось фінансування 416 об'єктів на суму 378,5 млн гривень. Зокрема придбано спортивне обладнання для Хмельницького обласного центру фізичного виховання учнівської молоді, комп'ютерна техніка для Хмельницького університету управління та права, мультимедійне обладнання та меблі для Шепетівського медичного училища та покращення матеріально-технічної бази обласних медичних закладів.

Крім того, за рахунок коштів вказаної субвенції з державного бюджету проводилися роботи капітального характеру з будівництва: навчально-виховного комплексу по вул. Залізняка у м. Хмельницький, другої черги Чернелівського водогону у м. Хмельницький, лікувального корпусу на 120 ліжок та харчоблок у м. Городок; реконструкції: каналізаційних очисних споруд у м. Старокостянтинів, тощо.

Проміжні висновки:

Упровадження політики підвищення енергоефективності у виробництві, житлово-комунальній та соціальній сферах сприятиме технічному переоснащенню комунальної інфраструктури населених пунктів області.

Децентралізація влади, проведення адміністративної реформи та зростання бюджетної самостійності районів можуть стати вагомими інструментами впливу на подолання цілої низки слабких сторін Хмельниччини, серед яких: низька якість автомобільних доріг місцевого значення, високий

ступінь зносу комунальної інфраструктури більшості населених пунктів області, значні міжрайонні дисбаланси у розвитку економіки, освіти, культури, охорони здоров'я, сфері зайнятості населення, відсутність швидкісного Інтернету у сільських населених пунктах та ін.

2.7. ЕКОЛОГІЯ ТА БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Стан атмосферного повітря

Стан атмосферного повітря по Хмельницькій області залишався стабільним і за останні роки значно не погіршився. Щоправда спостереження якості атмосферного повітря ведуться тільки у м. Хмельницький на двох стаціонарних постах лабораторією Хмельницького обласного центру з гідрометеорології. За інформацією суб'єктів моніторингу довкілля за період 2012-2017 років не було виявлено екстремальних рівнів забруднення з причин аварій техногенного походження та несприятливих природних явищ. Не було встановлено наднормативних викидів стаціонарними джерелами підприємств, які б суттєво вплинули на стан атмосферного повітря.

Таблиця 24. Викиди в атмосферне повітря

Роки	Викиди в атмосферне повітря, тис.т.			Щільність викидів у розрахунку на 1 кв.км, кг	Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг	Обсяг викидів на одиницю ВРП (тис.тонн/грн)
	Усього	у тому числі				
		стаціонарними джерелами	пересувними джерелами			
2012	79,7	16,4	63,3	3863	60,5	0,0000031
2013	80,7	17,2	63,5	3914	61,6	0,000003
2014	79,2	17,1	62,1	3839	60,7	0,0000023
2015	75,5	18,3	57,2	3660	58,2	0,0000018
2016	-	21,7	**	1053	16,85	-
2017	-	21,07	**	1021	16,46	-

** викиди від пересувних джерел за 2017 рік в Головному управлінні статистики в Хмельницькій області відсутні, так як не входять до плану робіт Держкомстату України.

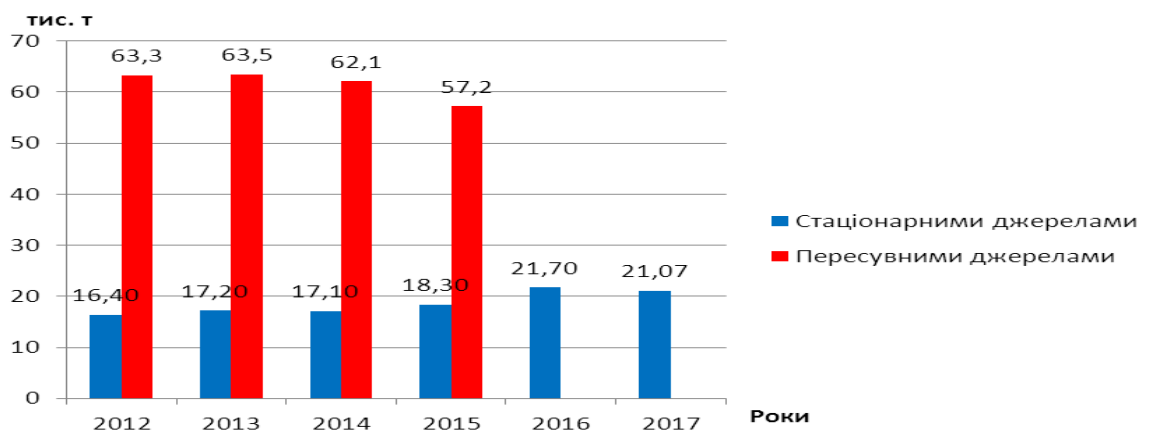

Рис. 80. Динаміка викидів у атмосферне повітря

У 2017 році найбільшу частку у сумарному викиді забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел містить оксид вуглецю 6,024 тис. тонн та діоксид азоту – 5,272 тис. тонн.

Викиди діоксиду сірки зменшилися на 1,099 тис. тонн, по речовинах у вигляді суспендованих твердих частинок – на 0,155 тис. тонн, по неметанованим летким органічним сполукам – на 0,153 тис. тонн. Збільшення відбулось по оксидах азоту – на 0,157 тис. тонн, по оксиду вуглецю – на 0,384 тис. тонн у порівнянні з попереднім роком.

Спостереження за станом атмосферного повітря проводяться:

Хмельницьким обласним центром з гідрометеорології на двох стаціонарних постах у м. Хмельницький за 9 інгредієнтами (пил, діоксид сірки, оксид вуглецю, діоксид азоту, оксид азоту, фенол, хлороводень, аміак, формальдегід);

Відокремленим підрозділом «Хмельницька АЕС» - за двома забруднюючими речовинами (оксиди сірки та азоту) у м. Нетішин.

За результатами досліджень спостерігається сезонність у концентраціях забруднюючих речовин в атмосферному повітрі м. Хмельницький.

Основним джерелом забруднення атмосфери населених пунктів були автотранспорт, кількість якого щороку збільшується, котельні окремих підприємств, підприємства, які у виробництві використовують полімери, а також спалювання сміття та опалого листя.

Таблиця 25. Середньорічний вміст забруднюючих речовин в атмосферному повітрі м. Хмельницький, мг/м³

Назва забруднюючої речовини	2013	2014	2015	2016	2017
Пил	0,1333	0,1032	0,0786	0,0807	0,0636
Діоксид сірки	0,0169	0,0127	0,0203	0,0244	0,0314
Розчинні сульфати	0,0065	0,0068	0,0069	0,0362	0,0042
Оксид вуглецю	1,5918	1,3824	1,5485	1,5888	1,5137
Діоксид азоту	0,0718	0,0574	0,0583	0,0533	0,0595
Оксид азоту	0,0176	0,0124	0,219	0,026	0,0255
Фенол	0,0015	0,0008	0,0013	0,0015	0,0014
Хлороводень	0,0307	0,0242	0,0663	0,0828	0,0624
Аміак	0,0029	0,0045	0,0058	0,0063	0,0052
Формальдегід	0,0028	0,0036	0,0039	0,0046	0,0039

Найбільшим забруднювачем повітря в області є ПАТ «Подільський цемент», викиди якого за період з 2012 по 2017 роки становили 43006,637 тис. тонн (67,14% від загальної кількості викидів), також Красилівське ЛВУМГ філії «Київтрансгаз» ПАТ «Укртрансгаз» – 11507,701 тис. тонн (17,96%) та ТОВ «Понінківська картонно-паперова фабрика» – 9544,922 тис. тонн (14,9%).

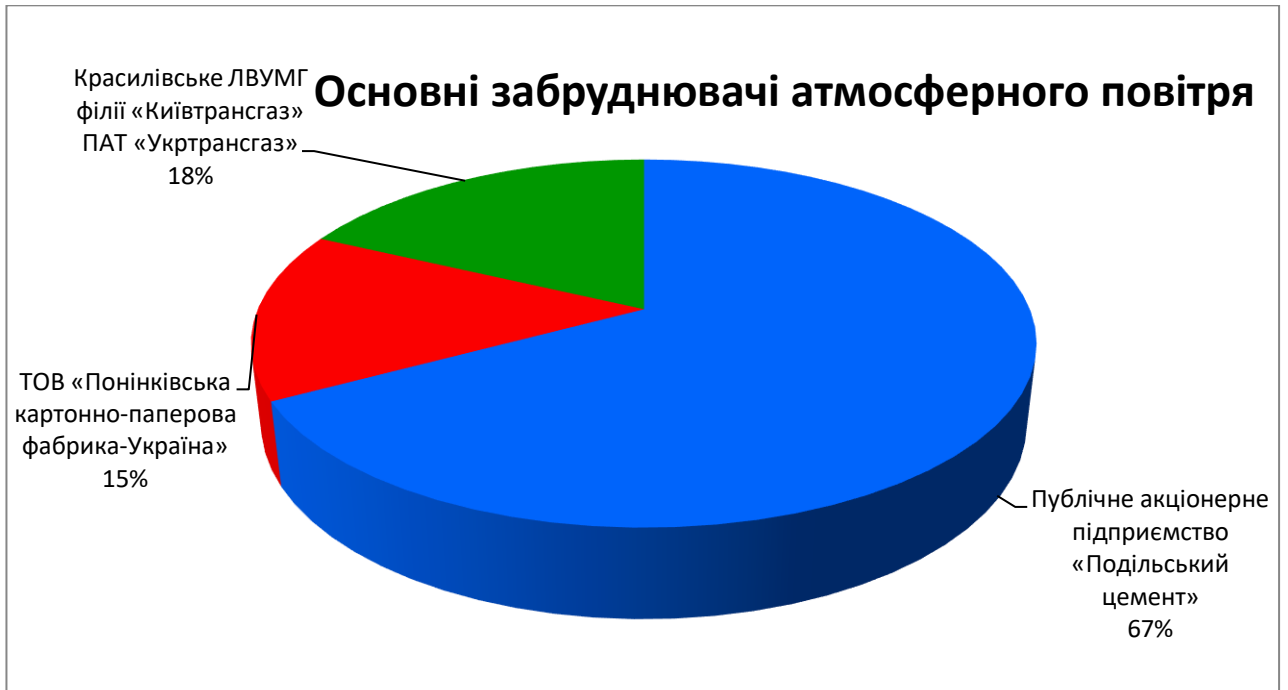

Рис. 81. Структура основних забруднювачів повітря в загальному обсязі викидів

За видами економічної діяльності викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря найбільшу частку займають підприємства обробної промисловості (64,8%). За період з 2012 по 2017 роки обсяг викидів в атмосферне повітря становив 61,766 тис. тонн.

Екологічна ситуація в галузі водокористування

Водні ресурси області складаються з поверхневого стоку (у середньому 2,1 млрд куб. м/рік) і запасів підземних вод (прогнози – 720 тис. куб.м/рік, затверджені – 170,6 млн. куб.м/рік). Водозабезпеченість місцевим поверхневим стоком одного жителя області становить 1,6 тис. куб. м при середній по Україні 1,1 тис. куб.метрів. Однак води нерівномірно розподіляються як по території, так і по сезонам року, але наразі всі галузі забезпечено необхідною кількістю води, хоча її якість не завжди відповідає вимогам.

Поверхневі водні ресурси середнього по водності року (P=50%) становлять 9,202 млрд. куб. метрів. В маловодний рік (P=95%), вони зменшуються до 4,953 млрд. куб. метрів.

Основними користувачами підземної води в усіх басейнах річок області є підприємства комунального господарства та харчової промисловості. У сільській місцевості водоспоживання здійснюється з криниць та в меншій ступені з комунальних водопроводів. У цілому населення області забезпечено питною підземною водою. Водночас у Придністров'ї, яке відноситься до районів з дефіцитом підземних вод, та Хмельницькому Поліссі (Полонський район), де великий вміст у підземній воді радонових сполук, забезпечується питною водою за рахунок поверхневих водозаборів (міста Кам'янець-Подільський та Полонне).

Враховуючи достатні запаси як поверхневих так і підземних вод, господарство і населення Хмельницької області повністю забезпечені водою.

Використання води порівняно з минулим роком збільшилось з 76,55 млн куб. м до 78,26 млн куб. метра. Збільшилося також використання води на

виробничі потреби з 48,75 млн куб. м до 50,31 млн куб. м та зменшилось на господарсько-питні потреби – з 26,33 млн куб. м до 26,14 млн куб. метра.

Таблиця 26. Основні показники використання і відведення води, млн куб.м

Показники	2013	2014	2015	2016	2017
Забрано води з природних водних об'єктів - усього	119,9	109,7	101,7	104,2	106,2
Спожито свіжої води (включаючи морську) з неї на	81,22	69,89	67,08	76,55	78,26
виробничі потреби	41,87	32,46	40,55	48,75	50,31
побутово-питні потреби	30,59	29,17	25,07	26,33	26,14
зрошення	0,034	0,004	0,007	0,019	0,65
сільськогосподарські потреби	2,285	1,86	1,46	1,44	1,74
ставкаво-рибне господарство	6,433	1,430	73,63	50,24	-
Втрати води при транспортуванні	13,25	12,69	11,89	11,13	10,58
Загальне водовідведення з нього	33,0	32,29	42,62	37,75	51,18
у поверхневі водні об'єкти	29,11	28,75	39,95	35,05	35,17
у тому числі					
забруднених зворотних вод	0,821	1,389	0,648	0,427	0,606
з них без очищення	0,117	0,432	0,104	-	-
нормативно очищених	25,888	24,06	27,83	29,75	29,9
нормативно чистих (без очистки)	2,401	3,3	11,48	3,38	3,28
Обсяг оборотної та послідовно використаної води	3093	2520	2849	2858	2737
Частка оборотної та послідовно використаної води, %	3808,2	2297,2	2801,4	2742,8	2801,3
Потужність очисних споруд	108,4	112,1	139,4	139,0	147,2

На території Хмельницької області скид зворотних вод у водні об'єкти здійснюють 80 водокористувачів. Повна біологічна очистка з подальшим скидом очищених стічних вод у водні об'єкти здійснюється на 54 комплексах очисних споруд.

Загальні скиди зворотних вод становили 51,18 млн куб. м, у минулому році було скинуто 37,75 млн куб. метрів. Збільшилися обсяги скидання недостатньо-очищених зворотних вод, у 2017 році вони становили 0,606 млн куб. м, у 2016 році – 0,427 млн куб. метра. У 2017 році вони були відсутні. Загальний вміст забруднюючих речовин скинутих у складі зворотних вод у поверхневі водні об'єкти збільшився з 21,001 тис. тонн у 2016 році до 21,821 тис. тонн у 2017 році.

Утворення та накопичення відходів

Протягом 2017 року у Хмельницькій області утворилося найбільше відходів I – III класів небезпеки 336,6 тонн у порівнянні з минулими роками, IV – класу небезпеки відходів утворилося у 2012 році – 1834,423 тис. тонн. У 2017 році порівняно з 2015 роком обсяги утворення відходів I – II класів небезпеки збільшились. Обсяги утворення відходів IV – класу небезпеки відходів порівняно з 2016 роком зменшились.

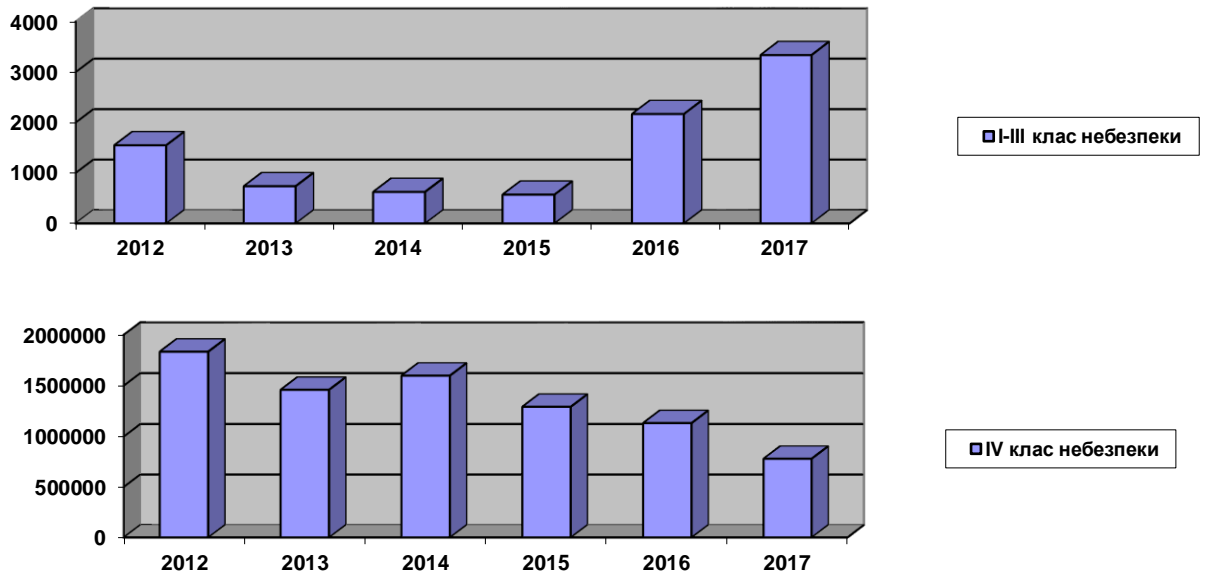

Рис. 82. Динаміка утворення відходів I - IV – класів небезпеки, тис. тонн

Накопичення відходів I – III класів небезпеки відходів у 2017 році становило 1827,32 тонн, що у порівнянні з 2013 роком на 4422,4465 тонн менше. У 2017 році накопичено найбільше відходів IV класу небезпеки, що становить 8649163,321 тонн у порівнянні з 2012 роком обсяг накопичення зріс на 1103749,921 тонн.

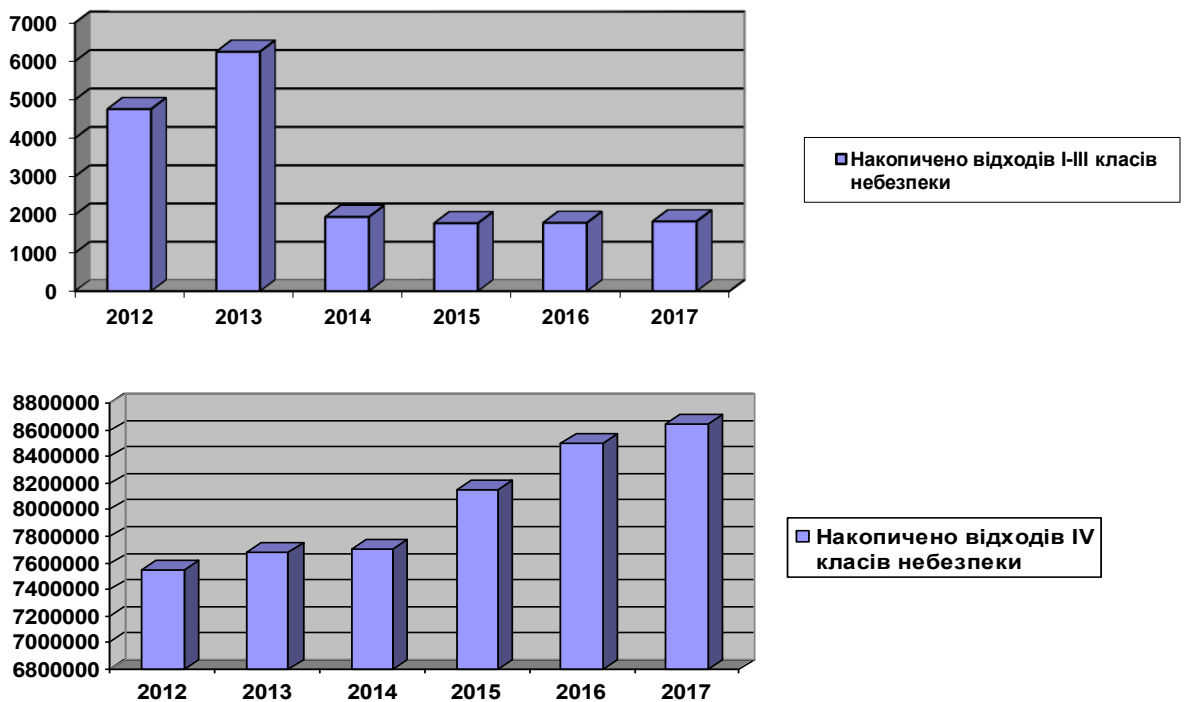

Рис. 83. Динаміка обсягів утворення відходів I- IV – класів небезпеки, тонн

Найбільше місце у загальній кількості відходів, що утворились займають відходи рослинного походження, у 2016 році яких утворилось – 767412,3 тонн, у 2017 році – на 330719,8 тонн менше. На підприємствах спиртової промисловості найбільше утворилося барди мелясної у 2012 році – 8197,9 т, що на 5003 т більше ніж у 2017 році; цукровими підприємствами утворено найбільше дефекату у 2016 році – 89823,1 т, що на 78778,1 т більше, ніж у 2017

році; виробниками сільськогосподарської продукції утворено найбільше у 2012 році – 31713,4 т зернових відходів, що на 16576,0 т більше, ніж у 2017 році.

У 2017 році комунальними підприємствами області на полігони та сміттєзвалища вивезено 226,6 тис. тонн відходів. Основним способом видалення відходів твердих побутових відходів є їх захоронення на полігонах та сміттєзвалищах області.

На території області нараховується 750 полігонів та сміттєзвалищ (під них виділено площу 574,35 га). В області функціонують 6 перевантажених полігонів, які потребують розширення або закриття у містах Хмельницький, Кам'янець-Подільський, Нетішин, Старокостянтинів, Славути, Шепетівка.

У містах комунальними підприємствами недостатньо запроваджується система роздільного збирання відходів, що значно зменшило б обсяги накопичення на полігонах відходів, що є вторинною сировиною (скло, пластик, відходи паперу). Полігони твердих побутових відходів експлуатуються за відсутності проєктної документації, без виконання інженерних досліджень, геологічних та гідрогеологічних вишукувань, екологічних та санітарно-гігієнічних досліджень.

Території та об'єкти ПЗФ, збереження біорізноманіття

Більшість територій та об'єктів ПЗФ перебувають у незадовільному стані, відсутня інформація щодо сучасного стану біорізноманіття на території заповідних об'єктів, не дотримується режим територій, не здійснюється їх охорона та збереження, що призводить до втрати природної цінності заповідних об'єктів. Гостро постає проблема державного контролю за виконанням природоохоронного законодавства України. Сучасний стан дотримання вимог законодавства в частині функціонування об'єктів ПЗФ є вкрай незадовільним.

Проблемними питаннями в розвитку ПЗФ області залишаються відсутність проєктів організації територій та об'єктів ПЗФ, утримання та реконструкції парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, а також відсутність закріплених на місцевості меж заповідних об'єктів, інформаційних та охоронних знаків, що призводить до порушення заповідного режиму територій, зміни площі та конфігурації меж, самозахоплення земель ПЗФ та загрози їх втрати.

В області розроблено та затверджено регіональну схему формування екологічної мережі, яка включає у себе елементи національної екологічної мережі України, зокрема екологічні коридори та природні ядра національного значення.

Просторову структуру екомережі області зумовлено природними (положення природних ядер, гідрологічна мережа області, наявність великих лісових масивів тощо) та соціальними умовами (урбанізаційні процеси, рівень гемеробії біогеоценозів та інше). Ієрархічну структуру мережі складають природні ядра та екокоридори транснаціонального, національного, регіонального й місцевого рівнів. На території Хмельниччини виділено 15 природних ядер: 3 національного, 5 регіонального, 7 місцевого рівнів. Їх сполучають 3 екокоридори національного (2 з них транснаціональні), 5 – регіонального та 3 – місцевого рівнів. Найвищою концентрацією біорізноманіття

характеризуються природні ядра, що знаходяться на півдні, півночі та в центральній частині області. Для забезпечення внутрішньо- та міжпопуляційних контактів, обміну генофондом, для розселення та міграції видів рослин, тварин та грибів ці природні ядра зв'язуються з іншими центрами біорізноманіття через 3 екокоридори національного рівня: Галицько-Слобожанський, Південнобузький та Дністровський. Дністровський екокоридор також має міжнародне значення.

Завдяки такому підходу виділено додатково 8 субкоридорів регіонального й локального рівнів, деякі з яких (на частині протяжності) збігаються з коридорами регіональної екомережі, а деякі виходять далеко за межі дифузного природного ядра, яким є Національний природний парк «Подільські Товтри» й відіграють важливу роль в оптимізації структури регіональної екомережі. Також виділено 7 локальних ядер локальної екомережі дифузного ядра – Національний природний парк «Подільські Товтри».

Місцеві схеми формування екомережі на території Хмельницької області на цей час не розроблено.

Біорізноманіття Хмельниччини є одним з її найбільших багатств, яке забезпечує екосистемні та біосферні функції живих організмів, їх угруповань та формує середовище життєдіяльності людини.

На жаль, сьогодні біологічне різноманіття втрачається під час забудов, розорювання землі, меліорації, спорудження водосховищ, створення мереж транспортної інфраструктури та здійснення інших видів господарської діяльності. Скорочуються території, зайняті природною рослинністю, що призводить до виникнення загрози втрати гено- та ценофонду.

Для збереження біологічного та ландшафтного різноманіття в області вносяться пропозиції для створення нових територій природно-заповідного фонду, проводиться робота з упорядкування існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду, проводяться роботи з винесення меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду в натурі (на місцевості).

Проміжні висновки:

Хмельницька область належить до регіонів України із задовільною екологічною ситуацією. Разом з тим, для господарського комплексу області, як і в цілому для України, притаманна висока питома вага ресурсомістких та енергоємних виробництв, упровадження яких у багатьох випадках здійснювалося без достатнього урахування природоохоронних технологій.

Забруднення навколишнього природного середовища області характеризується територіальною диференціацією. Найбільш забрудненою є центральна частина області, де розміщені потужні промислові підприємства. Негативний вплив на природне середовище має також житлово-комунальне господарство, особливо в обласному та районних центрах.

Основними чинниками цього впливу є неефективна робота очисних споруд та низький ступінь видалення відходів. Внаслідок тривалої експлуатації систем водопостачання і каналізації стан більшості водопровідно-каналізаційних мереж та споруд є незадовільним, тому потребують першочергового оновлення, як і очисні споруди промислових підприємств.

Застарілі технології виробництва та обладнання, висока енергоємність та матеріалоємність економіки області спричиняють утворення значної кількості техногенних відходів. Для регіону, як і в цілому для України, притаманний низький рівень утилізації відходів, що спричиняє значні обсяги їх видалення та розміщення в різних поверхневих сховищах, на полігонах. Це спонукає до термінового вирішення проблем їх переробки. Необхідною умовою покращення зовнішнього середовища є популяризація екологічного способу життя та споживання органічної продукції.

III. ГОЛОВНІ ЧИННИКИ І СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ ОБЛАСТІ НА 2021-2027 РОКИ

3.1. Результати SWOT-аналізу для Хмельницької області

Сильні сторони

Географічне розташування на перетині добре розгалужених транспортних шляхів

Наявність унікальних природних ресурсів, корисних копалин та мінеральних вод

Наявність великої кількості водних ресурсів для розвитку рибного господарства

Значна кількість пам'яток культурної спадщини та об'єктів природно-заповідного фонду

Наявність резерву робочої сили

Наявність великої кількості посівних площ, більша частина з яких родючі чорноземи

Розвинене лісове господарство

Наявність великих природоохоронних територій

Унікальні місцеві традиції та звичаї

Переорієнтація ринків збуту місцевих товаровиробників на ринки ЄС

Активне підприємницьке середовище

Розвинена швейна галузь

Наявність навчальних закладів для підготовки та перепідготовки кадрів

Наявність двох індустріальних парків

Наявність вільних земельних ділянок та старопромислових зон для реалізації інвестиційних проєктів

Наявність місцевої сировини для переробної промисловості та відновлювальної енергетики

Наявність конкурентоспроможних експортоорієнтованих підприємств у різних галузях промисловості

Слабкі сторони

Природне та міграційне скорочення населення

Незадовільний транспортно-експлуатаційний стан автомобільних доріг

Високий рівень безробіття, особливо у сільській місцевості

Низька купівельна спроможність населення

Висока вартість кредитних ресурсів

Значне фізичне зношення і моральне старіння основних виробничих фондів

Низький рівень іноземних інвестицій

Низька інноваційна активність промислових підприємств

Недостатність власних коштів на технічне переоснащення та модернізацію виробництва

Низька додана вартість продукції сільського господарства та низький рівень переробки сільськогосподарської продукції

Недостатня кількість овочесховищ

Значне скорочення чисельності поголів'я великої рогатої худоби

Недостатня кількість кваліфікованих кадрів, особливо робітничих професій

Нерозвиненість туристичної інфраструктури, незадовільний рівень інформаційно-рекламного забезпечення туристичної пропозиції області

Зношеність існуючої інфраструктури у житлово-комунальному господарстві

Відсутність діючого аеропорту

Відсутність містобудівної документації на місцевому рівні

Невідповідність освітніх послуг реальним потребам ринку праці

Відсутність системи переробки твердих побутових відходів

Недостатній рівень матеріально-технічної бази об'єктів соціальної інфраструктури

Можливості

Впровадження реформи децентралізації, підвищення рівня фінансової самодостатності об'єднаних територіальних громад

Переорієнтація європейського виробництва до найближчих сусідів, зокрема до Хмельницької області (nearshoring) за рахунок дешевої робочої сили та логістики

Будівництво транспортних коридорів (Балтійське-Чорне море, Східна Європа-Азія) через Хмельницьку область підвищить транспортно-логістичний потенціал регіону

Розміщення іноземних філій (виробничих підрозділів) транснаціональних корпорацій на території області

Державна підтримка агропромислового комплексу, в тому числі сімейного фермерства

Міжнародна підтримка проектів розвитку

Підвищення інвестиційної привабливості України

Зростання попиту на внутрішній туризм, у тому числі зелений, сільський, медичний

Позиціонування області як логістичного хабу західного регіону України

Активізація прикладних наукових досліджень та впровадження інновацій в усі сфери економіки

Зростання світового попиту на продовольство

Поліпшення бізнес-клімату в Україні

Загрози

Політична нестабільність у зв'язку з військовими діями на сході України

Світова економічна криза

Інфляція та нестабільність національної валюти

Глобальні кліматичні зміни

Низький рівень довіри населення до влади та судової системи в тому числі

Недостатня державна фінансова підтримка з боку центральних органів

Високий рівень тінізації економіки

Збільшення цін на енергоресурси

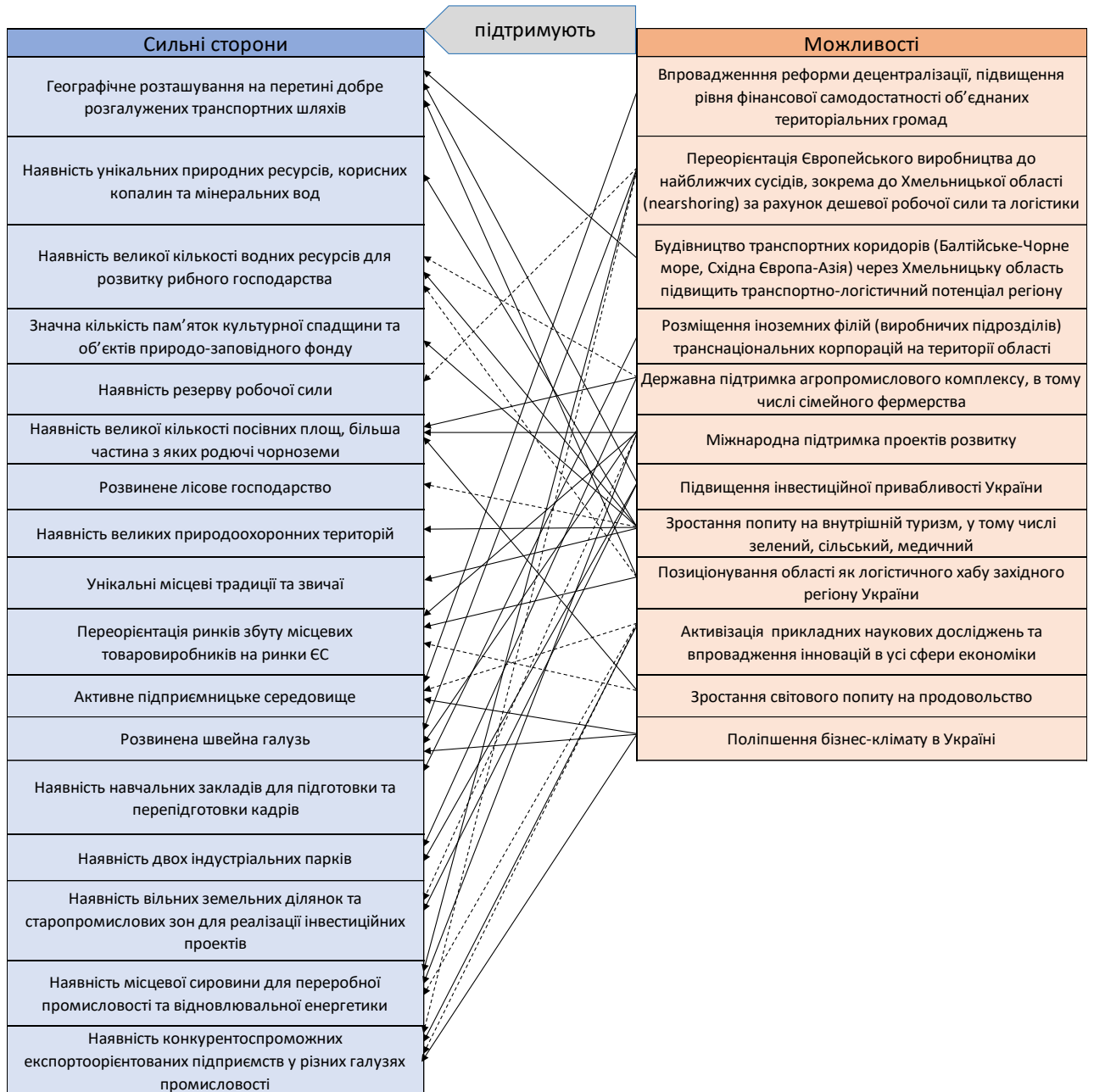
Виникнення надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру

Стрімке прискорення міграційних процесів, нестача робочої сили

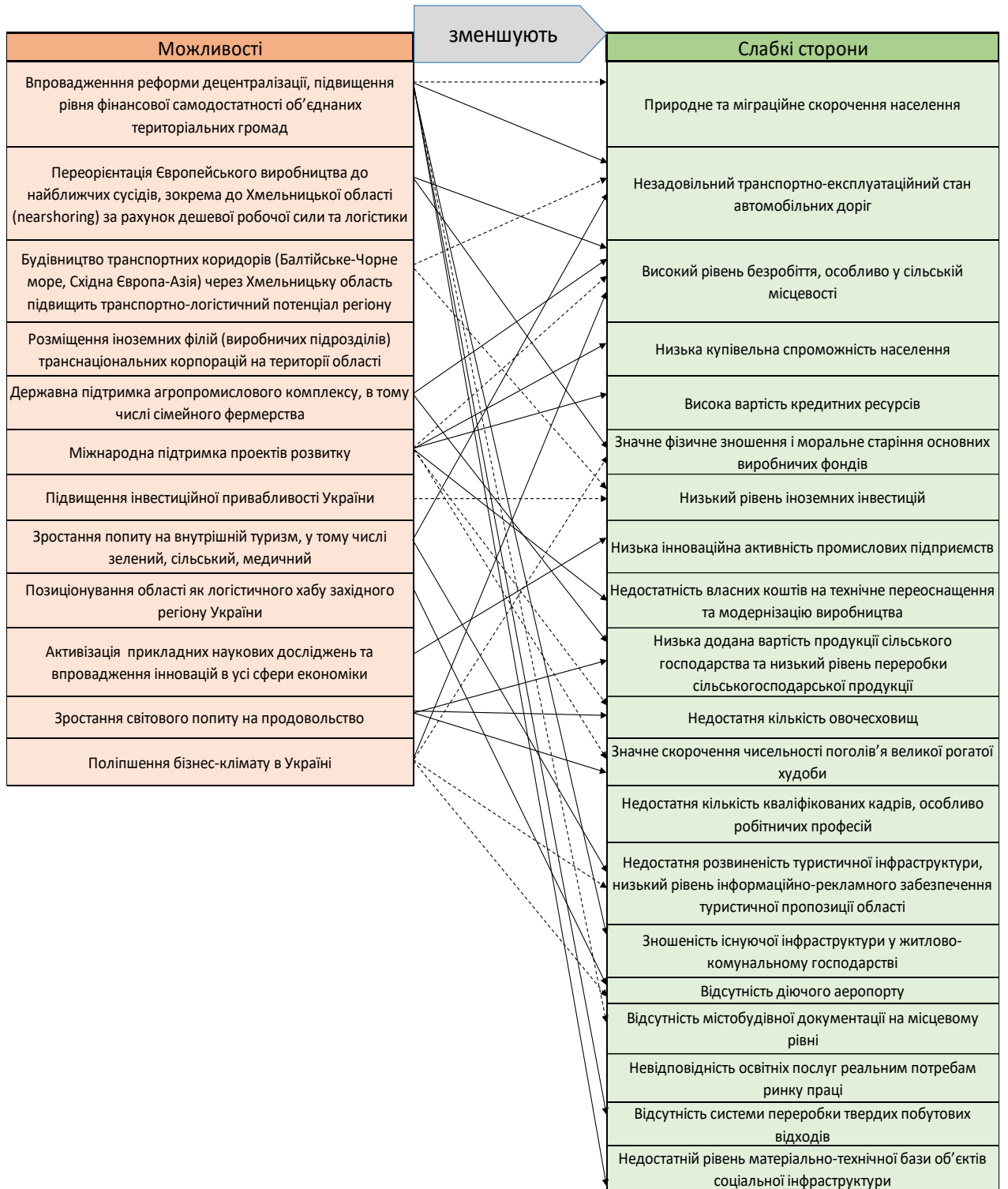
Деградація земель внаслідок збільшення посівних площ технічних культур

3.2. SWOT-матриця Хмельницької області

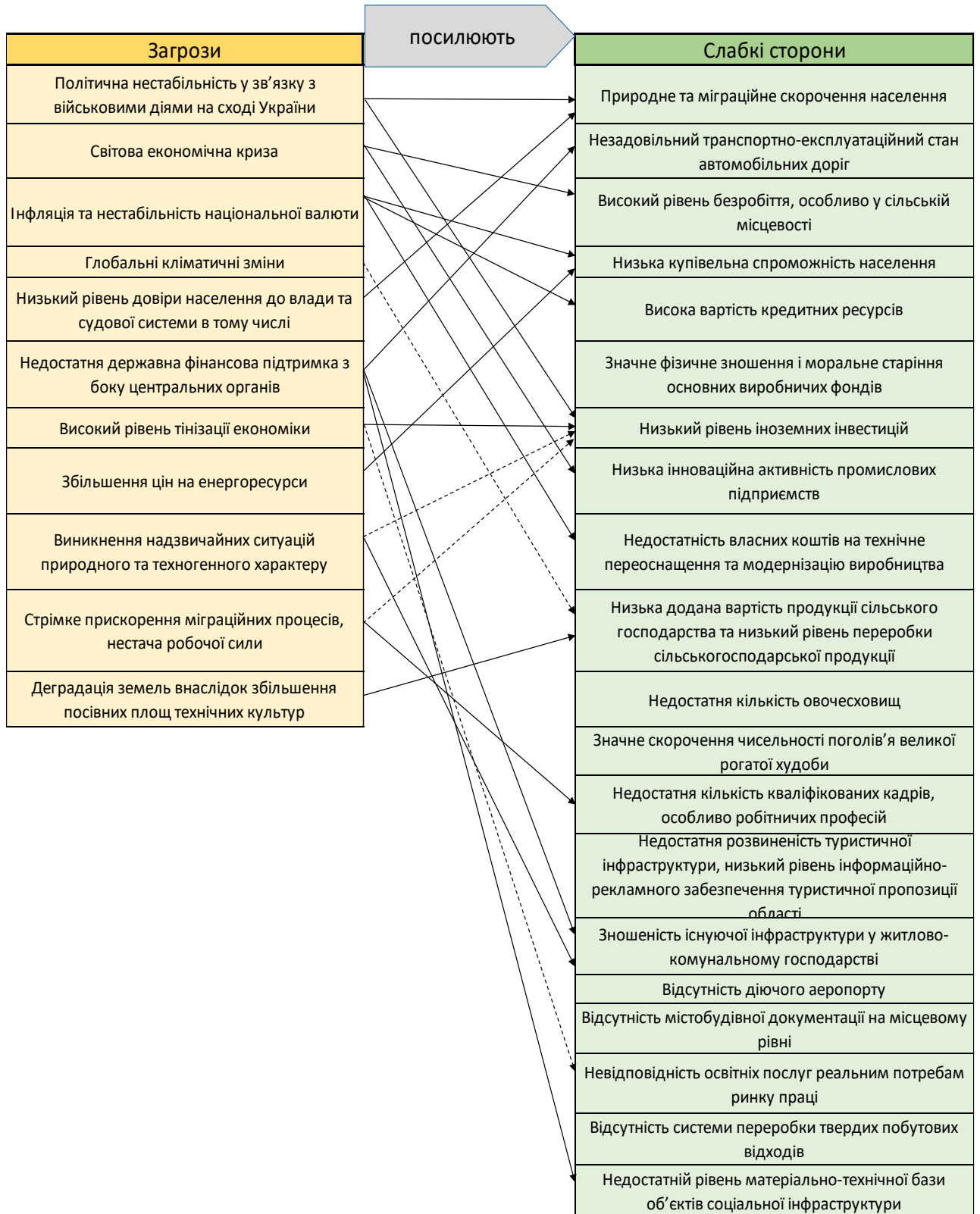
Порівняльні переваги

Виклики

Ризики

3.3. Порівняльні переваги, виклики та ризики Хмельницької області

Порівняльні переваги

У результаті побудови SWOT-матриці зв'язків між сильними сторонами та можливостями найбільшу підтримку через реалізацію сприятливих можливостей мають такі сторони:

Можливість наростити випуск сільськогосподарської продукції, потреби у якій швидко зростають завдяки світовій тенденції зростання попиту на продовольство, зокрема на екологічно чисту продукцію. Сильною стороною області, яка підтримує таку можливість, є наявність великої кількості посівних площ, більша частина з яких чорноземи, що сприятиме забезпеченню власних потреб продовольством, а також потребу інших регіонів.

Хмельниччина має значні можливості для розвитку туристичного та рекреаційного потенціалу. Зростання попиту на внутрішній туризм, у тому числі зелений, сільський та медичний підвищить популярність пам'яток культурної спадщини та об'єктів природно-заповідного фонду, великих природоохоронних територій та унікальних місцевих традицій та звичаїв.

Прогнозоване поліпшення інвестиційної привабливості та бізнес-клімату України, а також міжнародна підтримка проєктів розвитку зможуть стати порівняльними перевагами Хмельниччини, враховуючи низку сильних сторін регіону: вигідне розташування на перетині розгалужених транспортних шляхів, наявність індустріальних парків, вільних земельних ділянок та старопромислових зон для реалізації інвестиційних проєктів і місцевої сировини для переробної промисловості та відновлюваної енергетики.

Переорієнтація європейського виробництва до найближчих сусідів, зокрема до Хмельницької області (nearshoring) за рахунок дешевої робочої сили та логістики прогнозовано підтримуватиме наявність резерву робочої сили, розвинену швейну галузь та конкурентоспроможні експортоорієнтовані підприємства у різних галузях промисловості.

Можливість будівництва транспортних коридорів (Балтійське-Чорне море, Східна Європа-Азія) через Хмельницьку область підвищить транспортно-логістичний потенціал регіону, що у свою чергу, сприятиме можливості позиціонування області як логістичного хабу західного регіону України.

Хмельниччина може забезпечити виробництво альтернативних видів палива з відходів лісового господарства, вирощування високоенергетичних культур та використання побічної продукції сільськогосподарського виробництва (соломи, рослинних решток).

Виклики

У результаті побудови SWOT-матриці зв'язків між слабкими сторонами та можливостями останні спроможні компенсувати перші.

Упровадження реформи децентралізації, підвищення рівня фінансової самодостатності об'єднаних територіальних громад дозволить забезпечити зростання рівня матеріально-технічної бази об'єктів соціальної інфраструктури,

сприятиме покращенню транспортно-експлуатаційного стану автомобільних доріг та може у майбутньому позитивно вплинути на більшість слабких сторін.

Державна підтримка агропромислового комплексу, в тому числі сімейного фермерства прогнозовано призведе до зростання доданої вартості продукції сільського господарства та створить можливості для переробки сільськогосподарської продукції, що у свою чергу сприятиме зменшенню рівня безробіття, особливо у сільській місцевості.

Міжнародна підтримка проєктів розвитку прогнозовано зменшить вплив низки слабких сторін Хмельниччини, серед яких: низька купівельна спроможність населення, висока вартість кредитних ресурсів, недостатність власних коштів на технічне переоснащення та модернізацію виробництва.

Зростання попиту на внутрішній туризм, у тому числі зелений, сільський прогнозовано призведе до покращення транспортно-експлуатаційного стану автомобільних доріг, рівня інформаційно-рекламного забезпечення туристичної пропозиції області, а також стимулюватиме розвиток туристичної інфраструктури.

Зростання світового попиту на продовольство сприятиме зростанню доданої вартості продукції сільського господарства та рівня переробки сільськогосподарської продукції, стимулюватиме збільшення кількості овочесховищ та чисельності поголів'я великої рогатої худоби.

Ризики

У результаті побудови SWOT-матриці зв'язків між загрозами та слабкими сторонами можна з'ясувати, на які слабкі сторони області найбільше можуть вплинути негативні зовнішні фактори (загрози):

Політична нестабільність у зв'язку з військовими діями на сході України впливає на природне та міграційне скорочення населення та на низький рівень іноземних інвестицій.

Світова економічна криза посилює високий рівень безробіття, особливо у сільській місцевості та низьку інноваційну активність промислових підприємств.

Інфляція та нестабільність національної валюти посилює: низьку купівельну спроможність населення, високу вартість кредитних ресурсів та недостатність власних коштів на технічне переоснащення та модернізацію виробництва.

Недостатня державна фінансова підтримка з боку центральних органів влади є значним потенційним ризиком, враховуючи незадовільний транспортно-експлуатаційний стан автомобільних доріг, зношеність існуючої інфраструктури у житлово-комунальному господарстві, а також недостатній рівень матеріально-технічної бази об'єктів соціальної інфраструктури.

Високий рівень тінізації економіки, стрімке прискорення міграційних процесів, нестача робочої сили посилюють негативний вплив на рівень іноземних інвестицій.

3.4. Сценарії розвитку Хмельницької області на 2021 - 2027 роки

Під сценарієм розвитку Хмельниччини будемо розуміти таку систему домінуючих взаємопов'язаних заходів, що відображатимуть ті чи інші структурні зрушення та трансформації соціально-економічної системи регіону, які можуть відбутися в майбутньому періоді під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. Залежно від вагомого впливу тих чи інших чинників глобального, національного і регіонального рівнів на структуру економіки та співвідношення різних елементів економічної системи, що відображають певні трансформаційні процеси, можуть відбуватись різноманітні структурні зрушення, які виражають пропорції розвитку окремих галузевих секторів, груп галузей, видів діяльності та сфер національної економіки на регіональному рівні.

У зв'язку із цим, можуть виникати наступні основні сценарії економічного розвитку регіону.

Інерційний сценарій розвитку Хмельницької області передбачатиме використання наявного ресурсного та фінансового потенціалу області на підтримання досягнутого соціально-економічного рівня розвитку: область рухається по інерції, оскільки суспільно-економічний стан країни не сприяє розвитку її регіонів.

Визначальні фактори інерційного сценарію - глобальний і національний рівень:

1) глобалізаційні процеси в економіці посилюватимуть міжрегіональну конкуренцію, в якій Хмельницька область не зможе виступати авангардом через недостатній рівень розвитку індустріального комплексу та відсутність потужних промислових об'єктів;

2) будуть мати місце видатки бюджету на утримання армії та ВПК;

3) ВВП країни зростатиме повільно (щорічне зростання – до 2,0%);

4) стабільність гривні визначатимуть міжнародні кредити та інтервенції НБУ на валютному ринку;

5) щорічний рівень інфляції вище 10%;

6) інвестиційна привабливість України залишатиметься низькою, регіонів – відповідно;

7) податкова система не сприятиме розвитку малого і середнього підприємництва.

Визначальні фактори інерційного сценарію – регіональний рівень:

1) рівень науково-технічного та матеріально-фінансового забезпечення розвитку галузей;

2) сільськогосподарська структура економіки області залишається без суттєвих змін;

3) інвестиційний та підприємницький клімат без змін;

4) купівельна спроможність населення на тому ж рівні;

5) демографічні тенденції зберігаються впродовж періоду планування;

6) нестача коштів на модернізацію об'єктів інфраструктури.

Результат інерційного сценарію наступний.

Демографічна ситуація на найближчі роки залишається без змін, погіршуючись в сільських територіях області, при цьому вікова структура населення змінюється в бік скорочення працездатного населення та його старіння, що призводить до зростання навантаження на працездатне населення.

За структурою економіки Хмельничина залишається промислово-сільськогосподарським регіоном, хоча її економічний профіль надалі повільно трансформується з промислового у бік торгово-послужового і фінансово-посередницького, тобто реальний сектор й надалі скорочуватиметься. Несприятливий підприємницький клімат та низька інвестиційна привабливість призведуть до скорочення реального сектора економіки. Внаслідок скорочення робочих місць в реальному секторі більшість населення живе за рахунок торгівлі, послуг, бюджетних, пенсійних та соціальних виплат.

Структура промислового виробництва залишається без змін – лівову частку й надалі займають низько і середньо технологічні підприємства переробної промисловості. За рахунок випереджаючих темпів інфляції зростатиме розрив між номінальним і реальним ВРП. Обсяги реалізації промислової продукції спадатимуть через невчасне освоєння європейських ринків та низьку якість продукції, що не відповідатиме стандартам Європейського Союзу. Деякі кращі шанси отримує аграрна галузь завдяки попиту на продукти харчування, однак існуючий уклад виробництва сільськогосподарської продукції (переважання частки одноосібних господарств) завадить масовому переведенню виробництва на високотехнологічні рівні. Мале і середнє підприємство розвиватиметься незначними темпами, основними сферами діяльності будуть торгівля та надання послуг.

Агропромисловий потенціал без відчутних інвестицій не зростатиме, можливі скорочення прибутковості за рахунок зниження цін на світовому ринку. Сільські території продовжують занепадати через відсутність місць праці та реальних джерел доходів сільського населення. Молодь все більше відчуватиме проблему працевлаштування в регіоні, зростатиме рівень міграції до Києва та закордон.

Недостатній рівень соціально-економічного розвитку регіону не сприятиме ефективному функціонуванню такої прибуткової діяльності як туризм та ІТ-технології. Незважаючи на наявність потенціалу для розвитку, повільно розвиваються приладобудування та виробництво сучасної техніки. Майже відсутня практика співпраці з компаніями – міжнародними лідерами в галузі машинобудування та приладобудування, хоча наявні майже всі потрібні складові: ресурсний, інтелектуальний, логістичний потенціал, достатня ємність ринку.

Обсяги експортних та імпорتنних поставок збільшуватимуться незначними темпами. Поступово здійснюватиметься переорієнтація виключно на країни Європейського Союзу та сусідні держави. Й надалі основними товарними групами залишатимуться продукти тваринного та рослинного походження (сировина).

Занепад інноваційної діяльності.

Рівень зайнятості незначно зросте (у межах 0,2-0,5%).

Рівень безробіття відповідно зменшиться на 0,2-0,5 відсотка.

Середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника по області і далі залишається на рівні близько 83% заробітної плати по Україні.

Рівень розвитку освіти залишиться на тому самому рівні.

Найближчим часом очікується, що кількість дітей дошкільного та шкільного віку в області буде спочатку зростати, а потім скорочуватись.

У зв'язку з цим, збуде збільшуватись попит на забезпечення дітей місцями в дошкільних закладах, і черга на влаштування дітей в дитсадки, особливо в містах обласного значення, буде зростати.

Кількість закладів загальної середньої освіти поступово буде скорочуватись за рахунок приєднання до опорних закладів та закриття малокомплетних закладів освіти.

Соціально-економічна ситуація у країні та області не поліпшиться, що вплине як на стан здоров'я населення, так і на оснащення сучасним обладнанням лікувально-профілактичних закладів; профілактичні заходи не ефективні; зростає захворюваність населення, що призведе до подальшого погіршення демографічної ситуації.

Біологічне різноманіття втрачається під час забудов, розорювання землі, меліорації, спорудження водосховищ, створення мереж транспортної інфраструктури та здійснення інших видів господарської діяльності. Зменшуються території, зайняті природною рослинністю, що призводить до виникнення загрози втрати гено - та ценофонду.

Водозабезпеченість території області скорочується, води нерівномірно розподіляються по території, не всі галузі забезпечені необхідною кількістю води. Якість води не завжди відповідає санітарно-гігієнічним вимогам. Збільшується об'єм скидання недостатньо очищених зворотних вод у водні об'єкти.

Більшість територій та об'єктів природно-заповідного фонду перебувають у незадовільному стані, відсутня інформація щодо сучасного стану біорізноманіття на території заповідних об'єктів, не дотримується режим територій, не здійснюється їх охорона та збереження, що призводить до втрати природної цінності заповідних об'єктів. Гостро постає проблема державного контролю за виконанням природоохоронного законодавства України. Сучасний стан дотримання вимог законодавства в частині функціонування об'єктів природно-заповідного фонду залишатиметься вкрай незадовільним.

Збереження високого антропогенного навантаження на природне середовище поставить під загрозу перехід області до моделі сталого економічного розвитку, розвитку туристично-рекреаційної сфери, що призведе до погіршення показників демографії та здоров'я населення регіону.

Оптимістичний сценарій розвитку Хмельницької області ґрунтується на таких припущеннях:

1) військове протистояння на сході України припиняється, стабілізуються видатки бюджету на утримання армії та ВПК;

- 2) успішне впровадження системних реформ (судової, податкової, децентралізації, медичної та ін.) сприятиме ефективному розвитку інституцій та широкомасштабному підвищенню соціальних гарантій і стандартів;
- 3) ВВП країни починає зростати більш ніж на 4%, починаючи із 2021 р.;
- 4) стабілізація гривні підвищує ефективність грошового обороту та функціонування фінансової системи країни;
- 5) оптимізуються тарифи на комунальні послуги;
- 6) Хмельницька область визначає актуальні полюси економічного зростання та активно впроваджує Стратегію розвитку;
- 7) підприємницький та інвестиційний клімат області покращується, зростає інтерес інвесторів до впровадження бізнес проектів на її території;
- 8) створюються привабливі інвестиційні пропозиції у пріоритетних сферах розвитку регіону – виробництво будівельних матеріалів, переробка с/г продукції та ін.

Результат **оптимістичного** сценарію.

Хмельниччина поступово формує свій імідж як інвестиційно приваблива територія з пріоритетами у галузі ефективного сільського господарства, машинобудування, легкої та будівельної промисловості, туризму та ІТ-технологій, наукового сектору. Унаслідок ефективної політики місцевої та регіональної влади Хмельницька область формує портфель привабливих інвестиційних пропозицій та залучає стратегічних інвесторів у пріоритетні галузі економіки та сільського господарства. Існуючі виробництва на території області модернізуються та збільшують обсяги виробництва промислової продукції.

Навколо стратегічних інвесторів активізується малий і середній бізнес, заповнюючи нішу постачальників, логістики та послуг. Зростає рівень доходів населення, що пожвавлює внутрішній ринок.

Головним пріоритетом регіону стане швидке впровадження адміністративно-територіальної реформи та регіональний розвиток, у тому числі розвиток людських ресурсів, створення нових високотехнологічних наукомістних та інноваційних підприємств як в промисловому, так і в аграрному секторах економіки.

Зростає питома вага високотехнологічних інноваційних галузей: машинобудування, приладобудування, ІТ-сектору тощо. Технологічно модернізуються окремі експортно-орієнтовані підприємства легкої та харчової промисловості, продукція яких реалізується на європейських ринках.

В аграрному секторі відбувається зміщення в бік малих підприємств та кооперативних об'єднань. Якість продукції місцевих сільгосптоваровиробників приведена у відповідність із європейськими стандартами.

Додатковий стимул для розвитку отримає малий і середній бізнес як середовище матеріального забезпечення та обслуговування стратегічних інвесторів. Зростає кількість малих інноваційних виробничих підприємств.

Зростає обсяг експорту кінцевої продукції обробної промисловості при одночасному скороченні експорту сировини та матеріалів, проводиться активне

імпортозаміщення. Освоюються нові ринки (сегменти ринків) збуту продукції місцевих товаровиробників. Отримання сертифікатів якості товарів європейського зразка дозволяє підприємствам регіону надійно закріпитися на світовому ринку, постійно нарощуючи обсяги поставок. Збільшується кількість підприємств регіону – учасників зовнішньоторговельних операцій.

Спостерігається суттєве зростання економічної ефективності експорту аграрної продукції (зважаючи на його переважно сировинний характер) шляхом зростання обсягів виробництва та зовнішньої торгівлі сільськогосподарськими культурами, що належать до категорії нішевих (просо, сорго, горох, льон олійний, гірчиця, гречка).

Потреба у висококваліфікованих кадрах, яка виникає внаслідок технологічної модернізації у промисловості, задовольнятиметься місцевими фахівцями (підготовка та перепідготовка відповідних кадрів, удосконалення системи освіти). Особливого значення набудуть провідні вищі навчальні заклади регіону, які стануть затребувані в інноваційних складових економіки регіону.

Швидкими темпами виводиться з «тіні» малий і середній бізнес.

Створюються нові привабливі для працівників робочі місця.

Середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника по області за рівнем наближається до середньоукраїнського показника.

Рівень безробіття зменшується з 8,8 до 7 відсотків.

Усі діти дошкільного віку, які цього потребують, буде охоплено дошкільними навчальними закладами. Буде оновлено та поповнено парк шкільних автобусів.

Реформовані заклади охорони здоров'я буде оснащено необхідною сучасною високотехнологічною апаратурою. Підвищиться якість надання медичної допомоги. Проведені профілактичні заходи вплинуть позитивно на рівні захворюваності, у першу чергу, системи кровообігу, злоякісні пухлини, органів дихання та травлення. Поліпшення ситуації в соціально-економічній сфері країни та області призведе до збільшення народжуваності населення.

Екологічно безпечний регіон зі сприятливими, комфортними та безпечними умовами для життєдіяльності людини. Розвиток економіки найбільшою мірою відповідає вимогам збереження довкілля. Збереження біорізноманіття та його невиснажливе використання розглядається як один із пріоритетів у сфері природокористування, екологічної безпеки та охорони природи, невід'ємна складова збалансованого економічного і соціального розвитку регіону.

Завдяки продовженню реалізації програми «Нова українська школа» та залученню коштів місцевих бюджетів значно покращується матеріальна та навчальна база закладів освіти. Всі заклади освіти будуть стовідсотково забезпечені комп'ютерами та підключені до мережі Інтернет.

Реалістичний сценарій може бути побудований на підставі появи факторів, що будуть ускладнювати умови реалізації оптимістичного сценарію.

За цим сценарієм упровадження системних реформ у Хмельницької області зустрічається з певними труднощами правового, фінансового, організаційного характеру, що сповільнює темпи їх проведення.

Унаслідок цього підвищення інвестиційної привабливості регіону відбувається поступово, відтак лівова частка регіонального ресурсу буде скеровуватись на підготовлені території, створюючи окремі локальні «точки зростання». На цих територіях стане можливий інноваційний шлях розвитку як наявних там, так і нових промислових галузей та виробництв. Такі території стають новою моделлю територіального інноваційного розвитку, там формуються інвестиційні зони, куди заходять стратегічні інвестори, створюючи нові інноваційні підприємства як у промисловості, так і в аграрному секторі. На цих територіях активізується малий і середній бізнес, створюючи мережі логістичного забезпечення стратегічного інвестора. Відкриваються і успішно розвиваються високотехнологічні інноваційні підприємства малого та середнього бізнесу (зв'язок, ІКТ тощо). З часом набуватимуть інноваційного розвитку інші території Хмельницької області.

Завершиться будівництво енергоблоків №3 та №4 відокремленого підрозділу "Хмельницька атомна електрична станція" державного підприємства "Національна атомна енергогенеруюча компанія "Енергоатом" (м. Нетішин), після проведення всіх необхідних процедур термін експлуатації енергоблоку №1 буде продовжено ще на 10 років. Зазначені заходи значно підсилять промислове виробництво області у галузі електроенергетики.

Суттєво покращиться екологічна ситуація регіону запуском сміттєпереробних заводів у м. Хмельницький та м. Старокостянтинів.

Буде введено в експлуатацію індустриальні парки "Хмельницький" та "Славута", що дасть можливість створення нових робочих місць, працевлаштування молоді та запобігання витоку кваліфікованих робітничих кадрів за кордон.

Зміцнення обороноздатності України забезпечить зростання обсягів державного оборонного замовлення на 4 державних підприємствах області, що входять до складу ДК "Укроборонпром", а також інших машинобудівних підприємств, що співпрацюють з ними.

Завершення воєнних дій на Сході країни покращить інвестиційну привабливість регіону.

Завдяки низці інфраструктурних зрушень (відновлення діяльності аеропорту, розбудова Хмельницького інноваційного терміналу ТОВ "Нова пошта", розвиток залізничного та автомобільного видів транспорту тощо) область стане логістичним центром Західного регіону, що сприятиме активному залученню інвестиційних ресурсів.

Родючі черноземи області виступатимуть її основним капіталом, і через використання високих екологічних технологій у сільськогосподарському виробництві (розвиток сучасних тваринницьких і рослинницьких комплексів) – основним джерелом доходу. Розширене відтворення лісових ресурсів дозволить поступово розвинути деревообробну галузь за європейськими стандартами.

Оскільки Хмельниччина – одна із найбагатших в Україні областей за різноманітністю видів та запасами мінеральних вод, то це може послужити потужною основою для створення лікувальних закладів світового значення та розвитку туризму як суміжної галузі. Цьому також сприятимуть відтворення заповідних зон та парків Хмельницької області.

Географічне розташування Хмельниччини визначає її важливу роль у стратегічному потенціалі транзитного транспорту, що потребує оновлення та розширення транспортних систем міст і районів області.

Оскільки Хмельницька область виступає важливим енергетичним регіоном України, то розвиток цієї галузі і її технічна модернізація в ході реалізації реалістичного сценарію є надзвичайно перспективними.

Для області характерним є високий рівень розвитку галузі з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції, машинобудування, легкої промисловості, тому саме ці галузі здатні першочергово забезпечувати інноваційний реалістичний розвиток регіону. Цьому також сприятимуть науковий, інтелектуальний потенціал, наявність кваліфікованих трудових ресурсів, регіону з потужною сировинною базою.

Відзначатиметься поступове збільшення частки готової продукції у загальному обсязі експорту. Розширення зовнішньої торгівлі з країнами Європейського Союзу та окремими країнами світу, створення спільних експортоорієнтованих підприємств на території Хмельницької області.

Вихід економіки з "тіні", зокрема, у малому і середньому підприємстві стимулюється державою недостатньо.

Соціальна інфраструктура і соціальні послуги покращуються повільно в межах доступних фінансових ресурсів.

Рівень середньомісячної заробітної плати одного штатного працівника по області становить близько 90% заробітної плати по Україні (зараз 83%). Рівень безробіття зменшується до 8,0% (зараз 8,8%).

Екологічна ситуація та рівень екологічної безпеки області не зазнає суттєвих змін і відповідає сьогоденній ситуації.

Стан атмосферного повітря по області залишається стабільним і в порівнянні з минулими роками значно не погіршується.

Мережа закладів і надання освітніх послуг покращуються повільно в межах доступних фінансових ресурсів.

Проблеми розвитку освіти області будуть поступово вирішуватись, однак це не забезпечить комплексного їх вирішення.

Продовжуватиметься реформування закладів охорони здоров'я, їх потужності матимуть можливість надання доступної та якісної допомоги населенню області, знижуватиметься наявний рівень захворюваності населення, що призведе до стабілізації рівнів народжуваності та смертності.

IV. СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

З урахуванням результатів проведеного стратегічного аналізу, оцінки наявних переваг, можливих ризиків і загроз сформульовано основну стратегічну ідею розвитку – стратегічне бачення, а саме:

Хмельниччина – економічно та культурно розвинений регіон західного Поділля, де поєднуються національні традиції з європейськими стандартами.

Регіон високотехнологічного аграрного виробництва та інноваційної промисловості, туристично привабливий, комфортний та безпечний для проживання край зі сталим довкіллям, цікавий для гостей та інвесторів.

V. СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ (ПРІОРИТЕТИ), ОПЕРАТИВНІ ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ СТРАТЕГІЇ

Операційні цілі	Завдання	Індикатори
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 1. ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ		
1.1. Зміцнення малого і середнього підприємництва	1.1.1. Розбудова інфраструктури підтримки МСП	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Кількість об'єктів інфраструктури підтримки МСП (од.) ✓ Частка зайнятих працівників на МСП (%)
	1.1.2. Стимулювання МСП шляхом фінансової підтримки за рахунок місцевих бюджетів	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Кількість суб'єктів підприємницької діяльності, яким надано фінансову допомогу (од.) ✓ Питома вага платників податків серед суб'єктів МСП до загальної кількості зареєстрованих (%)
	1.1.3. Підвищення спроможності місцевих органів влади в сфері надання адміністративних послуг	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Кількість створених ЦНАП в ОТГ, (од.) ✓ Кількість видів адміністративних послуг, які надаються в електронній формі (од.) ✓ Автоматизація роботи ЦНАП шляхом впровадження електронних сервісів (%)
1.2. Підвищення потенціалу реалізації регіональної продукції	1.2.1. Підвищення конкурентоздатності регіональної продукції	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Зростання валового регіонального продукту (%) ✓ Кількість реалізованих інвестиційних проектів (од.)
	1.2.2. Підтримка експортної спроможності регіональної продукції	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Зовнішньоторговельного балансу області (млн дол.) ✓ Кількість країн до яких експортується регіональна продукція
	1.2.3. Розвиток логістично-транспортних систем регіону	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Протяжність відремонтованих (реконструйованих) доріг (км) ✓ Темп зростання вантажоперевезень до попереднього періоду (%) ✓ Частка вантажів, пасажирів, перевезених авіаційним транспортом (%)
1.3. Підвищення продуктивності агропромислового сектору	1.3.1. Сприяння створенню та підвищенню спроможності малих виробників сільськогосподарської продукції та їх об'єднань	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Обсяги виробництва валової продукції на 100 га сільськогосподарських угідь та на душу населення (кг/рік) ✓ Індекс виробництва харчових продуктів (%) ✓ Рівень зайнятості в сільській місцевості (%) ✓ Кількість новостворених робочих місць у сільській місцевості (од.)

	1.3.2. Стимулювання розвитку галузі переробки сільськогосподарської продукції	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Відсоток сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки в структурі експорту (%) ✓ Обсяги кредитів і мікrokредитів, наданих сільгоспвиробникам (млн грн.) ✓ Частка продукції (робіт, послуг), реалізованої сільськогосподарськими обслуговуючими кооперативами, в загальному обсязі (%)
	1.3.3. Налагодження мережі збуту та логістики сільськогосподарської продукції	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Кількість належних складських приміщень (сучасних овочесховищ) для тривалого зберігання (од.) ✓ Кількість об'єктів аграрної інфраструктури (од.)
	1.3.4. Стимулювання нетрадиційних видів сільськогосподарського виробництва	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Кількість нових суб'єктів господарювання у сільській місцевості (од.) ✓ Кількість с/г підприємств з високою інноваційною складовою (од.) ✓ Кількість працевлаштованих працівників у сільській місцевості (осіб)
1.4. Активізація інвестиційної діяльності	1.4.1. Створення та підтримка портфелю інвестиційних пропозицій області	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Обсяг залучених прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку області (млн дол.) ✓ Обсяг зовнішньоторговельних операцій (млн дол.)
	1.4.2. Промоція інвестиційних продуктів області	✓ Показник участі представників ділових кіл області на інвестиційних форумах, виставках, конференціях, інших заходах міжнародного характеру з метою представлення інвестиційного та експортного потенціалу регіону (од.)
	1.4.3. Розвиток інфраструктури регіонального інвестиційного ринку	✓ Обсяг вкладених капітальних інвестицій в цілому та у розрахунку на 1 особу (грн.)
	1.4.4. Розвиток державно-приватного партнерства	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Кількість підприємств з прямими іноземними інвестиціями (од.) ✓ Кількість заходів, організованих за участю представників ділових кіл зарубіжних країн та суб'єктів господарювання області (од.)
1.5. Розвиток енергетики та підвищення енергоефективності	1.5.1. Розвиток альтернативної енергетики	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Кількість об'єктів відновлювальної енергетики (од.) ✓ Обсяг енергії, виробленої з використанням альтернативних джерел енергії (МВт.) ✓ Частка зеленої енергії у загальному

		виробництві енергії (%)
	1.5.2. Підвищення ефективності комунальної енергетики	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Кількість об'єктів бюджетної сфери, що підписали договір з енергосервісними компаніями (од.) ✓ Відсоток зменшення витрат на оплату житлово-комунальних послуг об'єктів бюджетної сфери (%) ✓ Кількість установ, в яких проведено енергоаудит(од.)
1.6. Розвиток туристичного потенціалу та креативної індустрії	1.6.1. Розвиток об'єктів туризму, туристичних, культурних продуктів та маршрутів	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Кількість відвідувачів та туристів (осіб) ✓ Кількість проєктів реалізованих у туристичній сфері (од.)
	1.6.2. Промоція туристичних продуктів та рекреаційного потенціалу	✓ Збільшення надходження до бюджетів різних рівнів (тис. грн.)
	1.6.3. Розвиток пріоритетних напрямів туризму	
	1.6.4. Підвищення рівня та сприяння створенню культурних продуктів і послуг	✓ Кількість проведених та взятих участь у форумах, фестивалях, виставках та інших туристичних заходах (од.)
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 2. ЗРОСТАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ		
2.1. Збільшення доданої вартості промислової продукції у секторах смарт-спеціалізації (легка, харчова промисловість, машинобудування та металообробка)	2.1.1. Стимулювання інноваційних досліджень та розвитку технологій	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Кількість проведених досліджень у сфері смарт-спеціалізації (од.) ✓ Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок (осіб) ✓ Внутрішні витрати на виконання наукових досліджень і розробок (тис. грн.)
	2.1.2. Створення та впровадження інноваційних продуктів	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Кількість упроваджених у звітному році видів інноваційної продукції (товарів, послуг) (од.) ✓ Кількість упроваджених у виробництво нових технологічних процесів (од.) ✓ Кількість придбаних нових технологій (од.) ✓ Частка обсягу реалізованої інноваційної у загальному обсязі реалізованої продукції підприємств (%)
2.2. Активізація інноваційної діяльності	2.2.1. Підтримка формування інноваційної інфраструктури	✓ Кількість інноваційно активних підприємств, залучених до інноваційного співробітництва (од.)
	2.2.2. Інвестиційне забезпечення інноваційних процесів	✓ Витрати на експериментальні інноваційні розробки (тис. грн.)

	2.2.3. Стимулювання співробітництва між закладами освіти, науково-дослідними установами і підприємствами регіонів	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Темп залучення інвестицій в інноваційну галузь (%) ✓ Кількість запроваджених програм підвищення компетенції кадрів (од.) ✓ Темп міграції економічно активного населення працездатного віку за кордон (%) ✓ Частка проєктів з урахуванням наукових розробок та досліджень (% від впроваджених проєктів співпраці)
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 3. РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ		
3.1. Вдосконалення системи підготовки кадрів для регіонального ринку праці	3.1.1. Підтримка діалогу працедавців та навчальних закладів щодо адаптації навчальних програм до потреб регіонального ринку праці	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Кількість підготовлених фахівців та робітничих кадрів у навчальних закладах відповідно до потреб економіки регіону (осіб) ✓ Відсоток закріплення на робочому місці випускників за отриманим фахом (%) ✓ Частка молодіжного безробіття (%)
	3.1.2. Стимулювання розвитку підприємницьких навичок населення	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців (од.) ✓ Кількість охоплених підприємницькими навичками (осіб) ✓ Рівень зайнятості населення (%)
	3.1.3. Забезпечення підтримки та розвитку інтелектуального і творчого потенціалу через систему освіти та навчання протягом життя	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Частка зайнятих громадян віком старше 45 років та вразливих верств населення (%) ✓ Частка населення охоплених підтримкою та розвитком інтелектуального і творчого потенціалу (%)
3.2. Підвищення рівня залучення мешканців у процеси регіонального та місцевого розвитку	3.2.1. Підтримка місцевих громадських ініціатив	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Кількість проєктів регіонального розвитку за участю громад (од.)
	3.2.2. Вдосконалення інструментів взаємодії громад для спільного вирішення проблемних питань	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Кількість конкурсів та проєктів за програмами підтримки територіальних громад (од.) ✓ Обсяг залучених коштів у реалізацію проєктів регіонального розвитку за участю громад (тис. грн.)
3.3. Удосконалення управління регіональним розвитком	3.3.1. Формування ефективної системи управління регіоном в рамках реформи адміністративно-територіального устрою	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Кількість утворених ОТГ (од.)
	3.3.2. Завершення просторового планування окремих територій та впорядкування містобудівної документації	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Кількість актуальних схем районного планування територій ✓ Кількість громад області, що мають генеральні плани (од.)

	3.3.3. Поліпшення доступу фізичних та юридичних осіб до електронних сервісів	✓ Кількість публічних послуг, що надаються в електронному вигляді (од.)
	3.3.4. Підвищення ефективності системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців регіональних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування у сфері державного управління регіональним розвитком	✓ Кількість проведених заходів (од.) ✓ Кількість заходів щодо удосконалення механізмів взаємодії органів виконавчої влади та інститутів громадянського суспільства (%) ✓ Показник участі представників місцевих органів влади у програмах підвищення рівня кадрового потенціалу органів місцевого самоврядування та державної служби з питань управління регіональним розвитком територій
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 4. ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ДОВКІЛЛЯ		
4.1. Якісна система надання освітніх послуг	4.1.1. Забезпечення рівного доступу та підвищення якості освітніх послуг	✓ Кількість реконструйованих, капітально відремонтованих дошкільних/загальноосвітніх навчальних закладів (од.) ✓ Створення опорних закладів (од.) ✓ Частка охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком до 5 років (%)
	4.1.2. Розвиток дуальної та інклюзивної освіти	✓ Кількість угод, укладених з роботодавцями про організацію та здійснення дуальної форми здобуття освіти, студентських договорів про дуальну освіту (од.) ✓ Частка загальноосвітніх навчальних закладів в яких організовано інклюзивне навчання (%) ✓ Кількість дітей з особливими потребами, охоплених інклюзивним навчанням (% до загальної кількості дітей)
	4.1.3. Створення умов для самореалізації дітей та молоді	✓ Кількість загальноосвітніх навчальних закладів, в яких впроваджено практику формування підприємницького мислення в учнів (од.)
4.2. Покращання демографічної ситуації та продовження тривалості активного періоду життя людини	4.2.1. Підвищення доступності та ефективності медичного обслуговування	✓ Кількість реконструйованих, капітально відремонтованих медичних закладів (од.) ✓ Показники народжуваності та смертності населення (осіб.) ✓ Частка осіб, які пройшли щорічне профілактичне обстеження (%)
	4.2.2. Розбудова спортивної та фізкультурно-оздоровчої інфраструктури, підтримка	✓ Кількість спортивних закладів та споруд (од.)

	розвитку спорту та фізичної активності громадян	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Кількість спортивних секцій, клубів, тренувальних залів (од.) ✓ Частка дітей, охоплених спортивними заняттями (%)
	4.2.3. Формування у населення культури здорового способу життя	✓ Кількість інформаційних кампаній із впровадження здорового способу життя та мінімізації шкідливих звичок (од.)
	4.2.4. Соціальна підтримка населення та гендерна рівність	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Частка осіб охоплених соціальною підтримкою (%) ✓ Рівень зайнятості людей з особливими потребами (%)
4.3. Розвиток культурних послуг	4.3.1. Підтримка культурного розмаїття та підсилення ролі культури у житті громад	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Відвідуваність пам'яток історії, культури, архітектури та природи (відвідувань/рік) ✓ Кількість культурно-мистецьких заходів, у тому числі міжнародних (од.) ✓ Кількість народних колективів територіальних громад, що брали участь у конкурсах, фестивалях (од.)
	4.3.2. Проведення ревалоризації та реставрації об'єктів культурної спадщини	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Кількість реконструйованих, капітально відремонтованих об'єктів культурної спадщина та закладів культури (од.) ✓ Кількість об'єктів культурної та природної спадщини, включених до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (од.)
4.4. Розвиток житлово-комунальної інфраструктури	4.4.1. Забезпечення надійним водопостачанням та водовідведенням населення області	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Кількість реалізованих проєктів водопостачання та водовідведення (од.) ✓ Частка реконструйованих чи новозбудованих КНС від загальної потреби (%)
	4.4.2. Розбудова комунальної інфраструктури та благоустрій сільських населених пунктів	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Кількість аварій на інженерних мережах (од.) ✓ Рівень розрахунків споживачів за спожиті житлово – комунальні послуги (%)
	4.4.3. Покращення безпеки життєдіяльності населення	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Кількість створених місцевих пожежних команд (од.) ✓ Кількість створених центрів безпеки громади (од.) ✓ Площа території очищеної (розмінованої) від вибухонебезпечних предметів (га.)
4.5. Екологічна безпека та	4.5.1. Розробка та впровадження системи	✓ Кількість стихійних сміттєзвалищ (од.)

збереження довкілля	управління відходами	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Обсяг коштів, які виділяють на розвиток сфери поводження з побутовими відходами (тис. грн.) ✓ Обсяг екологічно безпечного видалення відходів (тонн) ✓ Відсоток утилізованих ТПВ (%)
	4.5.2. Підвищення якості атмосферного повітря, зниження факторів негативного впливу на зміни клімату	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря (тис. тонн) ✓ Індекс забруднення атмосферного повітря (%)
	4.5.3. Розвиток екомережі, природно-заповідного фонду, збереження біологічного та ландшафтного різноманіття	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Кількість і площа територій та об'єктів ПЗФ (од.) ✓ Кількість видів рослин і тварин на території області, що підлягають охороні (од.)
	4.5.4. Поліпшення стану водних об'єктів та вдосконалення систем водокористування	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Обсяг скидів забруднених та недостатньо очищених стічних вод у водні об'єкти (млн м³) ✓ Вміст забруднюючих речовин у водних об'єктах (млн. м³)
	4.5.5. Збереження та відтворення зелених насаджень	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Площа зелених насаджень (га) ✓ Вміст забруднюючих речовин у ґрунті (%) ✓ Площа земель сільськогосподарського призначення (га)
	4.5.6. Підвищення екологічної культури і свідомості населення	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Кількість екологічних навчальних курсів у програмах шкільних та вищих навчальних закладів (од) ✓ Кількість просвітницьких заходів, телевізійних передач та публікацій у засобах масової інформації з питань охорони та стану навколишнього природного середовища (од.)

СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 1. ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Хмельницька область за економічним потенціалом відноситься до агропромислових регіонів України. Найбільшу частку у структурі валової доданої вартості економіки області займає галузь сільського господарства, промисловість та торгівля. Аналіз ВРП області за останні роки свідчить про сталу тенденцію до зростання, проте, за цим показником область посідала середні позиції серед регіонів України.

Результати стратегічного аналізу показують, що промисловий потенціал області, представлений галузями з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції, машинобудування. Близько чверті обсягу виробленої промислової продукції області припадає на виробництво електроенергії відокремленим підрозділом «Хмельницька атомна електрична станція» ДП «НАЕК «Енергоатом», у зв'язку з чим існує пряма пропорційна залежність між індексом промислової продукції області та безперебійністю роботи місцевої атомної електростанції.

Якщо не враховувати переваг, які область має завдяки наявності потужної атомної електростанції, то структура економічного виробництва демонструє значну залежність від сільського господарства – сектору, який знаходиться під впливом природно-кліматичних змін, низьким потенціалом для створення нових робочих місць та невисокою заробітною платою. Аграрний сектор Хмельниччини має велике значення, оскільки забезпечує внутрішню потребу населення області основними продуктами харчування, промисловість – сировиною, а зовнішню торгівлю – експортними товарами.

Разом з тим, в економіці області переважають застарілі технології, низький рівень капіталовкладень і відносно мала частка продукції з великою доданою вартістю. Значна частина секторів регіональної економіки потребує нових інвестицій та зміцнення малого та середнього підприємництва, які кардинально змінюють можливості економічних суб'єктів та регіонів.

Таким чином стратегічна ціль 1 «Підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки» закладає платформу для розвитку секторів економіки у малих містах та селах, що дозволить зайняти населення без зміни місця проживання. У великих містах заходи із маркетингу продукції області, сприяння технологічному вдосконаленню існуючих підприємств, розвитку нових видів продукції та вдосконалення професійно-технічної освіти можуть підвищити виробничу спроможність регіону. Потенційний розвиток транспортних коридорів, які проходять через Хмельницьку область може створити сприятливі умови для розвитку логістики, матиме позитивний вплив на розвиток області через зміцнення малого і середнього бізнесу та залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій. Енергоефективність та використання відновлюваних джерел енергії сприятиме розбудові ринку енергоефективних матеріалів та обладнання, створенню нових робочих місць та збільшенню надходжень до місцевих бюджетів.

Передбачається, що заходи в рамках досягнення даної стратегічної цілі будуть мати вплив на наступні галузі:

розвиток малого і середнього бізнесу та бізнес-інфраструктури,
 промисловість,
 сільськогосподарське виробництво,
 енергетика;
 складальне виробництво,
 реалізація регіональної продукції та експорт;
 залучення інвестицій,
 транспорт і логістика,
 розвиток інноваційного виробництва,
 екологічно чисте виробництво,
 туризм.

Досягнення стратегічної цілі «Підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки» передбачається через реалізацію шести операційних цілей:

1.1. Розбудова інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва.

1.2. Підвищення потенціалу реалізації регіональної продукції.

1.3. Підвищення продуктивності агропромислового сектору.

1.4. Активізація інвестиційної діяльності.

1.5. Розвиток енергетики та підвищення енергоефективності.

1.6. Розвиток туристичного потенціалу та креативної індустрії.

Очікується, що реалізація стратегічної цілі 1 матиме такі результати:

розвиток підприємництва і конкурентоспроможності економіки Хмельниччини;

активізацію економічної діяльності особливо у сільських територіях і містах, визначених точками економічного зростання;

збільшення питомого валового регіонального продукту;

підвищення конкурентоспроможності та розширення ринків збуту виробленої продукції та наданих послуг;

розвиток мережі індустріальних парків як технологічної інфраструктури для створення та розвитку інноваційно-технологічних підприємств та залучення інвестицій у їх розвиток;

підвищення інвестиційної привабливості регіону;

збільшення експорту продукції;

розвиток транспортної логістики, яка б задовольняла потреби регіональної економіки;

створення нових робочих місць із комфортними умовами та достойною заробітною платою;

підвищення ефективності комунальної енергетики;

розвиток альтернативної енергетики;

розбудова туристичної інфраструктури.

Діяльність у межах цієї стратегічної цілі цілком кореспондується із стратегічними цілями СЦ 3 «Розвиток людського потенціалу» та 4 «Підвищення якості життя та збереження довкілля».

Реалізація цієї стратегічної цілі стане вкладом в реалізацію 1, 2, 7, 8, 9, 11 і 12 ЦСР ООН.

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 1.1. ЗМІЦНЕННЯ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Важливим фактором розвитку регіону виступає мале та середнє підприємство. Саме МСП є важливою складовою ринкової економіки, яка забезпечує створення нових робочих місць, збільшення надходжень до бюджетів, що дозволяє вирішувати ряд важливих соціально-економічних проблем, стимулює розвиток конкурентоспроможності та інновацій.

Розбудова інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва спрямоване на створення сприятливих умов для ведення бізнесу, що дозволить розкрити потенціал сектора МСП у забезпеченні стійкого економічного і соціального розвитку регіону. Створення нових та підтримка функціонуючих об'єктів інфраструктури підтримки МСП відповідно до кращих світових практик – одна із визначальних умов для сприяння поширенню підприємництва серед населення та забезпечення професійної та кваліфікованої підтримки вже існуючим підприємцям.

Цей захід, залежно від конкретних потреб, певних умов, галузей та розміру клієнтів передбачає створення бізнес центрів, бізнес інкубаторів, центрів підтримки підприємництва, індустриальних парків, фондів підтримки малого підприємництва, кластерів, консультативних центрів, інших підприємств, установ та організацій, основним завданням яких є сприяння розвитку малого і середнього підприємництва.

Реалізація Операційної цілі 1.1. дозволить створити належні умови для реалізації права громадян на підприємницьку діяльність, підвищення стандарту життя населення та добробуту жителів області власною працею, збільшення прошарку приватних власників, зменшення чисельності безробітних, забезпечення зайнятості населення шляхом заохочення суб'єктів господарювання до розвитку їх діяльності, створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього підприємництва, підвищення економічних показників розвитку області

Досягнення зазначеної цілі буде забезпечуватися шляхом виконання таких завдань:

1.1.1. Розбудова інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва.

1.1.2. Стимулювання МСП шляхом фінансової підтримки за рахунок місцевих бюджетів.

1.1.3. Підвищення спроможності місцевих органів влади у сфері надання адміністративних послуг.

Очікувані результати:

- створення сприятливого регуляторного середовища підприємницької діяльності та інвестиційного клімату регіону;
- збільшення кількості суб'єктів малого та середнього підприємництва;
- збільшення частки малого і середнього бізнесу у створенні ВРП;

- зростання кількості та якості послуг, наданих суб'єктам МСП;
- розширення можливостей кредитування МСБ;
- взаємодія заінтересованих сторін, які надають підтримку малому і середньому підприємництву;
- підвищення експортного потенціалу підприємницького сектору регіону;
- налагодження взаємодії та кооперація підприємств на основі створення різних організаційних та просторових форм інтеграції бізнесу;
- покращення якості надання адміністративних послуг, підвищення рівня прозорості та відкритості влади до громадянина та бізнесу;
- подальший розвиток системи публічних закупівель.

Індикатори досягнення оперативної цілі:

- ✓ кількість новостворених суб'єктів малого та середнього підприємництва;
- ✓ частка реалізованої продукції малими і середніми підприємствами у загальному обсязі реалізації регіону;
- ✓ частка зайнятих працівників на малих та середніх підприємствах;
- ✓ питома вага платників податків серед суб'єктів малого і середнього підприємництва до загальної кількості зареєстрованих;
- ✓ кількість об'єктів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва;
- ✓ кількість створених центрів підтримки підприємництва, індустріальних парків, кластерів, хабів;
- ✓ кількість консультаційних та навчальних послуг, наданих суб'єктам МСП;
- ✓ кількість пільгових кредитів, наданих суб'єктам МСП;
- ✓ кількість видів адміністративних послуг, які надаються в електронній формі;
- ✓ автоматизація роботи ЦНАП шляхом впровадження електронних сервісів.

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 1.2. ПІДВИЩЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ

У структурі реалізованої продукції (робіт, послуг) області найбільша частка близько 86,5% загального обсягу виготовленої продукції припадала на три сфери економічної діяльності, а саме торгівлю (32,1%), промисловість (30,4%) та сільське господарство (24,0%). Інші сфери економічної діяльності області мають незначний вклад у обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг).

Промисловий потенціал Хмельниччини є важливим сектором господарського комплексу, але його поточний стан не відповідає сучасним вимогам та потребує цілковитого оновлення, тобто необхідне створення високоефективних, високотехнологічних та наукомістких промислових виробництв, нарощення якості регіональної продукції та підвищення рівня її інноваційності, і, як наслідок, – підвищення загальної конкурентоспроможності регіональної економіки.

Ефективність функціонування діяльності підприємств залежить, від ступеня розвиненості логістичної інфраструктури. Підприємству для отримання більшого прибутку та зайняття конкурентоспроможного місця на ринку товарів та послуг, необхідна розвинута логістична інфраструктура, завдяки якій будуть проходити всі необхідні логістичні процеси та операції з матеріальними та іншими супутніми їм потоками. Транспорт і зовнішньоекономічна діяльність знаходяться у тісному взаємозв'язку і взаємній обумовленості, роблячи великий вплив один на одне. Так, підвищення продуктивності транспортних технологій приводить до скорочення питомих транспортних витрат, сприяючи розвитку зовнішніх економічних відносин, утягуючи в сферу міжнародних економічних відносин нові і більш віддалені і складні ринки товарів. Разом з тим збільшення масштабів зовнішньої торгівлі і концентрація вантажопотоків на окремих напрямках дозволяють використовувати сучасні транспортні технології, скорочуючи тим самим транспортні витрати на одиницю перевезеної продукції.

Тому, досягнення зазначеної цілі буде забезпечуватися шляхом виконання таких завдань:

1.2.1. Підвищення конкурентоздатності регіональної продукції.

1.2.2. Підтримка експортної спроможності регіональної продукції.

1.2.3. Розвиток логістично-транспортних систем регіону.

Очікувані результати:

- підвищення частки регіональної продукції з високою часткою доданої вартості;

- залучення інвестиційного ресурсу у модернізацію діючих та формування нових виробничих високотехнологічних підприємств;

- сприяння зростанню ланцюгів доданої вартості регіональних підприємств;

- нарощення експортного потенціалу області та розширення кола торговельних партнерів;

- створення нових робочих місць;

- підвищення рівня доходів населення;

- зростання надходжень до бюджетів усіх рівнів;

- покращення стану дорожньої мережі та транспортного сполучення Хмельницької області;

- відновлення та розвиток авіаційних перевезень, підвищення рівня їх доступності для населення;

Індикатори досягнення оперативної цілі:

- ✓ індекс валового регіонального продукту;

- ✓ кількість підприємств, що впроваджують інновації;

- ✓ відсоток обсягу інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції;

- ✓ кількість реалізованих інвестиційних проєктів;

- ✓ обсяг залучених інвестицій;

- ✓ кількість новостворених робочих місць;

- ✓ динаміка зовнішньоторговельного балансу області;

- ✓ частка відремонтованих (реконструйованих) доріг у загальній протяжності доріг;
- ✓ темп зростання вантажоперевезень до попереднього періоду;
- ✓ частка вантажів, пасажирів, перевезених авіаційним транспортом;
- ✓ частка території області, охопленої ІТ-комунікаціями.

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 1.3. ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ

Аграрний комплекс – один із найбільших і важливих секторів економіки Хмельницької області. За рахунок власного виробництва повністю забезпечується внутрішня потреба населення області основними продуктами харчування. Аграрний сектор області має позитивну динаміку розвитку. У валовому виробництві сільськогосподарської продукції продукція рослинництва становить 76,2%, тваринництва – 23,8 відсотка. Найпотужнішою складовою галузі рослинництва області було і залишається зернове господарство, що в повній мірі забезпечує продовольчу безпеку регіону. У тваринництві переважає молочно-м'ясне скотарство та свинарство. Розвивається вівчарство, птахівництво та бджільництво.

Хмельницька область має значні можливості для перетворення аграрного сектору економіки у високоефективний, експортоспроможний сегмент економіки шляхом підвищення економічної активності регіону, зростання його інвестиційної привабливості, використання новітніх технологій у виробництві, а також виходу на нові ринки збуту, які відкриваються перед нами завдяки євроінтеграції.

Сприятливі кліматичні умови, велика кількість водних ресурсів, родючі землі, якими володіє Хмельниччина, а також географічне розташування створюють можливості для реалізації невикористаного сільськогосподарського потенціалу у галузі вирощування овочів, фруктів, виробництва м'яса та переробки харчової продукції, виробництва екологічно чистих продуктів харчування. Собівартість виробництва не відрізняється від цін в інших країнах, проте високі проміжні витрати (велика кількість посередників, податки, відсутність належних приміщень для зберігання продуктів, центрів дистрибуції тощо) впливають на високу ціну збуту. Упродовж багатьох років великою проблемою цього сегменту ринку є слабкий розвиток його логістики.

Реалізація Операційної цілі 1.3. дозволить підвищити конкурентоспроможність підприємств АПК, досягнути зростання виробництва і мотивації до підвищення продуктивності праці з необхідністю переходу на інноваційний шлях сталого розвитку.

Досягнення зазначеної цілі буде забезпечуватися шляхом виконання таких завдань:

1.3.1. Сприяння створенню та підвищенню спроможності малих виробників сільськогосподарської продукції та їх об'єднань.

1.3.2. Стимулювання розвитку галузі переробки сільськогосподарської продукції.

1.3.3. налагодження мережі збуту та логістики сільськогосподарської продукції.

1.3.4. Стимулювання нетрадиційних видів сільськогосподарського виробництва.

Очікувані результати:

- підвищення ефективності та збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та продукції переробної промисловості;
- підвищення експортного потенціалу регіональної агропродукції;
- розширення асортименту сільськогосподарського виробництва;
- розвиток імпортозамісних галузей сільського господарства та самозабезпеченість основними продуктами;
- забезпечення доступу сільгоспвиробників, особливо дрібних фермерських господарств до фінансових ресурсів, необхідних для вдосконалення технології та впровадження інновацій, використання нових, більш продуктивних сортів та порід для ведення сільського господарства;
- створення нових робочих місць на сільських територіях;
- зростання частки переробної продукції у загальному обсязі агровиробництва та зростання її доданої вартості;
- покращення доступу агровиробників до місцевого, національного та міжнародних ринків;
- активізація господарської діяльності у сільських населених пунктах;
- збільшення доходів індивідуальних домогосподарств;
- покращення просторової локалізації та диверсифікації агровиробництва;
- розбудова ланцюгів виробництва сільськогосподарської продукції;
- зниження можливості впливу посередників на ціни кінцевої продукції.

Індикатори досягнення оперативної цілі:

- ✓ обсяги виробництва валової продукції на 100 га сільськогосподарських угідь та на душу населення;
- ✓ кількість належних складських приміщень (сучасних овочесховищ) для тривалого зберігання;
- ✓ індекс виробництва харчових продуктів;
- ✓ обсяги кредитів і мікрокредитів, наданих сільгоспвиробникам;
- ✓ продуктивність праці у сільському господарстві;
- ✓ кількість нових суб'єктів господарювання в сільській місцевості;
- ✓ рівень зайнятості в сільській місцевості;
- ✓ кількість новостворених робочих місць у сільській місцевості;
- ✓ відсоток сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки в структурі експорту;
- ✓ кількість с/г підприємств з високою інноваційною складовою;
- ✓ кількість об'єктів аграрної інфраструктури;
- ✓ частка продукції (робіт, послуг), реалізованої сільськогосподарськими обслуговуючими кооперативами, у загальному обсязі;
- ✓ кількість працевлаштованих працівників у сільській місцевості;
- ✓ рівень доходів індивідуальних домогосподарств.

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 1.4. АКТИВІЗАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вкладення інвестицій в основний капітал є ключовим фактором економічного зростання. Якість життя населення та інші найважливіші характеристики розвитку сучасного суспільства напряду залежать від процесу залучення додаткових інвестиційних ресурсів в економіку регіону. Звідси випливає, що управління інвестиційними процесами, забезпечення їхньої повної віддачі є одним з першочергових завдань як центральних, так і регіональних органів влади. Зростання обсягу інвестицій призводить до прискорення відтворювальних процесів і тим самим сприяє зростанню самодостатності територіальних громад регіону та якомога ефективнішому використанню наявних у них ресурсів.

Інвестиційні процеси є рушійною силою інтеграції економіки у світове господарство за рахунок оновлення основних фондів, передачі технологій, інновацій, компетенцій та управлінського досвіду. Створення сприятливого інвестиційного клімату в регіоні забезпечує залучення і раціональне використання коштів, та їх інвестування в так звані «точки зростання» – найбільш ефективні високотехнологічні виробництва, котрі створюють умови для запуску інвестиційного мультиплікатора, а також розвитку суміжних виробництв.

Реалізація операційної цілі 1.4 дозволить забезпечити активізацію інвестиційних процесів у Хмельницькій області, створить сприятливі умови для ведення бізнесу та залучення інвестиційного капіталу в економіку Хмельницької області суб'єктами господарювання різних форм власності.

Досягнення зазначеної цілі буде забезпечуватися шляхом виконання таких завдань:

1.4.1. Створення та підтримка портфелю інвестиційних пропозицій області.

1.4.2. Промоція інвестиційних продуктів області.

1.4.3. Розвиток інфраструктури регіонального інвестиційного ринку.

1.4.4. Розвиток державно-приватного партнерства.

Очікувані результати:

- створення позитивного інвестиційного іміджу Хмельницької області;
- створення сприятливих умов для залучення інвестицій в економіку Хмельницької області;
- підвищення життєвого рівня населення окремих територіальних одиниць та області в цілому;
- збільшення кількості успішних інвестиційних проєктів, що реалізуються на території області;
- ефективне використання ділянок типу Greenfield, Brownfield для забезпечення економічного зростання регіону;
- промоція Хмельницької області шляхом виготовлення та розповсюдження сувенірної продукції, представлення потенціалу регіону в інтернет мережі;

- створення та забезпечення ефективного інформаційного супроводу інвестиційної діяльності;
- успішна реалізація проєктів державно-приватного партнерства.

Індикатори досягнення оперативної цілі:

- ✓ обсяг вкладених капітальних інвестицій в цілому та у розрахунку на 1 особу;
- ✓ обсяг залучених прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіці Хмельницької області;
- ✓ обсяги зовнішньоторговельних операцій;
- ✓ кількість підприємств з прямими іноземними інвестиціями;
- ✓ показник участі представників ділових кіл області на інвестиційних форумах, виставках, конференціях, інших заходах міжнародного характеру з метою представлення інвестиційного та експортного потенціалу регіону;
- ✓ кількість заходів, організованих за участю представників ділових кіл зарубіжних країн та суб'єктів господарювання Хмельницької області.

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 1.5. РОЗВИТОК ЕНЕРГЕТИКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ

Стратегічним завданням області в енергетичній сфері є виведення області на рівень максимальної енергетичної незалежності. Сьогодні в області активно реалізуються проєкти з термомодернізації, впровадження сучасних технологій, спрямованих на підвищення енергоефективності та енергозбереження. Населення також активно долучається до впровадження альтернативної енергетики, встановлюючи приватні сонячні електростанції.

Потенціал сонячної енергетики взагалі найбільш активно реалізується в межах Хмельницької області, що викликано високим зеленим тарифом для СЕС та відносно нескладною системою спорудження станцій. Середньорічна кількість сумарної енергії сонячного випромінювання, яка надходить щорічно на територію Хмельниччини, дорівнює 1070 кВт-год/ кв. метрів.

Враховуючи те, що у структурі споживання енергетичних ресурсів в області переважне місце займає природний газ, а основне та допоміжне обладнання значної кількості комунальних котелень і котелень бюджетних установ та організацій вичерпало допустимі терміни експлуатації, перспективним напрямком роботи у сфері енергозбереження є збільшення у паливно-енергетичному балансі області частки енергії, виробленої з відновлювальних джерел та характерних для нашого регіону альтернативних видів палива.

Пріоритетним є здійснення усіх необхідних кроків для підвищення рівня енергоефективності у будівлях за європейськими стандартами. Створення правових умов для ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів у житлових та громадських будівлях і залучення інвестицій у цю сферу сприятиме зменшенню споживання енергоресурсів у будівлях.

Передбачається запровадження сертифікації енергетичної ефективності з метою визначення фактичних її показників, проведення оцінки відповідності зазначених показників установленим мінімальним вимогам до енергетичної

ефективності будівель, розроблення рекомендацій щодо підвищення рівня енергетичної ефективності будівель, які враховують місцеві кліматичні умови та є технічно і економічно обґрунтованими.

Досягнення зазначеної цілі буде забезпечуватися шляхом виконання таких завдань:

1.5.1. Розвиток альтернативної енергетики.

1.5.2. Підвищення ефективності комунальної енергетики.

Очікувані результати:

- зменшення споживання енергоресурсів у будівлях Хмельницької області;

- заощадження коштів на оплату за спожиті енергетичні ресурси та комунальні послуги;

- покращення умов проживання мешканців населених пунктів області;

- скорочення частки традиційних видів палива, зокрема, природнього газу;

- досягнення частки альтернативної енергії 20% у загальному виробництві електроенергії;

- зменшення екологічного впливу та покращення енергетичної незалежності;

- покращення енергетичної інфраструктури.

Індикатори досягнення оперативної цілі:

- ✓ кількість об'єктів бюджетної сфери, що підписали договір з енергосервісними компаніями;

- ✓ кількість об'єктів відновлювальної енергетики;

- ✓ частка обсягу енергії, виробленої з використанням альтернативних джерел енергії в загальному обсязі;

- ✓ частка зеленої енергії у загальному виробництві енергії;

- ✓ відсоток зменшення витрат на оплату житлово-комунальних послуг об'єктів бюджетної сфери;

- ✓ кількість об'єктів соціальної та комунальної інфраструктури, в яких проведено термомодернізацію.

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 1.6. РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА КРЕАТИВНОЇ ІНДУСТРІЇ

Хмельниччина вважається одним з регіонів перспективного розвитку туризму в Україні. Це пояснюється особливостями її географічного розташування, сприятливим кліматом, багатством природно-ресурсного, історико-культурного та туристично-рекреаційного потенціалу.

Визначними туристичними місцями області є Національний природний парк «Подільські Товтри», Національний історико-культурний заповідник «Кам'янець», державні історико-культурні заповідники «Товтри» і «Самчики».

Серед природних туристичних ресурсів вагоме місце посідають такі ріки, як Дністер та Південний Буг. Ці водні об'єкти мають загальнодержавне значення, що дозволяє розвивати водні види туризму, збільшувати будівництво туристично-розважальних та спортивних комплексів на воді.

Перспективним для розширення туристичного використання є запаси мінеральних вод поблизу містечка Сатанова, села Макова, де вже побудовано ряд санаторно-курортних закладів і центрів відновлення здоров'я на базі мінеральних вод.

Основними завданнями розвитку туризму на Хмельниччині є формування туристично-рекреаційного комплексу, який задовольняв би потреби населення в санаторно-курортному лікуванні, відпочинку і туризмі; формування ринку конкурентоздатних на міжнародному рівні рекреаційних послуг на основі ефективного використання наявних природних і культурно-історичних ресурсів з одночасним збереженням екології, залучення максимальної кількості туристів на територію області, збільшення обсягів надходження коштів, у тому числі валютних, до місцевих бюджетів, збереження чистоти природного середовища.

Досягнення зазначеної цілі буде забезпечуватися шляхом виконання таких завдань:

1.6.1. Розвиток об'єктів туризму, туристичних, культурних продуктів та маршрутів.

1.6.2. Промоція туристичних продуктів та рекреаційного потенціалу.

1.6.3. Розвиток пріоритетних напрямів туризму.

1.6.4. Підвищення рівня та сприяння створенню культурних продуктів і послуг.

Очікувані результати:

- розширення привабливих для вітчизняних та іноземних туристично-рекреаційних пропозицій;

- покращення асортименту та якості туристичної пропозиції регіону;

- розвиток подієвого туризму (проведення фестивалів, виставок, відкриття туристичного сезону), а також участь у промоційних туристичних заходах, у тому числі ярмарках, виставках, форумах;

- популяризація та відродження українських звичаїв, народного, сучасного мистецтва та культури, розвиток аматорського мистецтва, збереження фольклорної спадщини, а також впровадження сучасних технологій у проведенні фестивалів;

- промоція регіонального туристичного потенціалу;

- розробка нових туристичних маршрутів міжнародного значення по території Хмельниччини;

- маркування важливих туристичних та рекреаційних об'єктів;

- підвищення якості надання лікувально-оздоровчих послуг;

- розвиток автошляхів, маркованих вело шляхів та об'єктів кемпінгу, що ведуть до туристичних об'єктів.

Індикатори досягнення оперативної цілі:

- ✓ кількість проведених туристично-промоційних заходів, участей та їх учасників від області у форумах, фестивалях, виставках та інших туристичних заходах;

- ✓ кількість та динаміка відвідувачів та туристів;

- ✓ кількість об'єктів туристично-рекреаційної інфраструктури та кількість наданих ними послуг;

- ✓ кількість наданих лікувально-оздоровчих послуг;
- ✓ частка доходів від туристичної діяльності у бюджетах різних рівнів.

СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 2. ЗРОСТАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ

Стратегічним пріоритетом Хмельницької області визначено зростання інноваційного потенціалу та смарт-спеціалізація. Завдяки інноваційному потенціалу регіону відбувається соціально-економічне та науково-технічне зростання, а також випуск конкурентоспроможної продукції. Інноваційна діяльність промислових підприємств Хмельницької області характеризується негативними тенденціями, тому потрібно підтримати ті галузі, які сприяють найбільшому розвитку й інноваційності.

Смарт-спеціалізація – це інноваційна система розумних рішень, розроблена ЄС, для формування регіональної спроможності і розвитку соціально-економічного потенціалу. Смарт-спеціалізація об'єднує промислову, освітню та інноваційну галузі для визначення пріоритетних напрямів регіону. Через діалог, тісну співпрацю та спільне бачення економічного, інноваційного та наукового потенціалу регіону у нас є можливість виявити унікальність та конкурентні переваги області.

Стратегія смарт-спеціалізації є актуальною для досягнення сталого зростання, сприяючи переходу до ресурсозберігаючої економіки, створюючи конкурентні переваги на внутрішніх та зовнішніх ринках; підтримуючи структурні зміни, пропонуючи нові та кращі робочі місця та соціальні інновації. Смарт-спеціалізація дає можливість розблокувати регіональний потенціал для структурних і технологічних змін, а також промислової модернізації на інноваційних засадах.

Таким чином реалізація стратегічної цілі 2. «Зростання інноваційного потенціалу та смарт-спеціалізація» дозволить створити сприятливе середовище для проведення інноваційної діяльності у регіоні, сформуванню розуміння інвесторів про те, які сфери діяльності є найефективнішими для вкладень коштів у регіон та розширить доступ до різноманітних європейських програм.

Впровадження смарт-спеціалізації у стратегічне планування регіонального розвитку матиме вплив на:

- забезпечення сталого розвитку регіонів;
- підвищення ефективності управління інноваційними процесами у регіонах;
- створення сприятливого середовища для провадження інноваційної діяльності;
- підвищення рівня інноваційної та інвестиційної активності регіонів;
- запровадження системної державної підтримки розвитку інновацій у регіонах;

Досягнення стратегічної цілі «Зростання інноваційного потенціалу та смарт-спеціалізація» передбачається через реалізацію двох операційних цілей:

- 2.1. Збільшення доданої вартості промислової продукції у секторах смарт-

спеціалізації (легка, харчова промисловість, машинобудування та металообробка).

2.2. Активізація інноваційної діяльності.

Очікується, що реалізація стратегічної цілі 2 матиме такі результати:
 інноваційне позиціонування регіону в Україні та світі;
 прискорений розвиток видів економічної діяльності, які визначені смарт-спеціалізацією регіону;
 створення нових високоприбуткових, наукомістких та високотехнологічних промислових виробництв;
 розбудова ефективних ланцюгів доданої вартості продукції;
 підвищення конкурентоспроможності та розширення ринків збуту виробленої продукції та наданих послуг;
 активізація інноваційної діяльності в регіоні
 підвищення інвестиційної привабливості регіону.

Діяльність у межах цієї стратегічної цілі цілком кореспондується із СЦ 1 «Підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки», СЦ 3 «Розвиток людського потенціалу» та СЦ 4 «Підвищення якості життя та збереження довкілля».

Реалізація цієї програми стане вкладом в реалізацію 8 і 9 ЦСР ООН.

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 2.1. ЗБІЛЬШЕННЯ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ ПРОМИСЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ В СЕКТОРАХ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ (ЛЕГКА, ХАРЧОВА ПРОМИСЛОВІСТЬ ТА МАШИНОБУДУВАННЯ)

За результатами проведеного кількісного аналізу економічного та інноваційного потенціалу Хмельницької області було визначено шість видів економічної діяльності з найвищим економічним та інноваційним потенціалом (їхня сукупна частка регіональної зайнятості складає 8,2 %), а саме:

виробництво інших харчових продуктів;
 виробництво інших текстильних виробів;
 виробництво металевих баків, резервуарів і контейнерів;
 виробництво інструментів і обладнання для вимірювання, дослідження та навігації; виробництво годинників;
 виробництво меблів;
 постачання пари, гарячої води та кондиційованого повітря.

Окремо створеною робочою групою з визначення смарт-спеціалізації проведено декілька засідань і визначено з урахуванням показників конкурентоспроможності (частки у загальнообласних обсягах експорту) сектори смарт-спеціалізації, а саме: харчова промисловість, легка промисловість, машинобудування та металообробка.

В обсязі реалізації частка продукції підприємств з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів становила 25,2 відсотка. Підприємства харчової промисловості переробляють сільськогосподарську продукцію, вагома частка якої виробляється у Хмельницькій області.

У галузі харчової промисловості визначено смарт-спеціалізацію – перероблення та консервування фруктів і овочів, виробництво молочних

продуктів, борошна, хліба, хлібобулочних і борошняних виробів, а також інших харчових продуктів.

У галузі легкої промисловості визначено смарт-спеціалізацію – текстильне виробництво та виробництво одягу.

Наша область має потужну швейну галузь, зареєстровано близько трьохсот компаній-представників швейної промисловості. Специфіка цих галузей передбачає велику кількість виробничих відходів. Завдяки сучасним технологіям існують способи перетворення таких відходів на тюфячну (меблеву) вату, що дає змогу виготовити нові вироби, наприклад: матраци та подушки. Потенціал регіональної легкої промисловості може задовольнити попит внутрішнього ринку за багатьма товарами і мати постійного зарубіжного споживача.

Перевагами текстильного виробництва та виробництва одягу як смарт-спеціалізації області є: наявність досвідчених кадрів; наявність конкурентоспроможної продукції як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках; велика кількість підприємств та підприємців, які територіально широко представлені в області; можливість розвитку вертикальної інтеграції, виробничої кооперації, кластеризації; можливість створення нових робочих місць, у тому числі і у сільській місцевості.

Видами економічної діяльності у галузі машинобудування та металообробки як смарт-спеціалізацію регіону обрано виробництво металевих баків, резервуарів і контейнерів; виробництво інструментів і обладнання для вимірювання, дослідження та навігації; виробництво електричного устаткування та виробництво готових металевих виробів. Ринок машинобудівної продукції є надважливим для регіону, оскільки машинобудування – це одна з провідних галузей вітчизняної промисловості.

Досягнення зазначеної цілі буде забезпечуватися шляхом виконання таких завдань:

2.1.1. Стимулювання інноваційних досліджень та розвитку технологій.

2.1.2. Створення та впровадження інноваційних продуктів.

Очікувані результати:

- створення високотехнологічної наукомісткої продукції легкої, харчової промисловості та машинобудування, які визначені смарт-спеціалізацією регіону;

- підвищення конкурентоспроможності та розширення ринків збуту виробленої продукції та наданих послуг;

- розвиток спроможності суб'єктів господарської діяльності у сфері інновацій;

- ефективна система підтримки інноваційних проєктів, які забезпечують конкурентні переваги в порівняно з іншими;

- створення системи пільг для розвитку інноваційної діяльності господарюючих суб'єктів.

Індикатори досягнення оперативної цілі:

- ✓ кількість проведених досліджень у сфері смарт-спеціалізації;

- ✓ кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і

розробок;

- ✓ внутрішні витрати на виконання наукових досліджень і розробок;
- ✓ кількість упроваджених у звітному році видів інноваційної продукції (товарів, послуг);
- ✓ кількість упроваджених у виробництво нових технологічних процесів;
- ✓ кількість придбаних нових технологій;
- ✓ частка обсягу реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої продукції підприємств;
- ✓ частка інноваційної продукції в загальному обсязі продукції в секторах смарт-спеціалізації;
- ✓ частка продукції в секторах смарт-спеціалізації, яка реалізується на зовнішніх ринках.

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 2.2. АКТИВІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сьогоднішні найважливішими завданнями будь-якої регіональної економіки є досягнення стійкого економічного зростання і пошук джерел його підтримки. Сучасна світова тенденція до глобалізації ринків, до економічної інтеграції, прискоренню науково-технічного прогресу і посилення конкуренції диктує необхідність розвитку інноваційного потенціалу економіки регіону як визначального джерела інтенсивного економічного зростання. Отже, інноваційний розвиток регіону має виступати важливим напрямком стратегії розвитку регіону

Визначені сектори економіки (харчова промисловість, легка промисловість, машинобудування та металообробка) є досить перспективною точкою конкурентоздатності регіональної економіки, а тісна взаємодія з регіональною наукою та завдяки цьому широке впровадження інновацій та цифрових розробок дозволить трансформуватися у регіональну смарт-спеціалізацію.

У кожному з вищезазначених секторів регіональної економіки накопичений певний досвід щодо впровадження прогресивних технологій, використання і розширення якого суб'єктами господарювання дозволить забезпечити розвиток виробництва продукції у регіоні із значною часткою доданої вартості та конкурентоздатної на зовнішніх ринках.

Тому в стратегічній перспективі важливо розвивати нагромаджений конкурентний потенціал і створювати нові конкурентні переваги на базі наявних ресурсів. Саме унікальність ресурсів і традиційне галузеве виробництво на місцях може бути важливою регіональною перевагою.

Розвиваючи цей напрямок, головним пріоритетом регіону стане швидке впровадження адміністративно-територіальної реформи та регіональний розвиток, у тому числі розвиток людських ресурсів, створення нових високотехнологічних наукомістких та інноваційних підприємств як у промисловому, так і в аграрному секторах економіки.

Досягнення зазначеної цілі буде забезпечуватися шляхом виконання таких завдань:

2.2.1. Підтримка формування інноваційної інфраструктури.

2.2.2. Інвестиційне забезпечення інноваційних процесів.

2.2.3. Стимулювання співробітництва між закладами освіти, науково-дослідними установами і підприємствами регіонів.

Очікувані результати:

- розвиток механізмів підтримки інноваційних проєктів;
- формування інфраструктури інноваційної діяльності;
- забезпечення взаємодії між вищими навчальними закладами і бізнес-структурами;
- підвищення обізнаності підприємців щодо можливостей впровадження сучасних технологій виробництва, САПР, новітніх засобів і способів проєктування, що сприятиме розвитку підприємств;
- впровадження новітніх методів навчання при підготовці фахівців;
- підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу закладів вищої освіти, вчителів технікумів, коледжів, профтехучилищ, навчально-виробничих комбінатів, шкіл, які готують фахівців.

Індикатори досягнення оперативної цілі:

- ✓ кількість інноваційно активних підприємств, залучених до інноваційного співробітництва;
- ✓ частка проєктів з урахуванням наукових розробок та досліджень;
- ✓ обсяги фінансування експериментальних інноваційних розробок;
- ✓ динаміка залучення інвестицій в інноваційну галузь;
- ✓ питома вага високотехнологічних інноваційних галузей: машинобудування, приладобудування, ІТ-сектор тощо, в економіці регіону;
- ✓ кількість запроваджених програм підвищення компетенції кадрів;
- ✓ динаміка міграції економічно активного населення працездатного віку за кордон;
- ✓ динаміка залучення інвестицій в інноваційну галузь.

СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 3. РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Серед пріоритетів розвитку Хмельницької області визначено людський капітал, який можна задіяти для прискорення економічного розвитку. У сучасному суспільстві людський капітал набуває великого значення як для окремих підприємств так і економіки держави в цілому. Саме він визначає конкурентоспроможність регіональної економіки, виступає ключовим ресурсом її розвитку. Здатність економіки створювати і ефективно використовувати людські ресурси все в більшій мірі визначає економічну силу нації, її добробут. Людський капітал можна визначати як сформований або розвинений у результаті інвестицій і накопичений людьми певний запас здоров'я, знань, навичок, здібностей, мотивацій та інших продуктивних якостей, що цілеспрямовано використовується в тій чи іншій сфері економічної діяльності, сприяє зростанню продуктивності праці й завдяки цьому впливає на зростання доходів населення.

Нині, на жаль, склалися несприятливі умови для розвитку людського капіталу, що тягне за собою його погіршення у довгостроковій перспективі, справляє дестабілізуючий вплив на розвиток економіки. У ході проведеного

соціально-економічного аналізу Хмельницької області виявлено, що структура економіки регіону має великий вплив на масштаб розподілу трудових ресурсів за розмірами підприємств, установ та організацій. Три сектори економіки області – сільське господарство, оптова та роздрібна торгівля і промисловість у 2018 році забезпечили 62,7% працівників зайнятстю. У процесі трансформації економіки регіону в бік високотехнологічних наукомістких виробництв виникає потреба професійної підготовки трудових ресурсів регіону, їх адаптації до нового ринку праці. Нові політичні, економічні та соціальні обставини важливою умовою розвитку ставлять соціальну активність мешканців регіону та їх здатність у партнерстві з місцевою владою вирішувати найгостріші питання соціального і економічного життя. Додатковим фактором розвитку людського капіталу регіону є вдосконалення регіонального управління, що передбачає, зокрема, покращення взаємодії територіальних громад області на вирішення спільних проблем відповідних територій.

Досягнення стратегічної цілі «Розвиток людського потенціалу» передбачається через реалізацію трьох операційних цілей:

3.1. Удосконалення системи підготовки кадрів для регіонального ринку праці.

3.2. Підвищення рівня залучення мешканців у процесі регіонального та місцевого розвитку.

3.3. Удосконалення управління регіональним розвитком.

Очікується, що реалізація стратегічної цілі 3 матиме такі результати:

поліпшення індексу регіонального людського розвитку;

забезпечення відповідності освітньої мережі потребам регіонального ринку праці;

зростання кількості місць працевлаштування мешканців у межах області, а не виїзду на роботу в інші регіони/країни;

зменшення рівня безробіття;

збільшення частки підприємців;

включення вразливих верств населення до активного суспільного життя;

економія бюджетних ресурсів на вирішення місцевих проблем;

залучення додаткових людських, матеріальних, інформаційних, ресурсів на вирішення місцевих проблем;

вдосконалення інструментів управління регіональним розвитком.

Діяльність у межах цієї стратегічної цілі цілком кореспондується із СЦ 1 «Підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки» та СЦ 4 «Підвищення якості життя та збереження довкілля». Окремі втручання цих стратегічних цілей прямо і опосередковано сприятимуть розвитку людського капіталу.

Реалізація цієї стратегічної цілі стане вкладом в реалізацію 1, 3, 4, 8, 11 ЦСР ООН.

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 3.1. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ

Соціально-демографічні тенденції (скорочення і старіння населення, високий рівень передчасної смертності у працездатному віці, збільшення міграційного відтоку найманих робітників з професійно-технічною і повною вищою освітою), невідповідність структури професійної освіти перспективним потребам ринку праці, зниження престижу професій науково-технічного спрямування, падіння престижу робітничих професій, перекіс у бік підготовки фахівців з вищою освітою формують ситуацію нестачі робочої сили в найближчому майбутньому. При цьому, якість підготовленості робочої сили у більшості випадків не відповідає сучасним вимогам щодо її професійно-освітньої підготовки, мобільності та економічної активності в цілому.

Існуюча система підготовки робітничих кадрів в області має бути приведена у більш сучасну та ефективну, у відповідність до потреб економіки країни та потреб у робочій силі у всіх професійних сферах.

Для подолання освітньо-кваліфікаційного дисбалансу та підвищення адаптивності населення до потреб ринку праці в області необхідно розробити заходи щодо зміцнення зв'язку між системою освіти (зокрема професійно-технічної) та ринком праці (у тому числі проактивної участі роботодавців у формуванні статистичної бази для прогнозу розвитку людського потенціалу, визначенні напрямів підготовки фахівців навчальними закладами та підвищенні кваліфікації працівників).

Досягнення зазначеної цілі буде забезпечуватися шляхом виконання таких завдань:

3.1.1. Підтримка діалогу працедавців та навчальних закладів щодо адаптації навчальних програм до потреб регіонального ринку праці.

3.1.2. Стимулювання розвитку підприємницьких навичок населення.

3.1.3. Забезпечення підтримки та розвитку інтелектуального і творчого потенціалу через систему освіти та навчання протягом життя.

Очікувані результати:

- ефективний системний моніторинг ринку праці та узгодження навчальних програм із потребами регіонального ринку праці;

- зменшення дисбалансу між потребами економіки у робочій силі і підготовкою кадрів навчальними закладами;

- підвищення конкурентоспроможності осіб віком понад 45 років та вразливих верств населення на ринку праці;

- зниження рівня безробіття.

Індикатори досягнення оперативної цілі:

- ✓ рівень зайнятості населення;

- ✓ відсоток закріплення на робочому місці випускників за отриманим фахом;

- ✓ частка молодіжного безробіття;

- ✓ частка зайнятих громадян віком старше 45 років та вразливих верств населення;

- ✓ рівень безробіття.

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 3.2. ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЗАЛУЧЕННЯ МЕШКАНЦІВ У ПРОЦЕСИ РЕГІОНАЛЬНОГО ТА МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ

Високий рівень безробіття у сільській місцевості та містах районного значення створює перешкоди для якісного утримання інфраструктури малонаселених районів. Але збереження системи розселення є важливим фактором розвитку області в цілому.

Досвід багатьох розвинутих країн демонструє значні можливості спрямування соціальної активності мешканців у сферу покращення благоустрою громади, підтримки об'єктів соціальної інфраструктури, інші суспільно важливі справи, на які традиційно витрачаються дефіцитні бюджетні кошти.

Тому важливим завданням для досягнення операційної цілі буде поширення практики розвитку соціальної активності мешканців громад, організації їх співпраці, створення умов для більш якісного та ефективного використання спільних ресурсів. Підтримка громадських ініціатив сприятиме стабілізації соціальних процесів та забезпечуватиме підвищення рівня довіри населення до місцевої влади. Важливим завданням операційної цілі є розвиток лідерських та підприємницьких навичок населення. Саме ці навички є основою для виникнення нових економічних ініціатив та створення робочих місць, особливо у сегменті самозайнятості. Підприємницьке мислення та навички прийняття бізнес-рішень можуть бути сформовані завдяки впровадженню відповідних проєктів за методиками, що успішно себе зарекомендували у різних країнах світу. Формування про-активної позиції мешканців у питаннях екологічної культури та здорового способу життя – це ефективний спосіб інвестувати порівняно невеликі ресурси сьогодні для досягнення вагомих результатів в майбутньому.

Досягнення зазначеної цілі буде забезпечуватися шляхом виконання таких завдань:

3.2.1. Підтримка місцевих громадських ініціатив.

3.2.2. Удосконалення інструментів взаємодії громад для спільного вирішення проблемних питань.

Очікувані результати:

- підвищення соціальної активності та готовності молоді до суспільного життя;
- реалізація моделі учнівського самоврядування;
- діяльність органів самоорганізації населення в населених пунктах області;
- підвищення рівня участі громадськості щодо поліпшення благоустрою населених пунктів;
- збереження культурного надбання, підтримка й розвиток культури Хмельниччини та культури народів національних меншин, які мешкають на теренах області.

Індикатори досягнення оперативної цілі:

- ✓ кількість (обсяг фінансування) конкурсів та проєктів за програмами підтримки територіальних громад;
- ✓ кількість проєктів регіонального розвитку за участю громад;
- ✓ обсяг залучених коштів у реалізацію проєктів регіонального розвитку за участю громад;
- ✓ кількість діючих шкільних та інших творчих гуртків, закладів та об'єднань: літературних, музичних, хореографічних, театральних, технічних.
- ✓ кількість громадських ініціатив від органів самоорганізації населення.

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 3.3. УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ

Визначення раціональної просторової основи для організації публічної влади, забезпечення доступності та якості надання соціальних та адміністративних послуг населенню, ефективного використання ресурсного потенціалу, сталого розвитку територій, здатності адекватно реагувати на соціальні та економічні виклики – визначальні умови формування ефективної регіональної політики в рамках реформи адміністративно-територіального устрою.

Територіальні громади Хмельниччини мають різні стартові умови: нерівномірний розвиток впливає на здатність органів місцевого самоврядування якісно реалізовувати повноваження і надавати публічні послуги. Удосконалення системи управління регіональним розвитком територій є необхідним чинником для пом'якшення цих нерівностей, усунення суттєвих диспропорцій рівня розвитку окремих територіальних громад регіону та забезпечення сталого розвитку Хмельницької області.

Досягнення зазначеної цілі буде забезпечуватися шляхом виконання таких завдань:

3.3.1. Формування ефективної системи управління регіоном ув рамках реформи адміністративно-територіального устрою.

3.3.2. Завершення просторового планування окремих територій та впорядкування містобудівної документації.

3.3.3. Поліпшення доступу фізичних та юридичних осіб до електронних сервісів.

3.3.4. Підвищення ефективності системи підготовки та підвищення кваліфікації регіональних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування у сфері державного управління регіональним розвитком.

Очікувані результати:

- покращання взаємодії місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо регіонального розвитку територій;
- підвищення якості надання адміністративних, соціальних та інших послуг для юридичних та фізичних осіб;
- розширення кількості інформаційно-ресурсних центрів доступу до отримання публічних послуг;

- задоволення інтересів громадян у всіх сферах життєдіяльності на відповідній території;
- узгодження інтересів розвитку держави, області та територіальних громад;
- розробка генеральних планів та схем забудови територіальних громад Хмельницької області;
- покращення навчальної та інформаційно-консультативної підтримки органів місцевого самоврядування;
- підвищення рівня кваліфікації спеціалістів місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, які відповідають за формування і реалізацію процесів управління розвитком регіону.

Індикатори досягнення оперативної цілі:

- ✓ кількість громад області, що мають схеми планування територій та генеральні плани поселень громад;
- ✓ кількість публічних послуг, що надаються в електронному вигляді;
- ✓ показник участі представників місцевих органів влади у програмах підвищення рівня кадрового потенціалу органів місцевого самоврядування та державної служби з питань управління регіональним розвитком територій.

СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 4. ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ДОВКІЛЛЯ

Сталий соціально-економічний розвиток регіону може бути забезпечений тільки у разі, якщо його стратегічним пріоритетом є соціально значуща мета – підвищення якості життя населення та збереження довкілля. Якість життя є комплексом умов життєдіяльності людини і включає рівень життя, а також деякі складники, що належать до екологічного середовища мешкання, соціального благополуччя, політичного клімату, психологічного комфорту. Від вирішення проблем рівня і якості життя багато в чому залежать спрямованість і темпи подальших перетворень в Україні та добробут населення загалом.

Підвищення якості життя мешканців Хмельниччини – комплексна мета розвитку області, досягнення якої забезпечується в результаті реалізації усіх попередніх стратегічних цілей Стратегії. Вона досягається на основі оптимізації використання внутрішнього потенціалу регіону, врахування особливостей організації економічної діяльності, а також етнокультурних цінностей населення.

Безумовно, більшість позицій, за якими визначається рівень якості життя, залишаються під впливом політики національного рівня. Однак, є ряд чинників якості життя, на які можна впливати на обласному рівні. Серед них:

- покращення суспільної інфраструктури, забезпечення максимальної доступності базових соціальних послуг широким верствам населення;
- популяризація здорового способу життя, підвищення фізичної активності населення;
- підвищення якості освітніх послуг, їх відповідності потребам ринку праці, створення механізмів гнучкого балансування пропозиції та попиту на ринку праці;

розвиток людського та соціального капіталу, збереження історико-культурного середовища регіону, розвитку сфери культури і мистецтва, духовного формування нації і задоволення культурних потреб населення, розвиток системи підтримки сім'ї, дітей і молоді, забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків;

поліпшення екологічної ситуації, формування культури споживання, енергоощадності, поводження з побутовими відходами тощо.

Заходи в рамках реалізації цієї стратегічної цілі потребують значного фінансування та матимуть позитивний ефект лише у довгостроковій перспективі, проте результатом їх запровадження буде забезпечення вищої якості життя населення.

Для досягнення цієї стратегічної цілі передбачається активізація дій та зростання інвестицій у розвиток людського потенціалу у відповідних сферах, що забезпечить траєкторію зростання рівня і якості життя, а саме: створення ефективної системи освіти та підготовки і перепідготовки кадрів, підвищення показників здоров'я населення та зростання якості медичних послуг, соціальна підтримка населення, розвиток культурних послуг та їх затребуваність, покращення стану довкілля та екологічна безпека.

Досягнення стратегічної цілі «Підвищення якості життя та збереження довкілля» передбачається через реалізацію чотирьох операційних цілей:

4.1. Якісна система надання освітніх послуг.

4.2. Покращення демографічної ситуації та продовження тривалості активного періоду життя людини.

4.3. Розвиток культурних послуг.

4.4 Розвиток житлово-комунальної інфраструктури.

4.4. Екологічна безпека та збереження довкілля.

Очікується, що реалізація стратегічної цілі матиме такі результати:

підвищення рівня соціально-економічного розвитку території;

поліпшення якості життя і здоров'я населення;

підвищення демографічного потенціалу;

поліпшення індексу регіонального людського розвитку;

доступна якісна освіта;

підвищення доступності культурних благ та сприяння творчій самореалізації населення;

розвиток та ефективне функціонування житлово-комунальної інфраструктури;

забезпечення комфортних умов для проживання населення та задоволення їх первинних потреб;

поліпшення екологічного стану навколишнього природного середовища (атмосферного повітря, земель і водойм) та стану здоров'я населення.

Стратегічна ціль 4 корелюється зі СЦ 1 «Підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки», та СЦ 3 «Розвиток людського потенціалу».

Реалізація цієї стратегічної цілі стане вкладом в реалізацію 1, 3, 4, 11 і 13 ЦСР ООН.

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 4.1. ЯКІСНА СИСТЕМА НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Якість надання освітніх послуг завжди є у центрі уваги суспільства, оскільки розглядається як визначальний чинник соціального та економічного розвитку регіону та країни у цілому. Для нашого регіону підготовка висококваліфікованих, компетентних і затребуваних на ринку праці фахівців – це ключовий елемент формування людського капіталу.

Якість вищої освіти – це рівень здобутих особою професійних компетентностей відносно стандартів вищої освіти, а також комп'ютерних компетенцій, вільного володіння однією з іноземних мов і здатність навчатися впродовж життя. А саме якісна підготовка фахівців дозволяє бути конкурентоспроможними на міжнародному рівні.

Несприятлива демографічна ситуація в регіоні призводить до щорічного скорочення контингенту здобувачів освіти та скорочення мережі закладів освіти. Діяльність таких закладів має ряд проблем, пов'язаних із організацією навчально-виховного процесу, матеріально-технічним та кадровим забезпеченням.

Реалізація операційної цілі 4.1 дозволить удосконалити систему якісної освіти області, створити рівні можливості для кожного здобувача освітніх послуг, створити належний освітній простір, що відповідатиме міжнародним критеріям освіти.

Досягнення зазначеної цілі буде забезпечуватися шляхом виконання таких завдань:

4.1.1. Забезпечення рівного доступу та підвищення якості освітніх послуг.

4.1.2. Розвиток дуальної та інклюзивної освіти.

4.1.3. Створення умов для самореалізації дітей та молоді.

Очікувані результати:

- високий рівень якості та доступності освіти для кожного мешканця області;

- навчальні заклади області оснащені сучасним обладнанням та готують спеціалістів відповідно до потреб місцевого ринку праці;

- забезпечення доступності якісного дошкільного розвитку для усіх дітей;

- забезпечення доступу до якісної освіти в сільській місцевості шляхом оптимізації мережі закладів початкової та середньої освіти;

- створення у школах сучасних умов навчання, включаючи інклюзивне, на основі інноваційних підходів;

- покращення матеріально-технічної бази та оптимізація структури закладів вищої, середньої та професійно-технічної освіти;

- запровадження дуальної форми підготовки кваліфікованих кадрів;

- створенню умов для самореалізації молоді та сприяння вибору майбутньої професії.

Індикатори досягнення оперативної цілі:

- ✓ результати ЗНО випускників ЗОШ області;

- ✓ кількість реконструйованих, капітально відремонтованих дошкільних/загальноосвітніх навчальних закладів;

- ✓ показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком до 5 років;
- ✓ кількість фахівців та робітничих кадрів, працевлаштованих на промислових, аграрно-промислових, аграрних підприємствах регіону та в МСП;
- ✓ кількість угод, укладених з роботодавцями про організацію та здійснення дуальної форми здобуття освіти, студентських договорів про дуальну освіту;
- ✓ частка загальноосвітніх навчальних закладів, у яких організовано інклюзивне навчання;
- ✓ кількість загальноосвітніх навчальних закладів, у яких впроваджено практику формування підприємницького мислення в учнів.

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 4.2. ПОКРАЩЕННЯ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ ТА ПРОДОВЖЕННЯ ТРИВАЛОСТІ АКТИВНОГО ПЕРІОДУ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ

Як і вся Стратегія, операційна ціль 4.2 орієнтована на людину і реалізацію заходів, що дасть змогу у перспективі поліпшити демографічну ситуацію в області та певним чином компенсувати дефіцит трудових ресурсів, через продовження тривалості активного періоду життя людини. Досягнення цієї цілі можливе лише за умови максимальної активізації громадськості. Оскільки крім складових, пов'язаних з раннім виявленням найбільш поширених захворювань, що призводять до ранньої інвалідності чи смерті, на перший план виходить створення громадянської позиції щодо впровадження здорового способу життя та нетерпимості до таких шкідливих звичок як алкоголізм, наркоманія, тютюнопаління.

Продовження тривалості активного періоду життя – це можливість не тільки вирішення низку економічних та соціальних проблем в області, а й, передусім, важливий соціальний чинник, який дає змогу людям більше впливати на добробут своєї родини, залишаючись в активному стані.

Одним із найважливіших завдань у зв'язку з цим є збільшення активного періоду життя громадян шляхом забезпечення умов для повноцінного фізичного розвитку, популяризації фізичної культури та спорту і здорового способу життя.

Однак, на даний час рівень фізичної культури і аматорського спорту не відповідає сучасним вимогам і не може задовольнити потреби населення. Мало уваги приділяється фізичному вихованню в сім'ях, загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах.

Незадовільним є нинішній стан утримання і використання матеріально-технічної бази фізичної культури і спорту. Через відсутність стабільних джерел фінансування діюча система спортивних споруд не відповідає елементарним санітарно-гігієнічним і технічним вимогам.

Одним із основних заходів, що запобігає захворюванням, є пропагування серед широких верств населення здорового способу життя, неприйняття громадою паління, вживання наркотиків та алкоголю серед молоді.

Важливу роль у покращенні життя населення займає соціальна підтримка, тобто забезпечення достойного матеріального і соціального становища громадян, створення системи соціальних гарантій для всіх верств населення.

Досягнення зазначеної цілі буде забезпечуватися шляхом виконання таких завдань:

4.2.1. Підвищення доступності та ефективності медичного обслуговування.

4.2.2. Розбудова спортивної та фізкультурно-оздоровчої інфраструктури, підтримка розвитку спорту та фізичної активності громадян.

4.2.3. Формування у населення культури здорового способу життя.

4.2.4. Соціальна підтримка населення.

Очікувані результати:

- підвищення тривалості життя населення, у тому числі за рахунок впровадження інноваційних підходів до діагностики захворювань;

- зниження темпів природного скорочення чисельності населення та переваження рівня народжуваності над смертністю;

- зниження рівня захворюваності населення за найбільш поширеними хворобами, у тому числі за рахунок інноваційних практик та засобів лікування;

- зниження передчасної смертності від неінфекційних захворювань;

- організація системної реабілітаційної та спортивної роботи з особами, які мають уроджені та набуті вади фізичного розвитку;

- зростання популярності масової культури і спорту серед різних вікових груп населення, особливо серед дітей та молоді, збільшення кількості осіб, що займаються фізкультурою і спортом;

- зменшення рівня бідності та підвищення соціальної захищеності найбільш уразливих верств населення;

- підвищення життєстійкості соціально вразливих верств населення;

- формування сприятливого для життя навколишнього середовища через самоорганізацію громад;

- зростання популярності здорового способу життя молоді, збільшення кількості молодих людей, що ведуть здоровий спосіб життя.

Індикатори досягнення оперативної цілі:

- ✓ показники загальної та дитячої смертності, захворюваності за основними класами хвороб;

- ✓ показники народжуваності та смертності;

- ✓ середня очікувана тривалість життя чоловіків та жінок при досягненні 15 років;

- ✓ кількість спортивних секцій, клубів, тренувальних залів;

- ✓ кількість мешканців, які користуються послугами спортивних секцій, клубів, тренувальних залів;

- ✓ частка осіб охоплених соціальною підтримкою;

- ✓ рівень зайнятості людей з особливими потребами;

- ✓ кількість інформаційних кампаній із впровадження здорового способу життя та мінімізації шкідливих звичок.

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 4.3. РОЗВИТОК КУЛЬТУРНИХ ПОСЛУГ

Хмельниччина має потужні можливості для розвитку галузі культури. Мережа закладів культури і мистецтва включає 798 бібліотек, 1058 клубів і будинків культури, 25 державних музеї та заповідники, 3 театри, обласну філармонію, 60 початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл естетичного виховання), Хмельницький музичний коледж імені В.Заремби, Кам'янець-Подільський коледж культури і мистецтв, обласний науково-методичний центр культури і мистецтва. Також важливими культурно-історичними пам'ятками регіону є Національний історико-архітектурний заповідник «Кам'янець», 2 державних історико-культурних заповідники «Межибіж» та «Самчики», 23 державних музеї, з них – 4 обласні, 13 районних, 6 міських, 291 недержавний музей, з яких 19 носять звання «народний музей». Щороку музеї області відвідує понад 600 тисяч жителів.

Багато об'єктів культури і мистецтва, зокрема у сільській місцевості потребують реконструкції, капітального ремонту, модернізації, комп'ютеризації та підключення до мережі Інтернет. Також потребує поліпшення матеріально-технічна база окремих закладів культури та встановлення обладнання для доступу людей з обмеженими можливостями.

Загальна спрямованість модернізації галузі культури області полягає у приведенні її у відповідність до потреб сучасного життя, цілеспрямованої орієнтації на задоволення культурних запитів жителів області, наближення до європейських стандартів.

Реалізація операційної цілі 4.3 дозволить сформувати сучасну, ефективну систему забезпечення населення якісними і доступними культурними послугами, підвищити культурний і духовний рівень населення, і, відповідно, підвищить індекс людського розвитку. Тому в стратегічній перспективі актуальною є необхідність формування системного стратегічного підходу на основі розвитку культури послуг в регіоні, що обумовило вибір цієї операційної цілі.

Досягнення зазначеної цілі буде забезпечуватися шляхом виконання таких завдань:

4.3.1. Підтримка культурного розмаїття та підсилення ролі культури у житті громад.

4.3.2. Проведення ревалоризації та реставрації об'єктів культурної спадщини.

Очікувані результати:

- визначення та сертифікація пам'яток історії, культури, архітектури та природи;
- збереження об'єктів національно-культурної та природної спадщини, задоволення інтелектуальних та духовних потреб населення;
- зміцнення наявної матеріально-технічної бази закладів культури;
- модернізації наявної інфраструктури для надання культурних послуг;
- поліпшення просторової та архітектурної естетики міст, селищ та сіл;
- покращання умов для культурного і творчого самовираження громадян, у тому числі дітей, молоді, осіб з особливими потребами;

- оновлення бібліотечних фондів, реорганізація бібліотечних закладів у сучасні багатофункціональні культурно-суспільні центри проведення дозвілля;
- збереження та розвиток місцевих традицій та звичаїв.

Індикатори досягнення оперативної цілі:

- ✓ кількість реконструйованих, капітально відремонтованих об'єктів культурної спадщина та закладів культури;
- ✓ кількість об'єктів культурної та природної спадщини, включених до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО;
- ✓ відвідуваність пам'яток історії, культури, архітектури та природи;
- ✓ кількість культурно-мистецьких заходів, у тому числі міжнародних;
- ✓ кількість народних колективів територіальних громад, що брали участь у конкурсах, фестивалях.

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 4.4. РОЗВИТОК ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Житлово-комунальне господарство є однією з найменш реформованих сфер в області. Відсутність комплексного системного підходу до вирішення проблем ЖКГ призвели до технічної та моральної зношеності комунальної інфраструктури, відповідно, обґрунтованого незадоволення населення рівнем обслуговування.

Сучасний стан інженерних мереж і споруд свідчить про те, що житлово-комунальна сфера терміново потребує реалізації дуже великого комплексу заходів, спрямованих на забезпечення належного рівня захисту та підтримки об'єктів інфраструктури та надання якісних житлово-комунальних послуг, і ця проблема майже не має резервів часу для її вирішення. Наш регіон потребує реконструкції водопровідно-каналізаційних мереж, належного утримання житлового фонду, благоустрою території, зовнішнього освітлення, озеленення тощо.

Пріоритетним завданням забезпечення економічного розвитку повинно виступати вирішення проблем достойних умов життєдіяльності населення через забезпечення належного функціонування житлово-комунальної інфраструктури, що спрямоване на створення комфортних умов для відтворення та життєзабезпечення населення: технічне переоснащення інфраструктурних потужностей, модернізація технології, удосконалення організації управління житлово-комунальною інфраструктурою, фінансова стабілізація, розвиток конкуренції житлово-комунальних послуг, забезпечення належного рівня безпеки життєдіяльності населення.

Перш за все, у Хмельницькій області, як і в цілому по Україні, питання очистки стічних вод відноситься до проблемних питань. Нестача фінансових ресурсів стримує технічне переоснащення житлово-комунальних підприємств та розвиток комунальної інфраструктури області. Зношеність основних фондів житлово-комунальних підприємств призводить до збільшення витрат енергоносіїв, кількості аварійних випадків в інженерних системах, збільшення обсягів капітальних та поточних ремонтів.

Реалізація Операційної цілі 4.4 дозволить приділити увагу підвищенню якості надання житлово-комунальних послуг шляхом упровадження нових форм управління житловим фондом, також сприяти створенню та функціонуванню управляючих компаній, які б запобігли наростаючому фізичному руйнуванню інфраструктури ЖКГ.

Досягнення зазначеної цілі буде забезпечуватися шляхом виконання таких завдань:

4.4.1. Забезпечення надійним водопостачанням та водовідведенням населення області.

4.4.2. Розбудова комунальної інфраструктури та благоустрій сільських населених пунктів.

4.4.3. Покращення безпеки життєдіяльності населення.

Очікувані результати:

- забезпечення сталої роботи об'єктів водопровідно-каналізаційного господарства, попередження забруднення землі та води каналізаційним стоками, підвищення якості послуг водозабезпечення та водовідведення;

- підвищення ефективності управління та утримання житлового фонду, поліпшення якості житлово-комунальних послуг;

- створення ефективної системи реагування на пожежі та надзвичайні ситуації;

- зменшення наслідків та матеріальних втрат при виникненні пожеж та надзвичайних ситуацій.

Індикатори досягнення оперативної цілі:

- ✓ обсяги споживання енергоресурсів установами комунальної власності в розрахунку на одиницю наданих послуг;

- ✓ рівень розрахунків споживачів за спожиті житлово-комунальні послуги;

- ✓ кількість об'єктів благоустрою та громадських просторів на територіях громад;

- ✓ кількість створених місцевих пожежних команд;

- ✓ кількість створених центрів безпеки громади;

- ✓ площа території, очищеної (розмінованої) від вибухонебезпечних предметів.

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 4.5. ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ДОВКІЛЛЯ

Стратегічний розвиток області, який спрямований на підвищення якості життя та добробуту населення, зростання конкурентоспроможності економіки області, впровадження інноваційно-інвестиційної моделі сталого розвитку на сучасній технологічній основі, комплексний економічний і соціальний розвиток населених пунктів області, розвиток громадянського суспільства є неможливим без впровадження екологічної складової.

Екологічна безпека Хмельницької області може бути гарантована за умови такого стану навколишнього середовища, коли забезпечено запобігання погіршенню екологічної ситуації та здоров'я людини. Це досягається

сукупністю процесів і заходів щодо створення сприятливих умов для відтворення природних ресурсів, поліпшення умов життя та здоров'я людей, і є однією з категорій сталого розвитку регіону.

Розвиток промисловості, транспорту та сільського господарства, залучення до господарського обороту дедалі більшої кількості природних ресурсів, які використовували і, на жаль, використовують нераціонально і неефективно, підвищують рівень антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище Хмельницької області і є основною причиною регіональної екологічної кризи та кліматичних змін.

Проблема незадовільної екологічної ситуації в області потребує нагального розв'язання, першим кроком до якого є створення належних умов для здійснення діяльності з поліпшення стану довкілля, в переліку яких не останнє місце має посідати підвищення рівня загальної свідомості населення щодо збереження та догляду за навколишнім середовищем з особливим акцентом на формуванні екологічної культури дітей та молоді.

Заходи в межах досягнення цієї операційної цілі будуть мати вплив на всі галузі економіки.

Досягнення зазначеної цілі буде забезпечуватися шляхом виконання таких завдань:

4.5.1. Розробка та впровадження системи управління відходами.

4.5.2. Підвищення якості атмосферного повітря, зниження факторів негативного впливу на зміни клімату.

4.5.3. Розвиток екомережі, природно-заповідного фонду, збереження біологічного та ландшафтного різноманіття.

4.5.4. Поліпшення стану водних об'єктів та вдосконалення систем водокористування.

4.5.5. Збереження та відтворення зелених насаджень.

4.5.6. Підвищення екологічної культури і свідомості населення.

Очікувані результати:

- покращення екологічного стану навколишнього природного середовища (атмосферного повітря, земель і водойм) та стану здоров'я населення;

- впровадження сучасної проєкологічної системи управління твердими побутовими відходами;

- зменшення рівня забруднення довкілля небезпечними промисловими відходами та сміттєзвалищами;

- зменшення обсягів захоронення побутових відходів та навантаження на полігони твердих побутових відходів;

- зменшення обсягів скидання неочищених стічних вод з використанням інноваційних технологій водоочищення;

- підвищення ефективності водокористування;

- приведення в належний стан каналізаційних споруд та мереж;

- зменшення рівня забруднення атмосферного повітря;

- припинення втрат, збереження та примноження біо- та ландшафтного різноманіття.

- поліпшення стану земельних ресурсів;

- збільшення площ природно-заповідного фонду;
- підвищення рівня екологічної культури та освіченості населення, запобігання забрудненню небезпечними відходами виробництва, сміттєзвалищами атмосферного повітря, ґрунтів, підземних та поверхневих вод.

Індикатори досягнення оперативної цілі:

- ✓ кількість громад, де впроваджено роздільне збирання ТПВ;
- ✓ частка обсягів ТПВ, що сортуються, у загальному обсязі;
- ✓ кількість стихійних сміттєзвалищ;
- ✓ обсяг екологічно безпечного видалення відходів;
- ✓ кількість невідомих, непридатних та заборонених до використання хімічних засобів захисту рослин (відходів пестицидів);
- ✓ відсоток безпечно утилізованих ТПВ;
- ✓ кількість відновлених водозахисних гідротехнічних споруд;
- ✓ обсяг скидів забруднених та недостатньо очищених стічних вод у водні об'єкти;
- ✓ вміст забруднюючих речовин у водних об'єктах;
- ✓ якість питної води;
- ✓ обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря;
- ✓ індекс забруднення атмосферного повітря.
- ✓ кількість і площа територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- ✓ кількість видів рослин і тварин на території області, що підлягають охороні;
- ✓ вміст забруднюючих речовин у ґрунті;
- ✓ рибопродуктивність водних об'єктів;
- ✓ кількість екологічних навчальних курсів у програмах шкільних та вищих навчальних закладів;
- ✓ кількість просвітницьких заходів, телевізійних передач та публікацій у засобах масової інформації з питань охорони та стану навколишнього природного середовища.

VI. ОРГАНІЗАЦІЙНЕ, ІНСТИТУЦІЙНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Важливу роль у визначенні реалістичності Стратегії відіграє інституційна спроможність її виконавців та готовність до впровадження і комплексного розвитку регіону. Цей документ враховує зміну системи адміністративно-територіального устрою та передбачає провідну роль об'єднаних територіальних громад у реалізації проєктів з реалізації Стратегії. Одночасно важливо наголосити на необхідності координації завдань на регіональному рівні. Наразі ця функція може виконуватися Хмельницькою обласною державною адміністрацією та її структурними підрозділами за повноваженнями. Важливо відмітити, що у ході розробки стратегічних документів значну роль бере громадськість та бізнес – їх асоціації та об'єднання разом із Агенцією регіонального розвитку будуть долучені до процесу моніторингу за реалізацією завдань, відображених у стратегічних документах. Зважаючи на той факт, що за своїм змістом Стратегія значною мірою опирається на інноваційні розробки, а точніше необхідність їх впровадження на всіх рівнях, наукові установи та організації будуть важливими учасниками в координації завдань, пов'язаних зі смартспеціалізацією та реалізацією стратегічних завдань у сфері підтримки МСП та прикладних дослідженнях.

Одночасно слід наголосити, що в умовах анонсованих змін у сфері адміністративно-територіального устрою очікуємо також на зміну координуючих органів у сфері стратегічного планування, однак актуальність провідної ролі територіальних громад у тісній взаємодії громадськості, бізнесу та наукових кіл збережеться.

Стратегія реалізується у два середньострокові етапи: перший – 2021-2023 роки, другий – 2024-2027 роки, для кожного із яких розробляється план заходів відповідно до цілей і завдань Стратегії та з урахуванням припущень щодо доступності відповідних фінансових ресурсів для його реалізації.

Перший етап – це розроблення, відбір і реалізація пріоритетних проєктів регіонального розвитку, спрямованих на посилення конкурентних переваг та формування/зміцнення точок зростання і точок конкурентоздатності регіональної економіки, модернізацію інфраструктури в територіальних громадах, створення умов для зростання людського капіталу та підвищення якості життя.

Другий етап – це продовження реалізації незавершених проєктів у ході першого етапу та реалізація нових, що забезпечать інноваційний тип розвитку галузей економіки, перетворення точок її зростання в конкурентоздатні на зовнішніх ринках економічні сектори та трансформацію конкурентоздатних точок в регіональну смартспеціалізацію, створення якісної інфраструктури в територіальних громадах та забезпечення безпечного життєвого середовища для їх жителів, накопичення та широке внутрірегіональне використання людського капіталу.

У цілому обидва етапи реалізації Стратегії будуть відповідати базовому сценарію розвитку області.

Також важливими інструментами реалізації визначених у Стратегії стратегічних цілей є:

програма економічного і соціального розвитку області та інші обласні цільові програми;

програми соціально-економічного та культурного розвитку територіальних громад;

цільові програми з інших питань самоврядування;

стратегії розвитку територіальних громад.

Їх реалізація дозволить конкретизувати зусилля усіх суб'єктів регіонального розвитку для комплексного і системного вирішення короткострокових, середньострокових та довгострокових проблем, забезпечити прозорість і обґрунтованість вибору завдань, які необхідно досягнути у різні часові періоди, визначити шляхи досягнення результатів з урахуванням різних форм підтримки протягом кожного з етапів реалізації Стратегії.

Зв'язок цих програмних документів забезпечить спільність напрямів і заходів щодо досягнення стратегічних цілей на регіональному і місцевому рівнях.

Також важливим інструментом впливу на комплексний розвиток регіону є державні цільові програми.

Стратегія не передбачає утворення додаткових інституцій (структур). Її реалізацію забезпечуватимуть усі суб'єкти регіонального розвитку, але роль і відповідальність кожного має бути підвищена.

Координацію реалізації Стратегії здійснюватиме облдержадміністрація, яка надаватиме організаційну і методологічну підтримку суб'єктам регіонального розвитку – ініціаторам і виконавцям проєктів регіонального розвитку.

Фінансове забезпечення Стратегії здійснюватиметься за рахунок:

коштів Державного бюджету України, зокрема державного фонду регіонального розвитку, галузевих (міжгалузевих) державних цільових програм та бюджетних програм центральних органів виконавчої влади, що спрямовуються на розвиток відповідної сфери у регіонах, субвенцій, інших трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам;

коштів місцевих бюджетів;

залучення коштів міжнародної технічної допомоги, яку надають Україні міжнародні установи та іноземні держави, та грантових здійснюватиметься у межах можливостей і обсягів, виділених на цільові потреби;

коштів інвесторів, власних коштів підприємств;

благодійних внесків;

коштів з інших джерел, не заборонених законодавством.

Конкретні обсяги фінансових, матеріально-технічних і трудових ресурсів, необхідних для виконання Стратегії, буде визначено під час розроблення Плану заходів з її реалізації.

VII. МОНІТОРИНГ ТА ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ

Для того, щоб гарантувати доречність Стратегії з плином часу, оцінити стан її виконання і вплив та продуктивність інвестиції, важливо фіксувати та вимірювати зміни і покращення ситуації в області. Показники, визначені в рамках кожного стратегічної цілі та операційної цілі, сприятимуть такому вимірюванню та формуванню звітів про стан виконання, а згодом і загальний вплив вибраних напрямків та засобів.

Стратегія є підставою підготовки операційних планів її реалізації та проєктів регіонального розвитку, що відповідають цій Стратегії та планам.

Кожен проєкт регіонального розвитку має містити індикатори для його оцінки та перевірки впливу на показники в межах операційної цілі, під реалізацію якої підготовлено проєкт.

Проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональної стратегії та планів заходів здійснюється обласною державною адміністрацією на основі звітів відповідальних за виконання проєктів регіонального розвитку, визначених планом заходів (далі – відповідальні за виконання).

Проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій та планів заходів включає підготовку:

щокварталу - звіту про результати реалізації проєктів регіонального розвитку, визначених планом заходів, за відповідний період.

щороку - підсумкового звіту про результати проведення моніторингу виконання плану заходів за відповідний період (далі – підсумковий звіт) та звіту з оцінки результативності реалізації регіональної стратегії та плану заходів з її реалізації (далі – звіт з оцінки результативності).

Моніторинг реалізації пріоритетів розвитку регіону, досягнення стратегічних цілей та виконання завдань регіональної стратегії, зокрема тих, що визначені на засадах смартспеціалізації, проводяться за участю представників суб'єктів регіонального розвитку.

Відповідальні за виконання щокварталу до 20 числа першого місяця, що настає за звітним періодом, подають обласній державній адміністрації оперативні звіти.

Обласною державною адміністрацією проводиться аналіз стану виконання плану заходів з порівняльною оцінкою ступеня відхилення фактичних значень індикаторів результативності від їх прогнозованих значень та до 20 числа другого місяця, що настає за звітним періодом, готується і оприлюднюється на офіційному вебсайті узагальнений звіт про виконання плану заходів за відповідний період.

Підсумковий звіт складається на основі даних оперативних звітів та порівняння фактичних значень індикаторів (показників) оцінки результативності виконання планів заходів з їх прогнозованим значенням.

Звіт з оцінки результативності складається на основі даних звіту про результати моніторингу і передбачає оцінку досягнення цілей регіональних стратегій розвитку, зокрема тих, що визначені на засадах смартспеціалізації,

шляхом порівняння фактичних значень індикаторів (показників) оцінки результативності виконання плану заходів з їх прогнозованим значенням у відповідному періоді.

Звіт з оцінки результативності має включати:

опис проєктів регіонального розвитку, які включені до програм, з оцінкою їх впливу на соціально-економічний розвиток регіону;

аналітичний звіт щодо:

стану фінансування проєктів регіонального розвитку з описом запланованих та фактичних джерел і обсягів фінансування у відповідному періоді;

результатів реалізації проєктів регіонального розвитку та порівняння фактичних значень індикаторів (показників) оцінки результативності реалізації плану заходів з їх прогнозованим значенням у відповідному періоді;

проблемних питань, зовнішніх та внутрішніх факторів, що мали вплив на виконання плану заходів (з поясненням причини виникнення проблемних питань та пропозицій щодо шляхів їх вирішення);

висновки та пропозиції щодо:

впливу реалізації проєктів регіонального розвитку на динаміку основних показників соціально-економічного розвитку та гендерного компоненту області;

доцільності продовження виконання проєктів регіонального розвитку;

включення додаткових проєктів регіонального розвитку;

уточнення індикаторів (показників) оцінки результативності реалізації плану заходів, обсягів і джерел фінансування, переліку виконавців, строків виконання.

Обласною державною адміністрацією подаються в установленому порядку до 25 числа другого місяця року, що настає за звітним, підсумкові звіти та звіти з оцінки результативності на затвердження обласній раді; оприлюднюються затверджені обласною радою підсумкові звіти та звіти з оцінки результативності на своїх офіційних вебсайтах; подаються копії затверджених обласною радою підсумкових звітів та звітів з оцінки результативності Міністерству розвитку громад та територій України.

Оцінка досягнення цілей та пріоритетів, визначених регіональною стратегією, проводиться за результатами виконання першого та другого етапів її реалізації не пізніше ніж через три місяці після завершення відповідного етапу.

Проведення оцінки досягнення цілей та пріоритетів, визначених регіональною стратегією, здійснюється обласною державною адміністрацією шляхом відстеження, вимірювання і порівняння фактичних результатів з індикаторами досягнення цілей та пріоритетів, визначених регіональною Стратегією.

Узагальнена оцінка результативності реалізації регіональної Стратегії проводиться обласною державною адміністрацією не пізніше ніж через 6 місяців після завершення строку її реалізації з поданням відповідного звіту на затвердження Хмельницькій обласній раді.

Затверджені обласною радою звіти за результатами узагальненої оцінки результативності реалізації регіональної стратегії розміщуються на офіційних вебсайтах обласної державної адміністрації.

VIII. УЗГОДЖЕНІСТЬ СТРАТЕГІЇ З ДЕРЖАВНИМИ ПРОГРАМНИМИ ДОКУМЕНТАМИ

Розроблена Стратегія регіонального розвитку Хмельницької області на 2021-2027 роки відповідає принципам, пріоритетам, стратегічним цілям та завданням Державної регіональної політики України року та процесів державного стратегічного планування розвитку окремих секторів економіки країни та її регіонів, що враховує потреби їх розвитку та необхідність підвищення конкурентоспроможності.